Nr 35.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förändring av tullsatserna å socker och sirap samt om ändrad lydelse av § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911; given Stockholms slott den 31 januari 1913.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att besluta,

dels att tullsatserna å nedannämnda varor skola från och med den 1 januari 1914 utgöra följande belopp för kilogram, nämligen:

å socker, raffinerat, alla slag, såsom topp-, kandi- och kak- samt krossat eller pulveriserat socker, 10 öre;

å socker, oraffinerat, till färgen icke mörkare än nr 18 av den i världshandeln gällande holländska standard, likaledes 10 öre;

å socker, oraffinerat, till färgen mörkare än samma standardnummer, även om varan inkommer i upplöst eller flytande tillstånd, 7 öre;

å sirap och melass 5 öre;

dels ock att den i § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911 under vissa villkor medgivna restitution av tullmedlen vid utförsel sjöledes från stapelstad av raffinerat socker, topp-, kandi- och kak-, vilket tillverkats inom riket av utländskt råämne, skall utgå från och med den 1 januari 1914 med 7.5 öre för kilogram sådant socker.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Theodor Adelswärd.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31 januari 1913.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Adelswärd anförde:

Utredning angående förekomsten av truster och karteller, tull och skatt å socker m. m.

Genom nådigt beslut den 22 december 1911 bemyndigades chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga personer med uppdrag att inom nämnda departement bland annat dels verkställa utredning angående förekomsten inom landet av truster och karteller, deras inverkan på landets ekonomiska liv och framför allt på prisbildningen, dels ock utarbeta förslag till de ändrade bestämmelser angående skatt och tull å socker samt de anordningar i övrigt, vartill nämnda utredning, i vad den komme att beröra den s. k. sockertrusten, kunde föranleda.

Jämlikt nämnda bemyndigande tillkallades av mig professorn fil. dr. E. F. Heckscher, jur. utr. dr. J. C. Lembke samt ledamöterna av

Riksdagens Andra kammare lantbrukaren Johan Jönsson, friherre E. K. Palmstierna och grosshandlaren E. P. V. Röing att inom finansdepartementet biträda vid berörda arbetens utförande och har Röing jämväl förordnats att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar. Professor Heckscher entledigades på därom av honom framställd begäran från det honom meddelade uppdrag, innan de sakkunnigas arbeten tagit sin början.

Utredningen angående sockerlagstiftningen i främsta rummet.

Då den förändring beträffande skatt och tull å socker, som enligt vid 1908 års riksdag fattat beslut successivt trätt i kraft under åren 1909—13, från och med ingången av detta år är genomförd och då det av flera anledningar synts mig önskvärt, att redan 1913 års riksdag sattes i tillfälle att överväga de ytterligare förändringar å sockerlagstiftningens område, vartill en utredning i denna fråga kunde giva anledning, upptogo de sakkunniga enligt min begäran i främsta rummet detta spörsmål till behandling. En dylik ingående utredning av den svenska sockerindustriens utveckling och nuvarande läge m. m. har i sådant sammanhang av de sakkunniga verkställts och hemställer jag, att denna måtte såsom bilaga bifogas detta protokoll (Bil. 1). Under de på grundval av denna utredning förda överläggningar i ämnet, vilka jag, liksom i fråga om utredningsarbetet i övrigt, delvis personligen följt, har de sakkunnigas majoritet enats om den framställning och det förslag, för vilka här nedan skall redogöras, medan en av de sakkunniga, friherre Palmstierna, vilken i väsentliga punkter icke delat den av de övriga företrädda uppfattningen, rörande sin ställning till frågan avgivit en särskild redogörelse, vilken jag anhåller måtte såsom bilaga bifogas protokollet (Bil. 2). I det följande skall jag ock bliva i tillfälle att särskilt angiva, i vilka avseenden jag i här föreliggande fråga hyser en mening som överensstämmer med eller avviker från den av de sakkunnigas majoritet eller minoritet uttalade uppfattning.

På grund därav, att frågan om de förändringar som borde vidtagas beträffande tull och skatt å socker sålunda måst bliva den första uppgiften för här ifrågavarande utredningsarbete och denna uppgifts fullgörande krävt så gott som hela den tid, vilken under år 1912 kunnat av de sakkunniga för ändamålet avses, så har den dem även anbefallda utredningen angående förekomsten inom landet av truster och karteller m. m. måst hittills anstå. Givetvis hava de sakkunniga i den ovan omnämnda utredningen av sockerindustriens utveckling och nuvarande läge m. m. ägnat en särskild uppmärksamhet åt den s. k. sockertrusten, dess organisation, prispolitik o. s. v. och sålunda lämnat bidrag till kännedomen om en av vårt ekonomiska livs viktigaste monopolistiska samman-

slutningar. Men då utredningen rörande övriga organisationer av samma eller liknande karaktär i landet hittills icke fullbordats, hava icke några av denna utredning möjligen föranledda förslag till åtgärder kunnat vara föremål för de sakkunnigas överläggningar och sålunda ej häller tagas under övervägande vid behandling av det i det följande framställda förslag till statens förhållande till sockerindustrien i tullpolitiskt hänseende.

Ifrågasatt förändring av sockerlagstiftningen.

Riksdagens beslut år 1908 om successiv förhöjning av skatten å socker under åren 1909—1913, vilket förutsatte en succesiv nedsättning av tullen därå under samma tid, synes hava utgått från att någon rubbning av ifrågavarande plan för skattens höjning och tullens nedsättande icke skulle äga rum. Den på grund av Riksdagens berörda beslut stadgade tullsatsen utgör från och med 1913 års ingång 14 öre per kilogram för raffinad samt 9 öre per kilogram för råsocker, under det att skatten samtidigt utgår med 16 öre per kilogram raffinad.

Vid övervägande av frågan, huruvida någon förändring i dessa tull- och skattesatsers belopp efter 1913 års slut bör vidtagas, måste till en början klargöras vilket syfte, som därmed närmast synes böra vinnas. I allmänhet torde kunna sägas, att den svenska marknadens sockerpris i sig upptagit praktiskt taget hela såväl tullens som skattens belopp. En sänkning — om en höjning torde numera knappast vara tal — av skatten eller tullen eller av båda dera skulle sålunda hava till följd en ungefärligen motsvarande nedgång i sockerpriset. Ett dylikt förbilligande av en nödvändighetsvara måste givetvis framstå såsom synnerligen eftersträvansvärt, särskilt under nuvarande förhållanden, då priset å ett stort antal andra livsförnödenheter synes vara i ständigt stigande.

De åtgärder, som skulle framkalla ett resultat av så tillfredsställande art för den konsumerande allmänheten, kunna emellertid icke utan vidare vidtagas. Sockerskatten, vilken under år 1911 uppgick till 18,560,333 kronor och i genomsnitt för åren 1907—11 utgjorde 16,449,609 kronor, representerar för statsverket en viktig inkomstkälla, vars minskning icke under nuvarande förhållanden synes böra genomföras. Visserligen hava de sakkunniga betonat önskvärdheten av, att sockerskatten sänktes, på det att därigenom en minskning av sockerpriset möjliggjordes. Men huru beaktansvärt detta förslag än synts mig, så har jag likväl av hänsyn till statens finansiella intressen icke ansett mig kunna förorda detsamma.

Vad åter en nedsättning av tullen beträffar, så torde denna fråga böra göras till föremål för en vida mera ingående prövning. Ur fiskalisk synpunkt spelar denna tull numera en helt underordnad roll. År 1911

uppgick tullavgiften för importerat socker (råsocker och raffinad) till allenast 250 662 kronor och i genomsnitt för åren 1907—1911 utgjorde motsvarande belopp ej mer än 231 569 kronor. En eventuell nedsättning av sockertullen äger sålunda knappast någon betydelse för statens budget. Denna tull har numera i stället sitt förnämsta syfte såsom produktionsskydd för sockerindustrien. Ett klargörande av frågan rörande möjligheten av dess nedsättning förutsätter sålunda en utredning angående storleken av det tullskydd, som den svenska sockerindustrien numera behöver.

I det anförande till statsrådsprotokollet den 13 januari 1908, som innehåller motiveringen till Kungl. Maj:ts proposition till 1908 års riksdag med förslag till förhöjd skatt och sänkt tull å socker, uttalade dåvarande chefen för finansdepartementet, att det av den inhemska sockerproduktionen åtnjutna skyddet givetvis icke borde göras större än som erfordrades för sockerindustriens bestånd och lugna utveckling. Ändamålet med skyddet vore alltså vunnet, när sockret kunde säljas till sådant pris, att det betalade produktionskostnaderna samt lämnade det i produktionen nedlagda kapitalet skälig vinst.

En dylik uppfattning av det med produktionsskyddet i här förevarande fall avsedda syftet synes även mig utgå från riktiga förutsättningar. Avsikten med ett skydd av den art, som den svenska sockerindustrien hittills åtnjutit, torde hava varit stödjandet och utvecklandet av en inhemsk produktion, vilken insetts äga en stor betydelse för såväl jordbruket som andra viktiga grenar av landets ekonomiska liv och vilken tillgodosett behovet av en konsumtionsartikel, som numera äger karaktären av en nödvändighetsvara för hela befolkningen. Men för detta syfte får skyddet icke tillmätas så högt eller däråt givas en sådan form, att produktionen under dess hägn icke blott täcker sina kostnader och bereder sina utövare skälig vinst utan därutöver giver en ytterligare, avsevärd avkastning, hvarigenom en ekonomisk fördel komme att tillfalla ett fåtal producenter på bekostnad av hela den konsumerande allmänheten, som på grund av ett mindre väl avpassat produktionsskydd finge en viktig konsumtionsvara fördyrad.

De sakkunnigas utredning.

Jämförelse mellan tullskydd för socker i Sverige, Danmark och Tyskland.

Utgår man från, att den svenska sockerindustrien är i och för sig ett gagneligt led i vårt lands ekonomiska produktion — en uppfattning, som synes mig äga goda skäl — så framställer sig sålunda i det här

givna sammanhanget den frågan, hur det tullskydd bör avpassas, som skall bereda denna industri tillräcklig möjlighet att i lugn utvecklas och bestå, utan att konsumenternas intressen samtidigt lämnas å sido. En lämplig utgångspunkt för en undersökning av detta spörsmål synes mig beredas genom en jämförelse med sockerindustriens ställning i andra länder, framför allt genom ett fastställande av, huruvida och i vad mån produktionskostnaderna för vårt lands sockerindustri äro mindre gynnsamma än i andra länder, vilkas sockerproduktion bedrives med ett liksom hos oss för utövarne i regel tillfredsställande ekonomiskt resultat, men där tullskyddet är lägre än i Sverige.

Till en sådan jämförelse erbjuda sig Danmark och Tyskland. Såsom den verkställda utredningen visar (Bil. 1, sidd. 118 och 138) är i båda dessa länder produktionsskyddet afsevärt mindre än i vårt land, medan industriens ekonomiska ställning i Danmark är synnerligen gynnsam (sidd. 122 ff.) och även i Tyskland i stort sett torde vara fullt tillfredsställande (sid. 146). Det land, vars sockerindustri närmast kan väntas konkurrera med den svenska på dess inhemska marknad, torde vidare vara Tyskland, vadan en jämförelse med dess industri ur här berörda synpunkt även synes erbjuda intresse. Ej häller i fråga om Danmark synes en liknande möjlighet för konkurrens vara utesluten, varförutom icke bör förgätas, att de trakter av nämnda land, där betodlingen och råsockerindustrien hava sitt hemvist, i klimatiskt och andra hänseenden äro nära överensstämmande med vårt lands förnämsta sockerproducerande provins, Skåne. Beträffande Tyskland må för övrigt även anmärkas, att det i huvudsak har samma skattelagstiftningshistoria som Sverige — till en början materialskatt, vilken sedermera utbytts mot konsumtionsskatt. I Danmark har åter sockerbeskattningssystemet utvecklats efter i viss mån andra linjer än hos oss, varjämte spannmålen där saknar tullskydd, en omständighet, som vid en jämförelse med länder med spannmålstullar, såsom Sverige och Tyskland, kan vara av ett visst intresse vid en undersökning av betprisets storlek. Slutligen torde böra nämnas, att, i fråga om industriens tekniska utrustning, de tre länderna synas intaga ungefärligen samma ståndpunkt, i det att både Sverige och Danmark i detta avseende ständigt hämtat sina förebilder från Tyskland, vitbetsockerfabrikationens föregångsland under hela den senare tiden.

Vid försöket att närmare utföra den här angivna jämförelsen skall *till en början för Sveriges vidkommande helt och hållet bortses från den svenska sockerindustriens nuvarande särskilda organisation och dess inflytande i ekonomiskt eller tekniskt hänseende.* Då alla för jämförelsen

nödiga uppgifter skola hämtas från den i ämnet verkställda utredningen (Bil. 1) och denna för Sveriges vidkommande huvudsakligen avser den så gott som hela produktionen omslutande del av industrien, vilken representeras av svenska sockerfabriksaktiebolaget, måste likväl denna tjäna såsom grundval för jämförelsen i fråga om Sverige.

1. Råsockerindustrien.

För *råsockerindustrien,* vilken i det här angivna syftet först skall göras till föremål för behandling, är den viktigaste faktorn vid bestämmandet av produktionskostnaden den utgift, vilken råsockerfabriken måste vidkännas för det ur vitbetan utvinnbara sockret. För beräknandet av denna utgift måste hänsyn tagas icke blott till det för betorna betalade priset, utan jämväl till betans sockerhalt.

En jämförelse mellan betpriset i Sverige, Danmark och Tyskland erbjuder emellertid i vissa avseenden betydliga svårigheter, enär grunderna för fastställandet av detta pris i alla dessa länder äro olika och dessutom i Tyskland skiftande mellan olika delar av landet. Vidare växla de faktiskt betalade prisen år från år. För att i möjligaste mån neutralisera denna sistnämnda ojämnhet i fråga om jämförelsematerialets beskaffenhet skola i det följande till grund för beräkningarna läggas siffror, som hämtats ej blott från ett enstaka år, utan som utgöra medeltal för femårsperioden 1906—10, vilken dels ligger nära vår tid och dels utmärker sig för växlande goda och dåliga betskördar. För att i övrigt ernå så jämförbara värden, som med utgångspunkt från tillgängliga uppgifter är möjligt, skall vid betprisets beräkning hänsyn tagas icke endast till det pris, som odlaren erhåller kontant till sig utbetalat, utan ock till de övriga föreskrifter angående frakter, betmasseleverans o. s. v., vilka kunna sägas bidraga att bestämma det verkliga betpriset.

a. *Betkostnad.*
Betpriset.
Sverige.

Vad då först det i Sverige till betodlarne kontant utbetalade betpriset beträffar, så framgår av de i utredningen meddelade uppgifter (Bil. 1, sid. 54), att i det mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess betodlare träffade avtal grundpriset beräknas efter det s. k. höstpriset, till vilket större delen av betkvantiteten levereras. Det torde sålunda vara lämpligt att även i nu ifrågavarande beräkningar utgå från detta höstpris. Likväl måste vid verkställande av en kalkyl rörande den kostnad, som sockerfabrikanten vidkännes för sin råvara, hänsyn tagas till den omständigheten, att omkring $^1/_6$ av hela den averkade betmängden levereras till vinterpris, d. v. s. till ett pris, som med 0.20 kronor per 100 kilogram överstiger höstpriset. Detta senare

bör sålunda för här berörda syfte höjas med $^1/_6$ av 0.20 kronor eller med *0.033 kronor* per 100 kilogram betor.

Av de i nyss åberopade avtal mellan sockerfabriksaktiebolaget och dess betodlare förekommande bestämmelser framgår vidare, att betodlarne för varje 100 kilogram levererade betor erhålla 50 kilogram betmassa åter från fabriken till ett pris av 0.10 kronor (0.20 kronor per 100 kilogram). Betmassan betingar emellertid vid försäljning från fabriken till andra köpare än betodlare eller till betodlare utöver den kvantitet, som kontraktsenligt (före februari 1912) tillkommer dem, ett näringsvärdet motsvarande pris av 0.25 kronor per 50 kilogram. Det lägre pris, som enligt avtalet medgivits betodlarne, måste sålunda, på samma gång det innebär en förmån för betodlarne, betraktas såsom en indirekt kostnad för fabriken, varigenom betprisets verkliga storlek ökas med skillnaden mellan det högre försäljningspriset och det med betodlarne avtalade lägre inköpspriset för den återlevererade betmassan. Denna skillnad utgör för 50 kilogram betmassa — den kvantitet, som lämnas åter för varje 100 kilogram betor — *0.15 kronor* (0.25 kronor minus 0.10 kronor). Med detta belopp bör således för här ifrågavarande beräkningar det kontraktsenliga vitbetspriset ökas.

Ett ytterligare tillägg betingas därav, att betodlarne jämlikt sitt kontrakt erhålla betfrö kostnadsfritt från fabriken, vars kostnader för råvaran sålunda härigenom ökas. Enligt tillgängliga uppgifter (se Bil. 1, sid. 93) utgör utgiften för betfrö 17 kronor per hektar betjord. Såsom i det följande skall visas, uppgick den genomsnittliga betskörden per hektar under åren 1906—10 till 29.2 ton, vadan kostnaden för betfrö i här berörda sammanhang torde kunna beräknas belöpa sig till i medeltal *0.059 kronor* per 100 kilogram betor.

Av det nu anförda framgår, att, vid en beräkning av den svenska sockerfabrikantens kostnad för betan, till det kontant utbetalade höstpriset för 100 kilogram betor torde böra läggas för förhöjning på grund av:

leverans till vinterpris	kronor	0.033
prisskillnad för betmassa	»	0.150
utgift för betfrö	»	0.059
d. v. s. tillsammans	*kronor*	*0.242*

Med anledning av de i Bil. 1, sid. 54 angivna siffror rörande höstprisets belopp under åren 1906—10 erhållas i anslutning härtill följande siffror rörande den *beräknade kostnaden för 100 kilogram vitbetor i Sverige.*

År 1906	kronor 2.43	År 1909	kronor 2.49
» 1907	» 2.36	» 1910	» 2.63
» 1908	» 2.60	*Medeltal 1906—10*	» *2.50*

Danmark.

Vid en undersökning av motsvarande förhållanden för Danmarks vidkommande torde följande omständigheter böra beaktas. Vad först beträffar den korrektion, som för betprisberäkningen i Sverige verkställts på grund av skillnaden i höst- och vinterpris, så framgår av de rörande Danmark i detta avseende meddelade uppgifter, att såsom en dansk motsvarighet till denna skillnad torde böra betraktas de därstädes utbetalade s. k. nedkulingspenge, vilka utgöra ersättning till betodlarne för ökad förvaringskostnad i de fall, där betorna mottagas av fabrikerna först efter en viss senare tid under avverkningsperioden. Utgår man vid beräkning av nedkulingspenge's belopp från det av goda sannolikhetsskäl motiverade antagandet, att kvantiteten av de betor, vilka i Danmark levereras under en senare del av avverkningsperioden och sålunda betalas med tillägg för nedkulingspenge, är relativt lika stor som den mängd betor, vilka i Sverige betalas med vinterpris, så kunna nedkulingspenge beräknas utgöra *0.015 kronor* per 100 kilogram betor. Med denna summa torde det kontant utbetalade betpriset sålunda vid nu förevarande kalkyler ifråga om Danmark böra ökas.

Liksom i Sverige få även de danska betodlarna hela den mot deras betleverans svarande kvantiteten betmassa — 50 procent av betvikten — åter från fabriken. Men i motsats till Sverige levereras hela denna kvantitet kostnadsfritt. Hänsyn till det härav betingade tillägget i betpriset — *0.26 à 0.27 kronor* per 100 kilogram — har också redan tagits i den redogörelse, som i Bil. 1, sid. 128 lämnas för den danska betodlingen, i det att de där angivna prisen för betor anförts till belopp, i vilka värdet av den återlevererade betmassan inräknats.

I motsats till Sverige betala de danska betodlarne själva sitt betfrö, vadan något tillägg till betpriset av denna anledning i här berörda sammanhang icke bör ifrågakomma. Den möjliga skiljaktighet ifråga om den svenske och danske fabrikantens kostnad för råvaran, som till äventyrs kan härledas därav, att i Sverige kostnaden för betornas transport till fabriken bäres till hälften av fabrikanten och odlaren vardera, medan någon motsvararande bestämmelse icke förefinnes i de danska betodlarnes kontrakt, har icke synts böra närmare värdesättas vid den här åsyftade jämförelsen. I regel torde i Danmark kostnaden för betornas transport å kortare sträckor bäras helt av odlaren, under det att denne vid längre transport erhåller någon ersättning för de härav föranledda utgifterna. Denna den danske fabrikantens sålunda vid jäm-

förelse med motsvarande förhållanden hos oss något gynnsammare ställning torde dock uppvägas därav, att i Danmark anordningar med å fälten utlagda betspår för transport av betorna till fabriken eller någon av de talrika saftstationerna äro mycket vanliga och sålunda fabrikantens kostnader för betornas fraktande härigenom ökas. För dylika transportanordningar påförde det största danska företaget — vilket inom den danska industrien intager en med det stora svenska bolaget inom Sveriges sockerindustri jämförlig ställning — i sitt bokslut för senaste verksamhetsåret fabrikernas konto ett belopp av omkring 1.3 miljoner kronor.

En annan skiljaktighet mellan danskt och svenskt betpris, som för den här ifrågavarande jämförelsen ej häller kan närmare värdesättas, men som är av stor principiell betydelse, torde likväl böra antydas. Medan nämligen det svenska priset bygger på ett fixt grundpris (för närvarande 2.20 kronor för 100 kilogram) med jämförelsevis mindre betydande tillägg och avdrag på grund av tvänne ej alltför variabla faktorer — betans sockerhalt och skattens storlek — så är det danska grundpriset, som ställts i beroende av världsmarknadspriset å råsocker, rörligt och det slutliga priset i hög grad avhängigt av storleken av tilllägget, vilket står i direkt proportion till den ekonomiska avkastningen av det företag, som betalar betorna. Under det att den svenske betodlaren sålunda i allmänhet på förhand tämligen noga kan beräkna sitt betpris, har odlaren i Danmark icke samma förmån, enär betlikvidens hela storlek är ställd i beroende av omständigheter, vilka äro underkastade fluktuationer, som ej kunna förutses. Särskilt bör det uppmärksammas, att en betydande del av betalningen för de danska betorna utgöres av en ren andel i sockerindustriens årsvinst, ett belopp, som har visat sig växla betydligt år från år (jfr Bil. 1, sid. 124). För industrien torde åter det svenska systemet med dess relativt höga grundpris vara mindre fördelaktigt än det danska, enligt vilket råvarans pris med viss smidighet anpassats till tvänne faktorer, som äga det närmaste sammanhang med industriens ekonomiska bärighet. Slutligen torde vid bedömandet i detta sammanhang av situationen för de båda ländernas sockerindustri ej böra förbises, att de svenska betodlarne torde stödja sig på en organisation av till synes större fasthet än vad fallet är med deras danske kolleger.

Med utgångspunkt från de här åberopade, i Bil. 1, sid. 128 anförda danska betprisen och nu angivna tillägg därtill erhållas följande, för den åsyftade jämförelsen beräknade siffror rörande *kostnaden för 100 kilogram vitbetor i Danmark.*

År 1906	kronor 2.11	År 1909	kronor 2.43
» 1907	» 2.22	» 1910	» 2.13
» 1908	» 2.42	*Medeltal 1906—10*	» *2.26*

Tyskland.

I fråga om de i Tyskland rådande förhållandena på här förevarande område är en jämförelse avsevärt svårare än beträffande Danmark. Till en början utgöres nämligen, såsom i redogörelsen rörande den tyska betodlingen anmärkes, (se Bil. 1, sid. 145) blott något mer än hälften av de i råsockerfabrikerna avverkade betorna av s. k. köpbetor, vilka levereras av andra betodlare än dem, som äro fabrikernas delägare. En jämförelse av här ifrågavarande art kan emellertid avse endast dessa köpbetor, enär villkoren för leverans och likvid av övriga betor delvis äro av helt annan art än dem, som gälla för de svenska eller danska betodlarne. Men även de bestämmelser, som gälla för betalning av de s. k. köpbetorna, äro mycket växlande mellan olika delar av det stora riket. Emellertid synes man kunna utgå från de i Bil. 1, sid. 149 angivna genomsnittspris för köpbetorna och vidare böra antaga såsom en allmän regel, att betodlarne erhålla betmassan kostnadsfritt åter. Det kontanta priset för köpbetorna torde sålunda böra ökas med denna restprodukts värde. Detta angives av den tyska statistiken växla mellan 0.38 och 0.85 pfg per 100 kilogram (se Bil. 1, sid. 149). Om man sålunda väljer det även för Sveriges vidkommande gällande genomsnittsvärdet av 0.50 kronor för 100 kilogram betmassa och i anslutning därtill ökar det tyska betpriset med 0.25 kronor per 100 kilogram betor, torde en någorlunda riktig utgångspunkt för en jämförelse i detta hänseende hava givits. Ifråga om kostnader för betfrö och transporter, de övriga båda poster, som här närmast torde vara av betydelse, förekomma emellertid i Tyskland så växlande villkor, att det torde vara lämpligast att låta de i dessa fall möjligen förekommande olikheter mellan svenska och tyska förhållanden icke föranleda några korrektioner i det tyska betprisets belopp. De ändringar, som härav skulle föranledas, avse i varje fall jämförelsevis endast obetydliga tal, vilka tillsammans ej torde representera ett tillägg till mer än ringa belopp. Under förutsättning att hela kostnaden för betfrö för alla köpbetor skulle bestridas av fabrikerna, komme dessas utgift att ökas med högst 0.05 kronor per 100 kilogram, medan motsvarande tillägg för transport av betor, under det likväl ej sannolika antagandet, att fabrikerna även i detta fall skulle vidkännas hela kostnaden, bleve 0.04 kronor per kilogram.

Den på grundval av här angivna siffror beräknade *kostnaden för 100 kilogram vitbetor (köpbetor) i Tyskland* skulle sålunda uppgå till följande belopp:

År 1906	kronor 1.93	År 1909	kronor 2.22
» 1907	» 1.93	» 1910	» 2.28
» 1908	» 2.17	*Medeltal 1906—10* ...	» *2.11*

En jämförelse mellan resultaten av den verkställda beräkningen för samtliga de tre berörda länderna gives av nedanstående tablå:

Beräknad kostnad för 100 kilogram vitbetor.

År	Sverige kronor	Danmark kronor	Tyskland (köpbetor) kronor
1906	2.43	2.11	1.93
1907	2.36	2.22	1.93
1908	2.60	2.42	2.17
1909	2.49	2.43	2.22
1910	2.63	2.13	2.28
Medeltal 1906—10	*2.50*	*2.26*	*2.11*

Betans sockerhalt.

För ett riktigt bedömande av den närmast föreliggande frågan är det emellertid, såsom redan antytts, icke tillräckligt endast med dessa siffror. Det avgörande är det pris, till vilket sockret i betan erhålles. För att från den nu beräknade kostnaden nå till kännedom även härom erfordras uppgift om ytterligare en faktor, nämligen kvantiteten av det ur betan verkligen utvunna sockret. Uppgifter härom meddelas i följande tablå, vars siffror hänföra sig till de i Bil. 1, sidd. 60, 127 och 143 meddelade upplysningar i ämnet.

Råsockerutbyte av 100 kilogram vitbetor (oreducerat tal).

År	[1])Sverige kilogram	Danmark kilogram	Tyskland kilogram
1906	15.82	13.72	14.97
1907	14.50	12.38	14.96
1908	15.23	14.90	16.77
1909	14.10	12.57	15.11
1910	15.75	14.16	15.96
Medeltal [2]) *1906—10*	*15.08*	*13.55*	*15.55*

[1]) Siffrorna hänföra sig till svenska sockerfabriksaktiebolagets fabriker, varvid Genevad och Hasslarp medräknats, ehuru i dessa fabriker ett pressförfarande användes.

[2]) Dessa tal överensstämma jämförelsevis väl med de av Martineau för åren 1899—1908 beräknade siffrorna, enligt vilka för framställning av 1 kilogram råsocker åtgår i Sverige 7.0, i Danmark 7.6 och i Tyskland 6.4 kilogram betor.

Betkostnad i Sverige, Danmark och Tyskland.

Sammanställas nu de båda sist anförda tablåerna, så finner man, att exempelvis den svenska fabrikanten för råvaran till 15.08 kilogram råsocker vidkännes en kostnad av 2.50 kronor. Såsom resultat av de verkställda beräkningarna framgår sålunda, att *den del av produktionskostnaden inom råsockerindustrien, som utgöres av utgiften för råvaran, i genomsnitt för åren 1906—10 beräknats uppgå för 100 kilogram socker i betorna:*[1]) *i Sverige till 16.57, i Danmark till 16.68 och i Tyskland till 13.57 kronor.* Medan kostnaden i Danmark sålunda är högst, ehuru likväl endast 0.11 kronor högre än i Sverige, är det för Tyskland beräknade beloppet icke mindre än 3.00 kronor lägre än det svenska. *Betecknas den svenska betkostnaden med 100, synes motsvarande kostnad kunna angivas för Danmark av talet 101 och för Tyskland av 82.*

b. *Arbetslön.*

Den del av råsockerindustriens produktionskostnader, som vid sidan av råvarupriset är ägnad att tilldraga sig den största uppmärksamheten, är den till arbets- och förvaltningspersonalen utbetalade arbetslönen. De uppgifter, som i detta hänseende föreligga, äro visserligen för Sveriges del så fullständiga, att de möjliggöra en beräkning av liknande art som den, vilken verkställts beträffande råvarukostnaden d. v. s. angivande av det belopp, till vilket arbetslönen för produktion av en viss mängd råsocker uppgår. Motsvarande beräkningar ifråga om Danmark och Tyskland kunna emellertid till följd av brist på tillförlitligt material icke verkställas på sådant sätt, att det uppnådda resultatet kan göra anspråk på någon högre grad av exakthet. Totalbeloppet av den arbetslön, som i Danmarks råsockerfabriker utbetalas, är visserligen ungefärligen känt för den danska industriens viktigaste företag, men avser endast arbetspersonalen och av denna allenast de egentliga råsockerarbetarne, medan för verkstadsarbetarne o. d. blott en osäker uppskattning kan göras och ifråga om förvaltningspersonalens löner inga som hälst uppgifter kunnat beredas. Ifråga om den tyska råsockerindustrien föreligga inom litteraturen åtskilliga beräkningar rörande arbetskostnaden för förarbetande av visst kvantum betor, men såvitt känt hänföra sig dessa kalkyler dels till blott ett mindre antal fabriker, dels avse de åren före 1908, efter vilken tid arbetslönerna ej oväsentligt stegrats. Samma anmärkningar drabba även de uppgifter av hithörande slag, vilka meddelats av svenska sockerfabriksaktiebolagets chef i den år 1907 i ämnet angivna promemoria, för vars huvudinnehåll redogöres i Bil. 1 sidd. 41 ff. Om sålunda ingen av de nu nämnda källorna kan

[1]) Att melassen icke medtagits i beräkningarna torde här böra påpekas, ehuru denna omständighet ej inverkar vid en jämförelse mellan de tre länderna.

tjäna såsom ledning vid de här ifrågasatta beräkningarna, så kan detta ej häller bliva fallet ifråga om de för ändamålet ofta utnyttjade uppgifter, vilka innehållas i den tyska olycksfallsstatistiken. Visserligen redovisas där totalbeloppet av de till sockerindustriens olycksfallsförsäkrade personal utbetalade löner, men dels skiljer denna statistik icke mellan råsockerfabriker och raffinaderier, dels omfattar den utom arbetarne en del av förvaltningspersonalen, utan att det är möjligt att avgöra, huru många av de till denna personal hörande personer, som lämnas utanför statistikens uppgifter.

Arbetspersonalen.

Det torde sålunda vara nödvändigt att till en början avstå från försöket att beträffande arbetslönen bygga jämförelsen mellan de tre länderna på ett för viss tillverkningskvantitet beräknat belopp. I stället synes man vara hänvisad till att närmast söka bereda sig kännedom rörande den allmänna lönenivån för råsockerindustriens arbetare, sådan denna uttryckes i deras arbetsinkomst för viss tidsperiod. För såväl Sveriges som Danmarks vidkommande kunna beträffande denna omständighet tillförlitliga uppgifter hämtas ur gällande, i respektive länder mellan sockerindustriens arbetsgivare och arbetare träffade kollektivavtal, vilka i båda länderna beröra det övervägande antalet arbetare inom industrien.

Sverige.

I detta avseende meddelade siffror (se Bil. 1, sid. 67) visa, att i de svenska råsockerfabrikerna till manliga grovarbetare utbetalas en timlön, som vid en mindre fabrik (Hälsingborg) utgör 37 öre, vid två stora fabriker i Skåne (Arlöv och Säbyholm) 36 öre, vid flertalet fabriker — i mindre städer samt å den skånska landsbygden — uppgår till 34 öre samt å Gottland och i Blekinge till endast respektive 32 och 30 öre. De i fabrikerna sysselsatta järn- och metallarbetarne avlönas enligt särskilda avtal efter en högre timlön, som växlar mellan 34 och 43 öre och i genomsnitt torde uppgå till 38 à 39 öre. Antalet av dessa arbetare är emellertid relativt obetydligt. I medeltal kan lönen för samtliga råsockerfabriksarbetare sägas utgöra *35 öre* i timmen. Kvinnornas lön utgår med lägre belopp, men då de kvinnliga arbetarnas antal i råsockerfabrikerna är ytterst ringa, utövar detta förhållande knappast något inflytande på den genomsnittliga lönenivåns höjd.

Danmark.

I Danmark utgår enligt vad i Bil. 1, sid. 126, meddelas, timlönen till manliga råsockerarbetare under kampanjen med 38 öre, utom vid en fabrik, där lönen är 37 öre i timmen. Under övriga tider av året är lönen för det fåtal arbetare, som då sysselsättas i fabrikerna, respektive 35 och 34 öre. I genomsnitt torde timlönen för de danska råsockerfabriksarbetarne sålunda kunna uppskattas till *37 öre.*

Tyskland.

Inom den tyska sockerindustrien har kollektivavtalet blott vunnit en mycket begränsad användning, så att antalet av dylika överenskommelser berörda fabriker och arbetare ännu är ytterligt ringa. De avtal av denna art, som varit tillgängliga, visa emellertid, att man vid löntariffens uppgörande i regel synes hava utgått från en minimilön för manlig arbetare av 35 pfg (= 31.5 öre) i timmen. Härmed överensstämmer ganska nära en av de tyska sockerarbetarnes fackorganisation år 1910 gjord undersökning, enligt vilken medelförtjänsten för vecka för manlig arbetare uppgick till 20.27 Mk eller 3.38 Mk om dagen, d. v. s. 33.8 pfg eller något över *30 öre* i timmen under förutsättning av 10 effektiva arbetstimmar per dygn, den inom sockerindustrien vanliga arbetstiden. Visserligen torde inom åtskilliga trakter av riket, där tillgång på billig arbetskraft från närgränsande jordbruksdistrikt eller av polsk eller galizisk extraktion förefinnes, en lön till nämnda belopp ej alltid uppnås. Men å andra sidan torde i de talrika fall, där sockerindustrien utövas inom starkt industrialiserade delar av landet, arbetskraften vara dyrare och ofta betalas med högre belopp än ovan angivits. Goda skäl synas sålunda tala för antagandet, att en genomsnittlig lön av 30 öre i timmen torde angiva den ungefärliga lönenivån för den tyska råsockerindustriens manliga arbetare.

Av det anförda framgår således, att arbetarne inom den danska råsockerindustrien synas åtnjuta en något högre lön än motsvarande svenska arbetare, under det att de tyska råsockerarbetarnes lön är lägre än såväl de danska som de svenska arbetarnes. *Betecknas den svenska råsockerarbetarens genomsnittliga lönenivå med 100, synes man kunna antaga att den danskes når till 106, medan den tyskes stannar vid 86.* Det torde ej behöva särskilt anmärkas, att de lönebelopp, på vilka dessa siffror byggts, icke kunna tjäna såsom omedelbar utgångspunkt för beräknande av vare sig årsinkomst — vars höjd sammanhänger med antalet arbetsdagar, övertidsarbete o. s. v. — eller arbetskostnad per produktionsenhet — vars storlek är beroende av arbetareantal, driftens effektivitet o. s. v. De angivna talens syfte är endast att belysa det ungefärliga förhållandet mellan lönenivåns höjd i de tre länderna för att med ledning därav en uppfattning skall kunna beredas rörande sockerproduktionens olika ekonomiska förutsättningar i detta hänseende i Sverige, Danmark och Tyskland.

Förvaltningspersonalen.

De verkställda beräkningarne hava gällt endast arbetspersonalen. Vad förvaltningspersonalen beträffar, så äro för Danmark och Tyskland inga uppgifter tillgängliga, vilka möjliggöra en jämförelse.

Emellertid förefinnes anledning antaga, att den genomsnittliga avlöningen för företagschefer, fabriksledare samt övriga tekniska tjänstemän och kontorspersonal i regel torde vara högre i Sverige än i Danmark. Skillnaden synes emellertid icke vara så betydlig, att den i betraktande av förvaltningspersonalens i jämförelse med arbetarne relativa fåtalighet kan sägas föranleda någon avsevärdare skiljaktighet ifråga om denna del av produktionskostnaden. I varje fall torde här kunna antagas, att i Sverige en dylik högre lönenivå för förvaltningspersonal verkligen föreligger, men att den fullt uppväges av den högre lönestandard, som, enligt vad tidigare visats, utmärker den danska råsockerindustriens arbetare. I det följande skall sålunda byggas på den uppfattningen, att *Sverige och Danmark äro likställda ifråga om lönenivån för den i råsockerindustrien sysselsatta arbets- och förvaltningspersonalen.* Danmark.

Vad förhållandena i Tyskland i detta hänseende beträffar, så synes man böra utgå från antagandet, att — bortsett från företagens och fabrikernas ledare, vilkas avlöning sannolikt icke i allmänhet avsevärt skiljer sig från motsvarande poster i svenska fabrikers budget — den lägre förvaltningspersonalen i stor utsträckning, liksom inom industrien överhuvud, även inom sockerfabrikerna intager en i ekonomiskt hänseende något mindre gynnad ställning än vad fallet är i Sverige. Lämpligt synes därför vara att förutsätta, att inom förvaltningspersonalen ungefärligen samma förhållande mellan tysk och svensk lönenivå förekommer, som tidigare konstaterats bland arbetarne och således antaga, att den *tyska råsockerindustrien på grund av dess arbets- och förvaltningspersonals relativt lägre lönenivå är i en något gynnsammare ställning än den svenska.* Tyskland.

Att, liksom beträffande kostnaden för sockret i betan, i absoluta tal jämförelsevis exakt omedelbart värdesätta denna skillnad erbjuder, såsom redan nämnts, de största svårigheter. Likväl synes det vara möjligt att ungefärligen angiva, inom vilka gränser den berörda olikheten kan falla. Enligt vad av de i Bil. 1, sidd. 66 och 68, meddelade siffror framgår, beräknades totalbeloppet av de i Sverige till arbets- och förvaltningspersonal inom råsockerfabrikerna under kampanjen 1910—11 utbetalta arbetslöner till 2.80 kronor för 100 kilogram råsocker. Såsom framdeles skall närmare belysas, är denna summa att betrakta såsom ovanligt hög och kan förklaras endast med ledning av vissa för den svenska sockerindustrien säregna förhållanden. Om nämnda belopp sålunda är att betrakta såsom en högsta gräns, med vilken i här ifrågavarande hänseende kan räknas, — alldeles oavsett, huruvida den förekommer i Sverige eller annorstädes — så torde motsvarande undergräns under liknande förutsättning betecknas av det till 1.25 kronor per 100 kilogram

socker uppgående belopp, vartill berörda kostnader under samma kampanj lägst beräknades för några stora tyska fabriker. När nu, såsom ovan visats, den tyska genomsnittslönen kan antagas vara omkring 14 procent lägre än den svenska, så följer av de anförda siffrorna, att *den merkostnad, som ifråga om arbetslönen måste bäras av den svenska råsockerindustrien i jämförelse med den tyska, icke synes kunna överstiga 0.39 kronor* (= 14 procent av 2.80 kronor) *och icke understiga 0.18 kronor* (= 14 procent av 1.25 kronor), *allt per 100 kilogram råsocker.* Utgår man från antagandet, att den mot det verkliga förhållandet närmast svarande siffran betecknas av medeltalet mellan dessa båda yttergränser — en förutsättning, mot vilken befogade invändningar knappast synas kunna framställas — torde ett belopp av 0.28 kronor per 100 kilogram råsocker utgöra en för här ifrågavarande beräkningar användbar summa. Det skall för tydlighetens skull ånyo påpekas, att vid denna kalkyl alldeles frånsetts arbetets eller driftens effektivitet och att den svenska summan, vilken valts till övergräns, sannolikt är under normala förutsättningar allt för hög, vadan ock differensen blivit den största möjliga. Men de såsom resultat erhållna siffrorna visa likvisst, att *den skillnad, varom här är fråga, rör sig om belopp, vilka i varje fall icke äro särskilt betydande.*

c. Övriga kostnader.

Kostnaden för betorna samt arbetslönen utgöra tillsammans den viktigaste delen av råsockerindustriens produktionskostnader. Övriga poster på utgiftssidan äro samtliga var för sig av mindre betydelse, vadan ock möjliga skiljaktigheter i dessa kostnader mellan de tre länderna äro för här åsyftade jämförelse av en mera underordnad vikt. Likväl skall här anmärkas, att några dylika olikheter av framträdande art knappast torde förefinnas. Visserligen torde kostnaden för sockerindustriens maskiner, ävensom för en del förbrukningsartiklar, i allmänhet vara något högre i Sverige än i Danmark eller Tyskland, men ifråga om andra förbrukningsartiklar synes ett motsatt förhållande äga rum. Det har visserligen framhållits, att den svenska industrien skulle nödgas betala högre pris för sitt bränsle, d. v. s. stenkolen — den mest betydande av fabrikernas förbrukningsartiklar — än den tyska industrien, men övertygande skäl för denna uppfattning hava icke kunnat anföras. Visserligen torde en och annan tysk fabrik finnas, som på grund av gynnsamt läge i omedelbar närhet av en kolfyndighet e. d. kan förskaffa sitt bränsle till ett jämförelsevis lägre pris. Men det övervägande flertalet tyska fabriker torde icke befinna sig i denna ställning, utan vara hänvisade till att uppköpa sitt kolförråd till pris, som icke understiga dem, till vilka de svenska fabrikerna köpa sina kol i svenska hamnar.

2. Raffinadindustrien.

Sedan jämförelsen mellan produktionskostnadernas olika storlek inom Sverige, Danmark och Tyskland sålunda, i den utsträckning som för här ifrågavarande syfte synts nödigt, slutförts beträffande råsockerindustrien, skall uppmärksamhet jämväl ägnas åt raffinadindustrien, varunder vid jämförelsen ävenledes till en början skall *helt bortses från denna industris nuvarande tekniska eller ekonomiska organisation i de tre länderna.*

För raffinadindustrien är den viktigaste produktionskostnadsfaktorn givetvis det pris, till vilket råsockret erhålles. Detta pris fastställes på världsmarknaden och skulle således, därest raffinaderierna i Sverige, Danmark och Tyskland måste köpa sitt råvarubehov i utlandet, skillnaden i kostnaden för de tre länderna betingas allenast av olikheter i fraktutgifter och dylikt. Emellertid producera som bekant de ifrågavarande länderna själva sitt råsockerbehov, vartill kommer, att i såväl Sverige som Danmark större delen av råsockret raffineras inom samma företag, som tillverka råvaran. Den svenska raffinadindustrien är hänvisad till att fylla sitt behov av råsocker inom landet — i själva verket torde det vara statsmakternas intresse för betodlingens utveckling och bestånd, som varit den viktigaste anledningen till, att den härpå vilande sockerindustrien beretts och alltjämt beredes ett högt tullskydd. En jämförelse av raffinadindustriens produktionskostnader i de tre här berörda länderna torde på grund av nämnda industris här berörda ställning hos oss sålunda kunna inskränkas till att avse eventuella skiljaktigheter allenast ifråga om själva raffinationskostnaderna.

a. *Fabrikationsförlust.*

Vid raffinering av socker uppstår alltid en kvantitativ råvaruförlust, vilken i regel anses uppgå till omkring $^1/_{10}$ af råvarans kvantitet, så att för framställning av 100 kilogram raffinad beräknas åtgå 110 kilogram råsocker av 88 procents rendement. En följd härav måste bliva, att en skillnad i produktionskostnad för råsockret även tager sig uttryck i raffinadindustriens kostnader, i det att nämnda förlust, vilken här skall benämnas fabrikationsförlust, blir kännbarare, ju dyrare råvaran är. Då, såsom av den tidigare utredningen framgår, råsockerindustrien i Sverige synes arbeta under ungefärligen samma betingelser som i Danmark, men under något ogynnsammare förutsättningar än i Tyskland, så framgår av det anförda, att kostnaden för fabrikationsförlusten i Sverige och i Danmark torde kunna anses vara i det närmaste lika stor, medan den i Tyskland är mindre än i nämnda länder. *Storleken av denna skillnad kan* med ledning av tidigare anförda siffror beträffande kostnaden för sockret i betan *uppskattas* till 0.30 kronor (= $^1/_{10}$ av 3 kronor, jfr

sid. 14) och för arbetslönen till 0.03 kronor (= 1/10 av 0.28 kronor, jfr sid. 18), således tillsammans *till 0.33 kronor, allt per 100 kilogram socker.*

b. *Arbetslön.* *Arbetspersonal.* Vid sidan av fabrikationsförlusten är inom raffinadindustrien arbetslönen den mest framträdande kostnadsfaktorn. För en jämförelse i detta hänseende mellan de tre länderna skall beträffande Sverige och Danmark samma källa anlitas som ifråga om råsockerindustrien, d. v. s. kollektivavtalen, vilka även i detta fall äro fullt representativa för arbetsvillkoren inom större delen av industrien.

Sverige. Såsom av de i Bil. 1, sid. 67, i detta hänseende meddelade siffror framgår, utgör i Sverige den avtalsenliga timlönen för manliga grovarbetare i raffinaderierna högst 39 och lägst 35 öre samt växlar för järn- och metallarbetare samt andra yrkeslärda arbetare mellan 43 och 37 öre. Kvinnorna, vilka inom raffinaderierna förekomma i något större antal än inom råsockerfabrikerna, hava enligt avtalen ända till 11 öre lägre timlön än de manliga grovarbetarne. I genomsnitt kan lönen för samtliga arbetare inom raffinaderierna beräknas till *37 öre* i timmen.

Danmark. Timlönen för de danska raffinaderiernas arbetare växlar mellan 44 och 42 öre och torde genomsnittslönen ligga närmare den förra än den senare gränsen. Här skall den emellertid antagas utgöra *43 öre* i timmen.

Tyskland. Beträffande lönens storlek för den tyska raffinadindustriens arbetare måste man åtnöjas med uppgifter rörande de vid en del större raffinaderier betalade lönerna, enär kollektivavtalet ej häller inom denna gren av sockerindustrien tillsvidare vunnit någon nämnvärd utbredning. Av de siffror, som för detta ändamål insamlats, framgår, att, ehuru lönerna givetvis växla mellan olika orter av riket, en timlön av 35 pfg (= *31.5 öre*) likväl torde kunna betraktas såsom en någorlunda representativ genomsnittslön för den tyska raffinadindustriens arbetare. De manliga arbetarnes lönenivå är i själva verket sannolikt ej oväsentligt högre, men medelsiffran nedbringas på grund av den i Tyskland jämförelsevis talrika förekomsten av kvinnliga raffinadarbetare, vilkas lön är avsevärt lägre än männens.

Förvaltningspersonal. Med avseende på lönerna åt förvaltningspersonalen föreligga uppgifter endast beträffande Sverige. Emellertid skall för här ifrågavarande jämförelse i detta hänseende byggas på samma antagande som tidigare beträffande råsockerindustrien, nämligen att skillnaden mellan den högre arbetarlönen i Danmark och den lägre i Sverige utjämnas genom mot-

svarande motsatta differens ifråga om förvaltningspersonalens lönenivå, medan för denna sistnämnda personal ungefärligen samma förhållande kan anses föreligga mellan tysk och svensk lönenivå, som en jämförelse mellan de beträffande arbetarne tidigare omnämnda siffror giva vid handen. Visserligen är den här åberopade skillnaden mellan svensk och dansk genomsnittlig timlön större för raffinaderiernas än för råsockerfabrikernas arbetare, vadan den ifrågasatta utjämningen av hänsyn till förvaltningspersonalen kan synas oegentlig. Emellertid torde böra beaktas, att antalet förvaltningstjänstemän i förhållande till antalet arbetare är ej oväsentligt större inom raffinaderierna än inom råsockerindustrien, vadan en inom raffinadindustrien i detta fall förekommande lönedifferens har större ekonomisk betydelse än inom råsockerindustrien.

Av det anförda torde sålunda kunna slutas, att den svenska raffinadindustrien ifråga om lönenivån för sin arbets- och förvaltningspersonal har att uppvisa ungefärligen samma läge som den danska, medan den tyska industrien i motsvarande fall är i en gynnsammare ställning. *Betecknas den svenska raffinadindustriens ifrågavarande siffra med 100, torde den för dansk industri efter allt att döma kunna betecknas med samma tal, men bör för tysk industri sannolikt sättas till 85.*

Det resultat, som framgått av jämförelsen i detta hänseende ifråga om raffinadindustrien, överensstämmer sålunda i stort sett nära med motsvarande resultat beträffande råsockerindustrien. Den merkostnad som — helt frånsett arbetets eller driftens olika effektivitet — ifråga om arbetslönen måste bäras av den svenska råsockerindustrien i förhållande till den tyska, beräknades, såsom å sid. 18 närmare angives, till ett genomsnitt av 0.28 kronor per 100 kilogram råsocker. Det vill synas, som om de beräkningar, varpå denna siffra byggts, skulle i allt väsentligt äga tillämpning även på raffinadindustrien. Visserligen torde de gränser, mellan vilka den högsta och lägsta kända lönesumman för viss kvantitet raffinad svänger, skilja sig ännu något vidare åt än vad fallet är beträffande råsockerproduktionen — bland annat på grund av att den framställda raffinaden uppvisar väsentligt olika kvaliteter — men likväl synes den genomsnittliga siffran böra bliva ungefärligen densamma. I stort sett torde i Sverige arbetskostnaden inom raffinadindustrien vara lika stor som inom råsockertillverkningen (se Bil. 1, sid. 66), vadan ock, då den allmänna lönenivån synes intaga i allt väsentligt samma läge inom de båda industrierna i respektive länder, skillnaden i arbetskostnad för viss kvantitet — under här angivna förutsättningar för jämförelsen — icke torde kunna vara större inom raffinad- än inom råsockerindustrien.

Ifråga om raffinadindustriens övriga produktionskostnader hänvisas

till vad som i motsvarande fall anförts beträffande råsockerindustrien, och vilket i allt väsentligt torde äga tillämpning även beträffande produktionen av raffinad.

Sammanfattning.

Sammanfattas resultaten av den gjorda undersökningen på dess nuvarande stadium, skulle sålunda erhållas följande siffermässiga uttryck för den här åsyftade jämförelsen mellan de tre länderna.

1. *Betkostnad.* För 100 kilogram socker i betan betalas i Sverige 0.11 kronor mindre än i Danmark, men 3 kronor mera än i Tyskland.
2. *Arbetslön i råsockerfabriker.* I Sverige samma höjd som i Danmark, medan den är 0.28 kronor per 100 kilogram råsocker högre i Sverige än i Tyskland.
3. *Fabrikationsförlust vid raffinadproduktion.* I Sverige lika stor som i Danmark, men 0.33 kronor per 100 kilogram raffinad högre än i Tyskland.
4. *Arbetslön i raffinaderier.* Liksom i råsockerfabriker, således i Sverige och i Danmark 0.28 kronor per 100 kilogram raffinad högre än i Tyskland.

I anslutning till dessa kalkyler kan således antagas, att *produktionskostnaden — utan hänsynstagande till industriens förevarande tekniska eller ekonomiska organisation — är i Sverige för framställande av 100 kilogram raffinad ur vitbetan 3.89 kronor större än i Tyskland samt 0.11 kronor mindre än i Danmark. För 100 kilogram råsocker äro motsvarande siffror 3.28 samt 0.11.*

Hänsyn till den svenska sockerindustriens särskilda förhållanden.

Såsom ofta upprepats, hava vid alla hittills utförda beräkningar de skiljaktigheter lämnats helt åsido, vilka kunna betingas av olikheter mellan de tre berörda länderna i fråga om sockerindustriens tekniska eller ekonomiska organisation, sådan denna för tillfället gestaltar sig. Den jämförelse, som här verkställts, har omfattat de väsentliga leden av produktionen, men har inskränkt sig till att söka värdesätta de olikheter, som förefinnas emellan de tre länderna *allenast i fråga om sådana faktorer, vilka synts bilda en relativt bestående, i förhållande till andra omständigheter svårare föränderlig och av industriens egna åtgöranden mindre lätt påverkad grundval för industriens bestånd.*

När emellertid fråga är om en industri, vilken redan länge ägt bestånd inom vårt land och som där, till stor del på grund av statens tull- och skattelagstiftning, har utvecklats under former, vilka präglats

av för denna industri säregna drag, är det icke möjligt att numera bortse därifrån. Det gäller härvid att främst uppmärksamma de möjligen förefintliga olikheter ifråga om den svenska industriens nuvarande organisation i såväl tekniskt som ekonomiskt hänseende, vilka i jämförelse med motsvarande faktorer inom Danmarks eller Tysklands sockerindustri kunna konstateras, samt sedermera att bedöma, huruvida och i vad mån ett hänsynstagande till dylika skiljaktigheter kan hava till följd en ökning eller minskning i den svenska industriens merkostnader. Även vid denna jämförelse skall för Sveriges vidkommande endast den del av industrien tagas i betraktande, vilken omfattas av svenska sockerfabriksaktiebolagets verksamhet. Dessutom skall jämförelsen närmast taga till föremål allenast Danmark, enär dess industri liksom den svenska i huvudsak behärskas av ett enda företag, en omständighet, som i förevarande fall är av den största betydelse. Den tyska industrien företer däremot i detta avseende en helt annan bild med ett stort antal företag, av vilka intet intager en i någon mån monopolartad ställning och där dessutom vid sidan av aktiebolag förekommer en betydande mängd på andelsprincipen byggda företag, arbetande efter delvis andra grundsatser. Vidare försvåras jämförelsen för Tysklands vidkommande ytterligare därigenom, att den tyska officiella sockerstatistiken icke skiljer på kombinerade fabriker och råsockerfabriker, utan till sistnämnda fabriksklass hänför alla företag, där betavverkning förekommer, vare sig fabrikens slutprodukt är råsocker, vitsocker eller raffinad. Varken råsocker- eller raffinadindustrien framträder därigenom såsom en fullt avgränsad del av produktionen, vadan en mera ingående jämförelse i vissa viktiga avseenden icke gärna kan ske.

Fabrikernas antal.

Beträffande råsockerindustrien framträder vid en jämförelse mellan Sverige och Danmark omedelbart den avsevärda skillnaden ifråga om antalet företag. Medan Danmark sålunda har 8 råsockerfabriker [1]) med en sammanlagd produktion år 1910/11 av 116,000 ton råsocker, har svenska sockerfabriksaktiebolaget, som omfattar 95 procent av Sveriges sockerproduktion, 18 fabriker med en totaltillverkning samma år av 166,000 ton. Det svenska sockerbolagets råsockerproduktion förhåller sig sålunda till Danmarks såsom 10 till 7, under det att motsvarande proportion ifråga om antalet fabriker är 10 till 4.4.

En anmärkningsvärd olikhet mellan svensk och dansk råsockerindustri i nu berörda hänseende är även, att antalet saftstationer, som

[1]) Alla utom en tillhöra det stora danska bolaget, »Aktieselskabet De danske Sukkerfabrikker», som emellertid köper den utomstående fabrikens hela produktion.

i Sverige blott är 3, i Danmark uppgår till ej mindre än 17. Häri torde till en del vara att söka skälet till att antalet råsockerfabriker är så avsevärt mindre i Danmark. Den danska anordningen i detta avseende torde emellertid representera ett även ur ekonomisk synpunkt gynnsammare system, särskilt när, såsom fallet är för det svenska bolagets liksom för Danmarks produktion, denna är i huvudsak lokaliserad till en jämförelsevis mycket begränsad del av landet.

Vid en jämförelse mellan svensk och dansk raffinadindustri framträder ävenledes den danska industriens högre grad av driftkoncentration. Den av svenska sockerbolaget år 1910/11 producerade kvantiteten raffinad uppgick till omkring 122,000 ton, och antalet raffinaderier till 9, medan motsvarande siffror för Danmarks stora sockerfabriksföretag, som tillverkar så gott som all dansk raffinad, utgjorde omkring 60,000 ton från 3 fabriker samt för Tysklands raffinadindustri 1,160,000 ton från 35 företag. För en blott dubbelt så stor produktion som den danska hade Sverige sålunda tre gånger så många fabriker, medan Tyskland för framställning av en i det närmaste tiodubbel kvantitet raffinad begagnade sig av endast fyra gånger så många raffinaderier som det svenska sockerbolaget.

Fast kapital. Arbetslön.

Det synes vara obestridligt, att i nu angivna omständigheter är att söka en för Sveriges industri ogynnsam faktor. En starkare koncentrerad drift erfordrar i regel ett mindre fast kapital och möjliggör ett väsentligt bättre utnyttjande av arbetskraften. Det är givet, att det fasta kapital, som engagerats i den svenska sockerindustrien med dess stora antal fabriksbyggnader, måste uppgå till ett ej blott absolut utan även relativt betydligt högre belopp än vad den danska industrien erfordrat. Det svenska sockerbolaget blir således härigenom nödsakat att förränta ett jämförelsevis högre kapital än dess danska motsvarighet — en omständighet, som givetvis är till det svenska företagets nackdel.

Ett relativt stort antal fabriker kräver vidare ett större arbetarantal än en till färre fabriker samlad produktion av samma omfattning. Industriens totala belastning för den till arbets- och förvaltningspersonalen utbetalade lönen blir härigenom högre. I upprätthållandet inom sockerbolagets drift av ett relativt för stort antal råsockerfabriker och raffinaderier bör sålunda sökas en bland de förnämsta förklaringsgrunderna till, att företagets utgifter för arbetslön äro så väsentligt mycket större än motsvarande belopp i Danmark, ehuru, såsom förut visats, sockerfabriksarbetarnes allmänna lönenivå snarare är något högre i Danmark än i Sverige. En beräkning av den till arbetare inom sockerbolaget utbetalade arbetslönen

visar (jfr Bil. 1, sid. 66), att denna år 1910/11 uppgick till 2.14 kronor per 100 kilogram råsocker och 2.11 kronor per 100 kilogram raffinad. Motsvarande siffror kunna visserligen icke, såsom tidigare påpekats, med exakthet beräknas för Danmarks vidkommande, men med ledning av de i Bil. 1, sid. 126, meddelade uppgifter kan likväl slutas, att de stanna avsevärt under de svenska beloppen och för det stora danska bolaget sannolikt utgöra omkring 1.60 à 1.70 kronor per 100 kilogram råsocker, respektive raffinad. I fråga om förvaltningspersonalen torde differensen vara ännu större. Någon uppgift för Danmarks vidkommande har i detta avseende visserligen ej kunnat anskaffas, men det förefaller likväl sannolikt, att den av det svenska sockerbolaget till dess förvaltningspersonal utgivna lönen — inklusive tantième och naturaförmåner, 0.67 kronor per 100 kilogram råsocker och 0.81 kronor per 100 kilogram raffinad, d. v. s. i genomsnitt en tredjedel av motsvarande belopp för arbetarne — representerar summor, vilka avsevärt överstiga de i allmänhet förekommande kostnader av denna art och således även den danska industriens motsvarande utgifter. En bidragande orsak till dessa siffrors ovanliga höjd torde, utom det stora antalet fabriker, vara det inom bolaget tillämpade systemet, enligt vilket flertalet fabriker, vid sidan av löner till fabriksledare och övrig förvaltningspersonal, även belastas med en i regel betydande lön för en särskild direktör samt arvoden åt styrelsemedlemmar, medan bolaget därjämte givetvis har att bestrida utgiften för löner till direktörer och styrelseledamöter för handhavande av företagets allmänna ledning. (Angående storleken av dessa lönebelopp se Bil. 1, sid. 68).

För den undersökning, varom här är fråga, torde man kunna utgå från, att det svenska bolagets produktionskostnader för närvarande på grund av relativt större utgifter för löner äro, approximativt beräknat, 1.35 kronor per 100 kilogram socker (råsocker + raffinad) högre än vad fallet är ifråga om Danmarks motsvarande företag.

Då man synes kunna förutsätta, att de omständigheter, ifråga om industriens och arbetets organisation, vilka äro bestämmande för arbetets effektivitet, äro desamma i den tyska som i den danska sockerindustrien, kan även den slutsatsen dragas, att merkostnaden för arbetslön i Sverige i jämförelse med Tyskland uppgår till en summa, som motsvarar den nyssnämnda för jämförelse med Danmark beräknade differensen. Härvid bör likväl uppmärksammas, att den lägre lönenivå, som tidigare konstaterats för Tyskland i jämförelse med Danmark eller Sverige, redan beaktats vid beräknande av den förut angivna merkostnadsdifferensen av 3.89 kronor och således ej bör inräknas i det ovan berörda beloppet av 1.35 kronor.

Tillverkningstid.

Det förtjänar i detta sammanhang ock uppmärksammas, att enligt vad som framgår av de uppgifter, som meddelas i Bil. 1, sid. 64, driften vid de svenska raffinaderierna icke pågår året runt. Ehuru tillverkningsåret 1910/11 utmärktes av en ovanligt hög produktionssiffra för raffinad, var insmältningstiden vid 6 raffinaderier med drift dygnet om i genomsnitt endast 200 dygn (högst 247 dygn jämte 21 dagars dagdrift, lägst 130 dygn) samt vid de övriga 3 raffinaderierna med endast dagdrift i medeltal 247 dagar (lägst 208, högst 284 dygn). Till insmältningstiden bör läggas en tid av 10 till 14 dagar för att få fabrikernas hela tillverkningstid. De danska raffinaderierna hava däremot (jfr Bil. 1, sid. 126) uppehålligt ständig drift året om och låtit verksamheten ligga nere endast under en tid av omkring 14 dagar för nödvändiga reparations- och rengöringsarbeten. Den avsevärda skillnad ifråga om driftens intensitet, varom dessa förhållanden bära vittne, synes giva stöd för antagandet, att de svenska raffinaderiernas antal är större än vad som motsvarar behovet.

Fabrikernas läge.

Med avseende på vissa av det svenska bolagets råsockerfabriker torde vidare kunna antagas, att de på grund av sitt läge i trakter med ofördelaktiga betodlingsförhållanden antingen lämna ringa eller alls intet driftsöverskott eller ock gå med förlust. Det synes nämligen vara tydligt, att den betodling inom omnejden, på vilken dessa fabriker stödja sin verksamhet, är av för ringa omfattning för att fylla fabrikens råvarubehov, vadan bristen måste täckas genom betor från andra, ofta avlägsna trakter. På grund av de härigenom ökade utgifterna för betornas transport till fabriken stegras för dessa företag kostnaden för råvaran avsevärt. Även för åtskilliga av raffinaderierna blir kostnaden för råvarans, d. v. s. råsockrets, transport större än vad fallet torde vara i Danmark, på grund därav att de äro belägna i helt andra delar av landet än dem, där betodlingen bedrives och råsockret framställes.

Sockrets kvalitet.

En annan omständighet, som skiljer den svenska och danska raffinadproduktionen åt, och som här även skall framhållas, är det tillverkade sockrets olika kvalitet. I Danmark tillfredsställes icke mindre än omkring en tredjedel av sockerkonsumtionen med en vara, s. k. danskt pudersocker, som tillverkas i råsockerfabrikerna och som är ett blott i centrifuger tvättat råsocker. Härtill gives, praktiskt taget, ingen motsvarighet i Sverige. Av raffinaderiernas produktion utgöres i Danmark omkring $^2/_5$, i Sverige däremot $^3/_5$ av toppsocker, bitsocker och därmed jämförliga högre kvaliteter, medan återstoden i huvudsak kommer på

billigare sockersorter. I Sverige konsumeras sålunda i större utsträckning socker av högre kvalitet, och synas sålunda framställningskostnaderna för raffinad av denna anledning kunna antagas vara i genomsnitt något större hos oss än i Danmark. Emellertid bör ock uppmärksammas, att de bättre sockerslagen betinga ett högre försäljningspris, vadan finnes anledning förmoda, att skillnaden i produktionskostnader på denna väg i huvudsak utjämnas.

Fabrikernas sockerlager.

En för den svenska industrien ogynnsam faktor betingas slutligen även därav, att den arbetar med ett betydande produktionsöverskott, vilket på grund av lagstiftningens anordning ej med fördel kan exporteras utan måste föras å lager. De härav föranledda kostnaderna — vilka icke, åtminstone ej i samma mån, betunga den danska eller tyska industrien — uppgå till avsevärda belopp. Det årliga balanserandet av ett sockerlager, vilket i bolagets årsredogörelser uppgives hava uppgått till ett värde av omkring 30 miljoner kronor årligen, svarande mot en kvantitet av omkr. 60 000 ton råsocker och omkr. 30 000 ton raffinad eller, vad råsockret beträffar, ungefär ett halvt års behov, innebär, utom utgifter för lagerlokaler, även en betydande ränteförlust.

Svenska sockerbolaget och driftskoncentrationen.

Vid ett bedömande av i vad mån hänsyn bör tagas till den ofördelaktigare ställning, som den svenska sockerindustrien, såsom av det anförda framgår, för närvarande ifråga om flera viktiga poster bland produktionskostnaderna intager i jämförelse med den danska, måste även hänsyn tagas till, huruvida den påpekade olikheten är sådan, att den genom industriledningens egna åtgöranden synes kunna påverkas i gynnsam riktning.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget bildades, såsom av utredningen i Bil. 1 framgår, år 1907, genom en fusionering till ett företag av ett stort antal visserligen redan förut samarbetande, men vart för sig likväl i vissa avseenden fullt självständiga företag. Det hade synts naturligt, om det nya företaget, i likhet med vad som ofta brukat ske vid fusioner av liknande art såväl i utlandet som hos oss, redan under första tiden av sin verksamhet sökt begränsa fabrikernas antal i rimligt förhållande till produktionens omfattning och med hänsyn till den större ekonomiska bärkraften hos en drift, byggd på fabriker i bästa läge och med största kapacitet. Någon anordning av detta slag gjordes emellertid icke av bolaget och har ej häller under dess hittillsvarande mer än femåriga verksamhet träffats. Att så icke skett, trots de uppenbara ekonomiska fördelar, som därav sannolikt varit att vänta, torde böra tillskrivas dels den form, i vilken uppgörelsen om fusionen kläddes, dels ock i de

befarade svårigheterna för jordbrukare och övrig befolkning i de bygder och städer, för vilka betodlingen och sockerindustrien är av en väsentlig ekonomisk betydelse och där dess upphörande sålunda kunnat medföra vissa olägenheter. Hänsyn av mera personlig art torde ock hava haft till följd, att bolaget, såsom tidigare antytts, fortfarande vid flertalet av fabriksföretagen bibehåller ett system med särskild lokal förvaltning av styrelse och direktör — en anordning, som högst väsentligt ökar bolagets årliga utgiftskonto.

Sockerbolaget och den inhemska marknaden.

Om sockerbolaget sålunda tillsvidare knappast i något avseende synes hava utnyttjat de möjligheter det besitter för åstadkommandet av en bättre driftseffektivitet och därmed sammanhängande besparingar på de områden, där så eljest vid en fusion tidigast plägar ske, så har det i stället låtit betydelsen av sin monopolställning framträda på ett annat område för verksamheten, nämligen ifråga om den inhemska marknadens organisation. Det ligger i sakens natur, att det varit lätt för bolaget att genom en ändamålsenligare distribution av sockret än den som förr kunde ske bespara avsevärda belopp i fraktkostnader. Men bolaget har dessutom genom att ordna sitt försäljningssystem rationellt — i regel försäljning per extra kontant, inga handelsresande, små rabatter — besparat utgifter och förluster samt berett sig snabbare kapitalomsättning, d. v. s. minskat sitt behov av rörelsekapital. Genom den kontroll över marknaden, som bolagets ställning och försäljningssystem möjliggör, har bolaget ock kunnat hålla sockerprisen intill eller t. o. m. över det belopp, som representeras av priset för utländskt socker med tillägg av kostnader, skatt och tull — den s. k. tullgränsen — något som vid konkurrens mellan flere fabriker eller med en fristående partihandel knappast är möjligt.

I sammanhang med en vid 1909 års riksdag väckt fråga om sockerbeskattningens förändring anfördes, såsom närmare i Bil. 1, sidd. 110—111 meddelas, i Riksdagen ett exempel på den makt bolaget intager tack vare sin ställning såsom producent av så gott som allt i Sverige konsumerat socker, ävensom på, huru bolaget icke tvekat att vid behov göra bruk därav för att behålla sitt monopol å den inhemska marknaden. Detta monopol kan i själva verket tänkas sätta tullgränsens effektivitet ifråga. Åtminsone synes bolaget, såsom visas av den redogörelse för dess prispolitik, som meddelas i Bil. 1, under en tid av flere månader hava kunnat hålla sitt pris över tullgränsen, utan att därigenom veterligen föranletts annat än en jämförelsevis obetydlig import av utländskt socker. Det korrektiv mot ett dylikt förhållande, som konkurrensen erbjuder, måste saknas, då hoppet om framgång i en strid mot det stora bolaget

och dess över hela landet utgrenade förbindelser gärna ter sig jämförelsevis utsiktslöst för det affärsföretag, som skulle vara sinnat att våga försöket.

Det synes sålunda vara tydligt, att bolaget på här berörda områden berett sig tillfälle till skapande av en vinst utöver vad som är möjligt för en i fri inbördes konkurrens arbetande industri sådan som exempelvis den tyska. I jämförelse med den danska industrien är i åberopade omständigheter däremot knappast någon mera avsevärd skiljaktighet att söka, enär, såsom ofta nämnts, även inom denna industri ett enda företag synes i stort sett behärska den inhemska marknaden. Det danska sockerbolaget torde emellertid i regel icke hava fullt utnyttjat sitt tullskydd, utan hållit sockerpriset något under tullgränsen (se Bil. 1, sid. 129). Att så ibland — och särskilt under år 1912 i avsevärd grad (se Bil. 1, sid. 105) — även varit fallet i Sverige bör icke häller förbises.

Sakkunnigmajoritetens förslag.

Sakkunnigmajoritetens förslag.

Den av de sakkunniga verkställda utredning beträffande de viktigaste produktionskostnadernas storlek inom sockerindustrien i Sverige, Danmark och Tyskland, för vilken jag nu redogjort, har föranlett de sakkunnigas majoritet till följande uttalande och förslag.

Den jämförelse mellan produktionskostnaderna inom den svenska, danska och tyska sockerindustrien, vilken (å sidd. 6—22) i det föregående utförts, och som lämnat det resultatet, att den svenska industrien synes vara belastad med en till 3.89 öre per kilogram beräknad högre produktionskostnad än den tyska, under det att den i detta hänseende torde böra jämnställas med den danska, kan tjäna till att giva en uppfattning angående de olika förhållanden, under vilka de skilda ländernas industrier för närvarande arbeta, om man bortser från alla de faktorer, som hänföra sig till produktionens tillfälliga gestaltning. De i nämnda sammanhang anförda siffrorna kunna visserligen icke göra anspråk på att vara absolut exakta, då, såsom redan påpekats, anledningar till felslut torde ligga såväl däri, att vissa förhållanden inom den danska och än mer inom den tyska industrien undandraga sig alla beräkningar som ock i de funna talens karaktär av genomsnittssiffror. Likväl synes man kunna betrakta dem såsom ett ganska gott uttryck för den skillnad i produktionskostnader inom de olika ländernas industrier, vilken hänför

sig till de respektive ländernas egna särskilda ekonomiska betingelser. Givetvis kunna dessa tal icke göra något som hälst anspråk på att vara orubbliga eller att hava giltighet utöver en ganska begränsad tidrymd. De faktorer, vilka legat till huvudsaklig grund vid deras beräknande, nämligen arbetslöner och betpris, äro variabla och det gives grundad anledning antaga, att de åtminstone för den tyska industriens vidkommande kunna inom en icke allt för avlägsen framtid bliva underkastade förändringar. Vad den danska industrien beträffar, äro dess betpris ställda i direkt beroende såväl av priset å råsocker som av det ekonomiska resultatet av fabrikernas drift, vilka båda omständigheter, om de också, särskilt vad den senare beträffar, under sista tiden visat en viss stabilitet, dock mer än väl kunna förändras. För bedömande av sockerindustriens läge i de skilda länderna under nuvarande förhållanden, särskilt med avseende på det tullskydd industrien måste åtnjuta, giva emellertid talen en god utgångspunkt, i det att de utvisa de merkostnader, som för närvarande nödvändigt måste vidlåda varje tillverkning av socker inom Sverige, även om industriens organisation här vore densamma som i Danmark och Tyskland. Ett tullskydd av 3.89 eller — med en avrundning uppåt för möjlig korrektion av de fel, som på grund av vad nyss framhållits vidlåda beräkningen — 4.00 öre är således behövligt för att utjämna den skillnad mellan produktionskostnaderna i de respektive länderna, vilken har sin grund i utom industrien liggande orsaker.

Vid ett sådant tullskydd skulle emellertid det skydd, som den svenska industrien komme att åtnjuta, ligga endast i de frakt- och andra omkostnader, vilka medföljde en import. Dessa kostnader torde emellertid för vissa delar av vårt land endast obetydligt överstiga dem, med vilka vår inhemska industri för transporter av socker inom landet redan nu måste räkna. För åstadkommandet av ett effektivt skydd måste en tullsats, överstigande den angivna siffran, således för närvarande under alla omständigheter vara en nödvändighet.

Utom de merkostnader för den svenska industrien, vilka äro en följd av de allmänna ekonomiska förhållandena i de till jämförelse valda länderna och som således i viss mån äro mera oberoende av industriens egna åtgöranden eller organisation, har den svenska industrien, som redan anförts, vidare att räkna med merkostnader, vilka till huvudsakligaste del hava sin orsak i industriens egen organisation och sättet för dess bedrivande. De merkostnader, som föranletts av dessa orsaker, intaga så tillvida en ställning av något annan art än de förut omhandlade, att de kunna i avsevärd grad genom industriens egna åtgöranden

minskas. Likväl torde de å industrien i dess nuvarande gestaltning utöva samma hämmande inflytande i dess förhållande till en eventuell utländsk konkurrens som de förut antydda merkostnaderna, något som vid bedömandet av det för industrien nödvändiga tullskyddet icke bör lämnas ur sikte. Bland dessa merkostnader torde med någorlunda säkerhet endast arbetslönerna samt ränteförlusten å inneliggande lager låta sig beräknas, medan åt övriga i det föregående å sidd. 23—27 angivna omständigheter på grund av deras egen natur icke kan givas ett exakt siffermässigt uttryck. Merkostnaderna ifråga om arbetslöner hava i nu berörda sammanhang här ovan (sid. 25) beräknats till 1.35 öre per kilogram raffinad. Ränteförlusten å lagret torde ej böra beräknas till mer än omkring 0.5 öre per kilogram raffinad enär överproduktionen utan tvivel synes kunna inskränkas genom den minskning av betarealen, som av sockerbolaget genomförts. Det ligger för övrigt i bolagets eget intresse att kunna disponera ett rätt avsevärt lager för att icke under en eventuell missväxt eller av andra orsaker behöva importera utländskt socker.

De totala merkostnader, vilka tillåta en om ock blott approximativ beräkning, kunna således uppskattas till 5.85 öre per kilogram raffinad (4 + 1.35 + 0.5 öre), vilket belopp således får bringas i avräkning å det tullskydd industrien åtnjuter. Det överskjutande beloppet av det nuvarande till 14 öre per kilogram raffinad uppgående tullskyddet, utgörande 8.15 öre per kilogram, innefattar dels ett skydd för de förut anmärkta merkostnader, vilka icke tillåta en exaktare beräkning, dels ock det verkliga skydd, som den svenska industrien åtnjuter utöver det belopp, som är nödvändigt för att utjämna de olikheter i produktionskostnader, vilka förefinnas mellan svensk och utländsk industri. Att av detta belopp endast en relativt liten del torde motsvara de merkostnader, vilka icke kunnat beräknas, synes vara självklart, då ju de olikheter, vilka kunna vålla någon större skiljaktighet i produktionskostnaderna — framför allt arbetslöner, betpris och ränteförluster — redan äro inbegripna i det till 5.85 beräknade beloppet för merkostnader.

Hälften av det nämnda skyddet av 8.15 öre per kilogram raffinad, vilket industrien nu åtnjuter, det vill säga i avrundat tal 4 öre per kilogram raffinad, är icke blott tillräckligt att betäcka de här åsyftade merkostnaderna, utan torde även innebära ett så väsentligt överskott, att det bör vara fullt tillräckligt för den inhemska industrien i dess konkurrens med de utländska fabrikerna och för övrigt giva åt industrien en fullt betryggad ställning. Sammanslår man nyssnämnda belopp med den summa av 5.85 öre per kilogram raffinad, som behöves

för att utjämna de olikheter i produktionskostnaderna, vilka förut omhandlats, erhåller man en uppåt avrundad summa av *10 öre per kilogram, vilken synes beteckna den tullavgift, som bör för närvarande fastställas vid införsel av raffinad.* En dylik tullsats motsvarar i själva verket omkring 25 procent av den skyddade varans värde.

Härvid synes böra uttryckligen framhållas, att vid beräknandet av detta tullskydd förutsatts, att det av sockerbolaget till betodlarne nu betalade priset å betor ävensom nu gällande arbetslöner inom sockerindustrien bibehållas och att således den del av skyddet som för närvarande konsumeras av betpris och arbetslöner även fortfarande kommer dessa båda led i produktionen tillgodo.

Orsaken varför tullskyddet icke synts böra minskas än mera är förnämligast önskan att icke utsätta industrien för den fara, som ligger i allt för starka omvälvningar, ävensom övertygelsen om nödvändigheten av att åt industrien giva tillfälle att anpassa sig efter nya förhållanden. Det torde icke häller kunna bortses därifrån, att statens sockerlagstiftning redan på ett tidigt stadium i den svenska industriens historia menligt inverkat på dess sunda utveckling och föranlett, att det kapital och de övriga produktionsfaktorer, vilka engagerats i industrien, icke från början anlagts med tillräcklig hänsyn till utnyttjandet av de rent ekonomiska faktorerna. Den ekonomiska decentralisering, som är så karakteristisk för den svenska sockerindustrien, torde till stor del hava föranletts av denna statens skyddspolitik.

En följd härav synes ock vara, att staten är skyldig att förfara med synnerlig varsamhet vid införandet av sådana förändringar, som betingas av nödvändigheten att inom sockerindustrien åter införa mera normala och med övriga svenska industrier mera jämförliga skyddsförhållanden. Då sockerindustriens nuvarande gestaltning inom vårt land synes böra kräva betydande omändringar, varav åter ändrade ekonomiska förhållanden för industrien torde bliva en given följd, torde det på grund av det härigenom vållade osäkerhetstillståndet icke vara lämpligt att nu föreslå vidare åtgärder i syfte att enligt en redan nu uppgjord plan efter längre eller kortare tidrymd successivt förändra tullsatserna. Den osäkerhet, vilken för närvarande råder inom de sockerproducerande och sockerkonsumerande länderna samt särskilt de på sista tiden framträdande tecknen på ändrad uppfattning om lämpligheten av bestämmelserna i Brysselkonventionen, synas än ytterligare tala för att icke binda vare sig regeringens eller Riksdagens skyddspolitik gent emot sockerindustrien för någon längre tidrymd framåt.

Den tullsats, som här angivits, har gällt raffinad. Med den svenska

industriens nuvarande organisation är det ock naturligast att beräkna tullskyddet närmast med hänsyn till den färdiga produkten, enär den i själva verket praktiskt taget är den enda vara, som av industrien föres i marknaden. Inom den del av den svenska sockerindustrien, som i detta sammanhang behandlats, finnes ingen fristående råsocker- eller raffinadfabrikation. Industrien tillverkar själv hela sitt behov av råvara, av vilken vara så gott som intet importeras och ej häller inom landet försäljes eller till utlandet exporteras. Den tullsats, som fastställes för råsockret, spelar således i och för sig en underordnad roll. Om emellertid raffinadtullens belopp är $^1/_{10}$ högre än råsockrets — vilket är fallet i de av Brysselkonventionen fastställda och i flera länder tillämpade normaltullsatser (se Bil. 1, sid. 152) — så har raffinaden intet särskilt skydd utöver råsockret, ty den högre tullen motsvarar då endast den tidigare omnämnda fabrikationsförlust, som uppstår vid raffinering. Enligt nu i Sverige gällande tullsatser är spänningen mellan råsockertullen — 9 öre — och raffinadtullen — 14 öre — avsevärt större. En så betydande differens synes ej vidare böra upprätthållas, enär den dels näppeligen torde vara betingad av en motsvarande skillnad i produktionskostnaderna och dels vid en sänkning av raffinadtullen med ovan ifrågasatta belopp en motsvarande nedsättning av nuvarande tull å råsocker skulle leda till en för låg råsockertull. En sådan konsekvens skulle nämligen innebära fara för betodlingens bestånd, ty en allt för låg råsockertull kan föranleda, att industrien finner det fördelaktigare att från utlandet inköpa råsocker än att framställa det ur svenska betor. En relativt högre tull för råsockret äger sålunda sin betydelse främst såsom skydd för den inhemska betodlingen och stärker dennas utövare i deras förhållande till industrien. Av sådan anledning torde det vara lämpligt att vid en nedsättning av raffinadtullen till 10 öre *fastställa tullen å råsocker till 7 öre per kilogram.*

Friherre Palmstiernas förslag.

Friherre E. Palmstiernas förslag.

I nu angivna, av de sakkunnigas majoritet framställda förslag har en av de sakkunniga, friherre E. Palmstierna, anmält sig icke kunna deltaga. Av den särskilda framställning rörande sin ståndpunkt, som friherre Palmstierna av sådan anledning meddelat mig (se Bil. 2), framgår, att han velat fastställa det för den svenska sockerindustrien erforderliga tullskyddet till 3 öre per kilogram raffinad, en tullsats, som skulle träda

i kraft år 1921, sedan tullen under en åttaårig övergångstid successivt minskats enligt följande skala:

År	1914	1915	1916	1917	1919	1921
Tullsats, öre per kg. raffinad	9	7	6	5	4	3

För den närmare motiveringen av detta förslag hänvisar jag till vad friherre Palmstierna i ämnet anfört (Bilaga 2).

Departementschefens förslag.

Departementschefens förslag.

Den svenska sockerindustriens merkostnader.

Den utredning beträffande storleken av sockerindustriens produktionskostnader i Sverige, Danmark och Tyskland, vilken av de sakkunniga verkställts, synes mig giva vid handen, att de kostnader av denna art, som hänföra sig till faktorer, vilka bilda en relativt bestående, i förhållande till andra omständigheter svårare föränderlig och av industriens egna åtgöranden mindre lätt påverkad grundval för industriens bestånd, äro av ungefärligen samma storlek i Sverige och Danmark, medan vid jämförelse med Tyskland bör räknas med en »merkostnad» för Sveriges del av i runt tal 4 öre per kilogram raffinad.

Sistnämnda belopp har av friherre Palmstierna beräknats till allenast 3 öre under hänvisning till att den angivna summan av 4 öre rätteligen bör minskas med ett belopp — 1 öre per kilogram — som motsvarar frakt- och andra omkostnader, vilka medfölja en import av socker från Tyskland till Sverige. Det är visserligen sant, att vid en eventuell handelskonkurrens den till Sverige importerade varans pris kommer att fördyras på grund av med transporten från Tyskland förenade omkostnader och att dessa kostnader synas böra beräknas till det av friherre Palmstierna angivna beloppet. Men jag finner å andra sidan goda skäl tala för det sannolika i det av övriga sakkunniga framställda antagandet, enligt vilket nyssnämnda kostnader för vissa delar av vårt land endast obetydligt torde överstiga dem, med vilka vår inhemska industri måste räkna för transporter av socker inom landet. Då dessutom, såsom de sakkunniga ock särskilt påpekat, de av deras utredning omfattade kalkyler icke kunna göra anspråk på någon absolut exakthet, synes mig försiktigheten bjuda, att icke utgå från ett lägre belopp för den ovan angivna merkostnaden än 4 öre per kilogram.

Behövligt tullskydd.

Med avseende på den betydelse, som för nu ifrågavarande förslag bör tillmätas denna merkostnad, synes mig den av friherre Palmstierna

i detta hänseende företrädda uppfattning vara förtjänt av särskild uppmärksamhet. Det synes mig vara uppenbart, att om hänsyn toges allenast till de faktorer, som varit bestämmande vid nämnda merkostnads beräkning, ett med denna kostnad överensstämmande tullskydd vore tillräckligt för att bereda den svenska sockerindustrien ersättning för den del av dess produktionsutgifter, som överstiger motsvarande utgifter för framställning av tyskt socker. Den tyska sockerindustrien torde — enligt vad av de i Bil. 1, sidd. 145—146, angivna siffror synes framgå — giva ett i regel gott utbyte på det i verksamheten engagerade kapitalet. Det finnes sålunda — under nyss angivna förutsättningar — ingen anledning antaga, att icke en svensk sockerindustri, som åtnjöte ett tullskydd, vilket gåve ersättning för dess i förhållande till den tyska industrien drygare produktionskostnader, skulle bliva i tillfälle att giva sina utövare skälig vinst. Det förtjänar i sådant sammanhang ock att påpekas, att, enligt vad av de i Bil. 1, sid. 118, meddelade uppgifter framgår, det tullskydd, som alltsedan år 1908 åtnjutits av dansk raffinad, utgör 4.095 öre per kilogram och sålunda är ungefärligen lika stort som det här för Sveriges del ifrågasatta. Då, såsom i den föregående utredningen visats, den svenska och danska industrien kunna anses vara ifråga om produktionskostnader i nu förevarande hänseende i stort sett jämnställda, synes den påpekade överensstämmelsen mellan det i Danmark gällande och för Sverige här beräknade tullskyddet i viss mån bestyrka de verkställda kalkylernas tillförlitlighet. Det bör ock betonas, att den danska sockerindustriens ekonomiska avkastning under hela den tid, för vilken det nu anförda tullskyddet gällt, varit högst betydande, vilket närmare framgår av nedanstående siffror rörande utdelningen till aktieägarne inom det företag, som omfattar så gott som hela industrien (jfr Bil. 1, sid. 124):

År	1908	1909	1910	1911
Utdelning, procent	25	23	21	25

Gällde frågan sålunda fastställandet av ett tullskydd för en svensk sockerindustri, arbetande under förhållanden i alla avseenden jämförliga med den danska eller tyska industriens, så synes mot bestämmandet av en tullsats av 4 öre per kilogram raffinad näppeligen någon befogad invändning kunna göras. Ett sådant tullskydd torde vara så avpassat, att det svenska sockret kunde säljas till ett pris, som betalade produktionskostnaderna samt lämnade det för industriens bedrivande erforderliga kapitalet skälig avkastning. Emellertid gäller den angivna förutsättningen för en fastställelse av tullen till nämnda belopp för närvarande

icke. Av den verkställda utredningen synes mig otvetydigt framgå, att den svenska sockerindustrien — varvid jag närmast avser det stora sockerbolaget, som ensamt omfattar $^{19}/_{20}$ eller så gott som hela produktionen — i närvarande stund i själva verket har att bära en merkostnad utöver den, som inberäknats i den förut angivna summan av 4 öre per kilogram. Denna särskilda merkostnad är att tillskriva väsentligen den organisation av driften, som synes vara utmärkande för den svenska sockerindustrien och som föranleder ett relativt större behov av fast kapital samt minskar möjligheten av arbetskraftens effektiva utnyttjande. Även torde någon betydelse böra tillmätas den omständigheten, att vissa fraktkostnader samt utgifter för lagring av ett ofta avsevärt produktionsöverskott för närvarande bidraga att öka den svenska industriens produktionskostnader. De sakkunnigas majoritet har uppskattat dem bland de nu nämnda merkostnaderna, åt vilka kunnat givas ett siffermässigt uttryck — arbetslöner och ränteförlust å lager — till ett sammanlagt belopp av 1.85 öre per kilogram raffinad.

Det synes mig vara obestridligt, att hänsyn bör tagas till här påpekade omständigheter vid sockertullens fastställande. Dock kan jag icke finna, att man, såsom de sakkunnigas majoritet synes hava förutsatt, därav skall föranledas att i allt väsentligt bortse från den likväl avsevärda olikhet, som förefinnes mellan de båda arter av merkostnad, som här berörts. I själva verket är man berättigad antaga, att svenska sockerfabriksaktiebolaget äger förmåga att, genom åvägabringande av en, ekonomiskt sett, mera rationellt anordnad drift och administration, i huvudsak borteliminera de särskilda merkostnader, som framkallas av den nuvarande, ur vissa synpunkter mindre ändamålsenligt organiserade verksamheten. Nödvändigheten överhuvud av ett högre tullskydd torde sålunda knappast kunna motiveras under hänvisning till den mer eller mindre tillfälliga förekomsten av dylika kostnader, vilkas nedbringande i görligaste mån otvivelaktigt torde vara även en nationalekonomisk vinst. Hänsynen till denna art av merkostnader synes mig, såvitt fråga är endast om industriens intressen, allenast påfordra ett tullskydd så utmätt, att det täcker dem under den tid industrien kan behöva för att befria sig från deras belastning.

Övergångstid. För det sålunda antydda kravet på att tullen icke i ett slag nedsättes till det lägsta möjliga beloppet utan att en dylik nedsättning sker successivt under en längre övergångstid synes mig även tala det skälet, att det, när fråga är om en avsevärd tullsänkning — jag erinrar om att den nuvarande tullen å raffinad är 14 öre per kilogram — näppe-

ligen torde vara lämpligt att genomföra denna alltför brådstörtat, enär industriens fortsatta bedrivande därigenom kunde utsättas för allvarliga rubbningar. En dylik fara synes särskilt böra undvikas, när det, såsom i detta fall, gäller en industri, vilken är av stor betydelse för jordbruket i vissa trakter av riket ävensom för andra grenar av ekonomiskt liv samt ock för statens hushållning och där kapital till avsevärt belopp är engagerat samt en betydande arbetsstyrka är sysselsatt.

Vidare torde vid genomförandet av en ändrad sockerlagstiftning hänsyn även böra tagas till den av de sakkunniga påpekade omständigheten, att staten själv genom sin tidigare lagstiftning i detta hänseende utövat ett ofta ogynnsamt inflytande på sockerindustriens sunda utveckling.

Alldeles särskilt torde emellertid böra uppmärksammas även tullskyddets uppgift att företrädesvis vara ett skydd för den för sockerindustrien nödvändiga råvaruproduktionen, den inhemska betodlingen. Denna viktiga omständighet får icke förbises, när det gäller att bedöma storleken av det tullskydd den svenska sockerindustrien behöver ävensom de möjliga verkningarna av en tullsänkning. Hänsynen till denna faktor kräver bl. a. att tullen för råsocker icke beräknas till så lågt belopp, att den erbjuder betodlingens utövare ett otillräckligt skydd mot att den svenska industrien under vissa omständigheter kunde finna det förmånligare att importera sitt råsockerbehov än att inköpa det från jordbrukare inom riket. Vid en raffinadtull av 4 öre per kilogram skulle råsockertullen, enligt den av de sakkunniga föreslagna beräkningsmetoden, mot vilken jag icke har skäl att framställa någon invändning, utgöra högst 3 öre — friherre Palmstierna t. o. m. föreslår en lägsta råsockertull av 2.5 öre. Det förefaller synnerligen tvivelaktigt, huruvida en i och för sig jämförelsevis så låg tull för råsocker verkligen skulle erbjuda betodlingen det avsedda skyddet. Då den dessutom *under*stiger den merkostnad, som, enligt vad den föregående utredningen (sid. 22) visar, vid en jämförelse med Tyskland kräves för produktion av svenskt råsocker, finner jag starka skäl tala emot en anordning, enligt vilken så låga tullsatser som de nu nämnda — även efter en avsevärd övergångstid — skulle bliva gällande.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten även på en annan omständighet. Det har förutsatts, att en sänkning av sockertullen skall föranleda sockerindustrien till en ekonomiskt rationellare drift än hittills. En dylik ekonomisering kan tänkas genomförd på flere olika eller samverkande vägar. Sannolikt kommer det stora sockerbolaget att i sådant syfte till en början främst söka göra besparingar på admi-

nistrationsutgifternas konto, vilket, enligt vad i den föregående utredningen framhållits, uppgår till en relativt sett ovanlig höjd. Vilka åtgärder i övrigt än av sockerbolaget i här angivna syfte komma att vidtagas, så torde betodlingen i varje fall näppeligen därav röna någon inverkan. I stället är en uppåtgång av betproduktionen att förvänta såsom en följd av den stegring i sockerkonsumtionen, till vilken det på grund av tullsänkningen lägre sockerpriset skall giva anledning. Denna stegring måste givetvis motsvaras av en ökad produktion, vilken i sin tur framkallar ett växande behov av betor. En direkt ökning av rikets totala betareal torde sålunda av denna orsak kunna emotses.

De sakkunnigas majoritet har i sitt förslag mot själva grundsatsen i den av mig ifrågasatta anordningen med en successiv tullsänkning i huvudsak invänt dels att dess genomförande skulle betunga industrien under en tid, då dess av tullsänkningen framkallade omgestaltning vållade ett osäkerhetstillstånd, dels ock att den befarade möjligheten för Brysselkonventionens bristande talade emot lämpligheten av att binda sockerlagstiftningen för någon längre tidrymd framåt.

Vad den första av de nu nämnda invändningarna beträffar, så synes näppeligen en anordning, tack vare vilken tullsatserna bestämmas för en längre tid framåt, kunna framkalla ett osäkerhetstillstånd inom industrien. Snarare synes det mig vara ur industriens eget intresse vida fördelaktigare att kunna för en avsevärd tid framåt överskåda tullagstiftningens utveckling och inrätta sig därefter än att för varje år sväva i ovisshet om vilka förändringar, som möjligen inom den närmaste framtiden kunna förestå. Begränsar man sig till att, i enlighet med de sakkunnigas majoritet, föreslå endast en omedelbar tullsänkning att träda i kraft med en viss tullsats år 1914, måste man — såsom majoriteten också gjort — med hänsyn till industrien stanna vid en tullnedsättning, som är vida mindre än den, som de sakkunnigas utredning anvisar såsom möjlig och riktig. Till beredande av större trygghet för industrien synes det mig högst angeläget att i samband med bestämmandet av den omedelbara tullsänkningen klart och tydligt angives, vilka högsta ytterligare sänkningar — efter en enligt nu beräkningsbara grunder uppgjord plan för tullnedsättningen, i vilken tullsatsen för år 1914 utgör det första ledet — under en given tidsperiod förutsättas såsom möjliga, under bibehållande av ett tillräckligt tullskydd för industrien.

Förslagets begränsning.

Den av de sakkunnigas majoritet berörda, senare invändningen mot den ifrågasatta anordningen finner jag i viss mån äga bättre fog.

Brysselkonventionen, vars gynnsamma inflytande på sockermarknadens gestaltning torde vara obestridligt, har under de sista åren onekligen varit utsatt för påfrestningar, som synas böra mana till försiktighet, när det gäller att för en längre tidrymd söka överblicka marknadens utveckling. Englands och Italiens nyligen skedda utträde ur den internationella sockerunionen torde visserligen knappast vara av avgörande betydelse för dennas fortsatta bestånd, så länge Europas förnämsta sockerproducerande länder samtliga alltjämt tillhöra densamma. De svårigheter, som yppats för Rysslands kvarblivande i unionen, böra icke underskattas, men samtidigt erinras om, att konventionen — även för Ryssland — enligt den senast därom träffade överenskommelsen gäller till den 1 september 1918. Före denna tidpunkt kan dess bristande sålunda knappast befaras, och kunna därför icke häller dessförinnan de förändringar på sockermarknaden inträda, vilka förutsatts kunna utöva inflytande jämväl på den svenska sockerindustriens förhållanden.

Hänsynen till nu anförda omständigheter synes mig emellertid påfordra, att ett beslut angående sockertullens storlek, — ett beslut, som, enligt vad jag strax skall närmare belysa, formellt ej synes kunna avse förhållandena under mera än ett år, men vilket i sak bör kunna få större bärvidd — för närvarande bör taga sikte allenast på tiden intill 1918 års utgång.

För en dylik begränsning talar även det skälet, att det erbjuder betydande svårigheter att med tillräcklig säkerhet kunna på förhand för en längre framtid bedöma verkningarna av en i det ekonomiska livet ingripande lagstiftning. Vad särskilt inflytandet på sockerindustrien av sockertullens nedsättning beträffar, så hyser jag visserligen ingen tvekan om, att — därest förhållandena på den internationella sockermarknaden icke undergå någon genomgripande förändring eller eljest sockerindustrien eller betodlingen inom landet drabbas av några allvarligare rubbningar — det stora svenska sockerbolaget efter en längre övergångstid skulle vara väl rustat att fortfarande som hittills behärska den inhemska marknaden, därest tullskyddet beräknades på sätt ovan angivits. Det är likvisst möjligt, att de grunder, på vilka åberopade kalkyler byggts, småningom i ett eller annat avseende komma att undergå sådan förändring, att en annan proportion kan påvisas mellan produktionskostnaderna för den svenska och de utländska industrierna än den, som i här ifrågavarande utredning konstaterats. En dylik förändring synes emellertid snarare böra framkalla sänkning än höjning av den kostnadsdifferens, från vilken jag i det föregående utgått, något som de sakkunnigas majoritet vid sitt omnämnande av denna fråga icke synes hava klart beaktat.

Då jag av sålunda angivna skäl icke ansett mig böra nu taga sikte på förhållandena under en längre övergångstid, utan angivit den tid, till vilken man för närvarande lämpligen bort i nu föreliggande fråga begränsa sig, till fem år, — eller samma tidsperiod, som senaste sockerlagstiftning omfattade — uppstår i första hand frågan om, till vilket lägsta belopp man efter en sålunda utmätt övergångstid anser sig böra sänka sockertullen. Jag har i detta avseende funnit, att en tullsats av 7 öre per kilogram raffinad är den lägsta, hvilken jag anser mig kunna för närvarande föreslå.

Jag har av de sakkunnigas utredning och förslag erhållit den uppfattning, att en tullsats till nämnda belopp är tillräcklig för att under nu förutsebara omständigheter med säkerhet bereda sockerindustrien ett tillräckligt skydd. Den angivna tullsatsen överstiger ej oväsentligt det belopp av 5.85 öre, vilket av de sakkunnigas majoritet betecknats såsom angivande de sockerindustriens totala merkostnader, som tillåte en approximativ beräkning. I detta belopp hade då tagits hänsyn till alla de olikheter, som vid en jämförelse med utländska sockerindustrier kunde vålla någon större skiljaktighet i produktionskostnaderna. En tullsats av 7 öre torde sålunda enligt min uppfattning kunna sägas täcka icke blott de av de sakkunniga i siffror beräknade merkostnader, utan däröver de ytterligare, enligt sakkunnigmajoritetens egen uppfattning mindre väsentliga merkostnader, som av de sakkunniga till innebörden belysts, ehuru de av närliggande skäl ej kunnat evalveras i siffror. Jag kan icke dela sakkunnigmajoritetens mening, att genom tullagstiftningen ovillkorligen borde tillskapas ett skydd utöver det som enligt den utförda noggranna utredningen synes vara tillräckligt för utjämnande av de förefintliga olikheter i produktionskostnader, som konstaterats vid jämförelse med utländska industrier med ett i regel mycket tillfredsställande ekonomiskt utbyte. Hävdandet av en sådan ståndpunkt synes lätt kunna föra till betänkliga konsekvenser ifråga om tullagsstiftningens innehåll och syftemål.

Vid övervägande av frågan om tullens storlek under övergångstiden torde närmast framträda önskvärdheten av att tullen redan efter 1913 års slut avsevärt sänkes. De sakkunnigas utredning torde med tydlighet giva vid handen, att det tullskydd, som den svenska sockerindustrien för närvarande åtnjuter — 14 öre per kilogram raffinad — måste betraktas såsom under alla förhållanden för högt och vida överstigande vad som på grund av industriens merkostnader kan motiveras. De sakkunnigas majoritet har också föreslagit en omedelbar sänkning till 10 öre, medan friherre Palmstierna velat genast nedsätta tullen till 9 öre. Ehuru det med hänsyn till betydelsen för industrien av en jämn

och långsam övergång till nya förhållanden måhända kunde ifrågasättas, att tullnedsättningen för 1914 begränsades till 3 öre, synes mig icke inverkan av denna saktare övergång kunna bliva så betydande, att jag endast av sådan anledning anser mig böra i detta hänseende frångå sakkunnigmajoritetens förslag. Genom dess antagande torde en icke obetydlig sänkning av sockerpriset bliva en omedelbar följd. Åt en för den successiva sänkningen avpassad skala, angivande de lägsta tullsatser, som under närmaste 5-årsperiod enligt min mening kunna ifrågasättas — därest det vore möjligt att nu fastställa en sådan skala för hela övergångstiden, något, som jag emellertid av skäl, som jag nedan skall närmare anföra, icke anser vara fallet — torde med utgångspunkt från nu nämnda tullsatser böra givas följande avfattning:

År	1914	1915	1916	1917	1918
Tullsats, öre per kilogram raffinad	10	10	9	8	7

Genom att, på sätt i denna skala förutsättes, låta den första nedsättningen kvarstå oförändrad under två år, har jag avsett att bereda industrien en ökad möjlighet att anpassa sig efter de nya bestämmelserna. Först på tredje året skulle den fortsatta sänkningen taga sin början för att därefter fortskrida med allenast 1 öre per kilogram om året och fr. o. m. 1918 års ingång hava nått till 7 öre.

Slutligen vill jag även betona, att jag förutsätter, att med de av mig till genomförande förutsatta tullsatserna de bestämmelser, enligt vilka betpriset under de sista åren reglerats mellan sockerbolaget och dess betodlare, ävensom nu gällande arbetslöner inom sockerindustrien icke skola sänkas. Vad särskilt betodlingen beträffar, så framgår av vad jag nyss anfört rörande innebörden av en tullsats av 7 öre, att vid den av mig ifrågasatta tullskalans uppgörande all hänsyn tagits till den tidigare påpekade nödvändigheten av att tullen bestämmes till belopp, som tillbörligt beaktar jämväl betodlingens berättigade intressen.

Med avseende på de svårigheter, som understundom synas hava mött för åstadkommande av tillfredsställande uppgörelse mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget och betodlarne och vilka måhända även framdeles skola göra sig gällande, vill jag i detta sammanhang ej underlåta att erinra om, hurusom inom en annan industriell verksamhet av betydande omfattning, nämligen bränneriindustrien, motsvarande svårigheter så gott som helt undanröjts. Inom berörda industri förarbetas som bekant en annan rotfrukt, potatisen, och fastställandet av dennas

pris har överlämnats åt för ändamålet särskilt inrättade nämnder, vilkas verksamhet fortgått till alla parters gagn, utan fara för sådana konflikter, vilka förekommit vid bestämmandet av de för sockerindustrien nödvändiga vitbetornas pris, konflikter, vilka utan tvivel kunna bliva av menlig inverkan på såväl sockerindustriens som betodlingens lugna utveckling.

Råsockertullen.

Beträffande tullsatsen för råsocker finner jag, såsom redan antytts, det av de sakkunniga föreslagna förhållandet mellan denna och tullen å raffinad väl motiverat och förutsätter sålunda för femårsperioden 1914—18 följande skala för råsockertullens nedsättning.

År	1914	1915	1916	1917	1918
Tullsats, öre per kilogram råsocker	7	7	6	5.5	5

Tullrestitution.

I sammanhang med råsockertullens sänkning torde även böra vidtagas en jämkning av den tullrestitution, som under vissa villkor medgivits vid utförsel av raffinerat socker, tillverkat inom riket av utländskt råsocker. Detta restitutionsbelopp är för närvarande, vid en råsockertull av 9 öre, bestämt till 10 öre per kilogram. Denna summa har, enligt vad som framgår av vederbörande departementschefs yttrande till statsrådsprotokollet vid nådig proposition till Riksdagen (nr 92) år 1911, byggts på en beräkning, där raffinadutbytet antagits utgöra 90.9 procent och restitutionen erhållits genom att multiplicera råsockertullens belopp med talet $\frac{100}{90.9}$. Den sålunda beräknade siffran utgör vid en råsockertull av 9 öre 9.901 öre. Utgår man åter från det av Brysselkonventionen antagna raffinadutbytet 91.5 procent skulle motsvarande siffra bliva 9.836 öre. Det nu gällande restitutionsbeloppet utgör således en avrundning uppåt av de på angivet sätt erhållna talen.

Beräknas enligt samma grunder det mot den av mig för åren 1914—15 ifrågasatta råsockertullen av 7 öre svarande restitutionsbeloppet, erhålles såsom resultat: vid det lägre raffinadutbytet $\left(\frac{100}{90.9} \times 7\right) = 7.701$ och vid det högre $\left(\frac{100}{91.5} \times 7\right) = 7.650$ öre. Ifrågavarande summa torde sålunda böra bestämmas till i avrundat tal 7.5 öre.

Tilläggsavgifter.

Vad ovan ifrågasatts rörande förändrade tullsatser å socker verkar givetvis icke förändring i gällande bestämmelse därom, att socker, kom-

mande från land, som beviljar premier för tillverkning eller utförsel av sådan vara, belägges med viss tilläggsavgift.

Formen för beslutet om tullsänkning.

Beträffande själva formen för det av mig ifrågasatta beslutet vill jag särskilt anmärka följande.

När Riksdagen år 1908 fattade sitt beslut angående en successiv höjning av sockerskatten samt en däremot svarande sänkning av tullen, gavs däråt den form, att ifråga om skatten bestämdes, att denna skulle utgöra 16 öre per kilogram och att förordningen därom skulle träda i kraft den 1 januari 1909; dock att skatten skulle utgå intill 1911 års utgång med endast 15 och därefter intill 1912 års utgång med 15.5 öre, allt per kilogram. Beträffande tullen innehöll det omedelbara beslut, som Riksdagen fattade, visserligen endast ett stadgande om tullens sänkande för år 1909 med ett mot skattehöjningen för samma år svarande belopp (2 öre). Men i den motivering, som åtföljer meddelandet om detta beslut i Riksdagens skrivelse i ämnet den 31 mars 1908, framhålles, att då enligt Riksdagens beslut skatten skulle ytterligare höjas den 1 januari 1912 med 0.5 öre och den 1 januari 1913 med likaledes 0.5 öre, samtidigt även borde vidtagas en motsvarande sänkning av raffinadtullen. Denna av 1908 års Riksdag uttalade mening har ej häller av följande riksdagar frånträtts, utan hava av 1911 och 1912 års riksdagar beslut fattats i överensstämmelse med det av Riksdagen år 1908 angivna direktiv. I själva verket föreligger således från sistnämnda Riksdag ett beslut, enligt vilket i sak storleken såväl av en skatt, eller närmare bestämt en tillverkningsavgift, som av en tull bundits för en tidrymd av 5 år framåt, ehuru detta endast ifråga om beslutet angående skatten också formellt kommit till uttryck.

Då den av mig ifrågasatta successiva sänkningen av sockertullen förutsätter, att Riksdagen i en eller annan form skall fatta ett beslut av liknande innebörd som det nu åberopade, avseende samma tidsperiod och samma varuslag, har det synts mig vara av vikt att bringa nyssnämnda beslut i erinran. Det torde vara obestridligt, att vissa bestämmelser i regeringsformen förhindra statsmakterna att binda följande riksdagar ifråga om bevillningen. Emellertid finnes, såvitt jag kan se, i här åsyftade stadganden intet stöd för den uppfattning, att accismedlen borde i detta avseende vara underkastade andra bestämmelser än tullmedlen, vilka uttryckligen ställas i paritet med varandra och båda hänföras till bevillningen. Då 1908 års Riksdag beslöt sig för att bestämma över sockerskattens belopp för en viss tid

framåt och uttryckligen förutsatte, att tullens storlek skulle lämpas härefter under samma tidrymd, är det icke klart, varför ej även åt beslutet angående tullen gavs samma formellt bindande kraft som åt beslutet rörande skatten. De konstitutionella betänkligheter, som till äventyrs mött för ett beslut om tullsatsens bindande för 5 år, synas hava bort framträda i samma grad, när det gällde skatten.

Om jag sålunda härav anser mig kunna draga den slutsatsen, att Riksdagen i här förevarande fall givit en friare tolkning av de åsyftade grundlagsbestämmelserna, så vill jag emellertid påpeka, att till stöd för det berättigade i en dylik uppfattning i nu föreliggande fråga kunnat hänvisas till följande omständighet, vilken dessutom även ur annan synpunkt är av intresse. Enligt vad jag redan tidigare haft tillfälle anmärka, äger tullen å socker numera endast en underordnad betydelse såsom statsinkomst, men har huvudsakligen karaktär av skyddstull för sockerindustrien och betodlingen. Det med sockerhanteringen förbundna finansiella statsintresset representeras till vida övervägande grad av sockerskatten. Det kan således ur denna synpunkt ifrågasättas dels om icke sockertullen i realiteten förlorat mycket av sin betydelse som bevillning, dels ock huruvida ej den här framhållna innebörden av Riksdagens år 1908 fattade beslut, som närmast avsåg just den utan all fråga viktigaste sockerbevillningen, därigenom framträder än klarare.

Svårigheten av att till beloppet fastställa en tullsats för ett visst antal år framåt kan alltid framkalla betydande praktiska olägenheter. I här föreliggande fall kan ett rationellt anordnande av tullagstiftningen i hög grad försvåras. Som jag i det föregående påvisat, måste en tullsats av 7 öre per kilogram för raffinad anses innebära ett tullskydd, som under alla omständigheter täcker den svenska sockerindustriens merkostnader och vid vars beräknande förutsatts, att betodlingen skall kunna alltjämt bedrivas under fasthållande av nu gällande bestämmelser i fråga om betpris och dylikt. Å andra sidan har även framhållits, att en omedelbar sänkning av tullen från nuvarande tullsats av 14 öre till 7 öre icke kan ske utan att industriens berättigade anspråk på att erhålla möjlighet att anpassa sig efter en i och för sig så betydande tullnedsättning trädas för nära. Fastställes således nu en tullsats av 7 öre, uppoffras hänsynen till industriens befogade krav. Bestämmes åter en högre tullsats utan samtidig förutsättning av dennas successiva sänkning, så lämnas det med tullskyddet åsyftade ändamålet utan beak-

tande och uppoffras hänsynen till önskvärdheten av att i möjligaste mån nedbringa priset å en för befolkningen viktig livsförnödenhet.

Av vad nu anförts synes mig framgå, att något förslag om definitivt beslut angående en successiv nedsättning av sockertullen visserligen av konstitutionella skäl icke bör till Riksdagen avlåtas, utan att förslag i nu föreliggande fråga bör avse bestämmande av raffinadtullen till 10 öre och råsockertullen till 7 öre för år 1914. Jag anser mig dock böra framhålla, att min hemställan om ett sådant förslag måste ses mot bakgrunden av hela den i det föregående angivna motiveringen, vadan sålunda — därest inga nu oförutsebara allvarligare rubbningar ifråga om sockerindustriens eller betodlingens ställning eller världsmarknadens läge betinga andra åtgärder — såvitt nu kan bedömas, de nämnda tullsatserna böra för vart och ett av åren 1915—18 bestämmas enligt de av mig anförda grunder.

Svenska sockerfabriksaktiebolagets ekonomiska avkastning.

Svenska sockerfabriksaktiebolagets ekonomiska avkastning.

Sakkunnigas utredning.

Det har ej sällan uttalats den uppfattning, att den nedsättning av sockerpriset, som skulle bliva en följd av sockertullens sänkning, skulle medföra svårighet för industrien att bereda sina utövare skälig vinst. Då denna fråga torde vara av stor betydelse, hava de sakkunniga ock ägnat densamma uppmärksamhet. Sakkunnigmajoritetens uppfattning i ämnet, med vilken friherre Palmstiernas mening i sak i allt väsentligt sammanfaller, framgår av följande redogörelse därför.

Sockerbolagets kapital.

Såsom av den i Bil. 1 verkställda utredning angående svenska sockerfabriksaktiebolagets tillkomst och ekonomi framgår, är bolagets aktiekapital, vilket uppgår till 135,000,000 kronor, endast till en mindre del kontant inbetalat. Vid tiden för fusionen kan det kontant inbetalade aktiekapitalet i samtliga de sammanslagna företagen beräknas hava utgjort högst 43,994,075 kronor, vilket belopp likväl av hänsyn till de i utredningen beträffande ett av företagen (A.-B. D. Carnegie & C:o, se sid. 35) anmärkta förhållanden torde böra minskas till 38,994,075 kronor.

Detta belopp utgör allenast 28.9 procent, d. v. s. föga mer än ¼ av bolagets nominella kapital. De sammanslagna företagens nominella aktiekapital uppgick (med nyss angivna korrektion, se Bil. 1, sid. 33) till 52,769,075 kronor eller 39.1 procent av bolagets aktiekapital.

Det är givetvis utomordentligt vanskligt att angiva storleken av det egna kapital, som ett industriellt företag erfordrar. Men i här förevarande fall synas inga skäl tala för, att icke åtminstone det nominella aktiekapital, varöver de fusionerade fabrikerna förfogade vid tiden för sammanslagningen, skulle hava motsvarat dessa företags behov av såsom aktiekapital engagerat belopp. När nu likväl det nya bolaget bildades med ett nominellt aktiekapital, som utgjorde ej mindre än omkring 250 procent av nyssnämnda, för driftens bedrivande till synes tillräckliga egna kapital, ägde utan tvivel en högst betydande överkapitalisering rum. Orsaken härtill torde förnämligast vara att söka i den för bolagets finansiering valda formen, enligt vilken de sammanslagna företagens värde uppskattades med hänsyn till en genomsnittsberäkning för samtliga företags avkastning samt andel i totalproduktionen och det sålunda erhållna beloppet, vilket utgjorde likvid för företagens övertagande, helt och hållet utgick i form av aktier i det nya bolaget, vars nominella aktiekapital också fastställdes till en mot nämnda belopp ungefärligen svarande summa. Det totala vinstbelopp, varmed man i dessa kalkyler räknade, utgjorde för samtliga fabriker för en treårsperiod närmast före fusionen i genomsnitt 11,668,995 kronor årligen, motsvarande en ränteavkastning av 22.1 procent å de sammanslagna bolagens nominella och minst 29.9 procent å deras kontant inbetalade aktiekapital (se Bil. 1, sid. 36). Det är uppenbart, att man med en dylik beräkningsmetod såsom grundval för bolagets finansiering skulle nå till ett belopp för dess aktiekapital, vilket vida översteg, vad som eljest kunnat anses såsom rimligt.

Flera tecken tyda emellertid på, att överkapitaliseringen, vilken för övrigt ofta bliver en följd av fusioner av denna art, i detta fall likväl även ur andra synpunkter måste anses synnerligen stor. För de personer, vilka vid tidpunkten för fusionen voro aktieägare i de gamla företagen, var det i viss mån av underordnad vikt, till vilket belopp det nya bolagets nominella kapital fastställdes. Huvudintresset för dem var sannolikt, att den hittills ernådda avkastningen och därmed värdet å de gamla aktierna ej riskerades. Såsom i Bil. 1, sid. 35 angives, utgjorde det stora bolagets nominella aktiekapital omkring 346 procent av de äldre bolagens kontant inbetalade kapital. För varje 100 kronor i kontant insatt kapital erhöllos således vid fusionen 346 kronor i nomi-

nellt kapital i det nya bolaget. Detta har under sin hittillsvarande verksamhet i regel varje år utdelat 6 procent (Bil. 1, sid. 76). Denna utdelning motsvarar således å det kontant inbetalade kapitalet i de fusionerade bolagen en utdelning av 21 procent. Emellertid uppgick motsvarande utdelning under de båda åren närmast före fusionen i själva verket (se Bil. 1, sid. 37) till i genomsnitt 15 procent å det kontant inbetalade aktiekapitalet. Om sålunda storleken av det nya bolagets nominella kapital tillmätts med hänsyn till ett fortfarande vidmakthållande av sistnämnda utdelning — en avkastning, vilken synes mer än tillfredsställa alla rimliga krav — så hade det ej bort uppgå till mer än 97,500,000 kronor.

En annan omständighet, som synes framför andra förtjäna beaktande vid utredning av förevarande fråga, är den bristande överensstämmelse mellan bolagets reala tillgångar och nominella skulder, vilken synes kunna konstateras vid en analys av sockerbolagets balansräkning. Det torde nämligen vara uppenbart, att bolagets fabriksfastigheter jämte tillhörande inventarier äro upptagna bland aktiva till ett värde, som icke motsvarar det verkliga. Såsom av tablån å sid. 72 i Bil. 1 framgår, voro berörda tillgångar i bokslutet för år 1912 uppförda till ett sammanlagt belopp av 130,665,071 kronor, vilken summa med endast omkring 2 miljoner kronor understiger det belopp, till vilket motsvarande tillgångar upptogos i bolagets första bokslut (år 1908). Avskrivningarna hava å detta konto varit endast högst oväsentliga. Utöver ett belopp av omkring $1^1/_2$ miljoner kronor, som årligen avskrivits å maskiner och andra inventarier och som uppgivits motsvara en avskrivning av 5 procent å dessa tillgångars bokföringsvärde, har å bolagets bokförda fastighetsvärde icke avskrivits mer än omkring 220,000 kronor (år 1912). Under hela den tid av fem år, som bolaget hittills utövat sin verksamhet, har å fabriksfastighetskontot, vilket, såsom nyss nämnts, uppgår till omkring 130 miljoner kronor, avskrivits tillsammans endast 8.4 miljoner kronor eller 1.68 miljoner, d. v. s. 1.3 procent om året. De belopp, som under samma tid tillförts kontot för nyanskaffningar etc., uppgå sammanlagt till blott 2.9 miljoner kronor.

Beräknas nu med ledning av det kända antalet till varje fabriksgrupp hörande fabriker samt dessas sammanlagda bokförda värde genomsnittsvärdet per fabrik, erhållas i runda tal följande siffror (se Bil. 1, sid. 74), nämligen för en råsockerfabrik 3,600,000 kronor, för ett raffinaderi 7,200,000 kronor, och för en kombinerad fabrik (råsockerfabrik och raffinaderi) 10,800,000 kronor samt för en saftstation 600,000 kronor. Redan vid första påseendet förefalla dessa siffror, med undantag av den sist-

nämnda, ovanligt höga. Det är visserligen sant, att fabrikernas storlek är mycket växlande, men sannolikt överstiga de angivna värdena de högsta tal, till vilka inom varje fabriksgrupp även den största förekommande fabriken rimligtvis kan uppskattas, särskilt om man betänker, att det här ofta gäller fabriksbyggnader av ingalunda ringa ålder, å vilkas värden under de sista åren knappast några avskrivningar hava gjorts. Det är missvisande, när, såsom understundom skett, de höga bokföringsvärdena förklarats med hänvisning till vad nya fabriker skulle erfordra i anläggningskostnad. Vid en rationell värdering synes hänsyn i första hand böra tagas till den verkliga beskaffenheten av det föremål, vars värde skall uppskattas, icke till kostnaderna för vad som måste anskaffas, därest nämnda föremål ej funnes. Det är emellertid synnerligen anmärkningsvärt, att även om man — för analysens skull — väljer ett dylikt tillvägagångssätt, så blir resultatet icke det åsyftade. Enligt vad i Bil. 1, sid. 74, närmare meddelas, utgjorde det beräknade anläggningsvärdet av de fusionerade företagens fabriksfastigheter och inventarier, sådant detta värde av sockerbolaget uppgivits, 103,748,100 kronor. Detta belopp, vilket således angivits beteckna alla företagens sammanlagda kostnader för tomter, byggnader, inventarier o. s. v. för fabrikerna, utan avskrivningar eller annat avdrag, och som med all sannolikhet snarare är för högt än för lågt beräknat, *understiger likväl med ej mindre än omkring 30 miljoner kronor det värde, till vilket samma belopp av bolaget bokförts och alltjämt bokföres.*

Det verkliga värdet å dessa tillgångar är emellertid givetvis för närvarande avsevärt mindre. Det bör för belysande härav till en början erinras om, att det belopp, för vilket bolaget brandförsäkrat samtliga fabriksbyggnaderna, icke uppgår till mer än omkring 20 miljoner kronor. Om ock brandförsäkringsvärdet givetvis i regel understiger det verkliga värdet, i vilket sistnämnda ingå tomt och andra värden, till vilka hänsyn vid brandförsäkringen icke tages, så bör i varje fall konstateras dess här angivna, relativt sett, anmärkningsvärt ringa höjd.

Det är vidare, för klargörande av denna fråga, av intresse att taga del av de belopp, till vilka fabrikerna uppförts i det danska sockerbolagets balansräkning. Enligt vad av utredningen (Bil. 1, sid. 124) framgår, vore detta företags samtliga fabriksfastigheter år 1912 upptagna till ett sammanlagt värde av 19 miljoner kronor. Skillnaden mellan detta belopp och motsvarande post å omkring 130 miljoner kronor för det svenska bolaget är ju högst avsevärd. Likväl måste vid en dylik jämförelse hänsyn tagas till, att antalet huvudfabriker i Danmark är avsevärt mindre än i Sverige, ehuru ifråga om saftstationerna

ett motsatt förhållande är rådande. Utgår man emellertid — för jämförelsens skull — från antagandet, att de svenska bokföringsvärdena vore i huvudsak riktiga och tillämpar dem å danska förhållanden, finner man, att det danska bolagets fabriksfastigheter skulle hava upptagits till 57 miljoner kronor, således till jämnt tre gånger det värde, till vilket de nu bokföras. Också framgår av en fortsatt jämförelse, att det genomsnittliga bokföringsvärdet för en dansk råsockerfabrik *jämte* därtill i medeltal hörande *två* saftstationer är i runt tal 2.1 miljoner kronor mot 3.6 miljoner kronor för en svensk råsockerfabrik *utan* saftstationer (med två saftstationer skulle den svenska siffran bliva 4.8 miljoner kronor, således betydligt mer än dubbelt så stor som den danska). Motsvarande siffror för ett raffinaderi äro i Danmark 1.4 och i Sverige 7.2 miljoner kronor, d. v. s. den svenska siffran är drygt fem gånger större än den danska. Det är sannolikt, att skiljaktigheter i byggnadskostnader och framför allt i avskrivningar kunna täcka någon del av denna differens. Men det är icke möjligt att de räcka till att förklara ens det väsentliga av olikheten.

Inför alla de nu anförda siffrorna synes man hava fullgiltig anledning antaga, att de värden, till vilka det svenska bolagets fabriksfastigheter med inventarier äro bokförda, vida överstiga det reala värde, som de vid en samvetsgrann uppskattning skulle representera. Vid en för bolaget möjligast gynnsam värdering synes man böra utgå från den här ovan nämnda, av sockerbolaget själv angivna summan av omkring 103.7 miljoner kronor såsom ursprungligt anläggningsvärde å alla här berörda tillgångar. I betraktande bland annat av, att beloppet 103.7 miljoner kronor sannolikt är för högt, något som nyssanförda brandförsäkringsbelopp samt den verkställda jämförelsen med Danmark ävensom en detaljgranskning av de för varje företag angivna belopp, vilka finnas anförda å sid. 34 i Bil. 1, synes göra synnerligen troligt, och att många av de fastigheter, varom det här är fråga, hava en ansenlig ålder, samt att å inga hithörande värden annat än högst obetydliga avskrivningar verkställts, torde en nedskrivning med omkring 25 procent av fastigheternas oavkortade, av sockerbolaget beräknade anläggningsvärde ingalunda kunna betraktas såsom för stor. Genom en dylik uppskattning av det verkliga värdet å bolagets tillgångar i fabriksfastigheter och deras inventarier torde detta sålunda icke kunna angivas till högre belopp än omkring *75 miljoner kronor*.

En granskning av andra poster bland aktiva i syfte att fastställa deras verkliga värde erbjuder än större svårigheter än ifråga om fabriksfastigheterna. Det förtjänar emellertid uppmärksammas, att dessa senare

utgöra omkring $^{7}/_{10}$ av samtliga tillgångar, vadan frågan om övriga värdens reala motsvarighet icke är av samma betydelse. Den näst fabriksfastigheterna största posten bland aktiva representeras av det under rubriken »fabrikernas förslagskonto» upptagna beloppet, 31 miljoner kronor, vilket motsvarar huvudkontorets fordran hos fabrikerna och vars närmare tillkomst undandrager sig all egentlig granskning. Huvudposten utgöres av det till omkring 30 miljoner kronor upptagna lagret av sötvaror, enligt av bolaget meddelad uppgift i bokslutet beräknat till självkostnadspris. Av de mindre posterna är beloppet för jordbruksfastigheter — 6.8 miljoner kronor — den mest betydande och kan rörande denna påpekas, att den alltjämt förekommer med ungefärligen det från början bokförda beloppet, vilket nära motsvarar det pris, till vilket jordegendomarna övertogos från de äldre bolagen.

Av vad nu anförts framgår, att *sockerbolagets tillgångar i fabriksfastigheter och inventarier bokförts till ett belopp, som med minst omkring 55 miljoner kronor torde överstiga det ovan beräknade, verkligheten närmare motsvarande värdet.* Bolagets tillgångar synas sålunda ej kunna uppskattas till mer än i runt tal högst omkring 125 miljoner kronor i stället för de i balansräkningen upptagn 181.7 miljoner kronor, varvid emellertid hänsyn ej kunnat tagas till möjligen nödig korrektion ifråga om även andra värden än fabriksfastigheterna. Nedskrives nu *aktiekapitalet* med ett motsvarande belopp, så *stannar detta vid en summa av runt 80 miljoner kronor.* Givetvis kan en dylik nedskrivning icke anses giva ett slutgiltigt svar på frågan om storleken av den här förefintliga överkapitaliseringen. Den motsvarar blott den minsta summa, med vilken de bokförda fastighetsvärdena synts böra minskas för att bringa dem i närmare överensstämmelse med deras verkliga motsvarighet.

Det förtjänar i detta sammanhang uppmärksammas, att det i det svenska bolagets danska motsvarighet såsom aktiekapital arbetande beloppet ända till juli månad år 1912 uppgick till endast 15 miljoner kronor och först efter denna tid höjts, dock ej till mer än 22 $^{1}/_{2}$ miljoner kronor, vilken summa är till fullo kontant inbetalad. Under antagande av att det danska bolagets produktion ökades till jämnhöjd med det svenska bolagets tillverkning och att för sådant ändamål dess fasta kapital behövde fördubblas samt rörelsekapitalet i förhållande därtill utvidgas — tvänne för Sveriges vidkommande mycket gynnsamma jämförelsepremisser — så skulle, om härför nödiga medel uppbringades genom ökning av det egna kapitalet, aktiekapitalet likväl icke uppgå till mer än högst 50 miljoner kronor. Denna summa överensstämmer ungefärligen med de svenska sammanslagna fabrikernas totala nominella aktiekapital vid

tiden för fusionen, men understiger betydligt det ovan för det svenska bolaget beräknade, reducerade aktiekapitalet.

Här skall ytterligare, till belysande av frågan om storleken av det kapital, som behöves för bedrivande av en sockerindustri med den svenska industriens omfattning, anföras, att, enligt från Danmark inhämtade, aktuella siffror, anläggningskostnaderna (inklusive tomt och inventarier) för en råsockerfabrik, avverkande 100,000 ton betor om året, beräknats till omkring 3 miljoner kronor, samt för ett raffinaderi med en årsproduktion av 50 miljoner kilogram raffinad och möjlighet av utvidgning till det dubbla kalkylerats till 4 ½ miljoner kronor. För det svenska bolagets årsproduktion år 1910/11 — ett år med ovanligt höga tillverkningssiffror — skulle erfordras 10 fabriker av det förra och 2, eventuellt 1 av det senare slaget till en sammanlagd kostnad av 34 ½, högst 39 miljoner kronor. Denna siffra synes även böra mana till en viss försiktighet inför den motivering för det svenska bolagets höga fastighetsvärden, som hänvisar till den stora kostnad, vilken skulle betingas av nyanläggning eller inköp av de nu arbetande fabrikerna.

Sockerbolagets vinst.

Genom det anförda torde en ungefärlig uppfattning hava vunnits rörande det högsta belopp, till vilket det mot sockerbolagets verkliga tillgångar enligt ovan verkställda beräkningar svarande aktiekapital kan uppskattas. Det blir då lättare att bedöma i vad mån bolagets avkastning kan betraktas såsom skälig eller icke.

Av utredningen i Bil. 1, sid. 76 framgår, att det i boksluten såsom årsvinst redovisade beloppet under bolagets hittillsvarande verksamhetstid utgjort:

År 1908 Kronor.	År 1909 Kronor.	År 1910 Kronor.	År 1911 Kronor.	År 1912 Kronor.
8,839,997	8,822,532	9,780,636	10,453,858	10,898,531

Beträffande dessa summor torde till en början böra anmärkas, att sockerbolagets ekonomiska verksamhet i årsredogörelserna redovisas på ett så ofullständigt sätt, att vinnandet av en närmare kännedom om, huru vinstsiffran ernås, är så gott som helt och hållet omöjligt. Bokslutets vinst- och förlustkonto, sådant detta upptages i nämnda redogörelser, krediteras nämligen under rubriken »fabrikernas drift» blott för saldot av samtliga bolaget tillhörande fabrikers vinst- och förlustkonton. Visserligen förekommer i redogörelsen även en tablå, upptagande respektive fabrikers bokförda tillgångar och skulder vid slutet av varje verksamhetsår. Men någon inblick i huru de olika fabrikernas utgifter och

inkomster gestaltat sig eller möjlighet att bedöma hur deras ekonomiska resultat beräknats o. s. v. beredes ej i ringaste mån vid ett studium av bolagets årsberättelser. Detta föranleder ock, att möjligheten att kunna närmare analysera det såsom årsvinst bokförda beloppets tillkomst saknas.

Av de ovan angivna vinstbeloppen har — utom under första verksamhetsåret — årligen till aktieägarne utdelats ett belopp av 8,100,000 kronor, representerande 6 procent å det nominella aktiekapitalet. Av nedanstående siffror framgår relationen mellan det ovan beräknade beloppet å aktiekapitalet (80 miljoner kronor) samt vinstbelopp och utdelning under sockerbolagets hittillsvarande verksamhet.

	I procent av aktiekapitalets beräknade belopp (80 miljoner).				
	År 1908 procent.	År 1909 procent.	År 1910 procent.	År 1911 procent.	År 1912 procent.
Såsom årsvinst bokfört belopp	11.1	11.0	12.2	13.1	13.6
Utdelning	8.4	10.1	10.1	10.1	10.1

Om genom en tullsänkning sockerpriset komme att falla med ett motsvarande belopp och även industriens vinst sjönke i överensstämmelse därmed — tvänne förutsättningar, av vilka den förstnämnda i stort sett torde vara riktig, medan den senare sannolikt endast äger en begränsad giltighet — så skulle sålunda den ifrågasatta nedsättningen av tullen å raffinad med 4 öre innebära en minskad nettoinkomst för det stora bolaget av omkring 4.4 miljoner kronor om året. Utgår man från den genomsnittliga vinstsiffran för åren 1909—12 — under vilka sockerpriset varit växlande högt och lågt — skulle bolaget under nyss angivna förutsättningar efter en sådan tullsänkning hava att (efter avskrivningar) räkna med en årsvinst av omkring 5.6 miljoner kronor, d. v. s. 7.0 procent å ett aktiekapital av 80 miljoner kronor. Denna avkastning överensstämmer i själva verket nära med den nuvarande, vilken i genomsnitt för åren 1909—12 i förhållande till det nominella aktiekapitalet uppgått till 7.4 procent. För utdelning av 6 procent å ett aktiekapital av 80 miljoner kronor erfordras 4.8 miljoner kronor, vartill den nyss angivna vinsten således även fullt förslår.

I fråga om flere av de i det föregående verkställda kalkyler kan måhända det påståendet göras, att de utgå från siffror, som icke taga hänsyn till det pris, som bolagets aktier i den allmänna marknaden betinga och sålunda icke motsvara den verkliga kontanta kapitalinsats, som av köparne av dessa aktier verkställts. Beträffande de kurser, till vilka sockerbolagets aktier noterats å Stockholms fondbörs, lämnar en tabellbilaga till utredningen (Bil. 1, tab. VI) fullständiga uppgifter.

Härav framgår, att dessa aktier aldrig noterats i pari, ehuru de på grund av utdelningen under hela noteringstiden erbjudit en till synes förmånlig kapitalplacering. Köpkurserna hava växlat mellan lägst 75.25 kronor och högst 94.70 och hava — med undantag för tiderna omkring kuponglikviden — under det sista året, trots bolagets stigande vinst, rört sig omkring 80 kronor. En dylik kurs motsvarar ett nominellt kapital av 108 miljoner kronor, varå en vinst av 5.6 miljoner representerar en avkastning av 5.2 procent och möjliggör en utdelning till ett belopp av 5 miljoner, d. v. s. 4.6 procent. Denna utdelning understiger sålunda nominellt den nuvarande. Det bör emellertid erinras om, att det sannolikt endast är ett relativt fåtal småkapitalister — de enda, för vilka en dylik nedsättning kan tänkas bliva i någon mån kännbar — som äro företrädda bland sockerbolagets aktieägare. Enligt vad en tablå å sid. 75 i Bil. 1 visar, så äro bolagets 1,350,000 aktier fördelade på allenast 8,886 aktieägare, av vilka 1,530 innehava högst 5 aktier, 1,300 personer 6—10 aktier, 1,241 personer 11—20 aktier och 1,812 personer 21—50 aktier. Antalet aktieägare med högst 50 aktier vardera utgöra sålunda 5,883. *Av hela aktiestocken är minst 81 procent fördelad på aktieägare med flera än 100 aktier.* Det måste emellertid i detta sammanhang även anmärkas, att staten i sin tullagstiftning icke kan taga hänsyn till kravet på att den, som till visst pris inköpt aktier i ett industriellt företag, skall garanteras eller skyddas för att allt framgent erhålla en viss avkastning å ett mot inköpspriset svarande kapital.

Departementschefen.

Till den av de sakkunniga i nu berörda frågor uttalade uppfattning, synes mig allenast den erinran böra göras att — vilket de sakkunniga ock antytt — icke något i varje fall direkt orsaksförhållande kan anses föreligga mellan å ena sidan sockertullens belopp och å andra sidan sockerindustriens ekonomiska avkastning. Det bör visserligen förutsättas, att en tullsänkning för socker medför en motsvarande nedsättning av sockrets pris på den inhemska marknaden. Men detta pris är i sista hand främst beroende av prisbildningen på världsmarknaden. Fluktuationerna å världsmarknaden kunna emellertid ofta vara så starka, att de på kort tid höja eller sänka sockerpriset i vida högre grad än vad som kan ske på grund av en långsamt fortgående förändring av sockertullen. Jag vill i sådant sammanhang såsom exempel endast erinra om, att svenska sockerfabriksaktiebolaget under inflytande av världsmarknadens sockerprisbildning under tiden från den 11 till den 30 oktober 1912, således under loppet av endast tjugo dagar, sänkte sin ledande sockernotering från 64 till 58 öre per kilogram, d. v. s. med 6

öre eller en prisnedsättning, vilken är en och en halv gång så stor som den av mig föreslagna tullsänkningen för första året och som det, enligt den av mig ifrågasatta tullskalan, skulle kräva tre år för att på tullagstiftningens väg ernå. Det är sålunda uppenbart, att industriens vinst, i den mån denna beror av sockerprisets storlek, influeras vida starkare av det internationella prisläget än av en inhemsk tullagstiftning av det av mig nu ifrågasatta innebörd.

Det har synts mig vara av vikt att fästa uppmärksamheten på detta förhållande även av den anledning, att det understundom uttalats önskvärdheten av att ur det allmännas synpunkt bereda staten tillfälle att utöva ett reglerande inflytande på vissa monopolistiska företags vinstbildning. Tullagstiftningen ensam torde vara ett endast ofullkomligt medel för vinnande av ett dylikt syfte, för vars uppnående — i den mån detta kan anses vara av förhållandena påkallat — därför ock andra utvägar synas böra prövas.

Det bör i detta sammanhang ej häller lämnas oanmärkt, att enligt vad friherre Palmstierna i sitt särskilda yttrande påpekat (Bil. 2, sid. 9), skiljaktigheten i de vinstbelopp, som av sockerbolaget för de olika åren av dess verksamhet redovisats, åtminstone i vissa avseenden icke kan bringas i direkt sammanhang med sockerprisets växlande storlek. Av tillgängliga uppgifter synes framgå, att genomsnittspriset å socker exempelvis för år 1911/1912 var 3—4 öre per kilogram högre än år 1910/1911. Likväl var bolagets vinstsiffra för det förstnämnda året ingalunda så mycket högre än motsvarande belopp för närmast föregående år, som på grund av den angivna olikheten i sockerpris måhända förväntats. Detta förhållande synes sålunda antyda, att sockerbolagets vinst under vissa omständigheter icke röner starkare inflytande ens av ganska avsevärda växlingar i sockerpriset.

Även om man emellertid helt utgår från uppfattningen om ett närmare samband mellan tullsänkning, inhemskt varupris och kapitalavkastning, så vill jag till nu ifrågavarande förslag ytterligare foga den anmärkning, att då jag för åren från och med 1916 ifrågasatt en tullsänkning utöver den, som av de sakkunniga föreslagits, jag anser mig på goda skäl kunna antaga, att de åtgärder, vilka sockerbolaget dessförinnan säkerligen vidtagit samt under de närmast följande åren skall fortsätta, för bolaget möjliggör så avsevärda besparingar, att de väl motväga ett på grund av tullsänkningen minskat sockerpris. Jag vill ock här ånyo särskilt framhålla, att den sänkning av sockerpriset, som av mig genom den föreslagna tullnedsättningen åsyftats och som väl därigenom ock i huvudsak skall åvägabringas, med stor sannolikhet

kommer att framkalla en ökad sockerkonsumtion. Tack vare denna skall industriens tillverkning stiga och det stora bolaget även beredas ökade möjligheter att förbättra sitt ekonomiska resultat. På sådant sätt verkar tullnedsättningen direkt främjande på industriens avkastning.

Understöd åt arbetslösa arbetare.

Understöd åt arbetslösa arbetare.

Departementschefen.

I sitt särskilda yttrande förordar friherre Palmstierna en utredning angående lämpligaste sättet att bereda de arbetare vid sockerfabrikerna, vilka på grund av den förändrade tullagstiftningen komme att entledigas från sina platser, ett understöd under den tid de förbliva oförvållat arbetslösa.

Ehuru jag är tveksam om, huruvida de av friherre Palmstierna till stöd för hans hemställan åberopade tyska exemplen, som synas gälla i huvudsak yrkeslärda arbetare, äga tillämpning på sockerindustrien, där flertalet arbetare torde utgöras av grovarbetare och dylikt, vill jag icke avstyrka, att den föreslagna utredningen må verkställas. Därest den ifrågasatta tullnedsättningen kommer att bifallas skall jag således gå i författning om, att en sådan utredning i lämplig ordning utföres.

Monopolistiska företags årsredogörelser.

Monopolistiska företags årsredogörelser.

I utredningen har av de sakkunniga anmärkts, att de årsredogörelser, som svenska sockerfabriksaktiebolaget offentliggör, äro så ofullständiga i fråga om viktiga uppgifter, att de icke utgöra någon egentlig ledning för inhämtande av närmare kännedom rörande företagets verksamhet. I själva verket är det till stor del uteslutande tack vare den beredvillighet, med vilken sockerbolagets verkställande direktör ställt vissa särskilt infordrade, kompletterande uppgifter till förfogande, som någon klarare uppfattning i åtskilliga för bedömande av bolagets ekonomiska ställning betydelsefulla frågor kunnat erhållas. Det synes emellertid ur det allmännas synpunkt vara ett spörsmål, förtjänt av allvarligt beaktande, huruvida icke överhuvud alla monopolistiska företag, åtminstone sådana, vilkas produktion avser viktiga konsumtionsartiklar, i en eller annan form borde förpliktas att inför offentligheten redovisa för sin verksamhet på ett sådant sätt, som möjliggör för en var utomstående att erhålla en tillförlitlig kännedom rörande dess verkliga ställning och räntabilitet.

Departements-chefen.

Vad här anförts giver mig anledning framhålla, att jag redan nu, i enlighet med de sakkunnigas hemställan, ämnar taga under övervägande önskvärdheten av att genom lämpliga åtgärder söka åvägabringa en sådan ordning, vilken skulle för framtiden bereda en dylik möjlighet beträffande företag av nu ifrågavarande art. Därest det vid den undersökning, som jag har för avsikt att ägna denna viktiga angelägenhet, visar sig, att dylika åtgärder kunna vidtagas utan allt för betydande svårigheter, skall jag framdeles återkomma därtill i en särskild framställning.

Väster- och Östergötlands samt Ölands sockerindustri.

Sockerindustrien i Väster- och Östergötland samt på Öland.

Sakkunnigas förslag.

I den redogörelse, som i det föregående givits för den svenska sockerindustriens förhållanden i olika hänseenden, hava flertalet uppgifter hänförts till svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess verksamhet. I själva verket omsluter detta företags produktion också så gott som rikets hela sockertillverkning. Endast $^1/_{20}$ av denna kommer på landets övriga sockerfabriker, d. v. s. de trenne med varandra samarbetande företag, vilka i utredningen (se Bil. 1, sid. 69) hopförts under beteckningen Lidköpingsgruppen.

Som bekant intaga dessa fabriker — av vilka två äro råsockerfabriker och belägna i respektive Linköping samt Mörbylånga på Öland och en är kombinerad råsockerfabrik och raffinaderi, belägen i Lidköping — allt sedan genomförandet av 1908 års sockerlagstiftning så tillvida en undantagsställning, att de tillförsäkrats rätt att under åren 1909—13 åtnjuta sådan skattelindring, varigenom skatten under hela den nämnda tidrymden skulle utgå med 13 öre per kilogram, d. v. s. utan den förhöjning, som under samma år successivt trätt i kraft för övriga fabriker. Denna bestämmelse om undantagandet av nämnda företag från omedelbar tillämpning av höjd sockerskatt motiverades med ifrågavarande fabrikers dittillsvarande korta verksamhetstid, den svårighet de haft att till en början draga sig fram samt önskvärdheten av att bereda dem en fastare grundval, innan beskattningen ökades. Riksdagen uttalade ock den mening, att avsikten med skattelindringen borde vara att stödja icke blott de industriella företag, som visats vara i behov av en dylik hjälp, utan även jordbruket i de provinser, där fabrikerna vore belägna. Emellertid betonade Riksdagen även, att efter utgången av de fem

undantagsåren, d. v. s. från början av år 1914, någon vidare skattelindring icke borde ifrågakomma.

De förhoppningar, som knutits vid nu berörda riksdagsbeslut, synas allenast i en mycket begränsad utsträckning hava infriats. De uppgifter, som i utredningen (Bil. 1) meddelas angående betodlingens utveckling i de tre här ifrågavarande landskapen, synas icke tyda på att denna under den hittills tilländalupna delen av femårsperioden vunnit den utbredning, som kunde göra den till en betydelsefull insats i höjandet av dessa provinsers jordbruk eller till ett tillräckligt stöd för en ekonomiskt givande sockerindustri. I Västergötland uppgick hela betarealen år 1912 ej till mer än omkring 280 har, på Öland till omkring 870 har och i Östergötland till omkring 1,370 har. Om också dessa siffror i jämförelse med motsvarande tal för de närmast föregående åren i de båda sistnämnda provinserna utvisa en stegring, så är det likväl uppenbart, att betarealer av en relativt så ringa omfattning icke kunna sägas utgöra något talande bevis för, att betodlingen tillvunnit sig någon allmännare uppmärksamhet bland lantbrukarne i Väster- och Östergötland eller på Öland. Likväl har sockerindustrien bedrivits i Västergötland sedan år 1904, i Östergötland sedan år 1905 och på Öland sedan år 1908. Det är under sådana omständigheter självfallet, att det gynnsamma inflytande betodlingen visat sig kunna utöva till främjande av jordkulturen och av en i allmänhet förbättrad och intensivare drift knappast varit att spåra i någon för ifrågakommande provinsers jordbruk i dess helhet märkbar utsträckning. Den med betor odlade arealen utgör i själva verket blott en liten bråkdel av all odlad jord i de tre landskapen (i Väster- och Östergötland samt Öland resp. 0.05, 0.6 samt 2.2 procent).

Det vill ock synas, som om denna långsamma utveckling av betodlingen kunde återföras till naturliga orsaker. Alla de här berörda provinserna torde ifråga om klimatiska förutsättningar för betodlingen vara sämre lottade än Skåne. Växttiden är i allmänhet kortare och temperaturen lägre, särskilt under den för betans utveckling och betjordens bearbetning viktigaste tiden. På grund därav, att jorden i allmänhet blir tidigare kälbunden, uppstår lätt faran för, att den nödvändiga höstplöjningen ej kan medhinnas. Dessutom är jorden ännu i stora delar av dessa landskap flerstädes endast ofullkomligt dränerad och i mindre hög kultur, varjämte lämpliga arbetskrafter och kommunikationer ej förekomma i tillräcklig utsträckning för att göra en betodling ekonomiskt lönande. Även i de trakter av provinserna, där sådan odling bedrives, göra sig flertalet av dessa svårigheter i mer eller mindre mån

gällande, något som tager sig uttryck bland annat däri, att medelskörden av betor per hektar i regel är avsevärt mindre än i Skåne.

Den närmaste följden för industrien av att betodlingen icke omfattats med det väntade intresset är, att tillgången på råmaterial under fabrikernas hela hittillsvarande verksamhet varit och alltjämt är för ringa för att tillåta en ekonomiskt tillfredsställande drift. Enligt uppgifter, som meddelas i Bil. 1, sid. 79, hava också Lidköpingsgruppens trenne företag under hela sin hittillsvarande verksamhet, trots skattelindringen, givit ett i ekonomiskt hänseende i stort sett synnerligen svagt resultat. Å det i de tre fabrikerna engagerade aktiekapitalet av numera 6,910,000 kronor har — om man undantager en utdelning för två år å ett preferensaktiekapital av omkring 1.5 miljoner kronor — för intet år någon dividend utbetalats. Ej häller hava annat än högst obetydliga avskrivningar eller avsättningar till fonder kunnat företagas. Däremot uppgick det upplånade kapitalet enligt 1912 års balansräkning till 4.9 miljoner kronor eller 71 procent av aktiekapitalet.

Det framgår också av upplysningar, som för ändamålet inhämtats, att ingen av fabrikerna ännu nått till en så stor avverkning, att driften kan beräknas bliva lönande. Östgötafabriken har angivit, att en dylik möjlighet inträder vid en avverkning av 42,000, Ölandsfabriken av 51,000 och Västgötafabriken vid en avverkning av 20,000 ton betor samt en produktion av 18,000 ton raffinad. I jämförelse med 1912 års tillverkning motsvara dessa kvantiteter en nödig ökning för Östgötafabriken av 4,000 och för Ölandsfabriken av 19,000 ton betor (tillväxt av respektive 11 och 60 procent) samt för Västgötafabriken av 15,000 ton betor (ökning med 300 procent) och 8,000 ton raffinad (ökning med 80 procent). Det är sålunda i flertalet fall först en högst väsentlig utvidgning av verksamhetens omfattning, som enligt fabriksledningens egen mening kan möjliggöra en ekonomiskt tillfredsställande drift. Givetvis förutsätter en dylik ökad produktion även väsentliga förändringar och nyanskaffningar ifråga om fabrikernas tekniska utrustning och skulle sålunda medföra nödvändigheten av det egna eller upplånade kapitalets ytterligare höjning och därmed även relativt större anspråk på företagens avkastningsförmåga.

Utom redan anförda omständigheter bör vid bedömandet av de ekonomiska villkoren för de här berörda fabrikernas produktion även beaktas, att deras kostnader för råvaran är större än motsvarande utgifter för det stora sockerbolaget. Dels betalas nämligen betorna med högre pris i Öster- och Västergötland än i Skåne, dels blir ock kostnaden för betornas transport, på grund av de långa avstånden och särskilda avtal,

i såväl de båda förstnämnda landskapen som för Ölandsfabriken högst avsevärt större än för det stora bolaget. Sålunda beräknade Ölandsfabriken, som förbundit sig att betala hela frakten över sundet och alla omlastningskostnader för sina å fastlandet odlade betor, sina utgifter för betfrakter till 30 öre och Östgötafabriken, som i likhet med de skånska fabrikerna betalar allenast halva frakten, till 10 à 13 öre per 100 kg. betor, belopp som torde utgöra respektive omkring sex och två gånger motsvarande summa i Skåne. Ifråga om de för betornas betalning och transport gällande konditioner hålla fabrikerna före, att några modifikationer tillsvidare ej kunna ske, enär jordbrukarnes intresse för betodlingen därigenom kunde äventyras. Även ifråga om kostnader för råsockrets transport till raffinaderiet torde Lidköpingsgruppens fabriker vara avsevärt sämre ställda än det stora bolagets företag.

Den bild, som de anförda siffrorna och uppgifterna giva av sockerindustriens nuvarande ställning och utvecklingsmöjligheter i Öster- och Västergötland samt på Öland, är icke ljus. Det är uppenbart, att de hithörande trenne företagens ekonomiska situation för närvarande är bekymmersam. Högre betpris och väsentligt drygare fraktkostnader än som ifrågakomma för den skånska industrien hava utan tvivel varit bidragande orsaker härtill. Men den förnämsta anledningen torde vara, att betodlingen inom de tre ifrågavarande provinserna ej vunnit den utbredning, att den ens till väsentlig del kan fylla det behov av råvara, som måste täckas för att fabrikernas drift skall bliva lönande.

När under sådana omständigheter ett avgörande skall träffas ifråga om sockerlagstiftningens framtida förhållande till den här berörda delen av sockerindustrien, måste således till en början fastslås, att den skattelindring, som genom 1908 års riksdagsbeslut tillerkändes de tre ifrågavarande företagen, icke medfört åsyftat resultat. Industriens ekonomiska ställning saknar alltjämt stadga, och ej häller har betodlingen utvecklats till någon för provinsernas jordbruk nämnvärd betydelse. Denna undantagslagstiftning, vilken redan i och för sig torde vara av tvivelaktigt värde såsom led i en tull- och skattepolitik av här förevarande art, har emellertid icke blott varit relativt verkningslös för sitt angivna syfte. Den har haft även den ogynnsamma påföljden, att förhoppningar framvuxit och stadgats, vilka verkligheten sedermera lämnat oinfriade. Kapital och arbetskraft hava förbrukats — en industri har uppmuntrats och vidmakthållits utan att den äger eller kunnat bereda sig den naturliga förutsättningen för sitt bestånd.

Det är lätt insett, att från denna industris målsmän inför den nuvarande situationen det kravet skall riktas till statsmakterna att ej nu

upphäva den en gång fastställda undantagsställningen utan låta denna fortfara till dess att den ännu saknade styrkan ernåtts. Av vad i det föregående anförts framgår emellertid, att ett sådant medgivande, vilket för övrigt skulle stå i strid med Riksdagens klart uttalade mening, icke längre bör göras. Allt synes nämligen tala emot sannolikheten för, att något av de tre här berörda landskapen — Västergötland, Östergötland, Öland — inom en någorlunda näraliggande framtid skall kunna bliva en vitbetsodlande provins i en sådan utsträckning, som för stödjandet av en framgångsrik sockerindustri är nödvändigt. De klimatiska förhållandena innebära de allvarligaste svårigheter, en mindre hög jordkultur, brist på arbetskrafter och kommunikationer äro ock hinder, vilkas motstånd endast långsamt kan brytas. Stod man vid fattandet av 1908 års beslut tveksam rörande inflytandet av dessa omständigheter, så bör den sedan dess vunna erfarenheten hava varit tillräcklig för att övertyga de flesta. Ingen av de ifrågavarande landskapens sockerfabriker har ännu lyckats få stöd av en betodling, som gör driften räntabel, och för två av de tre fabrikerna synes möjligheten av att en sådan situation överhuvud skall inträffa, synnerligen oviss. Att en bibehållen skattelindring under sådana förhållanden icke kan vara dessa fabriker till någon verklig hjälp synes obestridligt. Den minskade utgift, som fabriken härigenom skulle få vidkännas, kan icke framdriva en ökad betodling. Den kan ej häller förhindra, att fabrikerna på grund av sin ställning till de betodlande jordbrukarna fortfarande som hittills måste belasta sin budget med drygare utgifter för råvarans anskaffande än den övriga svenska sockerindustrien och således även för framtiden måste ifråga om produktionskostnadernas relativa höjd komma i ett ogynnsammare läge än denna. En skattelindring kan ej häller avleda den konkurrens från det stora svenska sockerbolaget, vilken hittills synes hava uteblivit, men som detta under inflytandet av en förändrad, till en rationellare drift tvingande tullagstiftning måhända inom kort kan komma att framkalla och under vars tryck Lidköpingsgruppens företag icke skola intaga någon fördelaktig ställning.

Under förutsättning av bifall till den föreslagna nedsättningen av sockertullen skulle det för övrigt gälla ej blott att bibehålla den hittillsvarande skattelindringen utan att *öka* den i överensstämmelse med tullens sänkning, något som synes ytterligare försvåra denna frågas lösning.

Vore man övertygad om, att en fortsatt undantagsställning för de tre fabrikerna skulle för dem medföra möjligheten att inom någon kortare tidrymd bliva ekonomiskt starka och sunda företag, torde ett förslag om förlängd giltighet för deras nuvarande förmåner kunna motiveras.

Visserligen vore ett medgivande av sådan innebörd ifråga om den här förevarande tull- och skattelagstiftningen nationalekonomiskt föga ändamålsenligt. Men ställd inför valet att med visshet kunna trygga fortbeståndet av en viktig industri, i vilken betydande kapital engagerats och på vars utveckling mycket arbete nedlagts, samt utsikten att bringa denna industri i ett måhända olösligt trångmål, hade dessa betänkligheter sannolikt måst fara. Av vad i det föregående anförts framgår emellertid, att en sådan övertygelse icke kunnat vinnas. Fastmer måste den uppfattning uttalas, att en fortsatt undantagsställning dels kan verka i motsatt riktning mot den åsyftade, därigenom att den giver förnyad växt åt ogrundade förhoppningar och föranleder ett ytterligare gagnlöst förbrukande av kapital och arbetskraft, men dels ock i allt väsentligt skall visa sig vara en för ringa och betydelselös hjälp för här ifrågavarande företag i deras nuvarande ställning och med den framtida utveckling, som nu för dem kan beräknas.

Det skall emellertid i detta sammanhang ej lämnas oanmärkt, att den situation, inför vilken de här berörda företagen — under förutsättning av bifall till det förslag angående sockertullarna, som av de sakkunniga i det föregående framställts — vid 1914 års ingång komma att ställas, måste göra deras fortsatta bestånd synnerligen vanskligt. Den föreslagna tullnedsättningen, vilken synnerligen väl kan bäras av det stora bolaget, torde för Lidköpingsgruppens fabriker med deras redan förut svaga ställning innebära en allvarsam fara. I sanningens intresse bör därför uttalas, att dessvärre föga hopp finnes för att Öster- och Västergötlands samt Ölands sockerindustri i själva verket skall kunna för framtiden fortbestå. Det är utomordentligt beklagligt, att det relativt betydande kapital och det ofta mödosamma arbete, som nedlagts på framskapandet och vidmakthållandet inom dessa trakter av vårt land av en industri, som syftat till att bliva ett viktigt stöd för jordbrukets utveckling, sålunda sannolikt inom kort skall visa sig vara förspillt. Dock har det, såsom nogsamt torde framgå av vad i det föregående anförts, icke varit möjligt att utfinna något hjälpmedel härför. Ansvaret för den nuvarande ställningens allvar bör för övrigt förläggas på dem, som fattade 1908 års beslut i denna fråga, ej på dem, som efter en noggrann prövning av det föreliggande spörsmålet måste bringas till den övertygelsen, att här ej vidare *bör* hjälpas, ty här *kan* ej hjälpas mer.

Departementschefens förslag.

Vad de sakkunniga sålunda i denna fråga anfört, torde i huvudsak ej kunna bestridas, och delar jag även i stort sett deras uppfattning.

Såsom de sakkunniga påpekat, skulle emellertid ett upphävande av

nu ifrågavarande fabrikers undantagsställning för dem innebära icke blott en höjning av skatten med 3 öre per kilogram, utan ock — under förutsättning av bifall till de av mig framställda förslag angående sockertullarnes sänkning — en ytterligare belastning på grund av sockerprisets nedgång. Genom ett antagande av de sakkunnigas förslag skulle sålunda de tre fabrikerna ej endast förlora den gynnade ställning de nu intaga, utan deras position skulle med ett slag försämras än mer än vad som motsvarades av den upphävda skattelindringen. Under sådana omständigheter och då dessutom utredningens siffror beträffande betodlingens utveckling synas mig visa, att denna särskilt i Östergötland samt även i Öland under de sista åren befunnit sig i en anmärkningsvärt rask uppåtgång, finner jag billigheten fordra, att — liksom det för sockerindustrien i dess helhet förutsatts, att den ifrågasatta förändringen av sockerlagstiftningen skulle genomföras successivt under en femårsperiod — den i Öster- och Västergötland samt Öland bedrivna industrien beredes ett för densamma anpassat, motsvarande rådrum att lämpa sig efter de nya förhållandena.

Av sådan anledning finner jag mig böra hemställa om att, därest det av mig framställda förslag till sänkning av sockertullarne vinner Riksdagens bifall, den skattelindring, som för närvarande är gällande för sockerfabrikerna i Öster- och Västergötland samt Öland, måtte få fortbestå under ytterligare fem år eller till utgången av år 1918.

Genomförandet av nu framställda förslag torde förutsätta ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker. Förslag till dylik ändring lärer i särskild nådig proposition få avlåtas till Riksdagen.

Sirapstullen.

Sirapstullen.

I sammanhang med frågan om sockerlagstiftningen har jag även tagit under övervägande, huruvida någon sänkning jämväl av tullen å sirap synes böra ifrågakomma.

Sirapen utgör utan tvivel särskilt för de mindre bemedlade en viktig hushållsartikel och torde även i ej ringa utsträckning användas såsom surrogat för det väsentligt dyrare sockret. En nedsättning av denna varas tullsats, vilken för närvarande utgör 10 öre per kilogram, synes

sålunda väl motiverad av hänsyn till konsumenternas intressen. Konsumtionens storlek ävensom dennas fördelning på inom landet tillverkad samt importerad vara framgår av nedanstående tablå:

År	Inhemsk produktion av sirap ton	Import av sirap ton
1907	498	15,777
1908	96	14,466
1909	1,581	14,556
1910	2,028	15,014
1911	1,549	15,033

Den övervägande delen av den i Sverige konsumerade sirapen utgöres sålunda av importerad vara. Tullen har därför ock sin förnämsta betydelse såsom finanstull och inbringar årligen för statsverket omkring $1^1/_2$ miljon kronor. En nedsättning av tullen medför således en minskad statsinkomst.

Emellertid har sirapstullen även karaktär av skyddstull för den inhemska sirapsproduktionen. Men jag vill här, i likhet med de sakkunniga, erinra om, att något särskilt tullskydd ej synes vara av nöden för denna inom landet bedrivna tillverkning, enär det skydd, som genom sockerlagstiftningen givits den för sirapens framställande erforderliga råvaran, torde utgöra ett även för sirapsproduktionen fullt tillräckligt skydd. Den inhemska sirapstillverkningen, vilken bedrives allenast av svenska sockerfabriksaktiebolaget, synes för övrigt vara av en blott oväsentlig omfattning, och torde icke äga någon egentlig betydelse för nämnda företags drift.

Jag hyser även den uppfattning, att den nuvarande tullsatsen är allt för hög i förhållande till varans pris, vilket, tullen oräknad, i Sverige ej torde uppgå till mer än i genomsnitt omkring 20 öre per kilogram för de ljusare och högre kvaliteterna samt 10 öre för de mörkare och sämre sorterna. Dessutom finner jag det, såsom redan anförts, önskvärt, att varans pris nedbringas, till båtnad för den konsumerande allmänheten.

Då jag emellertid, av hänsyn till statens finansiella intressen, ej ansett mig böra nu föreslå sirapstullens borttagande, vill jag, på grund av ovan anförda skäl, hemställa om förslag rörande sirapstullens nedsättande med hälften eller från 10 till 5 öre per kilogram.

Då sirapen förekommer i flere kvaliteter av sinsemellan avsevärt

olika värde och pris, kunde det synas önskvärt att gradera tullen med hänsyn härtill. En dylik anordning torde emellertid av tulltekniska skäl möta svårigheter.

På grund av vad jag nu anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att besluta

dels att tullsatserna å nedannämnda varor skola från och med den 1 januari 1914 utgöra följande belopp för kilogram, nämligen:

å socker, raffinerat, alla slag, såsom topp-, kandi- och kak- samt krossat eller pulveriserat socker, 10 öre;

å socker, oraffinerat, till färgen icke mörkare än nr 18 av den i världshandeln gällande holländska standard, likaledes 10 öre;

å socker, oraffinerat, till färgen mörkare än samma standardnummer, även om varan inkommer i upplöst eller flytande tillstånd, 7 öre;

å sirap och melass 5 öre;

dels ock att den i § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911 under vissa villkor medgiva restitution av tullmedlen vid utförsel sjöledes från stapelstad av raffinerat socker, topp-, kandi- och kak-, vilket tillverkats inom riket av utländskt råsocker, skall utgå från och med den 1 januari 1914 med 7.5 öre för kilogram sådant socker.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen avlåtas av den lydelse bilagan litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnar Schumacher.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1913.

KARTELL- OCH TRUSTUTREDNINGEN. I.

SOCKERINDUSTRI

OCH

SOCKERBESKATTNING

I SVERIGE

SAMT DANMARK OCH TYSKLAND

UTREDNING

VERKSTÄLLD AF INOM FINANSDEPARTEMENTET
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1913
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Till Herr Statsrådet och chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 22 december 1911 tillkallade Herr Statsrådet undertecknade för att inom finansdepartementet biträda vid utredning rörande bland annat spörsmålet om ifrågasatt förändring af gällande bestämmelser angående tull och skatt å socker.

För fullgörandet af nämnda uppdrag har af oss verkställts den utredning rörande Sveriges sockerhandtering samt sockerbeskattning äfvensom beträffande motsvarande förhållanden i Danmark och Tyskland, hvilken härmed till Herr Statsrådet öfverlämnas.

Såsom sekreterare vid förevarande arbetes utförande har enligt Herr Statsrådets förordnande tjänstgjort numera förste aktuarien i socialstyrelsen fil. dr. M. Marcus samt såsom biträdande sekreterare Adolf Ljunggren. Åt den förstnämnde har utredningens närmaste utarbetande varit anförtrodt.

Stockholm den 15 januari 1913.

ERIK RÖING.

JOHAN JÖNSSON. JOH. C. LEMBKE. ERIK PALMSTIERNA.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Kap. I.

Den svenska sockerhandteringen och sockerbeskattningen.

A. **Historik.**

1. *Tiden före hvitbetsockerindustriens uppkomst.* Sid.
   - a. 1600-talet 1
   - b. 1700-talet 3
   - c. 1800-talets förra hälft 6

2. *Hvitbetsockerindustriens första framträdande.*
   - a. Tiden 1836—45 8
   - b. Tiden 1854—69 10
   - c. 1870-talet 11

3. *Hvitbetsockerindustriens uppsving och blomstring.*
   - a. 1880-talet 13
   - b. Från 1890-talets början till 1907 17
   - c. Tiden från år 1907 31

B. **Den svenska sockerhandteringens nuvarande ställning.**

1. *Industrien.*
   - a. Fabrikernas tillverkningsvärde, läge m. m 56
   - b. Tillverkningen 60
   - c. Arbets- och förvaltningspersonal 64
   - d. Fabriksföretagens ekonomiska förhållanden 69

2. *Hvitbetsodlingen.*
   - a. Betodlingens utbredning 84
   - b. Betodlingen och jordbruket 86

3. *Sockerkonsumtionen* 96

4. *Prispolitik* 98

Kap. II.

Sockerbeskattning m. m. i vissa främmande länder.

Sid.

A. **Danmark.**
1. *Tull- och skattelagstiftningens samt industriens utveckling* 115
2. *Sockerindustriens nuvarande ställning* 120
3. *Hvitbetsodlingen* 127
4. *Sockerpris och sockerhandel* 129
5. *Sockerkonsumtionen* 131

B. **Tyskland.**
1. *Tull- och skattelagstiftningens samt industriens utveckling. Karteller* 133
2. *Sockerindustriens nuvarande ställning* 142
3. *Hvitbetsodlingen* 148
4. *Sockerhandel och sockerkonsumtion* 150

C. **Öfriga länder** 152

D. **Brysselkonventionen.**
1. *1902 års konvention* 153
2. *Sockerunionens första period. 1903—1908* 156
3. *Sockerunionens andra period. Efter år 1908* 158

Bilagor.

A. Tab. I. Sveriges råsockerproduktion åren 1854/55—1910/11 162
B. » II. Sveriges raffinadproduktion och sockerkonsumtion åren 1869/70—1910/11 164
C. » III. Svenska statsverkets inkomster af tull och skatt å socker åren 1860—1911 166
D. » IV. Hvitbetspris i Sverige åren 1873—1911 168
E. » V. Öfversikt af den svenska sockerbeskattningen fr. o. m. 1873 169
F. » VI. Noteringar (i kronor) å Stockholms fondbörs för Svenska sockerfabriksaktiebolagets aktier 170
G. Prof å priskurant från Svenska sockerfabriksaktiebolaget den 12 augusti 1911 180
H. Sockerpris åren 1908—11. Grafisk framställning.
I. Kontraktformulär för betodlare enligt aftal mellan Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Skånska betodlarnes centralförening 185

KAP. I.

Den svenska sockerhandteringen och sockerbeskattningen.

A.

Historik.

1. Tiden före hvitbetsockerindustriens uppkomst.

a. 1600-talet.

Den svenska sockerindustrien har gamla anor — det första raffinaderiet anlades i Sverige redan vid midten af 1600-talet. Då hade sockret likväl förut under flera århundraden varit föremål för konsumtion inom landet, ehuru till en början i mycket ringa omfattning. Det under 1300- och 1400-talen från de venetianska raffinaderierna införda sockrets höga pris gjorde det till en sällsynt lyxvara, förekommande blott vid stormännens gillen och gästabud. Under 1500-talet framkallade tillkomsten af nya produktionsområden — kanariska öarne och Västindien — en sänkning af sockerpriset och en däraf följande, stigande konsumtion. Att denna emellertid ännu länge förblef begränsad till de förmögnare klasserna antydes af följande siffror, hämtade ur trenne, ännu bevarade importlistor från 1600-talets förra hälft. Enligt dessa infördes till Sverige (utom Finland):

		År 1637	År 1640	År 1645
Toppsocker	kg.	17 279	23 610	30 179
Pudersocker	»	1 879	2 847	3 256
Konfektsocker	»	1 590	1 867	1 280
Sirap	»	838	1 095	2 329
Kandisocker	»	524	731	896
Summa kg.		*22 110*	*30 150*	*37 940*

Af dessa siffror framgår, att den dyraste kvaliteten socker — toppsockret — utgjorde den vida öfvervägande delen af importen, medan de billigare sorterna, hvilkas pris kunnat bereda sockret insteg äfven bland den mindre bemedlade befolkningen, endast infördes i små mängder. Hvad de i tablån angifna kvantiteterna eljest beträffar, så torde de knappast motsvara den verkliga konsumtionen, hvilken sannolikt var större än hvad siffrorna angifva — smugglingen var nämligen antagligen äfven ifråga om socker ingalunda obetydlig.

Sveriges första socker-raffinaderier.

År 1647 fick Sverige sitt med stor sannolikhet första socker-raffinaderi. Det anlades i Stockholm af holländarne Velam Vassenberg och van Eijk, hvilka fått privilegier på sockersjudning och raffinaderi. Ungefär samtidigt förbjöds import af utländsk raffinad. Fjorton år senare eller 1661 fick svensken Gillis Simons, »som sockerraffinaderiet af ungdomen och ex fundamento lärdt hafver», liknande privilegier som holländarne, med hvilka han förenade sitt företag till ett gemensamt sockerkompani. Året därpå fick presidenten Albrecht Svanenberg privilegium på »sockerraffinaderi, kammakeri, lychtmakeri, vaxblekeri och borstmakeri i Skåne, Blekinge och Halland» samt anlade med stöd däraf ett sockerbruk i Karlskrona. Slutligen utdelades i slutet af 1670-talet privilegier till ännu ett raffinaderi i Stockholm. Den inhemska raffinadproduktionen måtte emellertid icke hafva räckt till att täcka landets sockerbehof, ty vid riksdagen i Halmstad år 1678 inkom en petition till regeringen med anhållan, att borgerskapet i städerna skulle få rättighet att importera raffinad mot erläggande af en tull uppgående till 20 proc. af värdet. Denna petition framkallade visserligen ingen omedelbar påföljd, men tio år senare eller år 1688 upphäfdes de bestående sockerprivilegierna, och hvem hälst, som ägde »hog och capital», skulle få inrätta sockerbruk. Ehuru förefintligheten af raffinaderier i Stockholm kan konstateras ännu mot slutet af 1600-talet, synas de likväl hafva fört en blott tynande tillvaro och på 1720-talet ägde Sverige ingen sockerindustri mer.

Sockerkompaniet och tullagstiftningen.

Det ofvannämnda sockerkompaniet, 1600-talets utan jämförelse mest betydande sockerföretag, åtnjöt synnerligen långt gående privilegier icke blott ifråga om sin produktion, utan ock beträffande tullagstiftningen. Under åren 1662—1686 var enligt taxan tullen å socker, infördt med helfritt fartyg 2 sk. sp. per skålpund, hvartill kom förhöjning utom taxan med omkr. 80 proc. af tullen. I riksarkivet förvaras en af kompaniet uppgjord kalkyl öfver dess import åren 1662—1680, upptagande för år, utom det införda sockrets kvantitet och värde, äfven det tull-

belopp, som för importen skulle hafva erlagts och den summa, som kompaniet i verkligheten likviderat. Enligt dessa siffror, hvilka sålunda afse en period af nitton år, uppgick sammanlagda beloppet af den beräknade tullen enligt taxan till 123 948 rdr sp. och utom taxan till 85 595 rdr sp., d. v. s. tillsammans till 209 543 rdr sp., medan hela den importerade sockermängdens värde utgjorde 186 557 rdr sp. Den beräknade tullen, hvilken skulle hafva erlagts, såvida inga privilegier förefunnits, uppgick sålunda till 112 proc. af värdet. Kompaniet betalade emellertid i tull endast 6 038 rdr sp., d. v. s. 3 proc. af värdet[1]). Det är uppenbart, att kompaniet tack vare dessa företräden praktiskt taget ägde så godt som monopol ej blott på sockrets förädling utan på hela sockerhandeln.

År 1686, då kompaniets och öfriga sockerföretags privilegier, som nämnts, afskaffades, sänktes också stora sjötullen till 10 proc. af värdet.

b. 1700-talet.

Den första, men jämförelsevis korta blomstring, som sockerindustrien under storhetstiden upplefde i vårt land, skulle följas af en vida varaktigare framgång under 1700-talet. Frihetstidens ekonomiska politik såg som bekant en viktig uppgift i att inom landet skapa och upprätthålla en lifskraftig industri och sökte för sådant ändamål underlätta tillgången på råvara och uppmuntra samt skydda dess inhemska förädling. Redan genom en år 1718 utfärdad tulltaxa försvann råsockertullen nästan helt och hållet, medan bättre raffinad belades med en tull af 8 och sämre, s. k. melis, af 2 proc. utaf värdet. Vida längre gick man emellertid år 1738, då all import af raffinad och sirap förbjöds.

Sockerförordningar.

Vid den tiden kunde man också ånyo räkna åtskilliga sockerraffinaderier i landet. Det första företag af denna art, som under frihetstiden började sin verksamhet, fick sina privilegier år 1731, och 1738 års nyssnämnda förordning om förbud mot raffinadimport bragte företagsamheten inom sockerindustrien till förnyadt uppsving. Likväl synes detta förbuds tillämpning i början hafva vållat vissa svårigheter, enär »till förekommande af prisets stegring» Stockholms »Kryddkrämare-societet» redan år 1740 fick tillstånd att införskrifva 200 000 skålp. toppsocker, dock under samtidigt förständigande att vid ansvar ej sälja sockret

[1]) Anfördt efter *P. Klason,* Sveriges sockerhandel och sockerindustri, dess utveckling och nuvarande ståndpunkt, Kongl. Landtbruksakademiens Handlingar och Tidskrift, Sthlm 1892.

dyrare än till vissa angifna pris. Äfven ålades genom en förordning af år 1748 sockerfabrikerna att alltid hafva på lager inneliggande 8—10 000 skålp. »färdigt» socker, hvarjämte kryddkrämarne förpliktades att minst tre månader före leveranstiden rekvirera sitt sockerbehof hos fabriken. Samma förordning föreskref, att skillnaden mellan parti- och minutpris å socker ej finge öfverstiga 8 proc.

Utom dessa föreskrifter till reglering af sockermarknaden förtjäna ur mängden af 1700-talets förordningar angående sockerproduktionen ihågkommas ytterligare tvänne. Den ena af dessa är af år 1766 och utgör den första förordning, hvarigenom sockertillverkningen såsom sådan påfördes en konsumtionsskatt. Sockerfabrikanterna hade begärt att blifva befriade från den landtull, som ålåg varor vid deras införsel i städerna. I resolution på städernas besvär år 1766 afslogs denna framställning, men, då borgerskapet beklagat sig öfver, att landtullen fölle endast på de städer, där inga sockerfabriker funnes, stadgades i stället, att landtullen af toppsocker hädanefter skulle betalas af fabrikerna själfva efter »tillverkningskvantum vid uppvägning och stämpling», hvarjämte tillades, »och kan Fabriquerne af köparen åter betinga sig tullen, såsom de sig emellan bäst åsämjas». Genom denna sålunda direkt på tillverkningen lagda accis afsåg man emellertid ej att särskildt betunga sockerproduktionen, utan endast att uppnå en rättvisare fördelning af tullafgiften.

Den andra ofvannämnda förordningen, hvilken i detta sammanhang är ägnad att tilldraga sig särskildt intresse, bär årtalet 1773 och innebar en betydande nedsättning i de fordringar, som uppställts för självständigt utöfvande af sockerfabrikantens, den s. k. sockermästarens, yrke. Sålunda skulle det för att blifva sockermästare för framtiden kräfvas hvarken vissa gesällår eller mästerprof, utan endast att vederbörande hade opåtaldt arbetat såsom sockermästare, eller att han gjorde en profkokning, hvaraf skickligheten kunde nöjaktigt inhämtas. Anledningen till denna viktiga förändring angafs vara, att »allmänheten icke må kunna befara en alltför lätt förening emellan sockerbruksidkarne till oskälig stegring af deras tillverkningar». Efter denna tidiga lagstiftning mot monopolistisk utveckling af en svensk industri följde knappt tjugo år senare eller år 1790 en förordning hvarigenom sockerproduktionen helt frigafs, i det att en hvar fick rätt att vara sockermästare, som därtill hade »hog, råd och ämne och sig derom anmälde».

Tullagstiftning.

Ungefär vid samma tid hade man äfven i afseende på tullpolitiken frångått det dittills följda systemet. År 1782 belades råsockret, hvilket, såsom tidigare nämnts, allt sedan 1718 vid import dragit endast en

högst obetydlig afgift, med en ansenlig tull, uppgående för sämre kvalitet (mascovade) till 16 sk. 8 rst. samt för bättre (terres et têtes) [1]) till 1 rdr 27 sk., allt per 100 skålp. Denna tull gällde till 1790, då den nedsattes till 1 och 3 rst. per skålp. för resp. sämre och bättre råsocker. Samtidigt upphäfdes det sedan 1738 gällande importförbudet för toppsocker, och införsel däraf medgafs mot en tull af 1 sk. per skålp., utom de vanliga afgifterna af 2 rst. till riksgäldskontoret. Emellertid påbjöds redan två år senare eller 1792 återgång till 1782 års författning med de högre tullsatserna för råsocker samt importförbud för toppsocker, enär förändringen »icke uppfyllt sitt ändamål, sockerpriset icke fallit utan stigit, Kronan icke vunnit utan förlorat, och lurendrägeriet med socker icke aftagit, utan snarare ökats». Å andra sidan vore »sockrets förädling från rått till toppsocker en Rikets vinst, som i sin mon väger till dess fördel på handelsvågen och tillika gifver bröd åt många inhemska arbetare».

Sockerproduktion.

En ungefärlig ledning för bedömande af sockerindustriens utveckling under 1700-talet efter år 1740 gifva nedanstående siffror rörande de till Sverige (incl. Finland) importerade råsockerkvantiteterna. [2])

År	Import af råsocker i genomsnitt för år kg.	År	Import af råsocker i genomsnitt för år kg.
1740—44	774 798	1770—74	1 098 927
1745—49	604 011	1775—79	1 598 395
1750—54	902 302	1780—84	1 810 704
1755—59	822 283	1785—89	1 495 422
1760—64	1 148 452	1790—94	1 474 071
1765—69	1 060 965	1795—99	1 515 065

Hvilken betydande ställning sockerindustrien under 1700-talets senare hälft intog inom den svenska fabriksindustrien framgår af omstående siffror. [3])

[1]) Det mesta råsockret kom under 1700-talet från Frankrike.

[2]) Siffrorna hafva hämtats ur en tabell i det ofvan, sid. 3, noten, citerade arbete. Talen för några år saknas.

[3]) Hämtade ur *C. E. Ljungberg*, Försök till en statsekonomisk statistik öfver Sverige, IV, s. 234.

År	1. Totalvärdet af fabrikernas produktion.	2. Sockerbrukens tillverknings-värde.	3. Beloppet i kol. 2 i % af beloppet i kol 1.
	Dal. smt.	Dal. smt.	%
1750	3 548 631	374 750	10·6
1760	6 071 283	654 151	10·8
1770	10 005 381	763 263	7·6
	Rdr. sp.	Rdr. sp.	
1780	1 745 173	262 998	15·1
1790	1 669 600	256 526	15·4
1800	2 535 386	393 540	15·5

Af fabriksindustriens hela tillverkningsvärde kom sålunda en ansenlig del — i regel 10—15 proc. — ensamt på sockerproduktionen. Af industriens olika tillverkningsgrenar nådde endast en eller ett par af textilindustrierna ett högre fabrikationsvärde än sockerbruken. Antalet dylika fabriker uppgifves för hvart och ett af åren 1747 och 1764 till 8 [1]) samt år 1790 till 14, hvaraf 5 i Stockholm [2]).

Sockerkonsumtion.

Sockerkonsumtionen, hvilken, såsom tidigare antydts, ännu under förra hälften af 1600-talet var en ren obetydlighet, steg raskt under senare delen af seklet tack vare nedgång i sockerpriset och var vid 1700-talets ingång ungefär sex gånger större än 100 år tidigare. Den omkr. år 1700 begynnande och hastigt växande förbrukningen af kaffe stegrade äfven sockerkonsumtionen, så att denna vid 1700-talets midt var fyrdubbelt större än vid dess början. Sedan höll sig konsumtionen konstant under hela seklet och utgjorde omkr. $^1/_2$ kg. per år och individ.

c. 1800-talets förra hälft.

Kontinentalafspärrningen.

Under 1800-talets första årtionden rönte den svenska sockerhandeln och sockerindustrien en synnerligen lifgifvande inverkan af Napoleons kontinentalafspärrning. Denna ledde nämligen till, att Sverige fick tjäna som mellanhand för Englands sockerhandel med kontinenten. England

[1]) *Ljungberg*, a. st., s. 236.

[2]) *Klason*, a. st.

destinerade till Göteborg stora kvantiteter socker, som där intogos på nederlag för vidare export till kontinentens afnämare. Af det sålunda till vårt land införda råsockret förädlades emellertid vid raffinaderier inom riket en ej obetydlig del och ökade således äfven den inhemska sockerindustriens produktion. Af denna ökade tillverkning exporterades en afsevärd kvantitet till kontinenten, där sockerpriserna under dessa år voro synnerligen höga, och där afsättningen för vår industri af sådan anledning blef mycket lönande. Den utländska marknad, som våra fabriker på detta sätt förvärfvat, synas de hafva i viss utsträckning bibehållit ända till århundradets midt. 1800-talets förra hälft känne-

År	Import af råsocker kg.	Öfverskott af import (= +) eller export (= ÷) af raffinad kg.	År	Import af råsocker kg.	Öfverskott af import (= +) eller export (= ÷) af raffinad kg.
1800	1 621 750	.	1826	4 354 897	÷ 2 002
1801	1 423 353	.	1827	3 734 560	÷ 65 561
1802	1 781 114	.	1828	3 989 518	÷ 29 787
1803	1 774 035	.	1829	4 022 342	÷ 35 306
1804	3 149 228	.	1830	4 632 782	+ 669
1805	2 449 403	.	1831	4 319 132	÷ 223 882
1806	2 437 605	.	1832	4 266 936	÷ 161 190
1807	.	.	1833	4 873 630	÷ 123 008
1808	.	.	1834	4 902 012	÷ 42 815
1809	.	.	1835	6 283 139	÷ 18 240
1810	.	.	1836	3 325 622	÷ 35 904
1811	2 411 667	.	1837	5 081 404	÷ 15 983
1812	334 298	.	1838	5 789 042	÷ 6 755
1813	7 686 739	.	1839	5 811 066	.
1814	.	.	1840	6 138 658	÷ 5 477
1815	2 902 817	÷ 72 559	1841	6 913 121	÷ 119 507
1816	3 271 154	÷ 85 659	1842	7 091 015	÷ 553 336
1817	2 354 436	÷ 55 524	1843	8 223 208	÷ 386 305
1818	2 287 336	÷ 19 864	1844	7 792 701	÷ 520 536
1819	2 428 932	÷ 48 829	1845	8 028 406	÷ 540 287
1820	2 470 596	+ 2 918	1846	7 868 878	÷ 600 414
1821	4 156 285	.	1847	8 102 560	÷ 375 694
1822	3 410 843	.	1848	9 321 545	+ 202
1823	2 596 619	÷ 9 597	1849	10 052 729	÷ 260 402
1824	3 243 307	÷ 32 575	1850	10 174 121	÷ 37 361
1825	2 636 352	÷ 25 282			

tecknas vidare af en åtminstone från 1820-talet jämnt fortgående stegring af sockerindustriens produktion för tillgodoseende af behofvet å den inhemska marknaden, som synes hafva varit stadd i stadig utveckling. Tablån å sid. 7 söker belysa här berörda företeelser under åren 1800—1850. [1])

Tullagstiftning. Med afseende på tullpolitiken under denna tid är rörande råsockertullen endast att anmärka, att den några gånger (1830 och 1835) höjdes för att år 1849 efter en ny klassificering — där de gamla beteckningarna mascovade och terres för resp. sämre och bättre råsocker försvunno och i stället allt socker, som var mörkare än den holländska färgstandardens nr 18, angafs såsom råsocker — fastställas till 14·6 öre per kg. Samtidigt upphäfdes det med ett kort afbrott under ett sekel gällande importförbudet för raffinad och medgafs införsel af denna vara mot en tull af 24·5 öre per kg.

Sockerkonsumtion. Sockerkonsumtionen, som, enligt hvad som redan tidigare angifvits, vid sekelskiftet år 1800 uppgick till omkr. $^1/_2$ kg. per år och individ, steg under 1800-talets förra hälft hastigt och hade vid dess midt redan nått till i det närmaste 3 kg.

2. Hvitbetsockerindustriens första framträdande.

a. Tiden 1836—45.

Utlandets råsockerindustri. Kontinentalafspärrningen, som förorsakade en kännbar brist på sockerraffinaderiernas råvara, det koloniala rörsockret, gaf därigenom en direkt uppmuntran åt hvarje försök att framställa en inhemsk råvara för sockerproduktionen. Dessa försök, som byggdes på ett utnyttjande af hvitbetans sockerhalt och som vetenskapligt och praktiskt verkställdes tidigast i Tyskland, ehuru i sistnämnda hänseende utan större framgång, ledde i Frankrike tack vare regeringens kraftiga ingripande till ett betydande resultat. År 1811 lära där hafva funnits 56 hvitbetsockerfabriker med en årsproduktion af 400 000 kg. råsocker, siffror, som tre år senare stigit till resp. 213 och 4 000 000. Med fredsslutet år 1814 störtade emellertid större delen af denna byggnad samman och de nya

[1]) Källa, se sid. 3, noten. Siffrorna för några år saknas, hvarjämte talen för importeradt råsocker åren 1811—15 äro tvifvelaktiga.

fabrikerna upphörde nästan allesamman. Likväl hade de fyllt en historisk uppgift för betsockerproduktionens genombrott. För första gången höjdes nu denna tillverkning öfver de blotta försökens stadium till en verklig fabrikation. Grunden lades under dessa år vid 1800-talets början till en industri, som sedermera under århundradet skulle gå en oerhörd utveckling till mötes och blifva af den största betydelse för hela den europeiska folkhushållningen.

I Sverige saknades, såsom tidigare antydts, under kontinentalafspärrningen anledning att söka bereda sig tillgång till inhemsk råvara för sockerraffineringen, enär tillgången på rörsocker var mer än tillräcklig. Men när hvitbetsockerindustrien mot slutet af 1820-talet och framförallt under 1830-talet gick en förnyad och denna gång varaktig blomstring till mötes i Frankrike och Tyskland, spreds kännedomen härom äfven till vårt land och manade till försök att också hos oss införa den nya industrien.

Sveriges första hvitbetsockerfabriker.

Äran af att hafva varit den förste, som i Sverige grundlagt ett företag för fabriksmässig tillverkning af hvitbetsocker tillkommer hofmarskalken grefve N. A. Barck. Denne, som åren 1834—36 under resor i Tyskland och Frankrike varit i tillfälle att se hvitbetsockerfabrikationen i full gång, inköpte år 1836 det då i Malmö förefintliga sockerraffinaderiet, arrenderade ett par egendomar i Malmötrakten för betodling samt bildade ett aktiebolag för anläggande af en betsockerfabrik i Malmö. Tvänne år senare eller 1838 påbörjades äfven på initiativ af grefve Barck tillverkning af socker ur hvitbetor också af Landskrona sockerraffinaderi. Ett tredje företag i samma syfte bildades i Lund år 1839 och emotsågs med stora förhoppningar.

Dessa infriades likväl icke, hvarken i fråga om fabriken i Lund eller de öfriga råsockerbruken. Den förstnämnda gick redan år 1841 under klubban. Af de båda andra företagen höll sig Landskronafabriken längst, men upphörde dock redan år 1845 med sin betsockerproduktion för att åter helt ägna sig åt raffinering.

Den hufvudsakliga anledningen till, att detta första försök att i Sverige införa den nya industrien fick ett så kortvarigt och föga lysande förlopp, torde hafva varit råvarans dåliga beskaffenhet. Betskördens kvantitet synes visserligen hafva varit fullt tillfredsställande, men betornas kvalitet torde däremot hafva lagt afgjorda hinder i vägen för en rationell sockerutvinning, i det att deras sockerhalt var för ringa.

Råsocker-produktion.

Den kvantitet råsocker, som framställdes under detta den svenska betsockerindustriens första skede, uppgick icke för något år till mer än den för rikets sockerproduktion betydelselösa siffran af omkr. 12 ton. Under de enstaka åren uppnåddes följande siffror.

År	Råsocker ton	År	Råsocker ton
1838	4·6	1842	5·9
1839	3·7	1843	2·1
1840	1·8	1844	12·1
1841	2·8	1845	5·7

b. Tiden 1854—69.

Nära tio år gingo nu, innan något nytt försök gjordes att i Sverige tillverka hvitbetsocker. År 1854 återupplifvades emellertid intresset för denna verksamhet af skånska sockerfabriksaktiebolagets chef, direktör Justus Tranchell, som för betsockerproduktion vid bolagets fabrik i Landskrona förvärfvade framstående utländska fabriksföreståndare och verkmästare, moderna maskiner o. s. v. samt för betodlingen inköpte ett flertal större gårdar i Landskronatrakten, där betor af bolaget odlades efter nya, rationella metoder.

Råsocker-produktion.

Under halftannat decennium förblef Landskronafabriken vårt enda råsockerbruk. Tillverkningen flerdubblades under denna tid och äfven steg råsockerutbytet ur betorna betydligt, såsom närmare framgår af följande siffror (jfr tab. I, bilagan).

År	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker i % af betvikten	År	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker i % af betvikten
1854/55	2 847	129	4·5	1862/63	6 981	469	6·7
1855/56	3 935	232	5·9	1863/64	8 640	501	5·8
1856/57	2 716	149	5·5	1864/65	11 520	687	6·0
1857/58	2 164	124	5·7	1865/66	9 650	778	8·1
1858/59	3 441	271	7·9	1866/67	15 510	993	6·4
1859/60	6 435	375	5·8	1867/68	12 830	770	6·0
1860/61	6 915	408	5·9	1868/69	11 520	823	7·1
1861/62	6 840	467	6·8				

Med afseende på tullagstiftningen under denna tid märkes, att raffinadtullen år 1857 höjdes från 24·5 till 30·5 öre per kg., år 1866 sänktes till 28·5 för att redan påföljande år höjas till 33 öre per kg. Råsockertullen sänktes år 1853 till 11 öre (från 14·6), höjdes år 1857 till 18·8 öre samt fastställdes år 1867 till 23·5 öre, allt per kg. *Tullagstiftning.*

c. 1870-talet.

Den utveckling, som råsockertillverkningen vid Landskronafabriken sålunda syntes gå till mötes, började under 1860-talet tilldraga sig en så betydande uppmärksamhet, att den redan år 1867 gaf anledning till ett i riksdagen motionsvis framställdt förslag om särskild beskattning af hvitbetsockerfabrikationen. Förslaget gick ut på fastställandet af en accis, motsvarande råsockertullen, och motiverades med den fara för staten att förlora tullinkomsterna af socker, som tillverkningen af en inhemsk råvara för sockerraffineringen och däraf följande, motsvarande minskning af råsockerimporten kunde medföra. Dessutom skulle därigenom sockertullen från finanstull förvandlas till skyddstull. Motionen vann ej riksdagens bifall, liksom icke häller en motion af samma innebörd, väckt vid 1868 års riksdag. År 1869 syntes frågan emellertid hafva mognat. Detta års riksdag beslöt för sin del, att en skatt skulle påläggas hvitbetsockertillverkningen i förhållande till införseltullen å utländskt råsocker, samt att skatten, som skulle börja utgå först den 1 juli 1873, skulle påläggas: *1869 års riksdagsbeslut.*

1/1 1873—1/1 1876	med	1/5	af	råsockertullen,		
1/1 1876—1/1 1879	»	2/5	»	»		
1/1 1879—1/1 1882	»	3/5	»	»	och	
1/1 1882—1/1 1885	»	4/5	»	»		

Ifråga om själfva beskattningssystemet beslöts i anslutning till den i Belgien tillämpade metoden, att den beskattningsbara sockerkvantiteten skulle bestämmas efter saftens mängd och specifika vikt, utrönt genom densimeter, så att för 100 kannor betsaft vid 15° C. ett utbyte af 9·236 skålp. råsocker skulle beräknas för hvarje grad af densimetern.

Kungl. Maj:t fastställde riksdagens beslut i hvad det afsåg skattens belopp och successiva stegring, men öfverlämnade frågan om sättet för skattens beräkning till utredning af en kommitté. Denna framlade sitt förslag år 1872 och förordade däri ej det belgiska utan det i Tyskland tillämpade beskattningssystemet, enligt hvilket sockerutbytet beräknades i förhållande till vikten af de afverkade hvitbetorna. Den af kommittén föreslagna utbytesprocenten uppgick till 7½ skålpund råsocker för hvarje centner råa betor. *1872 års sockerbeskattningskommitté.*

1873 års riksdagsbeslut.

Kommitténs förslag förelades såsom regeringsproposition 1873 års riksdag till antagande. Riksdagen godkände propositionen, dock med den förändring, att råsockerutbytet skulle beräknas till 6¼ proc. Då riksdagen år 1872 hade nedsatt förut gällande tullsatser å råsocker (= socker mörkare än nr 18 holländsk st.) från 10 till 8 öre per skålp. eller till 18·8 öre per kg., skulle sålunda, under förutsättning af, att sockerutbytet i verkligheten uppgick till de beräknade 6¼ proc., sockerfabrikerna under tiden 1/7 1873—1/7 1876 i skatt betala 3·76 öre per kg. och erhålla ett tullskydd af 15·04 öre per kg. (jfr tab. V, bilagan).

Råsockerproduktion.

Vid denna tid hade landet fått åtskilliga nya sockerbruk. Sannolikt uppmuntrade af den öfvergångstid af fyra år, under hvilken sockertillverkningen enligt de nya bestämmelserna fortfarande skulle äga skattefrihet, och af den lindriga beskattning, som väntades åtminstone under den första treårsperioden af skattens tillämpning, nyanlades under de fem åren 1869—73 ej mindre än 6 fabriker. En af dessa, anlagd vid Öja i trakten af Ystad, trädde aldrig i verksamhet som råsockerfabrik. Af de öfriga upphörde den i Inedal invid Stockholm inrättade fabriken redan år 1872, efter tre obetydliga kampanjer, medan de andra, anlagda i Arlöf, Halmstad, Ljung och Vadstena, ännu voro i verksamhet eller skulle begynna densamma under den första kampanj, då det nyinförda beskattningssystemet skulle tillämpas. Men liksom denna kampanj skulle för tvänne af fabrikerna — Ljungs och Halmstads — blifva den sista, så decimerades äfven de återstående råsockerbrukens antal under de närmast följande åren — Landskronafabriken brann ned år 1875 och Vadstenabruket slutade år 1878 — med den påföljd, att vid kampanjen 1878/79 Arlöfsfabriken var Sveriges enda i verksamhet varande hvitbetsockerfabrik. Den hastiga uppmarschen af en inhemsk betsockerindustri vid 1870-talets början hade sålunda vid dess slut ledt till återgång och stillastående. Produktionssiffrornas storlek under årtiondet framgår af följande tablå (jfr tab. I, bilagan).

År	Afverkade betor ton	Råsockerproduktion ton	Råsocker i % af betvikten	År	Afverkade betor ton	Råsockerproduktion ton	Råsocker i % af betvikten
1869/70	14 290	979	6·9	1875/76	16 930	1 282	7·6
1870/71	21 620	1 433	6·6	1876/77	11 530	754	6·5
1871/72	23 340	1 639	7·0	1877/78	8 300	632	7·6
1872/73	23 540	1 618	6·9	1878/79	7 030	524	7·5
1873/74	31 090	2 175	7·0	1879/80	10 520	779	7·4
1874/75	17 500	1 290	7·4				

Orsaken till, att äfven denna ansats till införande i vårt land af en hvitbetsockerindustri efter så kort tid strandade, torde hafva varit framför allt den ringa omfattning, i hvilken driften vid hvarje fabrik bedrefs, äfvensom hvitbetornas alltjämt för ringa sockerhalt. Äfven svårigheten att förmå landtbrukarne till odling af hvitbetor, som i alla länder kunnat konstateras vid införandet af betsockerindustrien, gjorde sig gällande i Sverige. Endast vid Landskrona, där betodlingen hade de äldsta anorna, samt vid Arlöf, där man på grund af närbelägenheten till Landskrona kunde tillgodogöra sig dess erfarenhet och vanda betodlare, var en nöjaktig mängd betor att påräkna. Måhända verkade också betskatten, tillkommen medan fabrikerna ännu hade att kämpa mot svårigheter af alla slag, i någon mån betungande för åtskilliga företag.

3. Hvitbetsockerindustriens uppsving och blomstring.

a. 1880-talet.

1879 års riksdagsbeslut.

Sockerindustriens betryckta läge vid 1870-talets midt gaf anledning till framställningar såväl vid 1875 som 1876 års riksdagar om upphäfvande eller lindringar af tillverkningsskatten. Dessa förslag föranledde emellertid icke till någon riksdagens åtgärd, hvadan den tidigare beslutade första förhöjningen af skattesatsen trädde i kraft under år 1876. På grund häraf belades betsockertillverkningen med en skatt af 7·52 öre per kg. råsocker eller 4·70 kr. per ton betor, hvarefter tullskyddet skulle uppgå till 11·28 öre per kg. råsocker. År 1879, när tiden var inne för ikraftträdande af den andra förhöjningen i den beslutade betskatten, beslöt riksdagen emellertid att frångå sitt tidigare beslut och låta skatteförhöjningen af år 1876 fortfarande gälla intill 1882. Samtidigt beslöts likväl en höjning af råsockertullen från 18·8 till 23·5 öre per kg. Detta hade till följd, att visserligen skatten höjdes från 7·52 till 9·4 öre per kg. råsocker eller från 4·70 till 5·87 kr. per ton betor, men att tullskyddet per kg. råsocker ökades från 11·28 till 14·1 öre. I verkligheten var tullskyddet emellertid ännu större. Sättet för skattens beräkning, som ju grundades på ett antaget sockerutbyte ur betorna af 6·25 proc., medförde, att det effektiva tullskyddet blef större, ju högre öfver nämnda utbyte man vid tillverkningen lyckades nå. Att ett dylikt obeskattadt öfverutbyte under alla åren 1876—1882 ernåddes utvisa omstående siffror.

År	Verkligt råsocker-utbyte	Erlagd skatt understeg skatt efter verkligt utbyte per ton betor med	Effektivt tullskydd per kg. råsocker	Tullskyddet öfversteg det beräknade per kg. råsocker med
	%	kr.	öre	öre
1876/77	6·5	0·18	11·57	0·29
1877/78	7·6	1·01	12·62	1·34
1878/79	7·5	0·94	12·53	1·25
1879/80	7·4	1·08	15·57	1·47
1880/81	7·5	1·18	15·67	1·57
1881/82	7·6	1·27	15·78	1·68
1882/83	8·0	1·65	16·16	2·06

1882 års riksdagsbeslut.

Då riksdagen år 1882 ånyo upptog frågan om sockerbeskattningen — enligt 1869 års beslut skulle skatten det året hafva börjat utgå med $^4/_5$ af råsockertullen — beslöt den att frångå den då fastställda, ehuru redan år 1879 åtminstone suspenderade principen om successiv skatteprogression, och fastställde i stället, att den till år 1882 tillämpade skatteskalan skulle fortfarande äga giltighet, utan att någon viss framtida tidpunkt för dess förändring bestämdes (jfr tab. V, bilaga).

Råsockerproduktion.

Samma år som detta riksdagens beslut fattades, beslöt skånska sockerfabriksaktiebolaget, hvars råsockerbruk i Landskrona, som nämnts, nedbrunnit år 1875 och, på grund af de kommunala myndigheternas motstånd, icke återuppbyggts, att å bolagets egendom Säbyholm uppföra en ny betsockerfabrik. Den började sin verksamhet till kampanjen 1883/84 och nådde då tillsammans med den några år förut till större kapacitet ombyggda Arlöfsfabriken en betafverkning och en råsockerproduktion, som icke blott uppgick till, utan äfven åtskilligt öfversteg de kvantiteter, som tio år tidigare, under sockerindustriens dittillsvarande största kampanj, sammanlagdt uppnåtts af de då verksamma fem sockerbruken. Härmed begynte en ny uppsvingsperiod för den svenska betsockerindustrien och denna gång skulle den få ett förlopp af vida lyckligare art än förut. Under de tio kampanjerna 1883/84—1892/93, hvarunder betskatten lämnades i hufvudsak orubbad af riksdagen, tillkommo efter hand ej mindre än 8 nya råsockerfabriker [1]) och den in-

[1]) År 1885 Staffanstorp.
» 1888 Trelleborg.
» 1890 Hälsingborg, Örtofta.
» 1891 Jordberga, Kjäflinge.
» 1892 Ängelholm, Hököpinge.

hemska betsockerproduktionens kvantitet tiodubblades. Närmare detaljer framgå af nedanstående tablå (jfr tab. I, bilagan).

År	Antal fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker i % af betvikten [1])
1880/81	1	19 290	1 455	7·5
1881/82	1	16 070	1 220	7·6
1882/83	1	19 280	1 539	8·0
1883/84	2	37 830	2 953	7·29
1884/85	2	47 170	4 299	8·64
1885/86	3	43 260	3 919	8·71
1886/87	3	56 385	5 807	9·80
1887/88	3	83 605	9 176	10·42
1888/89	4	86 111	8 881	9·82
1889/90	4	136 813	14 626	10·19
1890/91	6	218 228	20 632	9·02
1891/92	8	260 064	26 843	9·88
1892/93	10	277 443	29 920	10·31

Som af tablåns siffror framgår steg, hufvudsakligen tack vare förbättrad betkultur och fabriksteknik, den ur betorna utvunna sockerkvantiteten under de berörda åren afsevärdt, hvadan alltså, då den vid skattesatsens beräkning antagna utbytesprocenten fortfarande förblef densamma som fastställts redan år 1869 — 6·25 proc. — det effektiva tullskyddet småningom alltmer stegrades. Siffrorna i tablån å sid. 16 belysa närmare detta förhållande (för åren 1880/81—82/83, se tablån å sid. 14).

1891 års riksdagsbeslut.

Det uppsving, sockerindustrien tagit under 1880-talet, gaf anledning till åtskilliga i riksdagen framställda förslag om sockerbeskattningens förändring. Af dessa föranleddes riksdagen emellertid först år 1891 till ett positivt beslut, enligt hvilket tillverkningsafgiften fr. o. m. $^1/_9$ 1891 höjdes från $^2/_5$ till hälften af råsockertullen. Härigenom belades produktionen med en skatt af 11·75 öre per kg. råsocker samt nominellt 7·34 kr. per ton betor, medan tullskyddet gick ned till nominellt 11·75 öre per kg. råsocker (rörande det effektiva tullskyddet, se omstående tablå).

[1]) Från och med 1883/84 reduceradt tal. Det oreducerade utbytet erhålles genom en enkel division af den afverkade betkvantitetens vikt med det därur utvunna råsockret. Af detta råsocker är emellertid en viss mindre del af sämre beskaffenhet och skiljer man i detta afseende mellan 1:a produkt, det bästa råsockret, samt 2:a och 3:e produkt. Vid beräkning af det till 1:a produkt reducerade råsockerutbytet utgår man härvid från det antagandet, att 2:a och 3:e produkt lämnar resp. 75 och 65 proc. socker i förhållande till 1:a produkt.

År	Verkligt råsocker-utbyte	Erlagd skatt understeg skatt efter verkligt utbyte per ton betor med	Effektivt tullskydd per kg. råsocker	Tullskyddet öfversteg det beräknade per kg. råsocker med
	%	kr.	öre	öre
1883/84	7·29	0·98	15·45	1·35
1884/85	8·64	2·25	16·71	2·61
1885/86	8·71	2·32	16·76	2·66
1886/87	9·80	3·34	17·51	3·41
1887/88	10·42	3·92	17·87	3·77
1888/89	9·82	3·36	17·52	3·42
1889/90	10·19	3·71	17·74	3·64
1890/91	9·02	2·61	16·99	2·89
1891/92	9·88	4·27	16·07	4·32
1892/93	10·31	4·77	16·38	4·63

1892 års sockerbeskattningskommitté.

Samtidigt begärde riksdagen hos Kungl. Maj:t utredning om huruvida ändring i då utgående accis såväl i fråga om belopp som beskattningssystem lämpligen kunde äga rum. Utredningen anförtroddes åt en kommitté, hvars betänkande förelåg färdigt år 1892. Dess förslag gick ut på ett successivt höjande af det legala sockerutbytet samt viss skattelindring för fabriker, anlagda på visst afstånd från i gång varande fabrik.

1893 års riksdagsbeslut.

Kommitténs förslag blef med en mindre förändring såsom regeringsproposition förelagdt 1893 års riksdag. Denna beslöt, i anslutning till propositionens principiella förslag, ehuru med ändring af vissa dess detaljer, att tillverkningsskatten, som fortfarande skulle utgå med ett belopp, svarande mot halfva råsockertullen, skulle fastställas på grundvalen af ett sockerutbyte, hvilket intill $^1/_9$ 1894 skulle beräknas till 7·5 proc. och därefter intill $^1/_9$ 1895 till 8·25 proc., hvarefter 9 proc. skulle beräknas. Likväl skulle vid alla fabriker, som anlades på 30 km. afstånd från annan i gång varande fabrik, utbytet beräknas utgöra under de tre första tillverkningsåren 2 och under de därpå följande två tillverkningsåren 1 kg. per 100 kg. betor mindre än det högsta utbyte, som beräknades vid någon äldre fabrik inom riket. Beträffande den fabrik, som inom Gottlands län först anlades, skulle denna skattelindring uppgå till resp. 3 och 2 kg. (jfr tab. V, bilagan). Den skattelindring, som genom dessa bestämmelser genomfördes för vissa fabriker, blef af den största betydelse för industriens fortsatta utveckling.

b. Från 1890-talets början till 1907.

Den uppåtgång, som kännetecknade betsockerindustrien under 1880-talet, skulle under 1890-talets första hälft fortsättas i ett tempo, som öfverträffade alla tidigare erfarenheter och hvartill äfven utlandet äger att uppvisa endast få motsvarigheter. *Produktionens uppsving.*

Det har redan förut nämnts, att under 1890-talets trenne första år ej mindre än sammanlagdt 6 nya fabriker började sin verksamhet. Under årtiondets fjärde kampanj, 1893/94, trädde intet nytt råsockerbruk i arbete, sannolikt därför, att man ville afvakta 1893 års riksdags beslut. Omedelbart sedan detta blifvit kändt, bildades emellertid nya bolag för anläggandet af fabriker och af de äldre utvidgade flere sin verksamhet genom inrättandet af s. k. saftstationer. Till kampanjen 1894/95 stodo dessa nyanläggningar färdiga och icke mindre än 4 nya fabriker samt 3 saftstationer[1]) började då sin verksamhet. Af de nyanlagda fabrikerna — Karpalund i Kristianstads, Roma i Gottlands, Köpinge och Svedala i Malmöhus län — åtnjöto alla utom den sistnämnda sådan skattelindring, som af riksdagen beslutats. Kampanjen 1894/95 gaf också ett produktionsresultat, som vida öfverträffade hvad som tidigare uppnåtts. Medan under kampanjen 1893/94 såväl betafverkning som råsockerfabrikation nått sitt dittillsvarande maximum med resp. 373 962 och 43 168 ton, sprungo dessa siffror för kampanjen 1894/95 upp till 628 480 och 72 891 ton.

Denna oerhörda ökning af produktionen skulle få viktiga följder. En nära liggande första följd blef gifvetvis, att råsockerimporten, som redan under närmast föregående år betydligt minskats, nu sjönk hastigt nedåt och föll från 17 102 ton till 3 040 ton (rörande importsiffrorna för hvarje år fr. o. m. år 1854, se tab. I bilagan). Äfven importen af raffinad, som alltsedan 1890-talets början visat en kraftig nedåtgång, föll under 1895 ett långt steg nedåt och stannade vid 1 446 ton. Således representerade båda dessa siffror nu kvantiteter, hvilka voro för den svenska produktionen och konsumtionen af socker relativt betydelselösa.

Liksom i ett flertal europeiska länder hade konsumtionen af socker äfven i Sverige under 1800-talets senare hälft raskt stegrats. Den vara, som ännu för blott ett sekel sedan icke nådde till högre förbrukning än *Sockerkonsumtion.*

[1]) Anlagda af Örtofta fabrik i Eslöf, af Säbyholms i Teckomatorp samt af Staffanstorps i Klågerup.

omkr. ½ kg. per år och individ och som ännu vid 1850-talets midt ej ökat denna siffra till mer än 3 kg., konsumerades under århundradets sista femårsperiod till en kvantitet af i genomsnitt omkr. 18 kg. per år och individ. Från en lyxvara hade sockret, tack vare en starkt nedgående prisrörelse, på få årtionden blifvit en nödvändighetsvara för alla lager af befolkningen. Utvecklingen för hvarje femårsperiod under senare hälften af 1800-talet kan följas i nedanstående tablå (jfr tab. II, bilagan).

Årsperiod	Medelkonsumtion totalsumma per år ton	Medelkonsumtion per år och individ kg.
1850—54	10 996	3·00
1855—59	15 109	4·08
1860—64	18 264	4·69
1865—69	20 376	4·90
1870—74	28 148	6·59
1875—79	36 590	8·16
1880—84	43 195	9·39
1885—89	51 190	10·77
1890—94	62 238	12·91
1895—99	88 439	17·65

Raffinadproduktion.

Utvecklingen af den svenska sockerindustrien öfverensstämde vid slutet af 1800-talet med motsvarande företeelse i de flesta andra europeiska stater äfven däruti, att den, som nämnts, vid denna tidpunkt nått det stadium, då den kunde förse den inhemska marknaden med i stort sedt hela dess behof af socker, produceradt af en inom landet frambragt råvara. Jämsides med råsockerindustriens kraftiga uppsving från 1880-talets början, hade också gått en stark ökning af raffinaderiernas produktion. I själfva verket torde redan från början ett mycket nära samband hafva förefunnits mellan raffinad- och råsockerindustrien, i det att raffinaderierna antingen själfva upprättade eller ock blefvo betydande intressenter i ett flertal af råsockerbruken. Omstående tal belysa raffinaderiernas utveckling sedan 1870-talet (jfr tab. II, bilagan).

Öfverproduktionen år 1895.

Den redan berörda starka produktionsökningen under de båda kampanjerna 1893/94 och 1894/95 gjorde för första gången i den svenska sockerindustriens historia frågan om öfverproduktion aktuell. Tillverkningen hade öfverskridit de kvantiteter, som konsumtionen ansågs kunna upptaga, och å lager samlades osålda mängder råsocker och raffinad,

År	Antal raffina-derier	Produktion. Raffinad ton	Sirap o. melass ton	År	Antal raffina-derier	Produktion. Raffinad ton	Sirap o. melass ton
1869/70	10	15 605	2 671	1882/83	10	25 198	3 565
1870/71	11	15 828	3 185	1883/84	9	27 559	3 207
1871/72	12	14 222	2 731	1884/85	10	27 994	3 408
1872/73	12	18 288	3 333	1885/86	10	30 716	4 314
1873/74	12	17 408	3 053	1886/87	11	34 345	4 399
1874/75	10	17 574	2 963	1887/88	12	40 200	5 210
1875/76	9	14 534	2 512	1888/89	12	40 333	4 955
1876/77	9	14 653	2 404	1889/90	13	55 537	2 178
1877/78	9	16 936	2 786	1890/91	11	34 754	2 679
1878/79	9	16 143	2 481	1891/92	10	42 853	1 837
1879/80	7	16 872	2 426	1892/93	8	45 018	3 037
1880/81	8	19 557	3 043	1893/94	9	57 264	3 893
1881/82	8	22 846	2876	1894/95	9	67 291	3 122

Sedan raffinaderierna på sommaren 1894 hade försökt att gemensamt förmå råsockerfabrikerna att hålla den sammanlagda produktionen inom de gränser, som förutsattes motsvara konsumtionen, men dessa försök strandat på omöjligheten att vinna öfverenskommelse angående råsockrets fördelning på de olika raffinaderierna, måste råsockerbruken själfva söka utfinna ett medel mot öfverproduktionen.

De medel, som härvid kunde ifrågasättas, voro antingen genom prisnedsättning ökad konsumtion eller ock minskad produktion. Priset på råsocker, som såldes på basis af 92 proc. rendement, var ställdt i beroende af noteringarne i Magdeburg för socker af 88 proc. rendement f. o. b. Hamburg. När dessa noteringar uppgingo till 12 Mk per 50 kg., var priset på det svenska råsockret 43·50 kr. per 100 kg.; för hvarje mark, med hvilken priset på det tyska sockret steg eller sjönk öfver normalpriset, höjdes eller sänktes det svenska råsockerpriset med 1·80 kr., hvarjämte för hvarje procents ökning eller minskning af rendementet öfver eller under 92 proc. tillades eller frändrogs resp. 40 och 60 öre. På grund af dessa bestämmelser ställde det svenska råsockret sig ungefär 3 öre billigare per kg. än det importerade tyska, oafsedt frakten. Det tyska råsockerpriset hade emellertid såsom en följd af den i Tyskland rådande öfverproduktionen befunnit sig i starkt sjunkande, enligt hvad som framgår af omstående siffror rörande medelpris per år incl. tull. Motsvarande svenska råsockerpris angifvas samtidigt.

År	Tyskt råsocker öre per kg.	Svenskt råsocker öre per kg.
1892	52	49
1893	51	47·5
1894	48	45
1895	39	36

Det svenska raffinadpriset sjönk, såsom följande tablå utvisar, under samma tid lägre än någonsin förut hade varit fallet.

År	Genomsnittspris å raffinad öre per kg.	År	Genomsnittspris å raffinad öre per kg.	År	Genomsnittspris å raffinad öre per kg.
1871	102·00	1880	90·49	1889	69·61
1872	97·71	1881	93·29	1890	64·50
1873	72·07	1882	91·22	1891	64·93
1874	88·43	1883	86·53	1892	67·27
1875	89·65	1884	76·61	1893	68·50
1876	87·28	1885	71·39	1894	61·40
1877	94·82	1886	68·48	1895	53·84
1878	87·28	1887	62·60		
1879	88·64	1888	65·80		

Att under denna allmänna tendens till fallande priser ytterligare sänka dem för att möta den hotande öfverproduktionen syntes råsockerfabrikanterna föga rådligt. Export kunde ej häller tillgripas, enär någon skatterestitution ej medgafs vid utförsel.

De nyanlagda, privilegierade fabrikerna hade dessutom i motsats till de äldre, oprivilegierade fabrikerna all anledning att utvidga sin produktion, då detta för dem betydde en ökad skattebesparing, som mer än väl uppvägde den eventuella minskning i pris, som öfverproduktionen kunde medföra. Dessa fabriker voro tydligtvis ej hågade att ingå på en öfverenskommelse, som skulle bestämma deras produktion till en fix siffra.

Det medel mot ökad produktion, som man slutligen lyckades finna, var en nedsättning af priset på hvitbetor, hvarigenom utbudet af råmaterial skulle minskas.

Hvitbetspriset.

Af ålder hade råsockerfabrikerna öfverenskommit om samma pris för de af betodlarne levererade hvitbetorna. Detta pris hade utgjort under åren 1873/74—1875/76 2 kr. för höst- och 2·23 kr. för vinter-

leverans per 100 kg., 1876/77—1883/84 resp. 1·88 och 2·12 kr., 1884/85 resp. 1·76 och 2 kr., 1885/86 resp. 1·65 och 1·90 kr., 1886/87—1888/89 resp. 1·75 och 2 kr. samt sedan 1889/90 resp. 1·85 och 2·10 kr. (jfr tab. IV, bilagan). Med ingången af kampanjen 1894/95 sänktes priset till 1·50 kr. för höst- och 1·70 kr. för vinterleverans. Dock bestämdes i de med betodlarna ingångna kontrakten ett visst tilläggspris att utgå såvida råsockerpriset komme att öfverstiga 38 kr. per 100 kg. Då sistnämnda pris i själfva verket blef högre, kom betpriset för kampanjen att utgöra 1·66—1·86 kr., således en effektiv nedsättning mot priset för närmast föregående år af resp. 0·19—0·24 kr.

Det nedsatta priset å hvitbetor gjorde åsyftad verkan. Den betodlade arealen, hvilken till kampanjen 1894/95 hade uppgått till 21 627 har, minskades för kampanjen 1895/96 till 18 643 har och betskörden nedgick från 628 480 till 538 709 ton. Råsockerproduktionen minskades från 72 891 till 62 114 ton, hvarvid den hufvudsakliga minskningen emellertid kom på de äldre fabrikerna, medan de nya, i skattehänseende privilegierade bruken antingen bibehöllo eller ökade sin afverkningsstorlek. De hopade sockerlagren å nederlag och fabriker reducerades likväl väsentligt och den hotande faran af öfverproduktion syntes för denna gång afvärjd. Samtidigt steg äfven genomsnittspriset å raffinad från 53·84 öre per kg. år 1895 till 57·67 öre år 1896.

Detta sakernas tillstånd skulle emellertid ej bli långvarigt. Till kampanjen 1896/97 hade man ursprungligen ämnat bibehålla det år 1894 fastställda, nedsatta betpriset. Men då en fabrik vägrade ingå på denna öfverenskommelse och höjde priset till 1·65—1·85 kr. eller det pris, som under de sista kampanjerna i verkligheten betalats, tvungos öfriga fabriker att gå med på denna förhöjning. Dock skaffade sig sockerbruken en kompensation därigenom, att järnvägsfrakten för betorna till fabriken, som förut burits ensam af denna, nu delades så, att betodlarne fingo betala fraktens halfva belopp.

Öfverproduktionen 1897.

Den till 1896/97 års kampanj kontraherade betarealen hade ökats från 18 643 till ej mindre än 27 963 har och utom den till föregående kampanj nystartade fabriken i Karlshamn stod nu äfven en ny fabrik i Lyckåker beredd att börja sin verksamhet. Under sådana omständigheter är det knappast ägnadt att förvåna, att produktionen under denna kampanj kom att vida öfverstiga alla tidigare. Den afverkade betmängden uppgick till 890 240 och den framställda råsockerkvantiteten till 105 556 ton. Alla fabriker deltogo i denna produktionsstegring, men störst var den hos de nyanlagda, privilegierade fabrikerna.

Öfverproduktionen och dess följder stodo nu sålunda ånyo för dörren. En framställning från 10 råsockerfabriker till regeringen om proposition till riksdagen angående medgifvande af skatterestitution vid utförsel af socker föranledde icke till någon åtgärd. Raffinadpriset sjönk samtidigt lägre ned än någonsin förr — mot 57·67 öre år 1896, nådde genomsnittspriset för år 1897 ej högre än till 48·49 öre per kg. Den hufvudsakliga anledningen härtill torde vara att söka i den då pågående konkurrensen med Lyckåkersfabriken. Sedan nämnda fabrik i augusti 1897 inställt sin verksamhet och inköpts af ett bolag, bildadt af öfriga sockerfabriker, stego prisen med ända till 11 öre per kg. För att hindra öfverproduktionen tillgrepo fabrikerna emellertid nu åter samma medel, som två år tidigare visat sig effektivt, nämligen en nedsättning af betpriset. Detta bestämdes för kampanjen 1897/98 till 1·35 kr. för höst- och 1·55 kr. för vinterleverans, d. v. s. en nedsättning af 0·30 kr. i dittills gällande pris. Under sådana villkor ansågs betodlingen af betodlarne vara en föga lönande affär — också minskades den för kampanjen kontraherade arealen från 27 963 till 23 353 har. Betafverkningen sjönk med omkr. 174 000 ton till 716 141 ton och råsockerproduktionen med omkr. 17 000 ton till 88 935 ton.

Då de båda närmast följande kampanjerna utmärkte sig för genomgående misslyckade hvitbetskördar — de nådde en medelafkastning af 21·2—23·9 ton per har mot en afkastning vid normal skörd af omkr. 30 ton — nedgick betafverkningen trots höjda betpris ytterligare. Nedanstående tablå meddelar detaljsiffror i sammanhang fr. o. m. år 1893/94 (jfr tab. I och IV, bilagan).

År	Antal fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker i % af betvikten [1])	Betareal har	Betpris per 100 kg. höst kr.	Betpris per 100 kg. vinter kr.
1893/94	10	373 962	43 168	11·08	.	1·85	2·10
1894/95	14	628 480	72 891	11·21	21 627	1·66	1·86
1895/96	15	538 709	62 114	11·34	18 643	1·66	1·86
1896/97	16	890 240	105 556	11·52	27 963	1·65	1·85
1897/98	16	716 141	88 935	12·04	23 353	1·35	1·55
1898/99	16	480 932	59 316	12·08	22 587	1·50	1·70
1899/1900	17	622 047	80 810	12·80	26 046	1·65	1·85

Följden af den inträdda produktionsminskningen blef denna gång så kraftig, att icke blott de sedan öfverproduktionens dagar hopade

[1]) Reduceradt tal.

sockerförråden helt konsumerades utan att dessutom under hvartdera af åren 1899 och 1900 betydande kvantiteter — 12—13,000 ton — råsocker måste importeras.

På grund af de goda hvitbetskördar, som kännetecknade de båda första kampanjerna under 1900-talet, stegrades emellertid den inhemska råsockerproduktionen ånyo. Import af utländskt råsocker behöfdes ej vidare, men i stället hotade öfverproduktionens fara åter inom kort. De afverkade betmängderna under kampanjerna 1900/01 och 1901/02 stego för hvardera till omkr. 900 000 ton och råsockerfabrikationen till resp. 114 735 och 125 379 ton, således under två på hvarandra följande år betydligt utöfver tidigare uppnådda maximikvantiteter. Äfven sjönk genomsnittspriset å raffinad från 54·74 öre år 1901 till 51·07 öre per kg. år 1902.

Sockerfabrikernas sammanslutningsträfvanden.

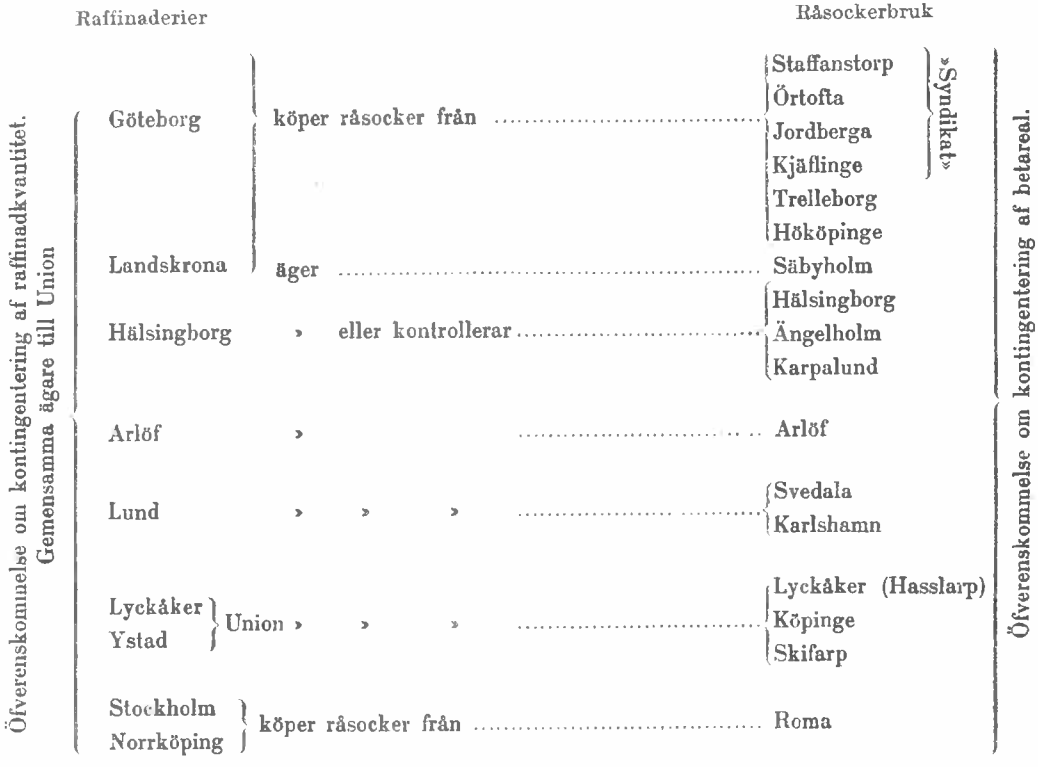
Denna gång voro fabrikerna emellertid bättre än förr rustade att möta en öfverproduktion, enär man nått fram till nödiga förutsättningar för ett gemensamt uppträdande.

Redan tidigare hade bland råsockerfabrikerna vissa gruppbildningar kunnat konstateras. Sålunda bildade vid 1890-talets midt fabrikena i Staffanstorp, Örtofta, Jordberga och Kjäflinge ett »syndikat», som för sin försäljning stod i närmaste förbindelse med raffinaderierna i Landskrona och Göteborg. Hälsingborgs raffinaderi ägde Hälsingborgs och Ängelholms råsockerbruk, hvarjämte Karpalunds fabrik dit levererade sin produktion, Landskrona raffinaderi ägde Säbyholms fabrik och raffinaderiet i Arlöf råsockerfabriken å samma ort. Ystads raffinaderi kontrollerade råsockerfabriken i Köpinge, och Lunds raffinaderi utöfvade ett liknande inflytande på Svedala sockerbruk samt raffinerade Karlshamnsfabrikens hela produktion. Någon fastare sammanslutning mellan samtliga råsockerbruk eller raffinaderier torde emellertid vid denna tid ej hafva förekommit. Dock lyckades man åtskilliga gånger ernå samarbete för vissa syften. Sålunda bildades, såsom förut nämnts, genom sammanslutning af de äldre fabrikerna år 1897 ett företag, sockerfabriksaktiebolaget Union, för öfvertagande af fabriken i Lyckåker, hvilken senare bildats genom sammanskott af ett stort antal betodlare i syfte att själfva förädla den af dem producerade råvaran. Ett liknande försök år 1894 från betodlarnes sida att starta en på andelsprincipen byggd råsockerfabrik hade äfven strandat — den gången hade man likväl ej hunnit längre än till bildande af ett bolag, som inköpt fabrikstomt (i Skifarp) och beställt maskiner, förrän intressenter i andra sockerföretag förvärfvade aktiemajoriteten i bolaget och beslöto dess

upplösning. Vid båda dessa tillfällen hade det gifvetvis gällt undanrödjandet af konkurrens och öfverproduktion.

År 1900 synas sammanslutningssträfvandena mellan raffinaderierna hafva krönts med framgång. En öfverenskommelse träffades, gällande för fem år, hvarigenom den råsockermängd fastställdes, som hvarje raffinaderi högst fick raffinera per år, medan öfverskjutande kvantiteter skulle lagras. Vid ungefärligen samma tid eller sannolikt redan år 1898 torde äfven råsockerfabrikernas organisation hafva antagit fastare former. Dess syfte uppgifves förnämligast hafva varit ett gemensamt fastställande af storleken å den areal, från hvilken hvarje fabrik ägde att förskaffa sitt råmaterial, hvarjämte öfverenskommelse torde hafva träffats angående det raffinaderi till hvilket hvarje råsockerbruks produktion skulle levereras. Dessutom skedde beträffande fabrikernas inbördes äganderättsförhållanden under de första åren af 1900-talet åtskilliga förändringar, som voro ägnade att ytterligare konsolidera intressena.

Den viktigaste af dessa transaktioner var sockerfabriksaktiebolaget

Unions inköp af Ystads raffinaderi och de därmed förbundna råsockerfabrikerna i Köpinge och Skifarp, hvarigenom den svåraste stötestenen för sockerföretagens effektiva samarbete synes hafva blifvit undanröjd. En skematisk öfversikt af hur organisationen inom sockerindustrien gestaltade sig år 1902, vid början af nämnda års betafverkning gifves å föregående sida.

Ur detta skema kan, som synes, både den »vertikala» och »horisontala» organisationen någorlunda öfverskådligt afläsas. Med afseende på den förstnämnda sammanslutningsformen, hvilken afser förbindelserna mellan råsockerbruken och raffinaderierna, torde böra anmärkas, att i skemat förekommande uppgift om att ett visst raffinaderi »köper råsocker från» ett visst råsockerbruk icke får anses uttömmande angifva de i detta hänseende förekommande förbindelserna och sålunda ingalunda utesluter, att icke leveranser af råvara mellan andra fabriker äfven i större eller mindre utsträckning ägt rum. Särskildt torde raffinaderierna i Stockholm och Norrköping för tillfredsställande af sitt råsockerbehof hafva varit hänvisade till mera tillfälliga uppgörelser.

Tack vare den mellan råsockerfabrikerna träffade öfverenskommelsen om en bestämd kontigentering af betarealen för hvarje år lyckades man inför den ånyo hotande öfverproduktionen till kampanjen år 1902/03 minska arealen från 27 864 till 24 086 har eller med 14 proc. På grund af denna åtgärd samt till följd äfven af kampanjens ovanligt misslyckade betskörd — den uppgick till endast 21·0 ton per har — sjönk betafverkningen med närmare 400 000 ton ned till 505 018 ton och råsockerproduktionen med öfver 50 000 ton till 72 444 ton.

Betodlarnes sammanslutningsträfvanden.

När sockerfabrikerna stodo beredda att träffa öfverenskommelse med sina betodlare angående betpris för 1904/05 års kampanj, mötte de här för första gången en väl organiserad motpart.

Redan under 1890-talets början behandlades vid sammanträden inom skånska landtbruksklubbar eller landtmannaföreningar eller vid särskildt för ändamålet anordnade möten ofta frågan om åstadkommande af bättre villkor för betodlarne. Dessa mera tillfälliga försök att åvägabringa grunden för ett enigt uppträdande från betodlarnes sida ledde emellertid icke till något resultat. Under trycket af de mot slutet af 1890-talet sänkta betprisen och de ofta dåliga skördarna samt sockerfabrikernas allt fastare organisation och sedan det ofvan omnämnda försöket med en egen fabrik i Lyckåker misslyckats, förnyade betodlarne sina ansträngningar för åstadkommandet af en lifskraftig sammanslutning. I slutet af 1899 konstituerades också vid möte i Lund »Skånes

betodlarförening u. p. a.», hvilken enligt stadgarna »hade till ändamål att låta genom sina medlemmar odla sockerbetor och föranstalta om gemensam försäljning af desamma, för att därigenom bereda medlemmarne största möjliga afkastning af deras jordbruksnäring». Bland medlems skyldigheter framstod främst förbindelsen att endast genom styrelsen afhandla med sockerfabrikerna om betodling. På grund af åtskilliga omständigheter lyckades det emellertid till en början icke denna förening att vinna den åsyftade anslutningen. Dock afhöll den årligen sina möten, hvaraf det mest uppmärksammade var det, som i början af år 1903 samlades i Lund. Det synnerligen talrikt besökta mötet uttalade sig på grund af gjord framställning från den då arbetande sockerbeskattningskommittén för införande af produktbeskattning, hvarjämte skarpa angrepp riktades mot det sätt, »på hvilket odlarne af sockerfabrikerna behandlades». Vidare framfördes för första gången önskemålet om, att betalningen för hvitbetorna skulle utgå för tvättade betor. Denna begäran villfors af sockerfabrikerna vid uppgörande af kontrakt om betodlingen för kampanjen 1903/04, och bestämdes därvid, att betpriset skulle erläggas för betans nettovikt, d. v. s. bruttovikten med afdrag af smutsprocenten, samt att såsom kompensation priset skulle höjas med 15 öre per 100 kg. till 1·90 kr. för höst- och 2·10 för vinterleverans.

I början af år 1904 synas sammanslutningssträfvandena till sist hafva nått tillräcklig mognad för att frambringa en effektiv organisation. En närliggande orsak synes denna gång hafva varit särskildt de båda närmast föregående årens klena betskördar, hvilka gifvit ett dåligt ekonomiskt resultat af betodlingen och som därför för betodlarne framstodo som påtagliga skäl för önskvärdheten af förbättrade betpris. På nyåret 1904 bildades »Skånes betodlares centralstyrelse» såsom en sammanhållande organisation för de lokalföreningar i de olika fabriksdistrikten, hvilkas konstituerande eller anslutning omedelbart vidtog. Inom en månad var sammanslutningen redan så betydande, att den beräknades omfatta omkr. $^{7}/_{10}$ af Skånes hela betareal. Sockerfabrikernas samlade försök att bringa den nya organisationen ur sadeln lände ej till afsedt resultat. Sedan det icke lyckats fabrikerna att förmå de enskilda odlarne att teckna kontrakt utan organisationens förmedling och det förelåg allvarlig fara för ett nedläggande af större delen af den skånska betodlingen under den stundande kampanjen, måste öfverenskommelse mellan parterna åvägabringas genom medling af enskild person. Uppgörelsen träffades på villkor, att dels betpriset för år 1904 höjdes med 10 öre per 100 kg. och dels uppdrag lämnades åt en kom-

mitté att uppgöra förslag till nya grunder för bestämmande af betpris och leveransvillkor. Det med stöd af detta uppdrag utarbetade förslaget lades till grund för ett år 1904 träffadt aftal, enligt hvilket betpriset skulle beräknas efter ett grundpris af 2 kr. per 100 kg. för höst- och 2·20 kr. för vinterleverans samt ett tilläggspris, beräknadt dels med 1 öre för hvarje tiondels procent, hvarmed sockerhalten öfversteg 14 proc. och dels ytterligare med 1 öre per 100 kg. betor för hvarje höjning af 40 öre i raffinadpriset utöfver 53·35 kr. per 100 kg. (jfr tab. IV, bilagan).

Skattelagstiftning 1896—1902.

Skattelagstiftningen hade sedan 1893 års riksdagsbeslut i ämnet icke undergått några genomgripande förändringar.

Ifråga om den nämnda år medgifna skattelindringen för särskildt belägna fabriker bestämdes år 1896, att lindringen icke skulle komma andra fabriker till godo än sådana, som på grund af det äldre stadgandet redan kommit i åtnjutande af lägre utbytesberäkning än den i allmänhet stadgade. Sedan den 1896 igångsatta fabrikens i Karlshamn undantagsställning den 1 sept. 1900 upphört och någon privilegierad fabrik därefter icke kunnat förekomma, borttogs föreskriften om skattelindring år 1901 fullständigt ur skatteförordningen.

Eljest hade i denna lagstiftning icke företagits andra förändringar än dem, som för ett system med materialbeskattning voro så godt som en naturlig följd af det ständigt stigande sockerutbytet af betorna. För att bringa det legala rendementet i någorlunda öfverensstämmelse med det verkliga och sålunda i görligaste mån minska det oegentliga däri, att en viss del af det ur betan utdragna sockret undgick beskattning, höjdes den beräknade utbytesprocenten år 1896 från 9·0 till 10·5, år 1901 till 11·5 och år 1902 till 12·0 proc. af betvikten (jfr tab. V, bilagan). Att man genom dessa stadganden likväl icke nådde till ett täckande af hela det verkliga utbytet framgår af de å sid. 28 meddelade siffror, hvilka samtidigt utvisa beloppen för det effektiva tullskyddet per kg. råsocker.

De i tablån angifna siffrorna äro genomsnittstal för samtliga fabriker. Gifvetvis växlade emellertid råsockerutbytet för olika fabriker och därmed äfven det effektiva skyddet samt den skattefria delen af produktionen. En dylik bristande konsekvens och starkt framträdande ojämnhet i beskattningen måste framkalla önskemål om öfvergifvande af materialbeskattningssystemet och dess ersättande med en lämpligare skatteform. På grund af en i sådant syfte väckt motion beslöt också 1902 års riksdag att hos Kungl. Maj:t begära utredning angående »hvilka fördelar och olägenheter, i jämförelse med nu gällande skatteform, in-

År	Verkligt råsockerutbyte %	Erlagd skatt understeg skatt efter verkligt utbyte per ton betor med kr.	Effektivt tullskydd per kg. råsocker öre	Tullskyddet öfversteg det beräknade per kg. råsocker med öre
1893/94	11·08	4·21	15·55	3·80
1894/95	11·21	3·46	14·86	3·11
1895/96	11·34	2·55	14·18	2·43
1896/97	11·52	1·21	12·80	1·05
1897/98	12·04	1·82	13·26	1·51
1898/99	12·08	1·86	13·29	1·54
1899/1900	12·80	2·71	13·87	2·12
1900/01	12·94	2·87	13·97	2·22
1901/02	13·69	2·58	13·63	1·88
1902/03	14·21	2·60	13·58	1·83
1903/04	14·15	2·53	13·54	1·79
1904/05	14·92	3·38	14·05	2·30
1905/06	14·67	3·14	13·89	2·14

förandet af produktbeskattning å socker — vare sig fabrikat- eller konsumtionsskatt — skulle kunna medföra». Denna utredning anförtroddes af regeringen åt en i slutet af år 1902 tillsatt kommitté.

Brysselkonventionen år 1902.

Samma år afslutades under Sveriges medverkan den s. k. Brysselkonventionen angående gemensamma, internationella bestämmelser för sockerbeskattningen. Denna öfverenskommelse hade framtvingats såsom en följd af den utomordentligt starka konkurrens, som rådde på den internationella sockermarknaden, där de största betsockerländerna sökte genom exportpremier eröfra så stora områden som möjligt för sin växande sockerproduktion. Under trycket af dessa omständigheter ingicks den ofvannämnda konventionen mellan Belgien, England, Frankrike, Italien, Nederländerna, Spanien, Sverige, Tyskland och Österrike-Ungern. I denna öfverenskommelse beslöts förbud för konventionsstaterna att under någon som hälst form medgifva exportpremier för socker, hvarjämte sockerindustriens skydd icke finge öfverstiga 6 francs per 100 kg. raffinad och 5·50 francs per 100 kg. råsocker. Dessutom förbundo sig konventionsstaterna att vid införsel af socker från andra länder med exportpremier eller högre tullskydd än nyss nämnts, belasta denna import med en tilläggstull till minst samma belopp som exportpremien eller det högre tullskyddet. Sverige, som ju icke var något sockerexporterande land och icke häller uppmuntrat sockerutförseln genom

premier, fritogs, så länge dessa förhållanden fortfore, genom särskild bestämmelse i konventionen från förpliktelsen att anordna sin sockerlagstiftning så, att premier icke kunde förekomma. En omedelbar följd af konventionens afslutande var en uppåtgång af sockerpriserna å världsmarknaden. [1])

1904 års sockerbeskattningskommitté.

Den år 1902 tillsatta sockerbeskattningskommittén afgaf år 1904 sitt betänkande. Kommitténs flertal förordade häri en jämförelsevis obetydlig förändring af den gällande materialbeskattningen, afseende en beskattning af hvitbetorna ej blott efter deras vikt utan äfven efter deras genom direkt polarisation utrönta sockerhalt. Enär vid ett sådant system den genom betorna i fabriken verkligen införda sockermängden komme att beskattas, skulle därigenom full rättvisa komma att skipas mellan fabrikerna, i det att dessa med en sålunda ordnad beskattning finge betala skatt i förhållande till det förarbetade råmaterialets värde. Tre af kommitténs sju ledamöter uttalade emellertid en afvikande mening och föreslogo omedelbar öfvergång till konsumtionsbeskattning. Till stöd för denna sin mening framhöllo de, att vid en konsumtionsbeskattning afgiften för det socker, som uttoges till inhemsk förbrukning, blefve lika vare sig betorna vore bättre eller sämre eller lämnade större eller mindre utbyte, hvadan någon undersökning af sockerhalt o. d. ej erfordrades. Ej häller förekomme några premier i någon form och beskattningen inverkade hvarken på betornas odlingssätt eller fabrikernas anordningar för produktionen. Dessutom syntes man böra vara betänkt på att i allt fall förr eller senare öfvergå till systemet med konsumtionsbeskattning, hvilket redan vore infördt i flertalet af öfriga till Brysselkonventionen anslutna länder. En reservant inom kommittén anslöt sig visserligen till majoritetens mening, men önskade en progressiv anordning af skatteskalan, hvarigenom fabriker med större afverkning skulle beskattas hårdare än de med mindre produktionsförmåga.

1905 års riksdagsbeslut.

Regeringen framlade till 1905 års riksdag ett förslag till konsumtionsbeskattning enligt i hufvudsak de grunder, som af de tre kommittéreservanterna förordats. Skattesatsen föreslogs skola utgöra 13 öre samt tullen å raffinad 17 och å råsocker 11·75 öre per kg. utöfver skatten. Regeringens förslag vann i allt väsentligt riksdagens bifall och skulle det nya systemet för beskattningen tillämpas från och med år 1906, de nya tullsatserna från $^1/_9$ 1906 (jfr tab. V, bilagan).

[1]) Utförligare om Brysselkonventionen, se sidd. 153—160.

Råsocker-produktion.

Under den första kampanj, för hvilken det nya skattesystemet skulle tillämpas, nådde sockerproduktionen en höjd, som betydligt öfversteg äfven det hittillsvarande rekordåret 1901/02. Den kontraherade betarealen, hvilken år för år stigit sedan den år 1904 träffade öfverenskommelsen mellan sockerfabrikerna och betodlarföreningen, uppgick för kampanjen 1906/07 till ej mindre än 31 477 har. Antalet fabriker hade under de båda närmast föregående åren ökats med två, af hvilka dock ingendera i Skåne eller i samarbete med de hittillsvarande företagen. Den ena af dessa fabriker började år 1904 sin verksamhet i Lidköping och den andra år 1905 i Linköping. Betskörden blef år 1906 bättre än någonsin förr — den nådde ett genomsnittsresultat af 32·7 ton per har. Också öfversteg betafverkningen för första gången sedan den svenska sockerindustriens begynnelse den första miljonen ton och uppgick till 1 029 324 ton. Äfven sockerutbytet ur betorna blef ovanligt högt — 15·63 proc. — och den producerade kvantiteten råsocker utgjorde ej mindre än 162 396 ton. En jämförelse mellan de vid denna kampanj och vid föregående kampanjer under 1900-talet vunna resultaten lämnas i nedanstående tablå (jfr tabb. I, II och IV bilagan).

År	Antal råsocker-fabriker[1])	Antal raffina-derier	Afverkade betor ton	Produktion. Råsocker ton	Raffinad ton	Råsocker i % af betvikten[2])	Betareal har	Betpris per 100 kg. höst kr.	vinter kr.
1900/01	17	9	875 912	114 735	95 345	12·94	28 513	1·75	1·95
1901/02	17	9	903 792	125 379	94 269	13·69	27 864	1·75	1·95
1902/03	17	9	505 018	72 444	97 890	14·21	24 086	1·75	1·95
1903/04	17	9	748 446	107 199	98 249	14·15	27 342	1·90[3])	2·10[3])
1904/05	18	10	556 881	84 038	97 809	14·92	24 119	2·10[4])	2·30[4])
1905/06	19	10	824 438	122 404	119 548	14·67	26 971	2·41	2·61
1906/07	19	10	1 029 324	162 396	115 234	15·63	31 477	2·18	2·38

Faran för en på grund af den stora produktionen betungande konkurrens på marknaden var emellertid under rådande förhållanden icke stor. Å ena sidan befann sig konsumtionen i ständigt stigande — den hade under perioden 1900—04 stigit till 21·96 kg. mot 18·29 kg. per år och individ under närmast föregående femårsperiod. Å andra sidan åter var industrien tack vare de under åren omkr. 1900 träffade öfverenskommelser och äganderättsdispositioner så väl organiserad, att någon egentlig konkurrens på den af den svenska industrien helt be-

[1]) Dessutom 3 saftstationer. [2]) Reduceradt tal. [3]) Smutsprocenten afdragen från betvikten. [4]) Nya grunder, se sid. 27.

härskade inhemska marknaden knappast kunde befaras. I de fall, där sockerindustrien mötte svårigheter, hade dessa närmast sin upprinnelse i omständigheter, sammanhängande med betodlingen eller med af betodlarne företrädda intressen.

c. Tiden från år 1907.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Med år 1907 inträder den svenska sockerindustrien i det hittills sista skedet af sin utveckling. Nämnda år bildades nämligen svenska sockerfabriksaktiebolaget genom en fullständig fusion af samtliga de raffinaderier och råsockerfabriker, hvilka dittills i en eller annan form samarbetat. Då detta samarbete, såsom tidigare visats, redan förut varit af mycket intim art, underlättades en dylik ytterligare koncentration afsevärdt.

De orsaker, som föranledt sammanslagningen, uppgifvas från sockerfabriksaktiebolagets ledning hafva varit de brister, som förekommo i de redan förefintliga organisationerna. De öfverenskommelser, som kunde träffas, gällde endast ett fåtal år och vid hvarje förnyelse uppstodo svårigheter, enär därvid hvarje bolags styrelse helt naturligt sökte förskaffa sitt bolag större fördelar än det förut haft, hvarjämte mellan tiden för tvänne öfverenskommelsers träffande majoriteten inom bolagen kunde hafva växlat. Vidare gällde särskildt ifråga om raffinaderierna i Stockholm och Norrköping, att dessa på grund af otillräckligt eller intet aktieinnehaf i råsockerfabriker icke hade kunnat tillförsäkra sig mera än en mindre kvantitet råsocker och sålunda för återstoden af sitt sockerbehof voro beroende af personligt tillmötesgående från andra bolags chefer. Den närmaste anledningen till att fusionen kom till stånd år 1907 torde hafva varit den fara för raffinaderisammanslutningens bristande, som uppkommit därigenom, att ett konsortium förvärfvat ett så stort parti aktier i Stockholmsraffinaderiet, att en bolagsstämma kunde behärskas. Konsortiet meddelade fabrikens chef, att anbud från visst håll förelåge om öfvertagande af nämnda aktiepost till en kurs, som med omkr. $^1/_3$ öfverstege den å börsen noterade. Raffinaderiföreningen ansåg sig under sådana omständigheter nödsakad öfvertaga de ifrågavarande aktierna till det begärda priset.

För att emellertid för framtiden förebygga ett återupprepande af samma eller liknande händelser, hvarigenom sockerindustriens ekonomiska utveckling kunde äfventyras genom för industrien främmande orsaker af tillfällig och oberäknelig natur, upptogs i maj 1907 frågan om åstadkommande af en närmare sammanslutning af fabrikerna. Man blef snart

ense om, att en fullständig fusion härvid numera vore den lämpligaste formen, och efter i tysthet förda underhandlingar stod det nya företaget på hösten 1907 färdigt att börja sitt första verksamhetsår. De företag, som uppgingo i svenska sockerfabriksaktiebolaget, voro:

Firmanamn	Fabriksrörelse
Aktiebolaget D. Carnegie & C:o,	Raffinaderi i Göteborg
» Gripen,	» i Norrköping
» Sockerraffinaderiet Öresund,	» i Lund
Hälsingborgs Sockerfabriks Aktiebolag,	» i Hälsingborg
» » »	Råsockerfabrik i Hälsingborg
» » »	» i Ängelholm
Hököpinge » »	» i Hököpinge
Jordberga » »	» i Jordberga
Karlshamns Sockerbruks »	» i Karlshamn
Karpalunds Sockerfabriks »	» i Karpalund
Kjäflinge » »	» i Kjäflinge
Lunds » »	» i Staffanstorp
» » »	Saftstation i Klågerup
Malmö » »	Raffinaderi i Arlöf
» » »	Råsockerfabrik i Arlöf
Roma Sockerfabriks Aktiebolag,	Råsockerfabrik i Roma
Skånska Sockerfabriks Aktiebolaget,	Raffinaderi i Landskrona
» » »	Råsockerfabrik i Säbyholm
» » »	Saftstation i Teckomatorp
Sockerfabriks Aktiebolaget Union,	Råsockerfabrik i Hasslarp
» » »	» i Köpinge
» » »	» i Skifarp
» » »	Raffinaderi i Hasslarp
» » »	» i Ystad
Svedala Sockerfabriks Aktiebolag,	Råsockerfabrik i Svedala
Tanto Aktiebolag,	Raffinaderi i Stockholm
Trelleborgs Sockerfabriks Aktiebolag,	Råsockerfabrik i Trelleborg
Örtofta » »	» i Örtofta
» » »	Saftstation i Eslöf.

År 1908 tillkom:

Hallands Sockerfabriks Aktiebolag,	Råsockerfabrik i Genevad,

hvilken fabrik då varit i verksamhet endast under en kampanj.

Hur stor del af Sveriges hela sockerindustri de företag representerade, som tillsammans bildade svenska sockerfabriksaktiebolaget, framgår af nedanstående uppgifter rörande kampanjen 1906/07.

	Antal råsocker-fabriker	Antal raffina-derier	Betafverkning ton	%	Betareal har	%	Produktion. Råsocker ton	%	Raffinad ton	%
I Sv. socker-fabriks.-A.-B. uppgångna fabriker	17	9	998 785	97·0	29 720	94·4	157 986	97·3	111 239	96·5
Öfriga fabriker	2	1	30 539	3·0	1 757	5·6	4 410	2·7	3 995	3·5
Inalles	*19*	*10*	*1 029 324*	*100·0*	*31 477*	*100·0*	*162 396*	*100·0*	*115 234*	*100·0*

De fabriker, som uppgingo i svenska sockerfabriksaktiebolaget, omslöto således så godt som hela rikets dåvarande sockerproduktion, såväl råsockerfabrikationen som raffineringen.

Sockerbolagets kapital.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget bildades med ett nominellt aktiekapital af 135 000 000 kr. För närmare upplysning rörande förhållandet mellan aktiekapitalet i de företag, som bildade det stora bolaget och det pris, som af detta erlades för öfvertagande af nämnda företags tillgångar, hänvisas till de i tablån å sid. 34 meddelade, för ändamålet inhämtade uppgifter.

Med afseende på de i nämnda tablå angifna siffrorna för aktiekapitalet må nämnas, att de tal, som angifvits i första kolumnen, hämtats ur patent- och registreringsverkets aktiebolagsregister och sålunda afse de belopp, hvilka af resp. företag anmälts såsom inbetalade under i tablån uppgifna år. I tablåns andra kolumn hafva med ledning af tillgängliga uppgifter sammanställts siffrorna för det kontant inbetalade aktiekapitalet. Dessa uppgifter anföras emellertid under reservation, enär det i några fall ej varit möjligt att med säkerhet konstatera siffrornas exakthet. Säkerligen äro de emellertid att betrakta såsom maximital. De utvisa, att af hela det nominella aktiekapitalet, hvilket (Hallandsfabriken medräknad) utgjorde 57 769 075 kr., ett belopp af högst 43 994 075 kr. eller 76·2 proc. var kontant inbetaladt, medan återstoden torde hafva utgjorts i hufvudsak af till aktiekontot öfverförda, besparade fonder. Vid bedömande af frågan om aktiekapitalets storlek torde äfven böra uppmärksammas, att aktiebolaget D. Carnegie & C:o i tablån upptagits med hela sitt aktiekapital, hvaraf likväl endast en del varit engageradt i sockerraffinaderirörelsen. Efter öfverlämnande af denna till

	Nominellt aktiekapital		Af aktiekapitalet var vid fusionen kontant inbetaladt		Inlösningssumma vid fusionen		Af sockerbolaget angifvet såsom "beräknadt anläggningsvärde" å företagets fabriksfastigheter och inventarier
	år	kr.	kr.	%	kr.	i % af kontant inbetaladt aktiekapital	kr.
AB. D. Carnegie & C:o	1865	5 000 000					
	1902	*10 000 000*	10 000 000	100·0	12 317 800	123·2	6 552 500
AB Gripen	1865	*650 000*	650 000	100·0	1 906 800	293·4	1 451 600
AB Sockerraff. Öresund	1890	750 000					
	1899	1 000 000					
	1902	1 300 000					
	1906	2 500 000					
	1907	*3 000 000*	3 000 000	100·0	4 538 800	151·3	2 618 600
Hälsingborgs sockerf. AB	1889	3 000 000					
	1900	4 500 000					
	1904	*6 300 000*	6 300 000	100·0	15 612 750	247·8	8 704 300
Hököpinge »	1891	*900 000*	900 000	100·0	4 125 100	458·3	3 728 000
Jordberga »	1889	*1 005 000*	1 005 000	100·0	3 627 750	361·0	3 714 000
Karlshamns sockerbr. AB	1894	*1 460 600*	1 460 600	100·0	1 681 400	115·1	2 781 300
Karpalunds sockerf. AB	1893	1 000 000					
	1907	*1 505 200*	1 000 000	66·4	3 318 350	331·8	3 498 500
Kjäflinge »	1890	1 000 000					
	1906	*2 000 000*	1 000 000	50·0	3 053 750	305·4	3 390 600
Lunds »	1896	*2 031 900*	677 300	33·3	3 423 700	505·5	3 610 900
Malmö »	1869	2 500 000					
	1906	*5 000 000*	1 500 000	30·0	16 054 300	1 070·3	10 033 400
Roma »	1892	1 000 000					
	1901	*1 515 200*	1 000 000	66·0	3 710 700	371·1	3 398 600
Skånska »	1889	3 000 000					
	1901	*6 000 000*	1 200 000	20·0	15 300 300	1 275·0	9 331 700
Sockerf. AB Union	1897	3 450 000					
	1903	8 391 500					
	1905	*8 500 000*	8 500 000	100·0	25 138 150	295·7	19 270 000
Svedala sockerf. AB.....	1893	1 000 000					
	1907	*1 500 000*	1 500 000	100·0	2 740 150	182·7	3 405 400
Tanto AB	1893	*1 700 000*	1 700 000	100·0	5 656 800	332·8	6 882 700
Trelleborgs sockerf. AB	1887	700 000					
	1902	*1 400 000*	700 000	50·0	5 270 650	753·0	3 998 600
Örtofta »	1889	700 000					
	1906	*2 100 000*	700 000	33·3	4 222 750	603·3	4 502 400
Samtliga företag	1907	**56 567 900**	**42 792 900**	**75·7**	**131 700 000**	**307·8**	**100 873 100**
Hallands sockerf. AB ...	1908	1 201 175	1 201 175	100·0	2 385 240	198·6	2 875 000

sockerfabriksaktiebolaget fortsattes firmans öfriga verksamhet af tvänne för ändamålet nybildade företag, nämligen fastighetsaktiebolaget D. Carnegie & C:o samt porterbryggeriaktiebolaget D. Carnegie & C:o, hvardera med ett aktiekapital af 5 000 000 kr. Det senare bolaget har under hvart och ett af åren 1908—1910 utdelat 10 proc. Man torde sålunda vara berättigad att för denna firmas räkning minska de i tablån angifna siffrorna med 5 milj. kr.

Slutligen förtjänar i detta sammanhang äfven erinras därom, att ett stort antal af sockerföretagen bland sina tillgångar räknade betydande poster aktier i andra, i tablån upptagna sockerbolag. Sålunda var af sockerfabriksaktiebolaget Unions aktiekapital åtminstone den största delen fördeladt på öfriga bolag, och, ehuru exakta uppgifter i detta hänseende ifråga om öfriga företag icke kunnat erhållas, synes en uppskattning på grund af tillgängligt material gifva vid handen, att bland dem rörande minst 5 000 000 kr. af det nominella aktiekapitalet det här antydda förhållandet ägt rum. Dessutom bör anmärkas, att åtskilliga bolag i mindre utsträckning voro innehafvare af egna aktier. I ett balanskonto, uppgjordt gemensamt för alla de sammanslagna fabrikerna vid tiden för fusionen, skulle sålunda sannolikt — mot minskande af aktiva med ett belopp af omkr. 12 500 000 kr. i andra sockerfabrikers aktier — samma belopp hafva kunnat strykas å aktiekapitalets konto, hvarigenom dettas nominella belopp sjunkit till omkr. 45 000 000 kr., eller om det Carnegieska företagets här ifrågakommande aktiekapital anslås till 5 milj. kr., till omkr. 40 000 000 kr.

Det nya bolagets nominella aktiekapital fastställdes, såsom redan nämnts, till 135 000 000 kr., d. v. s. 256 proc. af de fusionerade bolagens sammanlagda nominella och minst 346 proc. af deras kontant erlagda aktiekapital (Carnegies kapital beräknadt till 5 milj. kr.). Något nytt kontant kapital inbetalades icke vid sammanslagningen.

Det tillvägagångssätt, som valdes vid det stora bolagets bildande för inlösen af de äldre företagen, var, enligt hvad som från bolagets ledning uppgifvits, följande.

Då det icke varit möjligt att inom en rimlig tid få värderadt alla fabriker på ett sådant sätt, som skulle ifrågakommit, om man skulle köpt en enstaka, och då en dylik värdering skulle åstadkommit långa diskussioner och många tvistigheter, beslöt man att i och för värderingen använda ett, enligt bolagets beteckning, »teoretiskt» tillvägagångssätt. Härvid förfor man så, att för hvarje råsockerfabrik uträknades medeltalet för de tre senaste åren af deras sockertillverkning samt huru stor del denna produktion utgjorde i proc. af samtliga råsockerfabrikers

tillverkning. På samma sätt beräknades den absoluta och relativa vinsten af fabrikationen i medeltal för de tre sista åren. Det sammanlagda vinstbelopp, hvarifrån man på grund af de sålunda verkställda beräkningarna utgick, utgjorde 11 668 995 kr., hvilket belopp emellertid motsvarade fabrikernas hela vinst utan afdrag för någon som hälst afskrifning eller räntor. De båda skalor med relativa värden som på nyssnämnda sätt erhöllos, jämfördes med hvarandra och då häraf framgick, att differensen dem emellan ej var alltför stor, utgick man från antagandet, att medeltalet mellan de båda skalornas siffror vore att betrakta såsom ett riktigt uttryck för den rätta, på hvarje råsockerfabrik kommande andelen af hela det belopp, som kunde blifva bestämdt såsom samtliga råsockerfabrikers värde. I fråga om raffinaderierna valdes samma metod, dock att till grund för beräkningen af genomsnittsproduktionen lades den kvantitet råsocker, som hvarje raffinaderi på grund af ingångna öfverenskommelser under de sista tre åren disponerat. Det ansågs slutligen äfven nödvändigt att ställa priset för fabrikerna så, att vid de äldre bolagens blifvande upplösning utdelningen af aktiekapitalet, som till hufvudsaklig del antogs komma att ske i aktier i det nya företaget, komme att motsvara den noterade kursen för de aktier, som hufvudsakligen utgjorde föremål för handel. Under rådande penningförhållanden ansåg man sig icke kunna ifrågasätta uppbringandet af ett kontant belopp, tillräckligt stort för de betydande likvider, som det här gällde. Man beslöt i stället erbjuda de äldre bolagen likvid i form af aktier i det nya bolaget.

Den ofvannämnda vinsten af 11 668 995 kr. motsvarar en räntefkastning under de tre åren närmast före fusionen af 22·1 proc. å de sammanslagna bolagens nominella och minst 29·9 proc. å deras kontant inbetalade aktiekapital (Carnegies beräknadt till 5 milj. kr.). I förhållande till den för fabrikerna erlagda inlösningssumman, 131 700 000 kr., motsvarar vinstbeloppet en kapitalisering efter en beräknad afkastning af 8·9 proc. Mellan inlösningssumman och det angifna anläggningsvärdet å fabriker och inventarier uppstod en skillnad af 30 826 900 kr., hvilket belopp torde vara att betrakta såsom ersättning för »good will», d. v. s. för det värde, som kunnat ligga i öfvertagandet af de fusionerade företagens löpande affärsrörelse och under en längre eller kortare verksamhet inarbetad marknad.

De jordbruksfastigheter och andra tillgångar, som förutom fabrikerna och deras rörelse öfvertogos från de gamla bolagen, ersattes kontant med följande belopp:

	Kr.
Jordbruksfastigheter och andra egendomar som ej voro fabriksfastigheter	6 664 525
Jordbruksinventarier och spannmål	2 179 760
Sötvaror	16 931 376
Materialier	4 401 366
Lokomotiv och vagnar	746 100
Fordringar	3 578 146
Torffabrik	71 522
Kalkstensbrott	20 964
Järnvägar	345 545
Hvitbetsfröodling (licenser)	86 602
Aktier i främmande bolag	882 250
Assuranser, arrendeafträde, vattenrätt m. m.	275 166
Summa	*36 183 322*

	År 1905/1906					År 1906/1907				
	Aktiekapital kr.	Årsvinst kr.	% [1]	Utdelning kr.	% [1]	Aktiekapital kr.	Årsvinst kr.	% [1]	Utdelning kr.	% [1]
Hälsingborg	6 300 000	1 367 694	22	945 000	15	6 300 000	1 329 820	21	945 000	15
Hököpinge.	.	.	.	.	.	900 000	367 837	41	135 000	15
Jordberga .	1 005 000	277 334	28	160 000	16	1 005 000	347 834	35	160 000	16
Karlshamn.	1 460 600	8 794	1	—	—	1 460 600	102 215	7	29 534	2
Karpalund.	1 000 000	222 700	22	150 000	15	1 000 000	361 749	36	150 000	15
Kjäflinge ...	1 000 000	206 957	21	160 000	16	1 000 000	284 438	28	160 000	16
Lund	677 300	352 514	52	304 785	45	677 300	472 872	70	304 785	45
Malmö	4 000 000	1 336 142	33	625 000	16	4 000 000	1 167 907	29	1 000 000	25
Roma	1 000 000	325 089	33	90 912	9	1 000 000	358 146	36	90 912	9
Skånska ...	1 200 000	1 164 553	97	480 000	40	1 200 000	759 877	63	720 000	60
Svedala ...	1 000 000	131 448	13	60 000	6	1 500 000	208 375	14	120 000	8
Tanto	1 700 000	452 279	27	255 000	15	1 700 000	302 376	18	255 000	15
Trelleborg.	700 000	525 005	75	210 000	30	700 000	618 363	88	210 000	30
Union	8 500 000	986 780	12	510 000	6	8 500 000	1 269 332	15	850 000	10
Öresund ...	2 500 000	310 975	12	[2] 200 000	10	3 000 000	423 560	14	[3] 375 000	15
Örtofta ...	700 000	367 557	53	168 000	24	700 000	374 682	54	168 000	24
Inalles	*32 742 900*	*8 035 821*	*25*	*4 318 697*	*13*	*34 642 900*	*8 749 383*	*25*	*5 673 231*	*16*

[1]) Procentsiffrorna äro uttryckta allenast i hela tal.

[2]) Det till utdelning berättigade kapitalet 2 000 000.

[3]) » » » » » 2 500 000.

En viss ledning för bedömande af räntabiliteten under de båda åren närmast före fusionen hos flertalet af de företag, hvilka tillsammans bildade sockerfabriksaktiebolaget, gifves af den nedre tablån å föregående sida, där aktiekapitalet upptagits med sitt kontant inbetalade belopp.

Från ytterligare en sida belyses frågan dels om sockerfabriksföretagens ekonomiska ställning vid tiden för sammanslagningen, dels ock om storleken af den för dem erlagda inlösningssumman genom följande uppgifter rörande vissa sockeraktiers i fondmarknaden noterade värden under förra hälften af augusti år 1907 (i regel afslutnings- eller köpkurser). Tablån upptager endast de noteringar, som i detta afseende kunnat fastställas, och berör icke alla sockerfabrikerna.

	a. Nominellt aktiekapital år 1907	b. Aktiekurs aug. 1907	c. Aktiekapitalets värde efter denna kurs	d. Inlösningssumma vid fusionen	d. i förhållande till c, om c=100
	kr.	%	kr.	kr.	
A. B. Sockerraff. Öresund	3 000 000	154	4 620 000	4 538 800	98
Hälsingborgs sockerfabriksaktiebolag	6 300 000	220	13 860 000	15 612 750	113
Hököpinge »	900 000	305	2 745 000	4 125 100	150
Jordberga »	1 005 000	175	1 758 750	3 627 750	206
Karpalunds »	1 000 000	325	3 250 000	3 318 350	102
Kjäflinge »	2 000 000	185	3 700 000	3 053 750	83
Lunds »	2 031 900	355	7 213 245	3 423 700	47
Malmö »	5 000 000	300	15 000 000	16 054 300	107
Roma »	1 515 200	220	3 333 440	3 710 700	111
Skånska »	6 000 000	200	12 000 000	15 300 300	128
Svedala »	1 500 000	160	2 400 000	2 740 150	114
Tanto A. B.	1 700 000	500	8 500 000	5 656 800	67
Örtofta »	2 100 000	180	3 780 000	4 222 750	112
Inalles	*34 052 100*	*241*	*82 160 435*	*85 385 200*	*104*

Sedan fusionsförslaget bekantgjorts, synas flertalet sockerfabriksaktier hafva stigit i pris, i flere fall sannolikt beroende på den omständigheten, att vid bolagens förestående upplösning äfven de ofta till betydande belopp uppgående fonderna skulle komma till utdelning bland aktieägarne. Såsom exempel på några kursstegringar må de å sid. 39 meddelade siffrorna anföras.

Det nya bolagets aktier noterades å fondbörsen i Stockholm första gången den 11 nov. år 1908 och var noteringen då 84 kr. (= 84 proc.) köpare. Under år 1908 nådde köpkursen en toppnotering af 91 kr., medan det lägsta köpbudet stannade vid nyss anförda kurs af 84 kr.

	Aktiekurs (köpare eller afslutning) aug. 1907 kr.	Aktiekurs (i regel afslutning) sept. 1907 kr.
A. B. Sockerraff. Öresund	777	1 250
Hököpinge sockerfabriksaktiebolag	610	1 155
Jordberga »	175	280
Lunds »	355	391
Malmö »	1 200	1 712
Svedala »	160	205
Örtofta »	180	324

Under år 1909 var köpnoteringen lägst — med undantag för tiden närmast efter utdelningens lyftande — 88·10 kr. samt högst 94·70 kr., år 1910 voro motsvarande siffror 85·90 och 93·40 kr., år 1911 75·25 och 92·35 samt år 1912 (till $^1/_7$) 76 och 87·75 kr.

Öfriga fabriker.

Utanför bolaget stodo vid dess bildande endast fabrikerna i Lidköping och Linköping. Härtill kom under år 1908 äfven en nyupprättad råsockerfabrik i Mörbylånga på Öland. Mellan dessa trenne företag upprättades emellertid äfven ett samarbete, i det att Lidköpingsfabriken, som är ett kombineradt råsockerbruk och raffinaderi, raffinerar de två öfriga fabrikernas hela råsockerproduktion samt kontrollerar aktiemajoriteten i båda företagen. De trenne mellansvenska fabrikerna synas för öfrigt icke stå i något motsatsförhållande till det stora bolaget, enär de dels följt dess prisnoteringar, dels ock Lidköpingsraffinaderiet årligen fått från bolaget mottaga ej obetydliga kvantiteter af dess råsocker för att fylla sitt produktionsbehof.

1908 års riksdag.

Bildandet af svenska sockerfabriksaktiebolaget synes hafva varit en närliggande anledning till att frågan om sockerbeskattningen redan vid 1908 års riksdag ånyo gjordes till föremål för en regeringsproposition. I denna framställdes förslag om sockerskattens höjande från 13 till 16 öre per kg., medan samtidigt raffinadtullen skulle sänkas från 17 till 14 och råsockertullen från 11·75 till 10 öre per kg. Under en viss öfvergångstid skulle dock skatten för fabrikerna i Öster- och Västergötland fastställas till visst mindre belopp.

Regeringsförslagets motivering.

I motiveringen till detta förslag framhöll föredragande departementschefen, — efter en beräkning af de uppoffringar i skattehänseende som statsverket fått vidkännas för åstadkommande af en inhemsk råsockerindustri och betonande af denna industris betydelse för jordbruket, för arbetsmarknaden o. s. v. — att skyddet för den

inhemska sockerproduktionen gifvetvis icke borde göras större än hvad som erfordrades för sockerindustriens bestånd och lugna utveckling. Ändamålet med skyddet vore alltså vunnet, när sockret kunde säljas till sådant pris, att detsamma betalade produktionskostnaderna samt lämnade det i produktionen nedlagda kapitalet en skälig vinst. Hvad produktionen därutöfver på grund af skyddsanordningarna inbringade måste tillfalla staten eller det allmänna, om icke skyddet skulle få karaktär af premie åt en mindre grupp producenter. En sådan premie innebure i förevarande fall, att en skatt, som ursprungligen tillkommit i enbart statsfinansiellt intresse och sedermera omdanats i ändamål att förlägga produktionen inom landet, till större eller mindre del komme att utgå icke till staten utan till enskilde. Ohållbarheten häraf vore i ögonen fallande. Men detta oaktadt hade emellertid statens skyddspolitik ledt dithän. Händelser under sistförflutna året å sockermarknaden kastade ett klart ljus öfver skattefrågans läge. Däraf bekräftades oförtydbart, att skyddspolitiken ledt vida längre än därmed från början varit afsedt. Målet hade varit en inhemsk produktion för den inhemska konsumtionen. Resultatet hade emellertid blifvit ej blott att nämnda mål vunnits, utan äfven att det i den inhemska produktionsindustrien nedlagda kapitalet tillförsäkrats en extra vinst till afsevärda belopp.

Under sådana förhållanden måste en reglering af sockerbeskattningen vidtagas i syfte att till staten återbörda hvad staten d. v. s. det allmänna tillkommer. Vid en dylik reglering finge man icke gå så till väga, att produktionskapitalet beröfvades en skälig ränta. Ett sådant förfarande skulle nämligen innebära icke blott en orättvisa mot det kapital, som just på grund af statens skyddsåtgärder nedlagts i sockerindustrien, utan äfven en uppenbar fara för denna industris bestånd. Regleringen af sockerbeskattningen borde alltså åsyfta att med bevarande af de fördelar, den inhemska råsockerproduktionen otvifvelaktigt medförde, nedbringa den vinst, som nu åtföljde produktionen, inom skäliga gränser, d. v. s. till det allmänna öfverflytta den premie, som med nuvarande skyddsanordningar vore sockerproduktionen förbehållen. För en dylik premieöfverflyttning till det allmänna läte sig skilda vägar använda. Produktionsskyddet bestode ju som bekant i tull å importerad vara, hvilken tull från den 1 september 1906 vore bestämd till 17 öre för kg. raffinadsocker. Därjämte utginge en skatt, som med 13 öre för kg. drabbade all såväl inom landet tillverkad som ock dit införd vara, då varan utlämnades till konsumtion. Den inom landet tillverkade varan betalade sålunda endast konsumtionsskatten, den importerade åter ej blott denna skatt utan äfven tullafgiften.

Lämnade man statens finansiella intressen åsido, kunde man åtnöjas med att sänka tullen. Detta innebure en sänkning af sockerpriset å den inhemska marknaden. Det kunde ju visserligen icke vara annat än angenämt att se sig i tillfälle att föreslå en dylik anordning. Den premie, sockerproduktionen nu åtnjöte, skulle därigenom direkt komma den konsumerande allmänheten till godo. När emellertid nu en annan väg föresloges, hvarigenom ifrågavarande del af produktionsvinsten skulle ingå till statsverket såsom ökad sockerskatt, hade detta sin anledning däri, att statsverkets behof för närvarande påfordrade ökade intäkter. Därvid vore ock att märka, det sockerskattens omreglering i nämnda syfte borde kunna verkställas utan någon ändring i nuvarande prisförhållanden å den inhemska sockervarumarknaden. För den konsumerande allmänheten komme omregleringen alltså icke att kännas genom förhöjning af sockerpriset, utan skulle det hela i verkligheten innebära, att utom den nuvarande skattens belopp ännu en del af det pris, allmänheten

erlade för sockret, inbetalades icke till sockerproducenterna utan — om ock medelbart, i form af förhöjd skatt, genom samma producenter — till statsverket.

För uppnående af detta mål vore det emellertid icke nog att höja skatten å sockret. Såsom redan nämnts, utginge nämligen skatten jämväl å den importerade och alltså tullpliktiga varan. Lämnades tullskyddet oförändradt, skulle följaktligen producenten kunna, utan fara för konkurrens med den utländska varan, höja marknadspriset å sockret med jämnt den vidtagna ökningen i skatten. Skattehöjningen måste alltså förenas med en tullindring. Skattehöjning och tullindring borde till belopp motsvara hvarandra. Först härigenom vunnes för statsverket det ökade utbytet af sockerskatten utan höjd tunga för den konsumerande allmänheten. För en sänkning af sockertullen syntes den nuvarande tidpunkten vara synnerligen lämplig, enär den mellan vissa stater den 5 mars 1902 i Bryssel afslutade konventionen angående beskattning af socker, enligt beslut af delegerade för de intresserade staterna, skulle förlängas för ytterligare fem år, räknadt från den 1 september 1908, under hvilken tid alltså ingen fara funnes för import till Sverige af utländskt, premieradt socker.

Den senaste sammanslutningen bland sockerfabrikerna syntes departementschefen i mer än ett afseende märklig. Det svenska sockerfabriksaktiebolaget hade bildats med ett inbetaldt aktiekapital af ej mindre än 135 000 000 kr. Enligt uppgifter till patent- och registreringsverket uppginge emellertid de sammanslutna bolagens sammanlagda aktiekapital till endast omkr. 57 000 000 kr., hvari dock aktiebolaget Carnegie & C:o, som äfven drefve annan rörelse, inginge med hela sitt aktiekapital 10 000 000 kr. Därjämte vore att märka, att bolagens sammanlagda aktiekapital icke till hela sitt belopp kontant inbetalts. Vid flera tillfällen hade sålunda vissa bolags ursprungliga aktiekapital ökats utan tillskott af bolagsmännen genom öfverföring af medel till aktiefond från fonder, som bildats af uppsamlade vinstmedel. Och slutligen borde anmärkas, att i flera fall bolag varit ägare af aktier i andra af nu ifrågavarande bolag. De sammanslagna bolagens verkligt inbetalade aktiemedel torde därför icke på långt när hafva uppgått till nämnda belopp, 57 000 000 kr., och motsvarade säkerligen mindre än en tredjedel af det nya bolagets aktiekapital. Denna omständighet kunde ej tydas på annat sätt, än att afkastningen af det nybildade bolagets rörelse ansågs komma att blifva mer än dubbelt så stor som skälig ränta på det för samtliga fabriker uppgifna och minst tre gånger skälig ränta å det i fabrikerna verkligen nedlagda kapitalet. Denna tydning bestyrktes af den stegring i kursen på aktier i sockerfabrikerna, hvilken efter sammanslutningen ägde rum. Att den med sammanslutningen förenade betydliga höjningen af det kapital, som i sockerindustrien nominellt nedlagts, under sådana förhållanden både hade utseende af och i verkligheten innebure en kapitalisering af ett alltför rikligt tillmätt tullskydd, kunde ej förnekas.

Redan af omständigheterna vid svenska sockerfabriksaktiebolagets bildande tyckte man sig sålunda finna, att det af staten hittills lämnade skyddet för raffineringsindustrien vore obehöfligt högt, äfven efter den af 1905 års riksdag beslutade nedsättningen i tullen för raffineradt socker med 3 öre för kg. Såsom vägledande för utredningen i ämnet tjänade emellertid ett annat från sockerindustriens sida lämnadt bevis, nämligen en i september 1907 af en utaf sockerindustriens egna målsmän direktören C. Tranchell, afgifven promemoria angående skyddet för svenskt socker och dess fördelning, hvilken lämpligen syntes kunna tjäna till utgångspunkt

för en närmare undersökning af förevarande fråga. Enligt promemorian skulle arbetarkostnaden för framställning i råsockerfabrik af den mängd råsocker, hvaraf erhölles 100 kg. raffineradt socker vara 0·89 kr. högre i Sverige än i Tyskland; vidare skulle priset för de till 100 kg. raffineradt socker behöfliga betorna här vara 6·64 kr. högre än i Tyskland. Den högre kostnaden för råsockerindustrien i afseende å arbetskraft och betor skulle alltså uppgå till 7·53 kr. för den mängd råsocker, som åtginge för framställande af 100 kg. raffinad. Promemorians författare ansåg, att en ej obetydlig del af det återstående skyddet för nämnda industri toges i anspråk för ränteutgifter och lagringskostnader med anledning af den allt som oftast inträdande öfverproduktionen af socker. Det särskilda skyddet för raffinadindustrien eller 4 öre för kg. sådan vara skulle enligt samma promemoria åtgå dels för täckande af förlust vid underpris, som måste hållas på inhemskt socker för att ej under tillfälliga konjunkturer riskera import, dels för de frakter, som den svenske tillverkaren tvunges att betala, dels ock för den handelsvinst, som tillverkaren måste medgifva engroshandeln.

Redan här erinrade föredraganden, att det efter sockerfabrikernas sammanslutning låge i tillverkarens hand att väsentligt begränsa såväl öfverproduktionen som engroshandelns handelsvinst, hvarjämte sammanslutningen borde kunna medföra afsevärda besparingar i öfriga handels- samt förvaltningsomkostnader. Däremot hade allmänheten förlorat utsikten att ens under det gynnsammaste sockerår få åtnjuta någon minskning i sockerpriset. Om t. ex., såsom år 1906, något år betskörden skulle uppgå till 1 $^1/_2$ gång behofvet, komme sannolikt priset ändock ej att sänkas, då bolaget gifvetvis föredroge att lagra sockret framför att sälja det till lägre pris; någon export kunde under nuvarande förhållanden ej komma i fråga, särskildt med hänsyn till den högst betydliga nedsättning i tullskyddet, som enligt Brysselkonventionens bestämmelser i sådant fall skulle inträda.

Den svenska sockerindustriens ekonomiska ställning klargjordes emellertid bäst genom en jämförelse med sockerindustriens ställning i andra länder. Till denna jämförelse lämpade sig särskildt Tyskland och Frankrike, emedan i båda dessa länder liksom i Sverige funnes tullskydd för spannmål. Ett sådant tullskydd kunde nämligen påtagligen hafva ett visst inflytande på betsockrets marknadspris, i ty att det högre försäljningsvärde, spannmålen till följd af tullskyddet kunde betinga, mer eller mindre måste inverka på priset å betor. Härjämte hade i nämnda båda länder skattesystemet, hvilket öfverallt visat sig återverka på sockerindustriens utveckling, i det stora hela genomgått samma stadier som hos oss.

Hvad då först råsockret beträffade, så visade en ingående jämförelse, att detta i Sverige betingade ett pris, som öfverstege priset i Tyskland med 8·62 och i Frankrike med 7·61 kr. per deciton. Om man ock måste medge, att betodlingen i Sverige hade något sämre betingelser än i Tyskland, så vore den däremot, både hvad sockerhalten i betorna och betskörden beträffade, fullt jämförlig med betodlingen i Frankrike. En jämförelse mellan raffinadpriset i de olika länderna visade, att i Sverige raffinadsocker, med afdrag af skatt, lågt räknadt, kostade 17 à 18 kr. per 100 kg. mera än i Tyskland och Frankrike.

Prisskillnaden mellan raffinad och råsocker, som i Tyskland vore 21·65—16·88 = 4·77 kr. och i Frankrike 22·17—17·89 = 4·28 kr., stege i Sverige till 40·00—25·50 = 14·50 kr., allt per deciton efter afdrag af skatt. Sistnämnda för Sverige beräknade prisskillnad borde dock med anledning af här rådande högre

arbetslöner minskas med det belopp, hvartill den ökade kostnaden för raffinering af en deciton socker kunde beräknas. Enligt en vid 1904 års kommittébetänkande angående beskattning af hvitbetsockertillverkningen lämnad uppgift af författaren till förenämnda promemoria, borde samma kostnad upptagas till enahanda belopp som vid råsockerfabrikationen. Äfven om man med ledning häraf frändroge 0·89 kr., vore ifrågavarande prisskillnad i Sverige mer än 8·50 kr. högre än i Tyskland och Frankrike, och detta ehuru raffinationsindustrien vore alldeles oberoende af klimat och jordbruksförhållanden.

Med det anförda vore angifvet å ena sidan en uppgift rörande tullskyddsbehofvet och dess fördelning, på sätt detta behof och denna fördelning tedde sig från producenternas synpunkt, samt å andra sidan, till kritisk belysning däraf, siffror, som angåfve prisförhållandena å sockermarknaden i Sverige, å ena, samt inom vissa andra länder, å andra sidan, under tillverkningsåret 1906/1907.

Fullt rationellt ordnadt skulle tullskyddet gifvetvis icke sättas högre, än att detsamma gåfve den svenska sockerfabrikanten säkerhet för att han erhölle ersättning för den del af produktionskostnaden, som öfverstege produktionskostnaden för socker från konkurrerande länder. Den större kostnad, som följde med sockerproduktionen i vårt land, hvilken kunde kallas merkostnad, kunde då afse kostnader för arbetskraft, betpris och åtskilligt annat. Om tullskyddet allenast motsvarade merkostnaden, blefve emellertid de svenska och utländska fabrikanterna likställda. För att gifva den svenska fabrikanten en bättre ställning i konkurrensen måste alltså tullskyddet något öfverskjuta merkostnaden.

En sådan tankegång finge väl också anses hafva legat till grund vid upprättandet af den ofvannämnda promemorian. Med afseende på dennas innehåll borde emellertid påpekas, att de bestämda siffror för merkostnaden i afseende å arbetskraft och betpris, som där angåfves, afsåge den mängd råsocker, som åtginge för att utvinna 100 kg. raffinadsocker. Denna råsockermängd utgjorde ungefär 110 kg. efter den beräkning för rendement, som i promemorian följts. När sålunda merkostnaden för utvinnande af 100 kg. raffinad angåfves beträffande arbetskraften till 0·89 kr. och hvad anginge betpriser till 6·64 kr., utgjorde merkostnaden för 100 kg. råsocker resp. 0·81 kr. och 6·04 kr. I fråga om *råsockerskyddet* borde för tydlighetens skull de sålunda evalverade siffrorna användas.

Tullsatsen för råsocker vore här i riket bestämd till 11·75 öre och tullsatsen för raffinadsocker utgjorde 17 öre, allt för ett kg. räknadt. Det för raffinadindustrien egentligen afsedda skyddet vore skillnaden mellan sagda belopp. Då emellertid med det rendement, hvilket förut angifvits, den mängd råsocker, som åtginge för utvinnande af ett kg. raffinad, vore 1·10 kg., kunde, såsom ock i promemorian framhållits, tullskyddet så uttryckas, att ett kg. raffinad vore skyddadt med 17 öre och den mängd råsocker, som därtill åtginge, med omkr. 13 öre.

Om man tänkte sig, att råsockerindustrien och raffinadindustrien vore fullt åtskilda, och att hvardera industrien icke utnyttjade tullskyddet i annan mån än som merkostnaderna påfordrade, skulle raffinadpriset, äfven om merkostnaden för raffinadindustrien vore konstant, allt efter växlande kostnadskonjunkturer för råsockerindustrien, sjunka och stiga i sammanhang med sänkning och stegring i merkostnaderna för råsockerproduktionen. Man kunde exempelvis antaga, att merkostnaden vid råsockerproduktionen hölle sig vid 7 öre för den mängd råsocker, som åtginge för utvinnande af ett kg. raffinad. Toge nu råsockerfabrikanten vid

fastställandet af sitt pris icke i anspråk mer af tullskyddet än just så mycket, som erfordrades i konkurrensen med den utländska varan, blefve äfven med nuvarande tullsatser det verkliga skyddet för raffinadindustrien icke det officiellt fastställda eller 4 öre, utan 10 öre eller skillnaden mellan det utnyttjade tullskyddet för råsockret, 7 öre, och tullsatsen för raffinadsocker 17 öre. Men om merkostnaden för raffinadindustrien icke vore större än att 4 öres tullskydd för denna industri vore fullt tillräckligt, behöfde ju sockerindustrien, i dess helhet betraktad, icke utnyttja mer af tullskyddet än 7 öre + 4 öre eller sammanlagdt 11 öre i stället för medgifna 17 öre. Å andra sidan förefunnes emellertid för raffinadindustrien icke något hinder att vid prissättningen å raffinadsocker helt utnyttja tullskyddets belopp. Den utländska varan finge nämligen under alla förhållanden betala 17 öre per kg. i tull. Ju mera merkostnaderna för råsockerfabrikationen hölle sig under tullskyddet för samma vara, desto större del af det för råsockerfabrikationen afsedda skyddet kunde raffinadindustrien tillgodogöra sig. Detta förhållande borde särskildt uppmärksammas, då, hvad vårt land vidkomme, råsockerfabrikanter och raffinadfabrikanter äfven före Svenska sockerfabriksaktiebolagets bildande, icke varit från hvarandra strängt åtskilda. Prissättningen å den råvara raffinadindustrien använde, eller råsockret, blefve under sådana förhållanden en bokföringsfråga, då det för fabrikant, som själf raffinerade sitt råsocker, kunde vara, åtminstone ur tullskyddssynpunkt, likgiltigt, om den större eller mindre vinsten påfördes råsockerindustrien eller raffinadindustrien. Skulle en närmare granskning visa, att merkostnaden vid råsockerfabrikationen icke på långt när uppginge till tullskyddets belopp, men att tullskyddet för sockerindustrien i dess helhet dock utnyttjats, kunde man sålunda icke underlåta att draga den slutsatsen, att raffinadindustrien gagnerat på råsockertullskyddet.

Efter att sålunda hafva angifvit råsocker- och raffinadindustriernas förhållande till de skilda för råsocker och raffinad fastställda tullsatserna och till skyddet i dess helhet betraktadt, öfvergick föredraganden till att närmare granska i hvad mån tullskyddet motsvarade merkostnaderna.

Saluvärdet å råsocker visade, hvad beträffade Tyskland och Frankrike, icke större skillnad, än att densamma läte sig väl förklaras af de skilda betodlings- och arbetareförhållandena inom de olika länderna. Betingelserna för betodling vore sämre i Frankrike än i Tyskland, hvaremot kostnaderna för arbetskraft vore något lägre i Frankrike än i grannlandet.

Som bekant, vore sockerindustrien i nämnda länder ganska inbringande. Priset å råsocker utgjorde i Tyskland och Frankrike ungefärligen resp. 17 och 18 kr. för deciton. Med ett sådant pris betalade det tyska och franska sockret alla omkostnader för dess producerande och lämnade dessutom producenten nöjaktig afkastning å det i produktionen nedlagda kapitalet. Medelpriset för råsocker i Sverige vore 25·50 kr. per deciton eller resp. 7·50 kr. och 8·50 kr. högre än i Tyskland och Frankrike. Då emellertid enligt promemorian den svenska produktionens merkostnad för betor och arbetskraft skulle uppgå till sammanlagdt 6·85 kr. för deciton, kunde svenska öfverpriset täcka samma merkostnad och därjämte lämna ett öfverskott utan att därvid det svenska råsockerpriset på långt när utnyttjade hela tullskyddet. Likväl skulle enligt promemorian hela det tullskyddsbelopp, som låge öfver merkostnaden för arbetskraft och betor, vara erforderligt till täckande af ränteutgifter och lagringskostnader, hvarjämte framhållits, att såväl jordbrukare som arbetare nu framkomme med i hög grad ökade fordringar. Vid en närmare granskning häraf

kunde dock i hvarje fall dessa anspråk högst betydligt reduceras. Med afseende å nyssnämnda fordringar borde framhållas, att förenämnda belopp 6·85 kr., hvilket just afsåge att motsvara fabrikantens merkostnader i afseende å arbetskraft och betor, syntes vara så pass rundligt tillmätt, att anledning icke förefunnes att för närvarande taga särskild hänsyn till nyssberörda omständighet, hälst mera allmänna och genomgripande höjningar i produktionskostnaderna icke torde blifva något för Sverige säreget utan med all säkerhet ungefär samtidigt gifva sig tillkänna i öfriga sockerproducerande länder. Vidkommande ränteutgifter och lagringskostnader borde icke förnekas, att merkostnad därutinnan kunde drabba den svenska produktionen under år, då öfverproduktion ägde rum, och närmast följande. Den svenska fabrikanten vore nämligen ej i likhet med fabrikanten i Tyskland och Frankrike i tillfälle att befria sig från öfverskottet genom export. Längre tids lagring med ty åtföljande ränteförlust och andra kostnader kunde alltså icke ständigt undgås. Den merkostnad, hvarom nu vore fråga, kunde dock icke rimligen beräknas till högre belopp än 0·75 kr. per deciton råsocker. En årsproduktion af ungefär 1 200 000 deciton sådan vara, efter 25·50 kr. per deciton, kunde uppskattas till något öfver 30 000 000 kr. Med nyssnämnda grund för beräkning af merkostnaden skulle samma kostnad uppgå till 900 000 kr. För en öfverproduktion af 50 proc., hvilket vore det högsta, som någonsin torde kunna äga rum, skulle sålunda i omförmälda fall, då öfverproduktionen hade ett värde af ungefär 15 000 000 kr., beräknas en merkostnad å räntor och lagringskostnader till 6 proc. Toges dessutom hänsyn därtill, att öfverproduktion inträffade allenast enstaka år, att de angifna beloppen afsåge produktionens bruttovärde och att för öfrigt sockerfabrikerna själfva numera kunde väsentligt begränsa produktionens omfattning, insåges lätteligen, att den merprocent, som i förevarande afseende beräknats vore synnerligen rundligt tillmätt. Till andra merkostnader vid sockerfabrikationen än dem, hvilka i promemorian omnämnts, toges tillbörlig hänsyn vid den slutliga uppskattningen af det erforderliga tullskyddet.

I hvarje fall gåfve de anförda siffrorna vid handen, att råsockerproduktionen i Sverige icke utnyttjade råsockertullen till högre belopp än ungefär 8 kr. Oaktadt detta belopp antagligen ej så litet öfverstege merkostnaden, kunde det dock icke anses lämpligt att omedelbart lägga nämnda belopp till grund för en råsockertull. Det verkliga hindret för import låge ju alltid i en tullsats högre än merkostnaden och kunde ju anses ligga i den gällande tullsatsen å råsocker, den där utgjorde 11·75 kr. för deciton och sålunda med 3·75 kr. öfverstege det utnyttjade tullskyddet.

Det förhållandet, att råsockerindustrien icke utnyttjade hela det åt denna industri tillmätta tullskydd, beredde, såsom redan framhållits, raffineringsindustrien tillfälle att tillgodogöra sig större skydd än afsedt vore. Vid en råsockertull af 11·75 kr. per deciton blefve på sätt redan angifvits, med det rendement, som beräknades vid raffinad, det effektiva skyddet för raffinadindustrien, då tullsatsen, såsom nu, vore satt till 17 kr. per deciton, ungefär 4 kr. för samma vikt. Om emellertid råsockerpriset icke toge i anspråk högre tullskydd än 8 kr., började raffineringsskyddet i verkligheten redan vid 8·8 kr. och skyddet komme att utgöra öfver 8 kr.

Redan nu borde framhållas, att i promemorian merkostnaderna för raffineringsindustrien ansetts motsvara det officiellt fastställda skyddet eller 4 kr. för deciton. I anslutning till nämnda promemoria skulle man därför möjligen kunna draga den slutsats, att det verkliga skyddet, utgörande öfver 8 kr., borde sänkas med hälften.

En sådan slutsats syntes ock i viss mån vinna stöd af den förut lämnade utredningen i ämnet. Vid en jämförelse mellan prisen å de svenska och de utländska sockermarknaderna utginge föredraganden från det större sockerskyddet, som i sig innefattade båda slagen af fabrikation, alltså från tullsatsen 17 öre per kg. Vid beräkning af skyddsbehofvet för raffinadindustrien måste under sådana förhållanden naturligen ock hänsyn tagas till merkostnaderna med afseende å råsockerindustrien. Skillnaden i raffinadpris å tyska och franska marknaderna å ena samt svenska marknaden å andra sidan utgjorde, såsom redan angifvits, ungefär 17 à 18 kr. per deciton. Merkostnaden i afseende å betor och arbetskraft för den mängd råsocker som erfordrades för utvinnande af en deciton raffinad, hade uti promemorian beräknats för råsockerindustrien till ungefär 7·50 kr. eller närmare bestämdt 7·53 kr., hvartill komme merkostnaden för arbetskraft i raffinadindustrien eller 0·89 kr. Härtill borde vidare läggas merkostnaden för räntor och lagring. Ehuru sådan merkostnad egentligen icke gjorde sig gällande annat än i afseende å råsockerindustrien, kunde för säkerhets skull denna merkostnadsprocent afrundas uppåt och beräknas till 1 kr. per deciton raffinad. Sammanlagda merkostnaden för arbetskraft, betor, räntor och lagring uppginge alltså till högt räknadt 9 kr. 50 öre. Droges detta belopp från prisskillnaden för raffinadsocker å svensk marknad och å omförmälda främmande marknader, återstode ett belopp af öfver 7 kr. 50 öre per deciton. Ett sådant belopp skulle alltså åtgå för bestridande af öfriga merkostnader vid fabrikationen af raffinadsocker. Dessa merkostnader kunde emellertid, enligt hvad af samma handling syntes framgå, täckas med ett raffinadskydd af 4 kr. per deciton. På den nu följda vägen kunde man således anse sig hafva kommit till det resultat, att tullskyddet öfverstege behofvet med ett belopp mellan 3·50 kr. och 4 kr. Men sistnämnda merkostnader, därför tidigare redogjorts, vore uppenbarligen för högt beräknade. Detta framginge redan af det belopp i penningar, som skyddet innebure. Hvarje kronas pålägg å priset per deciton raffinadsocker betydde en sammanlagd summa af 1 100 000 kr., då produktionen i riket uppginge till 1 100 000 deciton raffinad. Fyra öres skydd för raffinadindustrien motsvarade alltså en årlig summa på produktionens inkomstsida af bortåt 4 500 000 kr. Härtill komme, att förlust å underpris af den i promemorian angifna anledning vunne beaktande genom att tullsatsen sattes öfver merkostnaden, samt att frakter och handelsvinst åt engroshandeln påtagligen icke kunde vid import till Sverige af den utländska varan väsentligen understiga de frakter och den handelsvinst åt engroshandeln, den svenska fabrikanten själf finge vidkännas.

För att emellertid kunna vara säker på, att icke en reglering af skatten skulle äfventyra den svenska varans konkurrensförmåga, och då i allt fall försiktigheten bjöde att icke göra en alltför stark rubbning i nu rådande förhållanden, skulle vid beräkning af skyddsbehofvet dock användas den utgångspunkt, att merkostnaderna för raffinadindustrien motsvarade ända till 2 kr. per deciton raffinad, samt äfven fästas vederbörligt afseende såväl å den omständigheten att vissa för industriens bedrifvande nödvändiga, men icke inom landet tillgängliga eller producerade varor, såsom stenkol, en del maskiner m. m., måhända kunde anses draga något högre pris i Sverige, särskildt då varorna behöfde omlastas i hamn och efter omlastning transporteras till destinationsorten, som ock därå att tullskyddet för att vara fullt effektivt måste hållas icke så litet öfver både råsocker- och raffinadindustriens merkostnader.

Af de gjorda undersökningarna framginge, att

merkostnaden för framställning af 100 kg. kunde beräknas för

	Råsocker kr.	Raffinadsocker[1]) kr.
Arbetskraft	0·81	1·78
Betor	6·04	6·64
Ränteförlust m. m.	0·75	1·—
Frakter m. m.	—	2·—
Summa	*7·60*	*11·42*
Tullskyddet	11·75	17·—
Ungefärliga skillnaden i pris i Sverige samt i Tyskland och Frankrike	7·50 à 8·50	17·— à 18·—

På grund af den nu lämnade utredningen och med nödigt hänsynstagande till de förhållanden, som, enligt hvad nyss nämnts, utöfver de förtecknade merkostnaderna borde inverka vid bestämmandet af tullsatsernas belopp, ansåg departementschefen tvifvel icke böra råda därom, att landets sockerindustri vore fullt tillräckligt skyddad, om tullen å råsocker och raffinadsocker sattes ungefär 2·50 kr. öfver samma merkostnader.

Med detta resultat af den gjorda undersökningen rörande betydelsen af tullskyddet för sockerproduktionen blefve också den till besvarande uppställda frågan löst. Om utan åsidosättande af sockerindustriens berättigade intresse tullskyddet kunde, efter ett kg. raffineradt socker räknadt, nedsättas från nu gällande 17 öre till 14 öre, utgjorde skillnadsbeloppet eller 3 öre just det belopp, hvarmed sockerskatten kunde och borde höjas.

I enlighet härmed borde alltså sockerskatten bestämmas till 16 öre samt, i anslutning därtill tullafgiften för raffineradt socker och därmed jämnställdt råsocker till 14 öre samt för öfrigt råsocker till 10 öre, allt för ett kg. räknadt. —

Förslaget att från *omedelbar* tillämpning af en höjd sockerskatt undantaga socker, tillverkadt vid råsockerfabrikerna i Öster- och Västergötland, motiverades med dessa fabrikers korta lifstid, den svårighet de haft att hittills draga sig fram och önskvärdheten af att bereda dem en fastare grundval, innan beskattningen ökades.

Bevillningsutskottet yttrade rörande propositionen, att dess förslag syntes vara byggdt på den förutsättning, att den svenska sockerindustrien numera befunne sig i sådant läge, att den utan fara för sitt bestånd skulle äga förmåga att omedelbart bära den höjda skatten och dock tillmötesgå betodlarnes anspråk på högre betalning för betorna. Sedan förslaget framlagts hade emellertid förhållanden förekommit, hvilka antydde, att svårigheter i detta afseende skulle hafva uppstått.

[1]) I merkostnaden för raffinadsocker hade jämväl upptagits merkostnaden för den mängd råsocker, som erfordrades för utvinnande af 100 kg. raffinad.

Enligt hvad som vore kändt, hade på sista tiden underhandlingar förts mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget och betodlarne rörande reglering af betprisen, och hade därvid visat sig, att en för båda parterna antaglig uppgörelse måst byggas på förutsättning af vissa modifikationer i Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet hade därför ansett detta förslag böra undergå viss jämkning, innebärande fastställande af en viss öfvergångstid, hvarunder skatten successivt höjdes till det i propositionen föreslagna beloppet.

1908 års riksdags beslut.

Riksdagen godkände bevillningsutskottets förslag, och bestämdes i enlighet härmed, att skatteförhöjningen skulle utgöra under åren 1909, 1910 och 1911 2 öre, under år 1912 2·5 öre samt först därefter det af Kungl. Maj:t föreslagna beloppet eller 3 öre, allt per kg. I följd häraf skulle således skatten utgå under åren 1909—11 med 15, under år 1912 med 15·5 samt fr. o. m. år 1913 med 16 öre per kg. Riksdagen uttalade, vid meddelande af detta sitt beslut, såsom sin åsikt, att den af Kungl. Maj:t föreslagna skatteförhöjningen icke kunde anses större än hvad som af industrien kunde bäras, därest skäligt rådrum bereddes densamma att anpassa sig efter de nya förhållandena, och att det därför syntes nödigt både för landtbruket och för industrien, att den högre skattesatsen icke i hela sin omfattning omedelbart tillämpades, utan att en öfvergångstid bestämdes, hvarunder skatten successivt höjdes till det föreslagna beloppet. I öfverensstämmelse med regeringsförslaget, men i anslutning till beslutet om skatteförhöjningen, beslöts rörande tullen å raffinad, att denna under åren 1909—11 skulle nedsättas till 15, år 1912 till 14·5 och fr. o. m. år 1913 till det af Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 14 öre per kg. Beträffande råsockertullen beslöts, att denna under åren 1909—11 skulle utgöra 10, år 1912 9·5 och fr. o. m. år 1913 9 öre per kg. (jfr tab. V, bilagan).

Med afseende på den ifrågasatta skattelindringen för vissa fabriker i riket ansåg riksdagen den under anläggning varande råsockerfabriken på Öland, hvilken tillkommit på initiativ af delägarna i fabrikerna i Väster- och Östergötland i syfte att tillhandahålla raffinaderiet i Lidköping erforderligt råsocker, böra erhålla motsvarande förmån i beskattningshänseende som regeringsförslaget afsett för sistnämnda fabriker. Afsikten med den ifrågavarande skattelindringen borde enligt riksdagens mening vara att stödja icke blott de industriella företag, som visats vara i behof af en dylik hjälp, utan äfven jordbruket i de provinser, där fabrikerna vore belägna. Det vore emellertid af synnerlig vikt att tillse, att sagda förmån också verkligen tillgodokomme båda de intressen, för hvilkas gagn den sålunda borde afses. Med hänsyn

härtill och då det tillika vore af viss betydelse, att icke på sockerindustriens område all konkurrens inom vårt land uteslötes, borde enligt riksdagens förmenande förmånen af skattelindring få åtnjutas af här ifrågavarande fabriker endast under förutsättning, att rätten att förfoga öfver desamma icke — vare sig genom köp eller arrende — funnes hafva kommit i svenska sockerfabriksaktiebolagets händer. Riksdagen fann sig därför böra bestämdt uttala, att, om och så snart nyssnämnda förutsättning skulle skäligen kunna anses icke längre föreligga, förutsättningen för undantagsställningen förfallit, och att sålunda riksdagen då förväntade den framställning i ämnet från Kungl. Maj:t, hvartill inträdda förändrade förhållanden gåfve anledning. Med denna uppfattning rörande förutsättningen för skattelindringen fann riksdagen icke häller några betänkligheter möta mot att denna förmån utsträcktes något utöfver hvad Kungl. Maj:ts förslag innehölle. I sådant afseende beslöts därför dels att lindringen finge åtnjutas under fem år, eller under åren 1909—1913, dels ock att skatten under hela denna tidrymd borde utgå med dess nuvarande belopp, 13 öre för kg. Riksdagen uttalade emellertid härvid också den mening, att efter utgången af omförmälda tid vidare skattelindring icke borde ifrågakomma.

1909 års riksdag.

Frågan om sockerlagstiftningens förändring bragtes redan vid påföljande års riksdag ånyo på tal. I en inom Andra kammaren väckt motion föreslogs nämligen, att accisen redan år 1909 skulle höjas till 16 öre per kg. samt att tullen skulle sänkas med 5 öre per kg. (till 10 öre) för raffinad. I motiven till detta förslag sökte motionärerna visa, att svenska sockerfabriksaktiebolaget visat bristande lojalitet mot riksdagens i föregående års beslut uttalade vilja, i det att dels priset å socker under vissa tider år 1908 skulle hafva hållits högre än hvad som föranledts af ställningen å världsmarknaden, dels ock vid årsskiftet en tre till fyra gånger större sockermängd än hvad som svarade mot normal förbrukning anmälts till beskattning enligt den för år 1908 ännu gällande lägre skattesatsen, hvarigenom riksdagens beslut om en skatteförhöjning af 2 öre från och med år 1909 till någon del gjorts illusoriskt. Dessutom anfördes i motionen åtskilliga enskildheter ifråga om sockerbolagets förhållande såväl till handelskåren och den sockerkonsumerande allmänheten som till sina arbetare till belysande af den bristande varsamhet, med hvilken bolaget enligt motionärernas mening utnyttjat sin monopolställning.

Bevillningsutskottet, dit motionen remitterats för behandling, inhämtade rörande flertalet af de utaf motionären berörda omständigheter

närmare uppgifter från sockerfabriksbolaget, hvilka uppgifter bifogades utskottets betänkande. Utskottets majoritet afstyrkte motionen under framhållande af, att riksdagens beslut år 1908 om successiv förändring af skatt och tull å socker under åren 1909—1913 hvilat på förutsättningen, att de bestämda skatte- och tullsatserna icke skulle komma att ändras under den tid, för hvilken de blifvit fastställda, och att vid öfvervägande af det som i frågan förekommit hvad motionären anfört icke hade synts innefatta anledning att frångå nämnda år 1908 fattade beslut.

Åtta reservanter från Andra kammaren inom utskottet ansågo, med instämmande i utskottets hemställan, att i motiveringen bort uttalas bl. a., att om utskottet också på grund af inhämtade upplysningar funne, att på det hela taget någon anmärkning knappast kunde göras mot bolagets prisnoteringar, jämförda med utlandets, så hade utskottet å andra sidan kommit till den uppfattningen, att motionärernas framställning, i hvad den afsåge att ådagalägga industriens bemödanden att genom en del andra åtgärder söka öfverflytta någon del af skattetungan på mellanhänderna och därigenom indirekt på konsumenterna, icke vore ogrundad. Beträffande en i motionen särskildt omnämnd åtgärd, hvilken skulle hafva visat, att sockerbolaget missbrukat sin monopolställning för att förhindra lojal konkurrens, i hvilket fall bolaget åt den påklagade åtgärden — nedsättning af priserna för det distrikt, dit import af utländskt socker skett — gifvit den innebörden, att den afsett att befordra omsorgen om hvitbetsodlingen, hade utskottet enligt reservanternas mening bort uttala, att det lämpligaste sättet att motarbeta den utländska konkurrensen och på samma gång gynna den svenska hvitbetsodlingen torde vara att *alltid* hålla priset å svenskt socker något lägre än det utländska plus tull, frakt och öfriga omkostnader. Reservanterna funno på grund af det anförda, att sockerindustriens målsmän icke varit alldeles utan skuld till den i vida kretsar spridda stämning, som funnit uttryck uti den föreliggande motionen. Dock kunde icke för närvarande den åtgärd tillstyrkas, som motionärerna föreslagit. Då riksdagen så nyligen som år 1908 fattat beslut om de år 1909 gällande tullsatser samt om en öfvergångstid intill 1913 års början för bestämmelsernas fulla ikraftträdande, syntes det icke vara riktigt att utan tvingande skäl redan år 1909 däri göra ändring. Dock ville reservanterna hafva uttalat, att en bestämd förutsättning för upprätthållandet af det beslut, som 1908 års riksdag fattat, vore, att sockerindustrien icke på något sätt missbrukade den starka maktställning, statsmakterna beredt densamma genom sin lagstiftning.

Två andra reservanter från Andra kammaren instämde i hufvudsak i nyss anförda motivering, men ansågo, att, då där påpekade förhållanden tydligt ådagalagt, att svenska sockerfabriksaktiebolaget genom olika åtgärder öfverfört en icke obetydlig del af den ökade beskattningen på den konsumerande allmänheten och man knappast hade anledning antaga, att det mäktiga bolaget skulle för framtiden fästa större afseende vid af riksdagen uttryckta platoniska önskningar och förhoppningar än det gjort gentemot uttalandena i motiveringen till 1908 års riksdagsbeslut, utskottet bort hemställa om vidtagandet af en till 2 öre per kg. uppgående tullnedsättning.

Vid ärendets behandling i riksdagen godkände Första kammaren utskottsmajoritetens hemställan, medan Andra kammaren följde de åtta reservanternas förslag.

1911 års riksdag.

En af de frågor, som i motionärernas sålunda afslagna motion berörts, nämligen spörsmålet om anmälning till beskattning vid årsskiftet af större sockermängd än hvad som svarar mot normal förbrukning för att därigenom undvika den successiva skatteförhöjningen, har emellertid varit föremål för behandling äfven vid senare riksdagar.

Till statsrådsprotokollet för den 17 februari 1911 yttrade finansministern, att han ansåge sig icke böra underlåta att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därå, att, då det redan vore kändt, att skatten å socker komme att höjas från och med den 1 januari 1912, man kunde befara, att anmälan af socker till beskattning dessförinnan skulle komma att göras i större omfattning än som af det ordinarie dagsbehofvet påkallades, och att alltså staten skulle komma att gå förlustig beräknad inkomst af skatten. Det skulle under sådana förhållanden kunna sättas i fråga att vidtaga särskilda åtgärder till förekommande af ett sådant utnyttjande af situationen till statens skada. Då departementschefen emellertid från svenska sockerfabriksaktiebolaget, som för närvarande vore innehafvare af alla de sockerfabriker i riket, som vore berörda af ifrågavarande skatteförhöjning, fått mottaga en af bolagets styrelse beslutad förklaring, att bolaget hade för afsikt att icke före 1911 års utgång till beskattning anmäla mera socker, än som motsvarade ordinarie dagsbehofvet vid den tiden, funne departementschefen anledning saknas att vidtaga några sådana åtgärder. Vid sockerbeskattningsfrågans härefter följande behandling inom riksdagen år 1911 väcktes i samma ämne en enskild motion, däri till ernående af berörda syfte föreslogs, att socker, som från fabrik blifvit uttaget till fritt bruk, icke finge förvaras i magasin eller nederlag inom fabrikens område.

Beträffande den fråga, som sålunda berördes såväl i finansministerns nyssnämnda anförande som i omförmälda motion, yttrade bevillningsutskottet, att äfven utskottet funne det angeläget, att betryggande åtgärder vidtoges till förebyggande af att vid höjningar af sockerskatten staten ginge miste om en del af den med skattehöjningen afsedda ökade inkomsten, därigenom att under den lägre skattesatsens giltighetstid större kvantiteter socker anmäldes till beskattning, än som motsvarade det ordinarie dagsbehofvet. Detta mål hade motionären velat vinna genom ett tillägg till de bestämmelser i gällande sockerbeskattningsförordning, hvilka afsåge kontrollen. Utskottet, som ansett sig böra inhämta sakkunnigt yttrande i denna fråga, hade förskaffat utlåtande i ämnet från kontrollstyrelsen, som såsom sin mening uttalat, att det understundom skulle vålla stora svårigheter att bortföra sockret från fabriken omedelbart sedan det blifvit uttaget till fritt bruk. Då vidare den ifrågasatta nya bestämmelsen endast vid de undantagstillfällen, då skatteförhöjning ägde rum, skulle vara till någon nytta för statsverket, men samma mål, på sätt chefen för finansdepartementet angifvit, kunde nås på annat sätt, ansåge kontrollstyrelsen förslaget för det dåvarande ej böra föranleda till någon åtgärd.

Utskottet anförde med anledning häraf, att äfven om ordnandet af ifrågavarande angelägenhet genom ett tillägg i gällande sockerskattelagstiftning principiellt syntes vara att föredraga, vore frågan dock icke så utredd, att någon åtgärd från riksdagens sida i motionens syfte kunde förordas. Utskottet, som naturligen förutsatte, att äfven med hänsyn till den höjning af sockerskatten, som skulle inträda den 1 januari 1913, åtgärder komme att vidtagas för tryggande af statens härmed förbundna skatteintresse, föreställde sig emellertid, att därvid från Kungl. Maj:ts sida komme att ägnas närmare uppmärksamhet äfven åt de möjligheter, som kunde erbjuda sig för att oberoende af sockerfabriksaktiebolagets medverkan trygga statsverkets berättigade intresse i förevarande hänseende.

Bevillningsutskottets betänkande blef af båda kamrarna godkändt.

1912 års riksdag.

På grund af såväl sakens egen innebörd som riksdagens nyssnämnda uttalande upptogs frågan om tryggande af statens rätt vid sockerskattens höjning ånyo vid 1912 års riksdag.

I syfte att utfinna en för det afsedda ändamålet lämplig åtgärd hade kontrollstyrelsen af finansministern under hand anmodats att verkställa utredning i saken. Af denna utredning framgick, att vid de fabriker, som tillhörde svenska sockerfabriksaktiebolaget, under nedan angifna tider följande kvantiteter socker utlämnats till fritt bruk, nämligen

	under december månad, kg.	under oktober—december månader, kg.
1907	7 801 456·0	27 220 506·0
1908	33 381 187·2	54 310 852·6
1009	8 194 935·0	31 459 553·1
1910	9 957 500·7	32 556 329·8
1911	7 149 245·8	22 342 601·0

Kontrollstyrelsen fann, att, därest åtgärder mot en forcerad socker-uttagning år 1912 ansåges nödvändiga, enklaste sättet vore att bestämma, att under december månad endast ett visst kvantum socker finge uttagas mot gällande skatt af 15 ½ öre per kg., men att för hvad däröfver uttages skulle erläggas skatt efter 16 öre. Beträffande storleken af den mängd socker, som skulle under december 1912 få uttagas mot då gällande skatt, syntes det vara lämpligt att utgå från ett medeltal af uttagningar under de fyra åren 1907, 1909—1911 — året 1908 kunde gifvetvis icke medräknas, enär uttagningen då varit exceptionellt stor. Medeltalet för de fyra åren, vore 8 275 784·4 kg., men enär uttagningen under ett år, 1910, uppgått till nära 10 milj. kg., afrundades medeltalet uppåt och det ifrågavarande beloppet föreslogs till åtminstone 9 milj. kg.

På grundval af detta förslag framlades af regeringen för 1912 års riksdag en proposition, hvari föreslogs, att för allt inom riket tillverkadt skattepliktigt socker, som utöfver en kvantitet af 9 milj. kg. under december månad år 1912 efter anmälan af svenska sockerfabriksaktiebolaget utlämnades till fritt bruk, skulle erläggas, utöfver den å sockret eljes belöpande sockerskatten, i den ordning Konungen närmare bestämde, en särskild tilläggsskatt med ½ öre för hvarje kg.

Detta förslag blef af utskottet förordadt och af riksdagen godkändt.

Nya betodlingsaftal åren 1908 och 1912.

Enligt hvad af bevillningsutskottets utlåtande i här berörda ämne vid 1908 års riksdag framgår, pågingo under ärendets behandling i utskottet underhandlingar mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget och betodlarne rörande reglering af betprisen. Svårigheten att åvägabringa enighet mellan de förhandlande parterna tillskrefs det från industriens representanter därvid gjorda uttalandet, att industrien icke vore i ett sådant läge, att den utan fara för sitt bestånd ägde förmåga att omedelbart bära den höjda skatten och dock tillmötesgå betodlarnes anspråk på högre betalning för betorna. Utskottet sade sig hafva inhämtat, att det visat sig, att en för båda parterna antaglig uppgörelse måst byggas på förutsättning af vissa modifikationer i Kungl. Maj:ts förslag. Gifvetvis

vore det ock, tillade utskottet, af största betydelse icke blott för jordbruket i vidsträckta delar af vårt land utan äfven i allmänhet för vårt ekonomiska lif, att hvitbetsodlingen måtte kunna utan afbrott bedrifvas och tillverkningen af råsocker inom landet ostördt fortgå.

Det nya aftal angående betodlingen, som, sedan riksdagen beslutat ofvannämnda jämkning i regeringens ursprungliga förslag, år 1908 ingicks mellan sockerfabriksaktiebolaget och Skånes betodlares centralförening — namnet centralstyrelse hade år 1907 utbytts mot centralförening och samtidigt sådan ändring beträffande organisationen vidtagits, att föreningen kunde inregistreras — innebar ett höjande af det gamla, för åren 1905—1907 gällande aftalets grundpris med 20 öre till 2·20 kr. per 100 kg. betor för höst- och 2·40 kr. för vinterleverans. Det tilläggspris, som grundade sig på sockrets marknadspris försvann, medan tillägget på grund af högre sockerhalt än 14 proc. bibehölls oförändradt. I det äldre aftalet hade jämväl ingått den bestämmelsen, att en eventuell skatteförhöjning skulle delas lika mellan fabrikerna och odlarne. En motsvarande bestämmelse intogs äfven i det nya aftalet beträffande den år 1908 väntade skattehöjningen, dock finge betodlarens andel icke öfverstiga 20 öre per 100 kg. betor. Nedanstående siffror angifva närmare betpriset för höstleverans af 100 kg. betor och grunderna för dess beräkning under åren 1905/06—1911/12 (jfr tab. IV, bilagan).

År	Grundpris för 100 kg. betor med utbyte af 14 %	Tillägg på grund af sockerpriset	Tillägg på grund af sockerhalt	Skatteafdrag	Nettopris för 100 kg. betor (höstpris)
	kr.	öre	öre	öre	kr. öre
1905/06	2·00	20·2	21·2	0	2 41·4
1906/07	2·00	4·5	33·18	19·28	2 18·4
1907/08	2·00	2·975	21·775	12·60	2 12·15
1908/09	2·20	0	26·0	10·10	2 35·9
1909/10	2·20	0	17·9	12·74	2 25·16
1910/11	2·20	0	32·8	14·08	2 38·72
1911/12	2·20	0	31·1	13·93	2 37·17

Detta aftals giltighet utgick med slutet af 1911 års betodlingskampanj. Då ingicks ett nytt aftal af i hufvudsak samma lydelse som det gamla, men gällande endast för ett år. Samtidigt beslöts en reduktion af betarealen för kampanjen 1912/13 af 20 proc., i sammanhang hvarmed i det nya aftalet intogs bestämmelse om att för å öfverodlad areal skördade betor erhölls ett pris af endast 1 kr. per 100 kg.

(Betaftalet är aftryckt i bil. I). För kampanjen 1913/14 hade ännu vid 1912 års utgång intet aftal träffats.

Sockerproduktion.

Sockerindustriens utveckling under åren sedan Svenska sockerfabriksaktiebolagets bildande framgår af följande siffror (jmf. tabb. I och II bilagan).

År	Antal råsockerfabriker [1])	Antal raffinaderier	Afverkade betor ton	Produktion. Råsocker ton	Raffinad ton	Råsocker i % af betvikten [2])	Import. Råsocker ton	Raffinad ton
1907/08	20	10	771 170	111 446	105 520	14·30	513	2 444
1908/09	21	10	900 935	136 694	131 569	14·83	387	1 064
1909/10	21	10	896 940	126 272	121 814	13·88	117	576
1910/11	21	10	1 105 113	173 921	130 852	15·53	99	1 603

Statsverkets inkomster.

Statsverkets inkomster af tull och skatt å socker under åren 1901—11 hafva uppgått till (siffrorna för hvarje år fr. o. m. 1860 äro sammanställda i tab. III, bilagan):

År	Tullafgift för råsocker kr.	Tullafgift för raffinad kr.	Tullafgift för sirap och melass kr.	Summa tullafgift kr.	Bet- eller konsumtionsskatt kr.	Total statsinkomst kr.
1901	108 490	63 599	1 620 656	*1 792 745*	12 605 642	14 398 387
1902	79 480	123 258	1 574 080	*1 776 818*	7 775 960	9 552 778
1903	212 903	66 726	1 537 664	*1 817 293*	10 485 217	12 302 510
1904	1 172 297	72 361	1 539 838	*2 784 496*	7 919 897	10 704 393
1905	5 213 428	426 663	1 584 620	*7 224 711*	11 408 951	18 633 662
1906	1 036 794	136 478	1 591 208	*2 764 480*	161 318	2 925 798
1907	46 893	57 766	1 577 884	*1 682 543*	13 260 523	14 943 066
1908	62 007	415 343	1 446 413	*1 923 763*	18 179 896	20 103 659
1909	39 193	158 541	1 455 899	*1 653 633*	14 828 934	16 482 567
1910	12 093	115 346	1 497 893	*1 625 332*	17 418 360	19 043 692
1911	10 092	240 570	1 503 586	*1 754 248*	18 560 333	20 314 581

[1]) Dessutom 3 saftstationer. [2]) Reduceradt tal.

B.

Den svenska sockerhandteringens nuvarande ställning.

1. Industrien.

a. Fabrikernas tillverkningsvärde, läge m. m.

Den svenska sockerindustrien är en af vårt lands mest typiska storindustrier. Få industrier inom landet torde representera en fastare organisation, en större kapitalkoncentration och en högre årlig omsättningssumma. Ingen annan industri når upp till ett så högt genomsnittligt tillverkningsvärde för hvarje enskild fabrik. Sockerindustrien förser utan nämnvärd konkurrens från utlandet riket med hela dess behof af en betydande konsumtionsartikel, som framställes ur en inom landet producerad råvara. Fabrikationen står på en hög teknisk nivå och sysselsätter ett afsevärdt arbetarantal.

Det anförda skall med några siffror närmare belysas.

Fabrikernas tillverkningsvärde m. m.

Enligt den senast offentliggjorda fabriksstatistiken, afseende förhållandena under år 1910, uppgick sockerraffinaderiernas sammanlagda tillverkningsvärde nämnda år till 65 099 661 kr., en produktionssumma, som öfverträffades endast inom sju andra fabriksgrupper, såsom nedanstående tablå utvisar.

	Antal fabriker	Tillverkningsvärde år 1910 kr.	Tillverkningsvärde per fabrik kr.
Sågverk och hyflerier	1 232	182 456 197	148 097
Mjöl- och grynkvarnar	1 384	106 392 847	76 873
Trämassefabriker	166	95 670 178	576 326
Järn- och stålvarufabriker samt gjuterier	658	94 153 755	143 091
Väfverier	163	87 912 107	539 338
Mekaniska verkstäder	459	82 333 521	179 376
Spinnerier	159	66 900 377	420 757
Sockerraffinaderier	10	65 099 661	6 509 966

Af tablån framgår äfven sockerraffinaderiernas höga tillverkningsvärde per fabrik, hvilket vida öfversteg öfriga i tablån upptagna fabrikers och som i själfva verket var närmare tre gånger större än hvad någon annan i fabriksstatistiken redovisad fabriksgrupp kunde uppvisa — destilleringsverken, som i detta afseende kommo närmast sockerfabrikerna, nådde ej högre än till omkr. 2·4 milj. kr. i tillverkningsvärde per fabrik. Likväl förtjänar framhållas, att i raffinaderiernas tillverkningsumma råsockerfabrikernas produktion af råsocker finnes inbegripen.

Huru stor del värdet af sockerraffinaderiernas produktion utgjorde af hela den svenska fabriksindustriens tillverkningsvärde kan icke angifvas på grund af detta värdes beräkning i den officiella statistiken, där nämligen i detta hänseende dubbelräkningar till betydande belopp förekomma. En ungefärlig uppskattning synes emellertid gifva vid handen, att sockerraffinaderiernas tillverkningsvärde representerade omkr. 7 proc. af värdet å alla fabrikers sammanlagda produktion.

Följande tabeller angifva detaljerade siffror, hämtade ur den officiella statistiken (kontrollstyrelsens), rörande tillverkningen vid råsockerfabriker och raffinaderier under kampanjen 1910/11.

Tillverkningen vid råsockerfabrikerna under tillverkningsåret 1 september 1910—1 september 1911.

Län	Antal råsockerfabriker	Afverkade betor ton	Utbyte af råsocker. 1:sta produkt ton	Utbyte af råsocker. 2:dra produkt ton	Utbyte af råsocker. Summa ton	Utbyte af melass ton	Utbytet, beräknadt i proc. af betvikten. 1:sta produkt råsocker	2:dra produkt råsocker	Summa	Reducerad summa	Melass	Betareal hektar
Östergötlands län	1	22 736·6	3 077·9	424·4	*3 502·3*	570·5	13·53	1·86	*15·39*	14·92	2·51	875·0
Gottlands „	1	68 456·5	10 691·7	84·7	*10 776·4*	323·0	15·61	0·12	*15·73*	15·70	0·47	2 481·2
Blekinge „	1	34 680·6	4 736·5	689·2	*5 425·7*	163·5	13·65	1·98	*15·63*	15·13	0·47	1 205·0
Kristianstads „	2	103 768·6	15 433·6	1 426·5	*16 860·1*	764·5	14·87	1·37	*16·24*	15·89	0·73	3 515·0
Malmöhus „	[1])13	828 001·0	125 174·0	5 153·2	*130 327·2*	10 918·5	15·12	0·62	*15·74*	15·57	1·31	25 305·7
Skaraborgs „	1	3 806·3	548·0	35·5	*583·5*	82·2	14·39	0·93	*15·32*	15·08	2·15	181·5
Hallands „	1	19 054·0	2 612·8	78·7	*2 691·5*	37·0	13·71	0·41	*14·12*	14·01	0·19	652·0
Kalmar „	1	24 609·3	3 385·4	369·2	*3 754·6*	606·9	13·75	1·50	*15·24*	14·88	2·46	919·0
Hela riket	*21*	*1 105 112·9*	*165 659·9*	*8 261·4*	*173 921·3*	*13 466·1*	*14·98*	*0·74*	*15·72*	*15·53*	*1·21*	*35 134·4*

[1]) Dessutom 3 saftstationer.

Tillverkningen vid sockerraffinaderierna under tillverkningsåret 1 september 1910–1 september 1911.

Län	Antal raffinaderier	Användt råsocker.			Tillverkadt socker och sirap.		
		Af inhemsk tillverkning kg.	Importeradt kg.	Summa kg.	Socker alla slag kg.	Matsirap kg.	Melass kg.
Stockholms stad	1	12 341 500	—	*12 341 500*	11 592 220	—	629 694
Östergötlands län	1	3 897 500	—	*3 897 500*	3 678 003	—	214 800
Malmöhus »	6	91 480 857	—	*91 480 857*	84 257 637	1 548 730	4 436 666
Göteborgs och Bohus »	1	25 000 100	—	*25 000 100*	23 118 024	—	1 181 700
Skaraborgs »	1	8 877 600	—	*8 877 600*	8 206 455	—	710 000
Hela riket	*10*	*141 597 557*	—	*141 597 557*	*130 852 339*	*1 548 730*	*7 172 860*

Drifkraft vid samtliga sockerfabriker under tillverkningsåret 1 september 1910–1 september 1911.

Län	Antal fabriker	Drifkraft.								
		Ångmaskiner för omedelbar fabriksdrift.		Ångmaskiner för drifvande af generatorer.		Gas- och fotogenmotorer.		Elektriska motorer.		Summa hästkrafter för omedelbar fabriksdrift
		Antal	Hästkrafter	Antal	Hästkrafter	Antal	Hästkrafter	Antal	Hästkrafter	
Stockholms stad	1	7	43	3	280	—	—	33	350	*393*
Östergötlands län...	2	9	262	1	25	—	—	4	50	*312*
Gottlands » ...	1	17	460	1	40	—	—	3	27	*487*
Blekinge » ...	1	24	595	—	—	—	—	—	—	*595*
Kristianstads » ...	2	50	1 225	4	150	—	—	—	—	*1 225*
Malmöhus » ...	19	269	8 942	25	2 156	7	64	140	1 655	*10 661*
Göteborgs och Bohus » ...	1	—	—	2	2 250	—	—	114	1 548	*1 548*
Skaraborgs » ...	1	3	100	—	—	—	—	9	405	*505*
Hallands » ...	1	2	30	2	800	1	6	19	1 050	*1 086*
Kalmar » ...	1	3	205	1	84	—	—	—	—	*205*
Hela riket	*30*	*384*	*11 862*	*39*	*5 785*	*8*	*70*	*322*	*5 085*	*17 017*

Fabrikernas läge.

Såsom af tabellernas siffror framgår, är det vida öfvervägande flertalet råsockerfabriker beläget i Skåne, framför allt i Malmöhus län, och äfven af raffinaderierna hafva flere än hälften sin verksamhet i nyssnämnda län. Beträffande den lokala grupperingen af fabrikerna i Skåne må i öfrigt anmärkas, att denna koncentrerar sig på följande sätt kring nedanstående städer.

Ängelholm: Ängelholms råsockerfabrik.
Hälsingborg: Hälsingborgs råsockerfabrik och raffinaderi.
Hasslarps » » » [1]) (16 km).
Landskrona: Landskrona raffinaderi.
Säbyholms råsockerfabrik (3 km).
Teckomatorps saftstation (17 km).
Lund: Öresunds raffinaderi i Lund.
Kjäflinge råsockerfabrik (12 km).
Örtofta » (9 km).
Eslöfs saftstation (17 km).
Staffanstorps råsockerfabrik (8 km).
Klågerups saftstation (9 km).
Malmö: Arlöfs råsockerfabrik och raffinaderi (5 km).
Trelleborg: Trelleborgs råsockerfabrik
Hököpinge » (17 km).
Svedala » (18 »).
Jordberga » (15 »).
Ystad: Ystads raffinaderi.
Köpinge råsockerfabrik (5 km).
Skifarps » (17 km).
Kristianstad: Karpalunds råsockerfabrik (5 km).

De tre saftstationerna hafva i föregående tabeller ej räknats som fabriker. Betafverkningen drifves där ej längre än till framställandet af betsaft, hvilken genom rörledningar transporteras till hufvudfabriken för att sedan bearbetas tillsammans med den där vunna betsaften.

Öfriga svenska sockerfabriker utöfva sin verksamhet å följande orter:

Karlshamn: Karlshamns råsockerfabrik.
Genevad: (Halland) Genevads råsockerfabrik (16 km från Halmstad, 77 km från Hälsingborg).
Göteborg: Carnegie:s raffinaderi.

[1]) Raffinaden tillverkas vid denna fabrik direkt ur betsaften.

Lidköping: Lidköpings råsockerfabrik och raffinaderi.
Linköping: Linköpings råsockerfabrik.
Norrköping: Gripens raffinaderi.
Mörbylånga: (Öland) Mörbylånga råsockerfabrik (59 km från Borgholm).
Roma: (Gottland) Roma råsockerfabrik (21 km från Visby).
Stockholm: Tanto raffinaderi.

b. Tillverkningen.

Tillverkningskvantiteter.

Råsockerfabrikernas tillverkning utgöres af råsocker och melass. Under kampanjen 1910/11 tillverkades 173 921 ton råsocker och 13 466 ton melass eller resp. 15·53 och 1·21 proc. af betvikten. Den relativa fördelningen af dessa produkter har under råsockerindustriens utveckling småningom förändrats till råsockrets fördel. Följande siffror äro i detta afseende belysande (jfr tab. I, bilagan):

År	I % af betvikten utgjorde utbytet af råsocker[1])	melass	År	I % af betvikten utgjorde utbytet af råsocker[1])	melass
1888/89	9·82	3·69	1900/01	12·94	1·99
1889/90	10·19	3·13	1901/02	13·69	1·79
1890/91	9·02	3·26	1902/03	14·21	1·63
1891/92	9·88	2·93	1903/04	14·15	1·31
1892/93	10·31	2·86	1904/05	14·92	1·23
1893/94	11·08	2·55	1905/06	14·67	1·28
1894/95	11·21	2·79	1906/07	15·63	1·22
1895/96	11·34	3·03	1907/08	14·30	1·53
1896/97	11·52	2·83	1908/09	14·83	1·32
1897/98	12·04	2·89	1909/10	13·88	1·26
1898/99	12·08	2·74	1910/11	15·53	1·21
1899/1900	12·80	3·00			

Vid raffinaderierna var hela produktionen år 1910/11 byggd uteslutande på inhemsk råvara, liksom förhållandet varit äfven under hvart och ett af åren 1906/07—1909/10. Tre af raffinaderierna, nämligen Arlöfs, Hälsingborgs och Lidköpings, äro tillika råsockerfabriker, medan vid Hasslarps fabrik raffinaden tillverkas direkt ur betsaften.

Raffinaderiernas tillverkning utgöres af raffinad, matsirap och

[1]) Reduceradt tal.

melass. De båda sistnämnda produkterna representera emellertid endast en obetydlig del af tillverkningen — mot 130 852 ton raffinad år 1910/11 kommo 1 549 ton sirap och 7 173 ton melass.

Råsockerutbyte.

Tablån å föregående sida visar äfven, att, såsom redan tidigare påpekats, utbytet af råsocker i procent af betvikten varit stadt i ständigt stigande. Hur jämnt denna stegring, hvilken är att tillskrifva en förbättrad betkultur i förening med fabriksteknikens utveckling, i själfva verket fortskridit framgår af följande genomsnittssiffror för femårsperioder allt sedan år 1886.

År	Genomsnittsutbyte per år (reduceradt tal) %
1886/87—1890/91	9·85
1891/92—1895/96	10·76
1896/97—1900/01	12·28
1901/02—1905/06	14·33
1906/07—1910/11	14·83

En jämförelse mellan betskördens kvantitet samt storleken af råsockerutbytet i Sverige och motsvarande förhållanden i Tyskland och Frankrike gifves af nedanstående tablå.

	Råsockerutbyte i % af betvikten			Råsockerutbyte per har i ton			Betskörd per har i ton		
	1894/95—1898/99	1899/1900—1903/04	1904/05—1908/09	1894/95—1898/99	1899/1900—1903/04	1904/05—1908/09	1894/95—1898/99	1899/1900—1903/04	1904/05—1908/09
Sverige	12·0	13·8	15·0	3·4	3·7	4·2	28·3	27·1	27·9
Tyskland ...	12·8	14·0	14·9	4·0	4·2	4·5	31·2	29·8	29·3
Frankrike [1])	11·5	12·5	13·3	3·2	3·4	3·5	27·3	28·1	26·5

Siffrorna visa, att vår råsockerindustri i de i tabellen berörda hänseenden synes hafva nått ungefärligen samma resultat som i Tyskland, men ett i åtskilliga fall bättre än i Frankrike.

Olika slag af produkter.

Af *råsockret* utgjordes under kampanjen 1910/11 endast en ringa del (4·8 proc.) af såsom 2:dra produkt betecknad sämre vara. Under alla föregående år har vid fabrikerna dessutom erhållits ytterligare en 3:dje produkt råsocker, de senare åren dock i försvinnande ringa kvantitet. Vid en fabrik, nämligen Hasslarp, utgöres 1:a produkt hufvudsakligen af raffinad.

[1]) Siffrorna för Frankrike afse i kolumnerna »1904/05—1908/09» åren 1904/05—1907/08.

Melassen användes, förutom till utsockring, till kreatursfoder och vid brännvinstillverkning. Till sistnämnda ändamål användes 1910/11 omkr. 2 700 ton. Melasskvotienten, d. v. s. sockerhalten i dess torrsubstans, får för skattefri melass ej öfverstiga 70 proc. vid direkt polarisation. I regel tages melass med högre kvotient i förnyadt arbete, och någon försäljning af melass mot erläggande af skatt äger sålunda icke rum vid sockerfabrikerna.

Vid råsockertillverkningen erhålles dessutom i betydande kvantiteter en affallsprodukt, *betmassan*, hvilken i regel representerar en vikt af omkr. hälften af de afverkade betorna. År 1910/11 erhölls 582 196 ton betmassa, hvilken användes uteslutande till kreatursfoder, hufvudsakligen inom betodlarnes egna landtbruk. Till denna kvantitet betmassa kommo äfven 7 300 ton *sockersnitsel,* en form af betmassa, som erhålles, när sockret, i stället för att utlakas ur betorna (diffusion), utvinnes genom pressning. Äfven sockersnitseln säljes som fodermedel. En dylik produktionsmetod tillämpas vid fabrikerna i Genevad och Hasslarp.

En annan affallsprodukt vid råsockerfabrikationen, likvisst af afsevärdt mindre betydelse, är *slamkalken,* hvilken af jordbrukarna begagnas vid jordförbättringar.

Af *raffinad* tillverkas i allmänhet följande olika slag, nämligen topp-, bit-, kak-, kross-, melis-, puder- och farinsocker. Toppsockret

	1907/08		1908/09		1909/10		1910/11	
	Kg.	%	Kg.	%	Kg.	%	Kg.	%
Canary raff.	234 313	0·3	345 638	0·3	251 914	0·2	278 995	0·2
Fin raffinad	26 991 891	31·9	41 549 068	31·5	32 361 889	28·5	32 770 789	26·9
Bitsocker	23 117 539	27·4	34 033 777	25·8	32 310 894	28·5	35 585 042	29·3
Kaksocker	1 768 510	2·1	2 088 865	1·6	1 921 421	1·7	1 790 176	1·5
Siktad raffinad	947 945	1·1	978 618	0·7	930 243	0·8	918 314	0·8
Malen raffinad	6 085 910	7·2	11 536 763	8·7	11 719 248	10·3	13 703 240	11·3
Perlsocker	342 738	0·4	552 475	0·4	486 263	0·4	640 181	0·5
Krossad melis	6 007 232	7·1	9 554 417	7·3	8 838 432	7·8	9 832 972	8·1
Hvitt krossocker K. S.	5 698 682	6·7	9 902 024	7·5	7 123 497	6·3	8 278 370	6·8
D:o B. B.	1 748 192	2·1	3 298 998	2·5	2 679 788	2·4	2 307 167	1·9
Hvitt pudersocker	4 880 857	5·8	7 841 114	5·9	6 721 235	5·9	8 099 958	6·6
Gul bastard	6 476 613	7·7	9 995 875	7·6	7 771 285	6·9	7 085 335	5·8
Brun bastard	146 005	0·2	278 462	0·2	287 527	0·3	347 860	0·3
	84 446 427	*100·0*	*131 956 094*	*100·0*	*113 403 636*	*100·0*	*121 638 399*	*100·0*

förekommer undantagsvis i en högsta kvalitet, hvilken till skillnad från det eljest vanliga toppsockret (fin raffinad) kallas canary raffinad. Farinsockret kallas äfven bastard eller baster och förekommer i flere slag från gulhvit till brun.

Den proportion, i hvilken de olika sockerslagen af svenska sockerfabriksaktiebolaget tillverkats under de sista fyra åren, framgår af de å sid. 62 angifna, från bolaget meddelade siffror. Tillverkningen af fin raffinad (toppsocker) har såsom af dessa uppgifter framgår, under bolagets hittillsvarande verksamhet sakta men jämnt sjunkit, så att den år 1910/11 täckte endast omkr. 27 proc. af hela produktionen (mot 32 proc. år 1907/08). Däremot har tillverkningen af bitsocker stegrats och synes numera, sedan den nått drygt 29 proc. af fabrikationen, hafva öfverflyglat toppsockret. Äfven af malen raffinad, som år 1910/11 var det till kvantiteten tredje bland sockerslagen (11 proc. af tillverkningen), har produktionen gått betydligt framåt.

De från Lidköpingsfabriken — rikets enda utanför det stora bolaget stående raffinaderi — meddelade motsvarande siffrorna utvisa för toppsocker, bitsocker och melis tillverkningskvantiteter år 1910/11 af resp. 51, 21 och 21 proc.

Den af raffinaderierna — för öfrigt endast af ett fåtal bland dem — tillverkade *matsirapen* är ej skattepliktig. Hufvudparten utgöres af ursprungligen skattepliktig sirap, hvilken genom invertering med saltsyra öfverförts till en under 70° polariserande sockerlösning, hvarur kristalliserbart socker icke kan utvinnas. Rikets öfriga behof af sirap importeras, och har importen häraf under de sista tio åren uppgått till i genomsnitt 15—16 000 ton om året. Allra största delen af affallet inom raffinaderierna utgöres af *melass*, liknande den, som erhålles vid råsockerfabrikerna och därför ej användbar till matsirap.

Tillverkningstid.

Betafverkningen vid råsockerfabrikerna tager i regel sin början under oktober månad och afslutas under december. Fabrikerna äro sålunda i full drift endast under en tid af två till tre månader, den egentliga betkampanjen. Sedan följer emellertid för större delen af fabrikerna en s. k. efterkampanj, hvilken varar i medeltal tre till fyra veckor och hvarunder arbetarstyrkan är afsevärdt reducerad.

Under kampanjen 1910/11 pågick betafverkningen under i genomsnitt 69 dagar. Kortast var kampanjen vid Lidköpings och Genevads fabriker, där den varade blott resp. 11 och 38 dagar, medan afverkningen fortgick längst vid Roma och Örtofta med resp. 92 och 90 dagar. Efterkampanj förekom vid 17 af de 21 fabrikerna.

Tillverkningen vid raffinaderierna pågår i allmänhet under större delen af året. Att driften emellertid vid dessa fabriker är tämligen ojämn framgår af följande siffror för antalet dagar, under hvilka insmältning af socker skett vid svenska sockerfabriksaktiebolagets raffinaderier.

	Dag och natt antal dygn	Endast om dagen antal dagar
Fabrik 1 ...	168	—
» 2 ...	242	—
» 3 ...	130	—
» 4 ...	247	21
» 5 ...	179	—
» 6 ...	—	208
» 7 ...	—	284
» 8 ...	—	251
» 9 ...	233	—
Summa	*1 199*	*764*

Till de i denna tablå anförda siffror bör läggas för hvarje fabrik en tillverkningstid af ytterligare 10 till 14 dagar, hvilken åtgår för utförande af med insmältningen sammanhängande arbeten.

c. Arbets- och förvaltningspersonal.

Arbetspersonalen.

Enligt särskildt inhämtade uppgifter uppgick sammanlagda *antalet i sockerfabrikerna anställda arbetare* under år 1910/11 till 10 839, af hvilka 10 242 eller 94·5 proc. voro män och 597 (5·5 proc.) kvinnor. Under 18 år voro endast 43 gossar och 4 flickor. Af denna arbetarstyrka kommo 6 786 arbetare (däraf 71 kvinnor) på råsockerfabrikerna, 2 086 (däraf 239 kvinnor) på kombinerade råsockerfabriker och raffinaderier [1]) och 1 967 (däraf 287 kvinnor) på raffinaderierna. Det bör emellertid framhållas, att af dessa arbetare flertalet sysselsättas inom sockerindustrien endast under själfva betafverkningen, således under i allmänhet högst 3 månader af året. Anställningstiden under arbetsåret 1910/11 utgjorde för dessa säsongarbetare i medeltal 80 dagar, hvartill för de vid efterkampanjen arbetande 382 arbetarne kommo ytterligare 45 dagar. De finna under öfriga tider af året sysselsättning vanligen inom jordbruket eller ock, ehuru i mindre utsträckning, inom andra industrier. Flertalet bland dem torde utgöras af jordbruksarbetare, små-

[1]) Hit hafva räknats fabrikerna i Arlöf, Hälsingborg och Hasslarp. Lidköpingsfabriken där betafverkningen är mycket ringa, har räknats såsom raffinaderi.

brukare, torpare o. d., hvilka under senhösten och förvintern inom sockerfabrikerna finna användning för sin arbetskraft. De industriarbetare, hvilka äro representerade bland de blott under betkampanjen i sockerfabrikerna sysselsatta arbetarne komma i regel från andra säsongyrken, såsom byggnads- och tegelbruksindustrierna, för hvilka den döda tiden inträder vid betafverkningens början. Liksom den extra inkomst, som arbetet i sockerfabrikerna erbjuder idkarne af det lilla jordbruket torde vara ett välkommet tillskott till deras årsförtjänst, så bildar denna inkomst för arbetarne i nyssnämnda, andra säsongindustrier ofta en förutsättning för deras existens under tider, då arbetslöshet hotar.

Från 6 råsockerfabriker föreligga detaljerade uppgifter angående de manliga kampanjarbetarnes fördelning på olika yrken. En sammanställning af dessa uppgifter gifver nedanstående resultat.

Jordbruksarbetare	577	Snickare	36
Grofarbetare	485	Järnvägsarbetare	30
Byggnadsarbetare	206	Träarbetare	24
Småbrukare, torpare o. d.	114	Järn- och metallarbetare	19
Tegelbruksarbetare	112	Diverse handtverkare	51
Fiskare	77	» arbetare	39
Kalkbrotts- och cementarbetare	39	*Summa*	*1 809*

Nedanstående siffror angifva närmare, huru under år 1910/11 samtliga sockerfabriksarbetare fördelade sig med hänsyn till *anställningens varaktighet.*

	Antal årsarbetare		Antal säsongarbetare		Personal vid vågstationerna (säsongarbete)	Summa	
	män	kvinnor	män	kvinnor	män	män	kvinnor
Råsockerfabriker	1 098	31	4 139	40	1 478	*6 715*	*71*
Raffinaderier	1 299	169	381	118	—	*1 680*	*287*
Kombinerade fabriker	535	32	1 199	207	113	*1 847*	*239*
Summa	*2 932*	*232*	*5 719*	*365*	*1 591*	*10 242*	*597*

Årsarbetarnes antal utgjorde sålunda 29·2 proc. eller knappt $^3/_{10}$ af samtliga arbetare. Medan denna siffra vid raffinaderierna var 74·6 proc., sjönk den vid de kombinerade fabrikerna till 27·2 proc. och vid råsockerfabrikerna till 16·6 proc.

Det totalbelopp, som af sockerfabrikerna utbetalades i *arbetslön* till de vid fabrikerna sysselsatta arbetare, uppgick under år 1910/11 till 6 460 047 kr., hvartill komma naturaförmåner, uppskattade till 49 986 kr. Huru denna summa fördelade sig på olika slag af fabriker samt på års- och säsongarbetare framgår af nedanstående tablå.

	Årsarbetare.		Säsongarbetare (incl. vågstationspersonal).		Samtliga arbetare.	
	Arbetslön	Däraf naturaförmåner	Arbetslön	Däraf naturaförmåner	Arbetslön	Däraf naturaförmåner
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Råsockerfabriker	1 293 253	19 327	1 795 740	8 049	*3 088 993*	*27 376*
Raffinaderier	1 639 220	18 610	290 209	—	*1 929 429*	*18 610*
Kombinerade fabriker..	698 462	4 000	793 149	—	*1 491 611*	*4 000*
Summa	*3 630 935*	*41 937*	*2 879 098*	*8 049*	*6 510 033*	*49 986*

Med ledning af tidigare angifna siffror för antalet arbetare kan beräknas, att årsmedellönen (incl. naturaförmåner) för årsarbetare vid råsockerfabrikerna uppgick till 1 145 kr., vid raffinaderierna till 1 117 kr. och vid kombinerade fabriker till 1 232 kr., medan motsvarande siffror för en säsongarbetare utgjorde resp. 317, 582 och 522 kr.

Arbetslönen i förhållande till den framställda produktens kvantitet utgjorde per ton råsocker 21·37 kr. och per ton raffinad 21·05 kr. [1])

Kollektivaftal. Förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare inom sockerindustrien har sedan åtskilliga år tillbaka varit ordnadt genom kollektivaftal. De nu gällande aftalen ingingos under år 1910 och äro till antalet 66 samt beröra 24 fabriker, samtliga tillhörande svenska sockerfabriksaktiebolaget, och beröra större delen af de inom industrien sysselsatta arbetarne. Det stora antalet aftal beror delvis därpå, att vid flera fabriker särskilda, ehuru i hufvudsak likalydande aftal träffats med organiserade arbetare inom samma fack.

För manliga grofarbetare, som fyllt 19 år, fastställa aftalen följande lönesatser.

[1]) Dessa siffror äro beräknade på grundval af meddelade uppgifter rörande arbetslöner och produktion vid rena råsockerfabriker och rena raffinaderier.

Orter.	Antal arbetsställen [1])	Antal arbetare	Timlön öre
Stockholm	1	245	c:a 39 [2])
Lund, Landskrona, Hälsingborg, Ystad	4	1 167	37
Arlöf, Säbyholm	2	797	36
Norrköping	1	100	35 [3])
Ängelholm, Karpalund, Trelleborg, m. fl. orter i Malmöhus län, Genevad	14	4 012	34
Roma	1	207	32
Karlshamn	1	309	30

För kvinnliga arbetare är lönen 10—12 (i regel 11) öre lägre än för de manliga.

Särskilda aftal för järn- och metallarbetare äro träffade vid 16 arbetsställen. Dessa aftal upptaga i regel tre minimilönesatser, afsedda för följande arbetargrupper:

I. Järn- och metallarbetare, som uppnått 24 års ålder och arbetat i facket minst 7 år, samt kunna fullgöra en förste reparatörs åligganden och i öfrigt självständigt utföra till sitt fack hörande arbete enligt order och arbetsbeskrifning.

II. Järn- och metallarbetare, som uppnått 21 års ålder och arbetat i facket minst 4 år.

III. Öfriga järn- och metallarbetare, som uppnått 21 års ålder.

Lönesatserna för dessa arbetare äro i öfverensstämmelse härmed fastställda till följande belopp:

Orter.	Antal arbetsställen [4])	Antal arbetare	Timlön öre I.	II.	III.
Lund, Landskrona, Hälsingborg	3	77	43	40	37
Ystad	1	7	42	40	37
Säbyholm	1	44	42	39	36
Örtofta	1	27	40	38	36·5
Öfriga fabriker [5])	9	186	40	37	34

[1]) Vid 13 af dessa arbetsställen äro särskilda aftal träffade med de organiserade och de oorganiserade arbetarna.

[2]) Lönen är i aftalet fastställd till kr. 23·50 per vecka.

[3]) » » » » » » » 21·00 » »

[4]) Vid 6 af dessa arbetsställen äro särskilda aftal träffade med de organiserade och de oorganiserade arbetarna.

[5]) Ett aftal som endast innehåller personlig lönelista, är här ej medräknadt.

Eldare samt maskinskötare, som ej äro yrkeslärda järnarbetare, åtnjuta vid en del fabriker den för grupp III fastställda lönen; vid andra är timlönen för dessa 1 öre högre. Lönesatserna utgöra vid 6 fabriker 38 öre, vid 3 fabriker 36·5—37 öre, vid 3 fabriker 35 öre och vid 6 fabriker 34 öre.

En del aftal upptaga dessutom löner för diverse yrkesmän, såsom murare (45 öre per timme), snickare (35—40 öre), tunnbindare (36·5—40 öre), målare, sadelmakare och kuskar.

Förvaltningspersonalen.

Förvaltningspersonalen vid sockerfabrikerna utgjordes år 1910/11 af följande *antal* personer med nedan angifna *löneförmåner*.

	Allmän förvaltning.		Råsockerfabriker.		Raffinaderier.		Kombinerade fabriker.		Summa	
	Antal	Arbetslön (incl. tantième) kr.	Antal	Arbetslön (incl. tantième och naturaförmåner) kr.	Antal	Arbetslön (incl. tantième och naturaförmåner) kr.	Antal	Arbetslön (incl. tantième och naturaförmåner kr.	Antal	Arbetslön (incl. tantième och naturaförmåner) kr.
Styrelsemedlemmar	12	75 171	57	30 600	10	11 000	16	14 500	*95*	*131 271*
Direktörer (ej fabriksledare)	2	63 402	11	75 237	5	93 768	2	52 268	*20*	*284 675*
Fabriks- och kontorstjänstemän (incl. fabriksledare)	16	75 892	226	765 068	124	575 951	57	215 051	*423*	*1 631 962*
Summa [1])	*30*	*214 465*	*294*	*870 905*	*139*	*680 719*	*75*	*281 819*	*538*	*2 047 908*

I förhållande till den producerade kvantiteten representerade lönerna till förvaltningspersonalen en utgift per ton råsocker af 6·68 kr. och per ton raffinad af 8·08 kr. [2])

Af hela det inom sockerindustrien i löner utbetalta beloppet, hvilket uppgick till 8 557 941 kr., utgick 76·1 proc. till arbetarna och 23·9 proc. till förvaltningspersonalen.

[1]) Här förekommande summa siffror öfverstiga antagligen totalantalet inom industrien sysselsatta personer, enär samma personer sannolikt i vissa fall i tabellen redovisats under olika rubriker.

[2]) Äfven dessa siffror hafva beräknats på i not 1, sid. 66, angifvet sätt. Beloppen för lönerna till den under »allmän förvaltning» upptagna personalen hafva fördelats på de olika fabriksgrupperna efter antalet till hvarje grupp hörande fabriker.

d. Fabriksföretagens ekonomiska förhållanden.

Inom den svenska sockerindustrien utöfva för närvarande följande 4 företag sin verksamhet, nämligen Svenska sockerfabriksaktiebolaget, Stockholm, Lidköpings sockerfabriksaktiebolag, Lidköping; Östergötlands sockerfabriksaktiebolag, Linköping samt Södra Kalmar läns och Ölands sockerfabriksaktiebolag, Mörbylånga.

Såsom redan tidigare omnämnts, har svenska sockerfabriksaktiebolaget år 1907 bildats genom sammanslagning till ett företag af 19 vid nämnda tid verksamma, själfständiga företag. Likaså har omförmälts, att de öfriga trenne nu bestående företagen, af hvilka Lidköpingsfabriken började sin verksamhet år 1904, Linköpingsfabriken år 1905 samt fabriken i Mörbylånga år 1908, bildat en gemensam intressegrupp. I det följande skola dessa tre sistnämnda företag tillsammans benämnas Lidköpingsgruppen. Af nedanstående siffror framgår, hur rikets sockerproduktion år 1910/11 fördelade sig mellan svenska sockerfabriksaktiebolaget å ena och Lidköpingsgruppen å andra sidan.

	Antal råsocker-fabriker	Antal raffina-derier	Betareal har	%	Betafverkning ton	%	Produktion. Råsocker ton	%	Raffinad ton	%
Sv. sockerfabriks-aktiebolaget ...	18 [1])	9	33 158	94·4	1 053 961	95·4	166 081	95·5	122 646	93·7
Lidköpingsgrup-pen	3	1	1 976	5·6	51 152	4·6	7 840	4·5	8 206	6·3
Inalles	*21*	*10*	*35 134*	*100·0*	*1 105 113*	*100·0*	*173 921*	*100·0*	*130 852*	*100·0*

Det är sålunda endast omkr. $^1/_{20}$ af rikets sockerproduktion, som kommer på Lidköpingsgruppen, medan de återstående $^{19}/_{20}$ behärskas af sockerfabriksaktiebolaget.

Balanskonton och ekonomisk afkastning.

En öfverblick öfver sockerfabriksföretagens ekonomiska ställning vid slutet af verksamhetsåret 1911/12 gifves af följande sammanställning, hvars siffror hämtats ur bolagens i styrelseberättelserna publicerade balanskonton.

[1]) Dessutom 3 saftstationer.

Svenska sockerindustriens samtliga företag år 1912.

Tillgångar:	Sv. sockerfabriksaktiebolaget kr.	Lidköpingsbolaget kr.	Linköpingsbolaget kr.	Ölandsbolaget kr.
Raffinaderier	42 977 420	—	—	—
Kombinerade råsockerfabriker och raffinaderier	32 271 513	3 546 957	—	—
Råsockerfabriker	53 644 808	—	1 760 000	1 675 617
Saftstationer	1 771 330	—	—	—
Fabrikernas lager och förbrukningsmaterial	31 143 497	792 229	134 135	108 569
Jordbruksfastigheter	6 848 576	8 000	754 736	—
Jordbruksinventarier	2 448 158	500	402 218	—
Varufordringar	3 955 060	607 451	113 087	130 134
Andra fordringar	181 700	82 474	15 000	—
Aktier	789 440	1 935 470	124 525	104 500
Obligationer	500 000	397 940	—	80 000
Pensionsfondens värdehandlingar	791 870	—	—	—
Depositionskonto (skattelån)	3 223 680	—	—	—
Räkningar med banker	386 000	131 131	45 000	1 080
Diverse tillgångar	[1]) 806 915	1 840	[5]) 229 136	[6]) 250 496
Balanserad förlust från tidigare år	—	—	—	123 505
Kontant kassa	1 859	224	738	317
Summa	**181 741 826**	**7 504 216**	**3 578 575**	**2 474 218**
Skulder:				
Stamaktiekapital	135 000 000	2 200 000	2 005 000	1 200 000
Preferensaktiekapital	—	1 300 000	205 000	—
Reservfond	3 905 703	60 000	13 500	—
Dispositionsfond	1 000 000	—	13 768	—
Afskrifningsfond	—	300 000	30 000	—
Upplånadt kapital	23 604 650	2 969 168	1 130 444	798 000
Fonder för särskilda ändamål[2])	[3]) 2 802 857	—	—	—
Skattelånekonto	3 223 680	—	—	—
Diverse passiva	[4]) 932 224	507 395	130 806	350 784
Tidigare saldo	374 181	31 394	—	—
Årets vinst	10 898 531	136 259	50 057	125 434
Summa	**181 741 826**	**7 504 216**	**3 578 575**	**2 474 218**

[1]) Däraf: Järnvägsvagnar och lokomotiv 601 899, kalkstensbrott 61 871, torffabrik 61 632, förlag för hvitbetsfrödling 74 159 kr. [2]) Ej reserv- eller vinstregleringsfonder. [3]) Däraf: Pension- och understödsfonder 2 549 884, olycksfallsersättningsfonden 160 063, sjöförsäkringsfonden 84 910 kr. [4]) Däraf: Räntor 519 818, skatter 377 463, agentprovisioner 18 411 kr. [5]) Däraf: Diverse inventarier vid fabriken, såsom lokomotiv, decauvillespår 53 414, körvågar 19 442, hvitbetfrö 56 447, »betkampanjen 1912» 67 148, jordbrukets driftkostnader $^{14}/_{5}$—$^{30}/_{6}$ 1912 1 822, nyreparationer 28 434 kr. [6]) Däraf: Järnvägs-, vatten- och elektriska anläggningar 113 022, järnvägsvagnar och lokomotiv 19 465, diverse inventarier 58 301, vågstationer 20 142, för året utsådt betfrö 19 833, obligationslånekostnader 18 991.

En sammanställning af svenska sockerfabriksaktiebolagets balansräkningar för hvart och ett af dess fem verksamhetsår meddelas i nedanstående tablå.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget åren 1908—1912.

Tillgångar:	1908	1909	1910	1911	1912
Raffinaderier	33 550 563	43 506 780	43 384 485	43 168 019	42 977 420
Kombinerade råsockerfabriker och raffinaderier	32 949 883	32 869 056	32 584 393	32 318 685	32 271 513
Råsockerfabriker	63 698 415	55 517 770	54 977 367	54 287 261	53 644 808
Saftstationer	1 931 500	1 910 375	1 859 575	1 806 625	1 771 330
Fabrikernas förlagskonto	27 255 217	27 314 624	26 890 483	33 059 773	31 143 497
Jordbruksfastigheter	6 536 772	6 806 806	6 856 536	6 879 873	6 848 576
Jordbruksinventarier	2 779 213	2 944 457	3 075 235	2 792 754	2 448 158
Varufordringar	2 346 051	3 929 747	5 411 537	5 700 152	3 955 060
Andra fordringar	422 009	—	[3]) 199 015	[4]) 201 808	[5]) 181 700
Aktier	6 216 028	1 721 437	1 587 266	983 830	789 440
Obligationer	500 000	500 000	500 000	500 000	500 000
Pensionsfondens värdehandlingar	384 700	453 700	436 750	788 500	791 870
Järnvägsvagnar och lokomotiv	703 095	700 936	647 916	624 094	601 899
Kalkstensbrotten på Gottland	20 964	20 964	61 271	61 271	61 871
Hulta & Byrhults torffabrik	71 522	70 926	67 735	64 653	61 632
Förlag för hvitbetsfröodling	86 602	85 799	82 767	80 797	74 159
Organisationskostnader	—	681 136	581 136	—	—
Depositionskonto (skattelån)	—	—	3 223 680	3 223 680	3 223 680
Räkningar med banker	—	—	—	—	386 000
Diverse tillgångar	[1]) 11 653 796	[2]) 7 856 766	34 881	31 249	7 354
Kontant kassa	1 577	889	9 516	2 545	1 859
Summa kr.	**191 107 907**	**186 892 168**	**182 471 544**	**186 575 569**	**181 741 826**

[1]) Däraf: Garantiförbindelser för obligationslån 9 296 000, obligationslånets kostnader 700 080, Säbyholms järnväg 263 300, råsocker 1 384 411 kr. [2]) Däraf: Garantiförbindelser för obligationslån 7 567 101, Säbyholms järnväg 263 350 kr. [3]) »Säbyholms järnvägslånekonto». [4]) Däraf: »Säbyholms järnvägslånekonto» 183 802 kr. [5]) Däraf: »Säbyholms järnvägslånkonto» 180 355 kr.

Skulder:	1908	1909	1910	1911	1912
Aktiekapital	133 856 300	135 000 000	135 000 000	135 000 000	135 000 000
Reservfond	—	1 000 000	1 882 253	2 860 317	3 905 703
Dispositionsfond	—	—	—	—	1 000 000
Pensions- och understödsfonder	[1]) 1 745 702	[1]) 1 934 634	[1]) 1 966 896	[1]) 2 507 038	[1]) 2 557 884
Olycksfallsersättningsfond	—	40 592	85 403	125 562	160 063
Sjöförsäkringsfond	—	—	30 000	57 793	84 910
Upplånadt kapital	45 726 668	38 828 559	29 622 535	31 080 869	23 604 650
Skatter	—	—	48 190	314 813	377 463
Skattelånekonto	—	—	3 223 680	3 223 680	3 223 680
Diverse passiva	[2]) 939 240	[3]) 828 753	[4]) 658 197	[5]) 660 941	[6]) 554 761
Tidigare saldo	—	437 098	173 754	290 698	374 181
Årsvinst	8 839 997	8 822 532	9 780 636	10 453 858	10 898 531
Summa kr.	**191 107 907**	**186 892 168**	**182 471 544**	**186 575 569**	**181 741 826**

Vid en närmare analys af dessa svenska sockerfabriksaktiebolagets balanskonton i den mån detta trots deras och årsredogörelsernas ofullständighet är möjligt, framgår, att af bolagets tillgångar år 1912 ett belopp af 137 513 647 kr. eller 74·2 proc., d. v. s. $^3/_4$, utgjordes af fabriker och jordbruksfastigheter. Häraf kommo 130 665 071 kr. på fabriker och återstoden eller 6 848 576 kr. på jordbruksegendomar. En sammanställning af de bokförda värdena å motsvarande poster i samtliga de bokslut, som bolaget afslutat sedan sitt bildande, gifves af nedanstående tablå. [7])

	1908 kr.	1909 kr.	1910 kr.	1911 kr.	1912 kr.
Råsockerfabriker	63 698 415	55 517 770	54 977 367	54 287 261	53 644 808
Raffinaderier	33 550 563	43 506 780	43 384 485	43 168 019	42 977 420
Kombinerade fabriker	32 949 883	32 869 057	32 584 393	32 318 685	32 271 513
Saftstationer	1 931 500	1 910 375	1 859 575	1 806 625	1 771 330
Summa fabriksfastigheter	*132 130 361*	*153 803 982*	*132 805 820*	*131 580 590*	*130 665 071*
Jordegendomar	6 536 772	6 806 806	6 856 536	6 879 873	6 848 576

[1]) Däraf: Byggnadsfond för domkyrkohemman i Arlöf 8 000 kr. [2]) Däraf: Räntor 817 321, agentprovisioner 16 344 kr. [3]) Däraf: Räntor 747 185, agentprovisioner 36 853, vinstutdelning 44 715 kr. [4]) Däraf: Räntor 598 019, agentprovisioner 38 588, vinstutdelning 21 590 kr. [5]) Däraf: Räntor 623 475, agentprovisioner 17 962, vinstutdelning 19 504 kr. [6]) Däraf: Räntor 519 818, agentprovisioner 18 411, vinstutdelning 16 533 kr.

[7]) I olikhet med hvad fallet var i styrelseberättelsen för år 1908 angifves icke i de följande årens berättelser, att värdet af »byggnader, maskiner och inventarier» ingår i de för fabrikerna bokförda belopp, ehuru så utan tvifvel torde vara fallet.

Såsom af dessa siffror framgår, hafva de angifna värdena varit underkastade endast obetydliga förändringar under de fem af boksluten berörda åren, om man undantager den (enligt uppgift på en felföring beroende) afsevärda skiljaktigheten i förhållandet mellan åren 1908 och 1909 ifråga om de för resp. råsockerfabriker och raffinaderier bokförda värden, hvilken likväl icke inverkat på slutsumman för fabriksfastigheterna under nämnda år. Värdet å de såsom fabriker upptagna tillgångarna upptogos år 1908 till 132 130 361 och år 1912 till 130 665 071 kr., en minskning således af 1 465 290 kr. eller 1·1 proc. af värdet år 1908. Fabrikernas brandförsäkringsvärde uppgafs år 1912 till 20 249 640 kr. Jordbruksfastigheterna redovisades bland aktiva år 1908 med 6 536 772 och år 1912 med 6 848 576 kr., utvisande en ökning af 311 804 kr. eller 4·8 proc. af summan för förstnämnda år.

Rörande de afskrifningar, som under resp. verksamhetsår företagits å bolagets bokförda fastighetsvärden, gifva de i styrelseberättelserna tillgängliga uppgifterna vid handen, att till sådana afskrifningar böra hänföras de belopp, med hvilka hvarje fabriks konto för maskiner och inventarier årligen debiterats. Dessa afskrifningar hafva uppgått till:

	1908	1909	1910	1911	1912
kr.	1 574 921	1 539 883	[1]) 1 571 589	[1]) 1 651 746	[1]) 1 649 779
i proc. af fabriksvärdet	1·2	1·1	1·2	1·3	1·3

Af det anförda framgår, att, utöfver nyssnämnda afskrifningar å maskiner och inventarier, bolagets bokförda fastighetsvärden i stort sedt icke godtskrifvits för andra belopp än dem, med hvilka resp. konton under de fem verksamhetsåren sedan bolagets bildande belastats på grund af eventuellt förekommande nybyggnader, nyanskaffningar, reparationer o. d. Emellertid har någon fabrik eller saftstation under de berörda åren hvarken förvärfvats eller försålts af bolaget. I redogörelsen för år 1911/12 uppgifves, att under året afskrifvits 221 792 kr. för i fabriksdriften använda byggnader, motsvarande, enligt berättelsen, »den i skattelagstiftningen numera medgifna minskningen af husbyggnaders värden i följd af naturlig slitning». Lägges detta belopp till den ofvan angifna afskrifningen å maskiner etc., uppgår denna för år 1912

[1]) Detta belopp är ej fullt exakt, enär det i berättelsen uppgifvits tillsammans med afskrifningar å de särskildt redovisade värdena för järnvägsvagnar och lokomotiv. I boksluten för åren 1908 och 1909 angåfvos dessa sistnämnda afskrifningar till resp. 37 005 och 36 576 kr., hvadan de för hvartdera året 1910—12 antagits utgöra 40 000 kr., med hvilket belopp berättelsens siffra för resp. års här berörda afskrifningar minskats för erhållande af den i tablån angifna summan.

till 1 871 571 kr. eller 1·4 proc. å fabriksvärdet. (Jfr sid. 76, not 2.) Afskrifningen å maskiner och inventarier samt järnvägsvagnar och lokomotiv uppgifves samtidigt uppgå till 5 proc.

I sådant sammanhang synes det icke vara utan intresse att jämföra de här omnämnda värdena med de belopp, hvilka angifva de af bolaget beräknade anläggningsvärdena af de fastigheter och inventarier, som vid bolagets bildande blefvo dettas egendom. Såsom tidigare anförts, har bolaget uppgifvit nämnda värden till en totalsumma för fabrikerna af 103 748 100 och för jordegendomarna af 6 664 525 kr. Det förra beloppet utgjorde således 78·5 proc. af den summa, till hvilken fabriksfastigheternas värde upptogs i bokslutet för 1908 samt 78·8 proc. af motsvarande värde för år 1912. Däremot öfverensstämma dessa båda sistnämnda belopp nära med det totalbelopp, hvilket vid svenska sockerfabriksaktiebolagets bildande af bolaget utbetalades i ersättning till de fusionerade företagen och som skulle utgöra likvid ej blott för fastigheter och inventarier utan jämväl för dessa företags löpande affär och andra immateriella värden, gemensamt angifna med beteckningen »good will». Denna sistnämnda totalsumma, hvilken, såsom å sid. 34 meddelats, af bolaget uppgifvits till 134 085 240 kr. och hvars höjd nära öfverensstämmer med bolagets till ett belopp af 135 000 000 kr. uppgående aktiekapital, kommer, som sagdt, de nyss åberopade bokföringsvärdena för bolagets fabriksfastigheter mycket nära — den öfverstiger detta värde för år 1908 med blott 1 954 879 kr. och för år 1912 med 3 420 169 kr. eller 2·6 proc. Hvad värdet å bolagets jordbruksfastigheter beträffar, så understiger dess år 1908 bokförda belopp med endast 127 753 kr. eller 1·9 proc. det inköpspris för dessa egendomar, som, enligt hvad förut meddelats, af bolaget uppgifvits.

En jämförelse mellan de för hvarje olika slag af fabriker (incl. inventarier) år 1912 bokförda värdena och antalet på hvarje sådan post kommande fabriker gifver såsom resultat följande genomsnittsvärden:

	Antal	Bokfördt värde år 1912 kr.	Genomsnittsvärde per fabrik
Råsockerfabriker	15	53 644 808	3 576 321
Raffinaderier	6	42 977 420	7 162 903
Kombinerade fabriker	3	32 271 513	10 757 171
Saftstationer	3	1 771 330	590 443

Beträffande öfriga bland de såsom tillgångar för svenska sockerfabriksaktiebolaget upptagna värden må anmärkas endast rörande det belopp af 31 143 497 kr., som uppförts under rubriken »fabrikernas för-

lagskonto» och som näst fastigheterna utgör den viktigaste posten bland aktiva, att den i bolagets balanskonto upptagits under beteckningen »fabrikernas förlagskonto» samt utgör hufvudkontorets fordran hos bolagets samtliga fabriker. Denna fordran har beräknats såsom saldo af nedanstående tillgångar och skulder:

Tillgångar:	Kr.	*Skulder:*	Kr.
Sötvaror och snitsel	30 023 177	Sockerskatt	4 425 078
Stenkol och andra brännmaterial	724 330	Räntor	44 392
Diverse materialier	626 418	Bankräkning	590 344
Kalksten och kalk	212 011	Diverse kreditorer	82 060
Pressväf	84 316	Hufvudkontoret	31 143 497
Emballage	1 041 385		
Hvitbetsfrö	359 618		
Diverse debitorer (fordringar för socker samt förskott å hvitbetor)	2 799 991		
Bankräkning	361 624		
Kontant	52 501		
	Summa 36 285 371		*Summa 36 285 371*

Det stora bolagets aktiekapital, hvars belopp är det utan jämförelse största, hvaröfver något i vårt land arbetande inhemskt företag förfogar, var i april 1912, enligt hvad som från bolaget uppgifvits på grundval af anteckningar rörande lyftad utdelning för kupong nr 4 (1911), fördeladt på sammanlagdt 8 886 aktieägare enligt följande närmare siffror:

Antal aktier	Antal aktieägare
1— 5	1 530
6— 10	1 300
11— 20	1 241
21— 50	1 812
51— 100	1 157
101— 500	1 383
501— 1 000	254
1 001— 5 000	180
5 001—10 000	17
öfver 10 000	12
	Summa 8 886

Bolagets reservfond uppgick enligt 1912 års balanskonto till 3 905 703 kr., hvartill kommer en dispositionsfond af 1 000 000 kr. eller 3·6 proc. af aktiekapitalet. Enligt beslut, fattadt vid bolagsstämma i slutet af år 1912, höjdes reserv- och dispositionsfonderna med sammanlagdt 2 450 000 kr., så att de f. n. utgöra tillsammans 7 355 703 kr. eller 5·4 proc. af aktiekapitalet.

Af det upplånade kapitalet, som (excl. räntor) uppgick till 23 604 650 kr. eller 17·5 proc. af aktiekapitalet, utgjorde 22 102 000 kr. obligationslån.

Det af bolaget såsom årsvinst redovisade beloppet uppgick år 1912 till 10 898 531 kr. eller 8·1 proc. af aktiekapitalet. Huru motsvarande belopp gestaltat sig under de år bolaget varit verksamt framgår närmare af nedanstående siffror, som äfven redogöra för hvilka belopp som resp. år afsatts till reserver, utdelats och afskrifvits.

	År 1908 [1]	År 1909	År 1910	År 1911	År 1912
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Aktiekapital	133 856 300	135 000 000	135 000 000	135 000 000	135 000 000
Årsvinst	[2] 8 839 997	[2] 8 822 532	[2] 9 780 636	[2] 10 453 858	[2] 10 898 531
» i proc. af aktiekapitalet	6·6	6·5	7·2	7·7	8·1
Disponerat för:					
reserver och disposition	1 437 098	1 056 007	1 268 762	2 419 567	2 450 000
afskrifningar	710 084	103 623	585 629	224 989	105 734
utdelning	6 692 815	8 100 000	8 100 000	8 100 000	8 100 000
» i proc.	5·0	6·0	6·0	6·0	6·0

Såsom af tablåns siffror framgår, har sockerfabriksaktiebolaget så godt som år för år under den berörda femårsperioden förbättrat det af bolaget såsom årsvinst redovisade beloppet. Talen visa i detta hän-

[1]) Räkenskapsåret omfattar blott tio månader.

[2]) Dessutom afskrifningar:

	1908	1909	1910	1911	1912
å fabriksbyggnader	—	—	—	—	221 792
» jordbruksbyggnader	—	—	—	—	45 699
» maskiner och inventarier	1 574 921	1 539 883	1 611 589	1 691 746	1 689 779
» järnvägsvagnar och lokomotiv	37 005	36 576			
» organisationskostnader	63 932	—	—	—	—
Summa kr.	*1 675 858*	*1 576 459*	*1 611 589*	*1 691 746*	*1 957 270*

seende en jämn uppåtgång från år 1909 med en vinst, som motsvarade 6·5 proc. af aktiekapitalet till år 1912 med en vinst af 8·1 proc. af aktiekapitalet. Utdelningen till aktieägarne har under de fyra sista åren varit 6 proc. och utgjorde endast under det första året, hvars verksamhet omfattade blott tio månader, 5 proc. Utom det tidigare nämnda mellan 1·68 och 1·96 milj. kr. växlande belopp som af bruttovinsten årligen afskrifvits å maskiner och inventarier, byggnader m. m., har af det såsom årsvinst redovisade beloppet användts för afskrifningar belopp, som växlat mellan 0·10 och 0·71 milj. kr. för år. Det sammanlagda beloppet af sistnämnda afskrifningar uppgick för de ifrågavarande fem åren till 1 730 059 kr., hvaraf kom på lånekostnader och inventarier (hufvudsakligen kontorsinventarier) 745 802 kr., på organisationskostnader 681 136 kr., däraf 675 000 för stämpelskatt å aktier, samt på främmande aktiers konto 271 250 kr.

Nedanstående tablå meddelar för de tre till Lidköpingsgruppen hörande företag motsvarande uppgifter som tablån å sidd. 71—72 beträffande det stora sockerbolaget. Lidköpingsgruppen.

Lidköpingsgruppens företag åren 1908—1912.

Tillgångar:	1908	1909	1910	1911	1912
Kombinerad råsockerfabrik och raffinaderi	3 546 957	3 544 457	3 546 957	3 546 957	3 546 957
Råsockerfabriker	1 754 595	3 118 002	3 174 664	3 324 984	3 435 617
Fabrikernas lager och förbrukningsmaterial	997 214	1 439 017	658 861	723 969	1 034 933
Jordbruksfastigheter	725 603	726 225	743 333	752 210	762 736
Jordbruksinventarier	400 839	360 414	379 177	393 811	402 718
Varufordringar	1 248 297	776 153	1 204 360	1 054 253	850 672
Andra fordringar	70 871	40 827	101 947	153 246	97 474
Aktier	1 875 769	2 270 994	1 990 410	2 135 830	2 164 495
Obligationer	—	—	—	525 605	477 940
Räkningar med banker	409	—	31 913	277 492	177 211
Diverse tillgångar	323 266	424 113	487 550	470 545	481 472
Kontant kassa	1 119	2 102	2 525	3 517	1 279
Balanserad förlust från tidigare år	376 131	333 540	301 168	279 697	123 505
Förlust	469 566	—	—	—	—
Summa kr.	**11 790 636**	**13 035 844**	**12 622 865**	**13 642 116**	**13 557 009**

Skulder:	1908	1909	1910	1911	1912
Stamaktiekapital	5 505 000	5 505 000	5 405 000	5 405 000	5 405 000
Preferensaktiekapital	—	1 200 000	1 300 000	1 505 000	1 505 000
Reservfond	5 185	5 185	5 185	55 185	73 500
Dispositionsfond	13 705	13 705	13 705	13 705	13 768
Afskrifningsfond	—	—	—	175 000	330 000
Upplånadt kapital	4 266 815	4 767 446	4 356 178	5 065 646	4 897 612
Diverse passiva	1 996 970	1 484 697	1 312 684	1 112 614	988 985
Tidigare saldo	2 961	—	27 438	54 643	31 394
Årsvinst	—	59 811	202 675	255 323	311 750
Summa kr.	**11 790 636**	**13 035 844**	**12 622 865**	**13 642 116**	**13 557 009**

Af tablån framgår, att bland de för Lidköpingsgruppens företag år 1912 upptagna tillgångar, hvilka tillsammans uppgingo till 13 557 009 kr., fabriksfastigheternas värden utgjorde 6 982 574 kr. och jordbruksegendomarnas 762 736 kr. eller resp. 51·5 och 5·6 proc. af aktiva. Å dessa konton synas, såvidt af styrelseberättelserna framgår, inga afskrifningar under något af de fem i tablån berörda åren hafva vidtagits. Fördelade på antalet fabriker, motsvara de bokförda fabriksfastighetsvärdena (incl. inventarier) följande belopp:

	Antal	Bokfördt värde år 1912 kr.	Genomsnittsvärde per fabrik kr.
Råsockerfabriker	2	3 435 617	1 717 809
Kombinerad fabrik (hufvudsakligen raffinaderi)	1	3 546 957	3 546 957

Den bland tillgångarne redovisade posten aktier och obligationer utgöres förnämligast af Lidköpingsbolagets innehaf dels af aktier i de båda andra företagen inom gruppen, dels ock af Ölandsbolagets obligationer. Sammanlagda summan af dessa värden uppgick nämligen till 2 148 440 kr. eller 81·4 proc. af hela den här omhandlade posten. Detta belopp, hvilket gifvetvis äger motsvarighet å passivsidan, kan således i viss mån betraktas såsom dubbelräknadt i Lidköpingsgruppens balanskonto.

Aktiekapitalet uppgår för Lidköpingsgruppen till 6 910 000 kr., fördeladt på 858 händer enligt följande specifikation:

Antal aktier	Antal aktieägare
1— 5	622
6— 10	132
11— 20	40
21— 50	36
51— 100	12
101— 500	10
501—1 000	4
öfver 1 000	[1] 2
	Summa 858

De reserverade medlen hafva år 1912 upptagits till 417 268 kr. eller 6·0 proc. af aktiekapitalet. Det upplånade kapitalet belöpte sig samtidigt till 4 897 612 kr., d. v. s. till ej mindre än 70·9 proc. af aktiekapitalet och 36·2 proc. af balanskontots hela omslutningssumma.

Såsom årsvinst redovisades år 1912 för gruppens företag sammanlagdt 311 750 kr. eller 4·5 proc. af aktiekapitalet, ett belopp, som likväl på grund af bokslutets karaktär i öfrigt ej kan direkt jämföras med motsvarande siffra för svenska sockerfabriksaktiebolaget. En öfversikt af årsvinstens samt reservers, afskrifningars och utdelningars storlek under åren 1908—1912 gifves af nedanstående siffror.

	År 1908	År 1909	År 1910	År 1911	År 1912
Aktiekapital	5 505 000	6 705 000	6 705 000	6 910 000	6 910 000
Årsvinst (förlust = ÷)	÷ 469 566	59 811	202 675	255 323	311 750
» i proc. af aktiekapitalet [2]	÷ 8·5	0·9	3·0	3·7	4·5
Disponerat för:					
reserver och disposition	—	—	104 643	153 772	99 240
afskrifningar (å balanserade förluster)	—	100 118	21 471	156 192	123 505
utdelning	—	—	104 000	—	120 400
» i proc.	—	—	([3]) 8)	—	([4]) 8)

Dessa siffror visa, att det ekonomiska resultatet af de här berörda företagens drift under de i tablån angifna åren varit föga gynnsamt.

[1]) Den ena af dessa är Lidköpingsbolaget.

[2]) Siffrorna ej direkt jämförliga med motsvarande belopp för svenska sockerfabriksaktiebolaget.

[3]) Å ett preferensaktiekapital af 1 300 000 kr.

[4]) » » » » 1 505 000 »

Under år 1908 noterades en förlust, uppgående till 8·5 proc. af aktiekapitalet, 1909 bokfördes en obetydlig vinst, hvilken de tre sista åren ökats, dock utan att nå högre än till en jämförelsevis ringa förräntning af aktiekapitalet, medan samtidigt endast högst oväsentliga afskrifningar å företagens aktiva kunnat ske. Under sådana omständigheter är det icke ägnadt att förvåna, att någon utdelning till aktieägarne icke under något år förekommit, om man undantager den utdelning å preferensaktier hvilken skedde åren 1910 och 1912, men som för öfrigt år 1910 icke lärer hafva gifvits i kontant valuta. I själfva verket vill det synas ovisst, huruvida någon verklig vinst å rörelsen uppstått förrän under det sista året. De tidigare årens förluster hade nämligen ännu år 1912 icke kunnat fullt afskrifvas, utan balanserade nämnda år med 123 505 kr. Först efter disposition af en ansenlig del af 1912 års vinstmedel har denna förlust kunnat afskrifvas.

Orsakerna till att Lidköpingsgruppens företag gifvit ett i genomsnitt svagt ekonomiskt resultat, ehuru de i skattehänseende varit gynnade framför det stora bolaget, torde vara att söka framför allt i svårigheten att för betafverkningen kunna disponera öfver råvara af tillräcklig kvantitet och kvalitet, äfvensom i höga fraktkostnader samt däri, att den tekniska utrustningen af fabrikerna åtminstone till en början i vissa fall varit mindre tillfredsställande. Äfven torde den omständigheten hafva utöfvat inflytande, att åtminstone betodlarne i Östergötland ernått högre pris för sina betor än det genom aftal mellan sockerfabriksaktiebolaget och den skånska betodlarorganisationen till dess odlare betalta priset (se härom närmare sid. 96).

Såsom af tablån å sid. 70 framgår, utvisade ställningen inom hvart och ett af de tre företag, som tillsammans bilda Lidköpingsgruppen, sinsemellan en något skiljaktig karaktär. Framför allt torde här böra uppmärksammas, att år 1912 den balanserade förlusten helt kom på Ölandsbolaget, medan Lidköpingsbolaget icke blott var helt fri från en motsvarande tyngd, utan i stället förfogade öfver åtminstone formellt mot verkliga tillgångar svarande reserverade medel till ett belopp af 360 000 kr. eller 10·3 proc. af aktiekapitalet. Emellertid har det synts befogadt att, såsom i den föregående analysen af företagens balanskonton skett, sammanföra de åberopade trenne företagen till en enhet, enär de i själfva verket utgöra tre äfven ekonomiskt nära med hvarandra förbundna fabriker.

Lidköpingsbolaget, gruppens största företag, intager nämligen icke blott, såsom tidigare antydts, ställningen såsom raffinadör af Linköpings- och Ölandsfabrikernas hela produktion, utan det är därjämte moder-

företag åt båda dessa bolag. Den närmare förbindelsen i detta sistnämnda afseende mellan de tre företagen framgår af följande tablå.

		Däraf äger *Lidköpings sockerfabriksaktiebolag*	
Östergötlands sockerfabriksaktiebolag:	kr.	kr.	%
Stamaktiekapital	2 005 000	1 000 500	49·9
Preferensaktiekapital	205 000	150 500	73·4
Summa	*2 210 000*	*1 151 000*	*52·1*
Södra Kalmar läns och Ölands sockerfabriksaktiebolag:			
Aktiekapital	1 200 000	600 000	50·0
Obligationslån	798 000	397 940	50·7
Summa	*1 998 000*	*997 940*	*50·0*

Svenska sockerfabriksaktiebolagets och Lidköpingsgruppens inbördes förhållande.

I detta sammanhang må beträffande svenska sockerfabriksaktiebolagets och Lidköpingsgruppens förhållande till hvarandra nämnas, att, enligt hvad som från båda hållen samstämmigt uppgifvits, ingen som hälst öfverenskommelse till gemensamma intressens bevakande eller ordnande förefinnes mellan de båda grupperna. Endast den förbindelse har sedan det stora bolagets bildande ägt rum dem emellan, att svenska sockerfabriksaktiebolaget till Lidköpingsbolaget sålt nedanstående kvantiteter råsocker:

1907/08	3 600 ton	1910/11	910 ton
1908/09	3 488 »	1911/12	1 119 »
1909/10	1 133 »	(till 19/6 12)	

Ehuru sålunda intet aftal i sådant afseende finnes träffadt, har Lidköpingsbolaget emellertid, såvidt kunnat utrönas, följt det stora bolagets prisnoteringar för raffineradt socker.

Vissa större utgiftsposter.

Rörande vissa större utgiftsposter för sockerindustrien hafva äfven särskilda uppgifter från fabrikerna inhämtats. I det föregående har redan meddelats, att industriens totala utgift år 1910/11 för *arbetslöner* åt fabriksföretagens styrelse och öfriga ledning äfvensom förvaltnings- och arbetspersonal uppgick till 8 557 941 kr. För af fabrikerna samma år uppköpta *betor* utgafs ett sammanlagdt belopp af 27 509 935 kr. Bland öfriga poster å utgiftskontot märkas framför allt

Järnvägens namn	Inkomst af frakter för transport af: Hvitbetor kr.	Betmassa eller sockersnitsel kr.	Slamkalk och melass kr.	Råsocker kr.	Raffineradt socker kr.	Öfriga varor (t. ex. stenkol, kalksten, o. s. v.) till sockerfabrikerna kr.	Summa kr.	Totala godstrafikinkomsten kr.	Sockerfrakter i proc. af totala godstrafikinkomsten proc.
Skåne.									
Kristianstads—Hässleholms	14 124	6 423	527	—	—	—	*21 074*	632 549	3·3
Ängelholm—Klippans	13 301	5 350	3 477	—	—	—	*22 128*	72 272	30·6
Malmö—Ystads	49 399	18 568	2 351	33 898	2 619	11 643	*118 478*	498 166	23·8
Malmö—Trelleborgs	72 550	17 973	1 987	25 460	—	13 176	*131 146*	277 347	47·3
Malmö—Simrishamns	40 170	10 888	1 722	1 590	13	2 900	*57 283*	487 570	11·7
Malmö—Genarps	21 079	8 689	976	—	735	205	*31 684*	156 245	20·3
Lund—Refvinge	5 361	1 398	126	—	71	—	*6 956*	42 708	16·3
Lund—Bjärreds	2 478	1 020	—	—	27	—	*3 525*	16 293	21·6
Lund—Trelleborgs o. Lund—Kjäflinge	42 846	17 903	5 602	38 778	801	18 574	*124 504*	270 251	46·1
Kjäflinge—Børsebäcks	14 477	6 103	780	—	134	—	*21 494*	35 985	59·7
Landskrona—Kjäflinge—Sjöbo	27 998	5 632	2 135	8 703	866	2 873	*48 207*	139 131	34·7
Landskrona—Kjäflinge	25 302	8 340	3 962	49 116	2 239	12 400	*101 359*	198 439	51·1
Landskrona & Hälsingborgs	69 268	34 958	4 494	—	18 129	2 578	*129 427*	514 834	25·1
Säbyholms [1])	22 650	10 538	226	7 906	—	4 020	*45 340*	45 689	99·2
Hälsingborg—Hässleholms	28 656	12 192	1 895	—	25 601	12 751	*81 095*	1 031 405	7·9
Ystad—Brösarp	5 181	828	550	—	2 328	23	*8 910*	101 863	8·7
Ystad—Gärsnäs	85 316	25 583	5 082	—	1 341	509	*117 831*	236 887	49·7
Ystad—Skifarp	2 672	389	86	—	100	18	*3 265*	11 113	29·4
Ystad—Eslöfs	51 170	13 266	3 224	16 331	19 746	15 414	*119 151*	423 810	28·1
Trelleborg—Rydsgårds	49 775	15 124	1 742	8 941	—	28 250	*103 832*	183 232	56·7
Klippan—Eslöfs	1 619	514	1 016	—	344	10	*3 503*	95 885	3·7
Börringe—Östra Torps	34 008	8 386	2 532	15 194	—	9 808	*69 928*	105 201	66·5
Östra Skånes	49 769	22 995	7 161	19 810	—	11 857	*111 592*	692 466	16·1
Summa för Skåne	*729 169*	*253 060*	*51 653*	*225 727*	*75 094*	*147 009*	*1 481 712*	*6 269 341*	*23·6*

[1]) Särskild fabriksjärnväg å 2·6 km. längd, anlagd af Landskronafabriken och så godt som uteslutande afsedd för dess behof.

Järnvägens namn	Inkomst af frakter för transport af: Hvitbetor kr.	Betmassa eller sockersnitsel kr.	Slamkalk och melass kr.	Råsocker kr.	Raffineradt socker kr.	Öfriga varor (t. ex. stenkol, kalksten, o. s. v.) till sockerfabrikerna kr.	Summa kr.	Totala godstrafikinkomsten kr.	Sockerfrakter i proc. af totala godstrafikinkomsten proc.
Gottland.									
Gottlands	95 322	24 033	777	19 523	—	13 935	*153 590*	300 655	51·1
Ronehamn—Hemse	4 192	385	6	—	—	—	*4 583*	11 121	41·2
Slite—Roma	6 052	2 368	59	2 603	—	84	*11 166*	26 238	42·6
Klintehamn—Roma	13 196	3 574	71	3 076	—	—	*19 917*	36 410	54·7
Summa för Gottland	*118 762*	*30 360*	*913*	*25 202*	—	*14 019*	*189 256*	*374 424*	*50·5*
Öland.									
Södra Ölands	24 227	8 808	421	5 234	—	2 942	*41 632*	91 303	45·6
Östergötland.									
Fågelsta—Wadstena—Ödeshögs	10 815	2 309	—	—	767	—	*13 891*	89 930	15·4
Summa	**882 973**	**294 537**	**52 987**	**256 163**	**75 861**	**163 970**	**1 726 491**	**6 824 998**	**25·3**

frakter för betor, socker, fabriksförnödenheter o. s. v. De totala fraktkostnaderna uppgingo till 2 757 453, fördelade på:

	kr.
Järnvägsfrakter åt enskilda järnvägar	1 240 548
» » statens »	537 500
sjöfrakter » svenska fartygsägare	974 370
» » utländska »	5 035
Summa	*2 757 453*

En särskild betydelse får bland dessa belopp framför allt den till de enskilda järnvägarna utbetalade summan, enär denna för åtskilliga järnvägar utgör en afsevärd del af hela dess inkomst af godstrafiken. För att belysa denna fråga hafva genom hänvändelse till förvaltningarne för så godt som samtliga enskilda järnvägar, hvilka trafikera de trakter af landet, där sockerfabriker utöfva sin verksamhet, inhämtats de i föregående tabell sammanställda upplysningar i ämnet.

Af tabellen framgår, att inkomsten af sockerfrakter (häri inberäknadt betfrakter) för de i tabellen berörda skånska järnvägarne uppgick till i genomsnitt $^1/_4$ och för de gottländska till hälften af deras totala godstrafikintäkter. För åtskilliga banor i Skåne steg emellertid denna relation afsevärdt öfver den åberopade medelsiffran och nådde sockerfrakternas totalbelopp för flera af de största järnvägarna till omkr. hälften eller $^2/_3$ af hela godstrafikinkomsten.

2. Hvitbetsodlingen.

a. Betodlingens utbredning.

Hvitbetsodlingens geografiska utbredning.

Det har ifråga om råsockerindustriens lokala förekomst inom riket redan påvisats, att den är koncentrerad framför allt till Skånes västra och södra delar. Den afgörande orsaken härtill är gifvetvis den, att det är i dessa trakter af landet, som hvitbetsodlingen vunnit sin största utbredning, tack vare dessa bygders för en framgångsrik sockerbetsodling synnerligen lämpliga klimat.

Följande siffror, hämtade ur den officiella statistikens redogörelse för kampanjen 1910/11, belysa den svenska hvitbetsodlingens geografiska utbredning.

	Betareal		Betskörden			Råsockerutbyte i % af betvikten (reduceradt tal)
	har	%	ton	%	per har	
Östergötlands län	875	2·5	22 737	2·1	25·9	14·9
Gottlands »	2 481	7·1	68 456	6·2	27·6	15·7
Blekinge »	1 205	3·4	34 681	3·1	28·7	15·1
Kristianstads »	3 515	10·0	103 769	9·4	29·5	15·9
Malmöhus »	25 306	72·0	828 001	74·9	32·7	15·6
Hallands »	652	1·9	19 054	1·7	29·0	14·0
Kalmar »	919	2·6	24 609	2·2	26·7	14·9
Skaraborgs »	181	0·5	3 806	0·4	20·9	15·1
Inalles	*35 134*	*100·0*	*1 105 113*	*100·0*	*31·4*	*15·5*

Emellertid äro dessa uppgifter icke fullt exakta, enär de äro byggda på uppgifter rörande betafverkningen vid de inom de olika länen belägna fabrikerna, och uppgifter angående betareal o. s. v. sålunda äro lokaliserade till det län, där resp. fabriker äro belägna. Autentiska siffror rörande betodlingens geografiska fördelning hafva emellertid inhämtats genom särskild hänvändelse till fabrikerna, och äro dessa siffror sammanställda i nedanstående tablå.

	Betareal		
	har	%	enligt officiella statistiken %
Östergötlands län	876·0	2·5	2·5
Gottlands »	2 527·2	7·2	7·1
Blekinge »	567·5	1·6	3·4
Kristianstads »	5 665·7	16·3	10·0
Malmöhus »	23 708·8	67·6	72·0
Hallands »	652·0	1·9	1·9
Kalmar »	872·0	2·5	2·6
Skaraborgs »	166·0	0·5	0·5
Älfsborgs »	15·5	—	—
Kronobergs »	3·6	—	—
Inalles	*35 054·3*	*100·0*	*100·0*

Såsom framgår af dessa siffror, hvilka i någon mån skilja sig från den officiella statistikens, kom af rikets hela betareal drygt $^2/_3$ ensamt på Malmöhus län. Hela den skånska provinsen omslöt nära $^{17}/_{20}$ af all svensk med sockerbetor odlad jord och lika mycket af dess betskörd. Af öfriga landskap är det endast Gottland, som i detta afseende tillvunnit sig någon betydelse, medan odlingen i Öster- och Västergötland, Halland och Blekinge samt å Öland ännu icke fått någon nämnvärd omfattning.

Äfven ifråga om skördekvantitet per ytenhet synes Skåne stå främst, med 32·7 ton per har för Malmöhus län, medan skörden i Östergötland stannade vid 25·9 och i Västergötland vid 20·9 ton per har.

En bild af betodlingens utveckling och ståndpunkt särskildt i de landskap, där odlingen senast påbörjats gifves af omstående tablå:

År	Västergötland		Östergötland		Öland	
	Odlad areal	Skördade betor per har	Odlad areal	Skördade betor per har	Odlad areal	Skördade betor per har
	har	ton	har	ton	har	ton
1904	113	10·6	—	—	—	—
1905	727	12·8	774	19·0	—	—
1906	900	15·6	857	22·4	—	—
1907	250	12·6	836	17·3	—	—
1908	156	16·8	949	22·0	520	20·9
1909	164	16·6	955	21·0	576	22·6
1910	181	20·9	876	25·9	631	26·7
1911	227	18·5	1 083	23·2	794	

Hvitbetsareal och annan åkerareal.

Den år 1910 med betor odlade arealen utgjorde 0·96 proc. af rikets hela åkerareal, beräknad till 3 644 905 har. Däremot uppgick värdet af betskörden enligt inhämtade uppgifter till 27·51 milj. kr. eller 3·5 proc. af totalvärdet å landets hela skörd samma år, beräknad till 788·8 milj. kr. Till jämförelse må meddelas, att, medan den med potatis odlade jorden utgjorde 4·2 proc. af rikets hela åkerareal, så uppgick värdet af potatisskörden till 6·4 proc. af landets hela skördevärde. Ifråga om sockerbetorna var proportionen mellan dessa tal sålunda 100 : 365, men ifråga om potatisen 100 : 152.

Förhållandet mellan hela den odlade jordens och betarealens storlek i de tre län, hvilka för betodlingen äro af den relativt största betydelsen, framgår af följande siffror.

	Åker och annan odlad jord år 1910 har	Däraf hvitbetsareal har	%
Malmöhus län	338 534	23 709	7·0
Gottlands »	69 977	2 527	3·6
Kristianstads »	246 613	5 666	2·3

b. Betodlingen och jordbruket.

Betodlingen och jordkulturen.

Det synes numera i allmänhet vara erkändt, att hvitbetsodlingen haft och har en afsevärd betydelse för jordbrukets utveckling i de trakter, där denna odling med framgång idkas. Sockerbetan ställer höga anspråk på jordens kultur — en lönande sockerbetsodling kan bedrifvas endast under förutsättning af, att jorden är djupt och väl

dränerad, omsorgsfullt bearbetad, fri från ogräs samt i hög växtkraft. Då hvitbetan fordrar en god plats i växtföljden, men äfven är en förträfflig förfrukt för andra växter, måste man vid sockerbetsodlingen frångå de äldre växtföljdssystemen och tillämpa nya, mera rationella anordningar. Införandet af sockerbetsodling betyder i regel öfvergång från ett mer eller mindre extensivt till ett intensivt jordbruk med en efter de olika kulturväxternas behof lämpligen afpassad växtföljd. Sockerbetan ställer äfven stora kraf på jordens växtnäringsförråd, och för att tillfredsställa dessa tarfvar sockerbetsodlingen sålunda riklig gödsling och öfverhufvud taget all den jordens bearbetning, som höjer dennas kulturtillstånd och ökar dess bördighet.

Betodlingen och boskapsskötseln.

För den med jordbruket förenade boskapsskötseln har odlingen af sockerbetor samt råsockerfabrikationen den redan tidigare antydda betydelse, som ligger i produktionen af lätt tillgängliga och billiga fodermedel. Redan betblasten är ett godt foder åt kreatur. Betydligt värdefullare är likväl betmassan, som vid råsockerfabrikationen erhålles i stor myckenhet och afyttras till billigt pris åt betodlarne. Betmassan får ökadt värde därigenom, att den tål lång förvaring utan att undergå nämnvärd försämring. Det slag af särskildt preparerad betmassa, som benämnes sockersnitsel, innehåller betydligt mera af värdefulla näringsämnen än vanlig betmassa, men förekommer tillsvidare endast i ringa kvantiteter och till afsevärdt högre pris. Däremot har melassen, äfven den en affallsprodukt vid sockertillverkningen, en rikligare förekomst och representerar föga mindre fodervärde än snitseln. Till 1 foderenhet beräknas nämligen i medeltal 1·2 kg sockersnitsel och 1·5 kg melass. Motsvarande siffra för färsk betmassa är 12·5 och för väl lagrad massa 10·0 kg.

Betodlingens ekonomi, m. m.

Betodlingen får på grund af alla här antydda omständigheter gifvetvis äfven en stor ekonomisk betydelse för jordbruket. De tidigare omnämnda siffrorna visa, att betskörden år 1910 för alla betodlare i riket inbragte 27·5 milj. kr., hvaraf kommo endast på odlarne i västra och södra Skåne i det närmaste 19·3 milj. kr. Betodlingen tarfvar emellertid för sitt bedrifvande ett betydande mått af mänsklig arbetskraft och bereder sålunda härigenom för ett afsevärdt antal personer i betodlingsnejderna eller dessas grannskap en sysselsättning och en inkomst, som, betodlingen förutan, sannolikt ej skulle förekomma.

Rörande dessa omständigheter äfvensom vissa öfriga med betodlingen sammanhängande förhållanden hafva från såväl fabrikerna som

betodlarnes organisationer inhämtats vissa uppgifter, för hvilkas hufvudsakliga innehåll här nedan i korthet skall redogöras.

Antal betodlare.

Betodlingen bedrifves dels å fabrikernas under eget bruk varande gårdar, dels af enskilda betodlare. På fabrikernas egen mark odlas emellertid numera endast en ringa mängd af de afverkade betorna. Siffrorna för år 1910/11 visade i detta hänseende följande fördelning:

	Fabrikernas odling	Enskilda betodlares odling	Total betareal
Areal har	1 183·0	33 871·3	*35 054·3* [1])
I procent	3·4	96·6	*100·0*

Så godt som hela den med hvitbetor odlade jorden var sålunda i enskilda jordbrukares ägo. Af stort intresse är det under sådana omständigheter att fastställa, huru stor betareal som kom på hvarje odlare, för att därigenom få en ledning för bedömande af huruvida betodlarne återfinnas bland det stora eller det mindre jordbrukets utöfvare. De till belysande häraf infordrade uppgifterna hafva sammanställts i nedanstående tablå.

Län	Antal betodlare med en betareal af högst ½ har	½—1 har	1—3 har	3—5 har	öfver 5 har	Summa betodlare	Summa betareal har	Betareal i genomsnitt per odlare har
Malmöhus	3 629	1 738	2 864	1 058	985	*10 274*	22 771·9	2·2
Gottlands	1 813	765	395	30	26	*3 029*	2 508·9	0·8
Kristianstads...	867	687	891	192	181	*2 818*	5 608·9	2·0
Kalmar	142	202	200	55	83	*682*	872·0	1·3
Blekinge	147	102	97	10	16	*372*	567·5	1·5
Östergötlands .	111	73	86	23	33	*326*	715·0	2·2
Hallands	77	54	56	13	24	*224*	642·0	2·9
Skaraborgs ...	18	27	21	3	18	*87*	166·0	1·9
Älfsborgs	9	6	3	1	1	*20*	15·5	0·8
Kronobergs ...	—	3	1	—	—	*4*	3·6	0·9
Summa	*6 813*	*3 657*	*4 614*	*1 385*	*1 367*	*17 836*	*33 871·3*	*1·9*

Enligt dessa siffror var sålunda det sammanlagda antalet betodlande jordbrukare i vårt land år 1910 17 836. Af dessa hade närmare $^6/_{10}$ en betareal om högst 1 har och nära $^4/_{10}$ af högst ½ har. I genom-

[1]) Siffran är 80 har mindre än den officiella statistikens. Se sid. 84.

snitt uppgick betarealen till 1·9 har per odlare, men växlade mellan 0·8 för Gottlands och 2·9 för Hallands län. Medeltalet för Malmöhus län utgjorde 2·2 har per odlare. I stor utsträckning torde betodlingen bedrifvas framför allt af smärre jordbrukare.

Betodlingsarbetet.

Arbetet vid odling af sockerbetor består i beredning af jorden för sådden, själfva sådden, sommarskötseln samt upptagningen. *Beredningen* af jorden sker på vanligt sätt. *Sådden* verkställes med vanlig radsåningsmaskin, hvarvid iakttages att afståndet mellan raderna bör utgöra 45 cm. Det för betodlingen egentligen karaktäristiska arbetet börjar först med sommarskötseln, som består af hackning samt gallring. *Hackning* (rensning från ogräs samt uppluckring af jorden) utföres minst 3 gånger under sommarens lopp. Hackningen verkställes mellan plantraderna med hästhacka samt intill raderna och i öfrigt, där större försiktighet erfordras, medelst handhacka. Samtidigt med första hackningen verkställes äfven s. k. grupphackning. Härvid hackas med handhackan bort betplantor uti raderna, så att små tufvor på 5 à 6 betplantor bildas med c:a 25 cm:s mellanrum. Mellan 1:sta och 2:dra hackningen äger *gallringen* rum; därvid borttagas öfriga betplantor i hvarje tufva, så att endast en blir kvarstående. Gallringen fordrar stor försiktighet och måste utföras med hand. Med *upptagningen* förstås ej blott själfva upptagandet af betplantan utan äfven rengöringen af betan, afskärandet af blastern och den s. k. nacken af betan samt betornas hopande i högar eller rader. Egentliga betupptagningsmaskiner hafva ej kommit i bruk, enär några fullt ändamålsenliga sådana ännu icke lära finnas. För själfva lossandet af betan brukas dock numera ofta en s. k. betlossningsmaskin. Maskinen lossar och skjuter upp betan något, men denna blir fortfarande stående kvar i sitt hål. Vanligast torde dock ännu härtill användas handgrep (särskildt konstruerad betgrep). Samtidigt med själfva upptagandet rengöres betan med hand, blastern och nacken afskäres och betorna hopas på åkern i högar eller rader för att bortköras. Särskildt under regniga höstar blir naturligtvis betupptagningen ett mycket tungt och besvärande arbete.

Betodlingsarbetarne.

De jordbrukare, hvilkas betareal ej öfverstiger ½ har, synas i regel icke anlita främmande arbetskraft särskildt för betodlingen. Knappast häller torde detta i någon nämnvärd utsträckning vara fallet med ägare till betarealer om högst 1 har. Öfverstiger odlingen denna storlek, torde den emellertid i allmänhet tarfva så mycket arbete, att det ej kan utföras ensamt af brukaren och hans eget folk, utan måste då särskild arbetskraft lejas. Härvid synes så tillgå, att arbetet med betornas skötsel under första växtperioden i stor utsträckning utföres af å orten boende hustrur och barn till smärre jordbrukare, torpare, statare, jordbruksarbetare och industriarbetare, hvarvid männen biträda, när deras tid så medgifver. Under de brådare tiderna af odlingsperioden, särskildt vid hackningen och gallringen samt betupptagningen, strömma dessutom arbetare till från andra håll, ej sällan från angränsande landskap. Det sammanlagda antalet personer, som på detta sätt årligen

under betodlings- och betupptagningsperioden erhålla arbete hos betodlarne, uppgår enligt verkställda beräkningar till icke mindre än 36 600, hvaraf komma på fabrikernas gårdar under eget bruk 1 600 och på de enskilda betodlarne 35 000 personer.

Större delen af denna betydande arbetskraft, hvilken sålunda finner sysselsättning tack vare betodlingens förekomst, torde såsom nämnts utgöras af smärre jordbrukare och jordbruksarbetare samt deras hustrur och hemmavarande barn. Men här finnas representerade äfven andra yrken, såsom handtverkare, grofarbetare, fiskare, tegelbruksarbetare m. fl. Noggrannare uppgifter i detta hänseende hafva erhållits blott från 2 råsockerfabriker, af hvilka den ena är belägen i Malmöhus, den andra i Gottlands län.

Af 1 079 bland 1 979 arbetare, som år 1910 varit anställda hos de betodlare, som stodo i förbindelse med den förstnämnda fabriken, voro:

Hustrur och döttrar till inom orten bosatta statare och arbetare (såsom: sockerbruks-, kalkbrotts-, cement- och andra grofarbetare)	528
Småbrukare och torpare från Skåne, Småland och Blekinge	319
Jordbruks- och skogsarbetare från norra Skåne och Småland	66
Barn till statare och arbetare inom orten	65
Diverse arbetare (såsom: statare, sockerbruks-, kalkbrotts-, cement-, diknings- och andra jordbruksarbetare)	63
Diverse yrken: män (5 träskomakare, 4 fiskare, 3 skräddare, 3 stationskarlar, 2 skomakare, 2 murare, 1 smed, 1 vagnmakare)	21
» » : kvinnor (10 sömmerskor, 4 tvätterskor, 3 stickerskor)	17
	1 079

Hos de betodlare, som försålde sin skörd till den gottländska fabriken, voro för betodlingen särskildt anställda sammanlagdt 5 723 arbetare, hvaraf 1 672 eller omkr. $^3/_{10}$ män, 2 933 eller något mer än hälften kvinnor samt 1 118 barn under 18 år. Af männen var det öfvervägande flertalet jordbruksarbetare och endast omkr. 2 proc. handtverkare. Af kvinnorna voro omkr. 75 proc. hustrur och 18 proc. döttrar till husmän, medan 5 proc. voro ogifta jordbruksarbeterskor från Småland.

Med ledning af de uppgifter, hvilka meddelats rörande den arbetslön, som utbetalats till de vid betodlingen särskildt anställda arbetarne, kan beräknas, att detta lönebelopp uppgått till en totalsumma af 4 760 000 kr., hvaraf på fabriksgårdarna kommo 230 000 och på de enskilda betodlarne 4 530 000 kr. Ställas dessa summor i relation till i det föregående angifna antal betarbetare, fås för hvarje sådan arbetare en genomsnittlig inkomst af 130 kr. För de å fabrikernas gårdar anställda blir mot-

svarande belopp något högre eller 144 kr., för de hos betodlarne sysselsatta betarbetarne däremot 129 kr. Rörande denna arbetsinkomst förtjänar samma anmärkning att göras som beträffande den till sockerfabrikernas kampanjarbetare utgående arbetsförtjänsten. Åfven betarbetarnes inkomst betyder för flertalet af dem ett ofta måhända relativt stort tillskott till en ifråga om kontanta inkomster mindre välförsedd årsbudget.

Betarbetarne utföra i regel sitt arbete på ackord. Detta är antingen s. k. helackord, afseende dels sommarskötseln, d. v. s. hackning efter behof, dock minst 3 gånger, och gallring, dels betornas upptagning, afblastning, rensning, stackning och täckning, eller ock gäller ackordet endast endera af dessa båda led i betarbetet. Helackord betalas med belopp växlande mellan 160 och 190 (i några fall 200) kr. per har. Sommarskötseln betalas ensamt med 60 till 70 kr. per har, upptagningen och det därmed sammanhängande arbetet ersättes med 100 till 120 kr. per har. Vid uppgörande af detta sistnämnda ackord sker öfverenskommelsen vanligen på grundval af visst pris för 1 ruta sockerbetor, i det att för denna yta, som motsvarar ungefär $^1/_{32}$ har, betalas 2·75 à 3·50 kr. Ackordsprisens olika höjd synes i regel bero på jordens olika beskaffenhet och däraf följande skiljaktigheter ifråga om betarbetets svårigheter.

I naturaförmåner erhålla de arbetare, som ej äro bosatta å orten, i allmänhet fri bostad, bränsle för dennas uppvärmning och för matlagning, säng och sängkläder, nödig potatis samt dagligen 1 liter söt mjölk. Värdet af dessa förmåner hafva i förekommande uppgifter beräknats till 25 à 30 kr. per arbetare.

Såväl fabrikerna som de enskilda betodlarne använda sig för betodlingen äfven af utländska arbetare. Dessa arbetares antal har af de förra uppgifvits till 311. Rörande antalet af de hos de enskilda betodlarne anställda betarbetare af främmande nationalitet föreligga icke fullt tillfredsställande uppgifter. Dock synes detta antal kunna uppskattas till omkr. 1 000 personer, af hufvudsakligen galizisk eller polsk härkomst.

Äfven till dessa arbetare, hvilka såväl ifråga om antal som lön inbegripits i de här ofvan rörande dessa omständigheter meddelade siffror, utlämnas arbetet på betfälten på ackord. Ackordspriset synes emellertid för dessa arbetare vara lägre än för de inhemska, i det att det för skötsel af 1 har betjord i regel icke torde uppgå till mer än omkr. 120 kr. Härtill komma emellertid, utom fri resa fram och åter, åtskilliga naturaförmåner, såsom fri bostad, läkarhjälp och medicin,

bränsle och lyse i mån af behof, kärl till tvätt, säng med nödiga sängkläder samt kista till förvarande af matvaror. Dessutom erhåller hvarje arbetare 12 ½ kg potatis i veckan och 1 liter skummjölk om dagen. Värdet af dessa naturaförmåner torde med ledning af en år 1907 verkställd officiell undersökning af hithörande förhållanden[1]) kunna uppskattas till i genomsnitt 40 kr. per person.

Å ett mindre antal gårdar synas de utländska betarbetarne under år 1910 hafva varit anställda mot daglön, uppgående för vuxna män till 1·70, för kvinnor till 1·15 och för män under 20 år till 1·35 kr.

Betodlingens produktionskostnader.

En beräkning af den svenska betodlingens genomsnittliga produktionskostnader erbjuder, såsom redan af de antydda olikheterna ifråga om arbetskostnaden torde framgå, åtskilliga svårigheter framför allt därför, att förutsättningarna för hvitbetsodling äro väsentligt olika inom skilda delar äfven af samma provins. Jordens kulturtillstånd, jordbrukets tekniska ståndpunkt, jordräntans, rörelsekapitalets och den kommunala beskattningens höjd, gårdens afstånd från sockerfabriken o. s. v., äro här faktorer, som utöfva ett afgörande inflytande på graden af betodlingens räntabilitet. Kommer så härtill, att åtskilliga af de olika poster, som tillsammans bilda en betodlings totala produktionskostnadsbudget, endast med svårighet låta sig någorlunda exakt beräknas och att de i vissa fall hänföra sig endast till teoretiska värden — såsom när arbetskostnad beräknas för en odling, hvilken skötes utan anlitande af särskildt anställd arbetskraft — så följer häraf, att alla beräkningar af denna art endast kunna sägas äga en approximativ giltighet. Då de likväl måste tillmätas en viss betydelse för en allsidig belysning af här föreliggande spörsmål, hafva enligt ett gemensamt formulär från samtliga sockerfabriker med egen odling äfvensom från alla betodlarföreningar i riket införskaffats upplysningar i ämnet. De sålunda influtna uppgifterna (från Halland hafva inga uppgifter kunnat erhållas) hafva sammanställts i omstående tablå.

Med afseende på de upplysningar, som meddelats rörande beräkningen af dessa i vissa fall sinsemellan jämförelsevis föga öfverensstämmande uppgifter, må här följande återgifvas.

Hvad sockerbolaget beträffar har rörande dess för gödning angifna belopp, hvilka, såsom af tablån framgår, äro mindre än motsvarande poster i öfriga uppgifter, meddelats, att bolaget för sin jordbruksbokföring infört den bestämmelsen, att hvarje års skörd skall drabbas af kostnaden för den direkt påförda gödningen.

[1]) *Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik,* Arbetsstatistik A: 8, Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907, Sthlm 1909.

	Skåne.		*Östergötland.*		*Västergötland.*
	Socker-bolagets gårdar	Betodlar-föreningens odlare	Linköpings-fabrikens gårdar	Betodlar-föreningens odlare	Enskilda odlare
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Kostnader per har betjord för:					
Jordarrende (ränta) } beräknadt	77	65	41	40	36
Ränta å rörelsekapital } blott för den	23	12	23	10	21
Skatter och onera } betodlade	11	25	15	18	5
Administration } arealen af egendomen	18	[1])	13	5	10
Betfrö	17	—	18	—	—
Betjordens beredning och skötsel, sådden	46	60	80	100	65
Betornas rensning, upptagning, stackning och täckning	176	229	195	200	224
Konstgödning	88	125	119	180	124
Stallgödning	45	60	50		60
Betornas transport till fabriken	41	85	80	95	48
Summa	*542*	[2]) *661*	*634*	*648*	*593*

En beräkning häraf, hvilken alltid blefve villkorlig, kunde utgå från antagandet, att då, såsom fallet vore vid bolagets jordbruk, stallgödningen gåfves till vintersäden och hvitbetorna komme året därefter, de senare tillgodogjorde sig 30 proc. af stallgödningens värde. Detta senare värde kunde i en fyrårig cirkulation beräknas till 150 kr. per hektar, och skulle i så fall en kostnad af 45 kr. drabba hvitbetodlingen för stallgödningen. Från kostnaderna för konstgödningen, hvilka beräknades till 110 kr. per hektar, borde i enlighet med den angifna grundsatsen fråndragas hvad som komme senare grödor tillgodo. Då konstgödningens största värde låge i chilisalpetern och denna icke kvarhölles af jorden, hvaraf följden blefve, att hvad som icke absorberades af hvitbetorna, runne bort i dräneringsvattnet, kunde man ej antaga, att mer än 20 proc. af konstgödningen tillgodogjordes på detta sätt. Härigenom borde kostnaden för denna minskas med 22 kr. till 88 kr.

De uppgifter, som lämnats rörande den skånska betodlarföreningens odlare, äro meddelade af den skånska centralorganisationen och hämtade ur en af denna under år 1911 verkställd utredning, byggd på siffror från samtliga lokalorganisationer. För de enskilda odlarne i Östergötland hafva uppgifter lämnats af deras odlarförening och motsvarande siffror för Västergötland hafva meddelats af Lidköpingsfabriken.

Rörande alla svenska betodlares kostnader märkes, att de *erhålla betfrö gratis från fabriken.* Beträffande öfriga poster har för Östergötland särskildt anmärkts följande. »Skatter och onera» fördelas på 6 kr. för krono-, kommunal- och prästskatt samt 12 kr. för vägskatt, hvarvid sistnämnda belopp motiverats med behofvet af att vid utsträckt rotfruktsodling dels anlägga nya gärdesvägar och dels iordning-

[1]) Har ej kunnat beräknas.

[2]) Siffra för administration saknas.

ställa och bättre underhålla alla gamla vägar, något som ej varit nödvändigt vid enbar sädesodling. »Betjordens beredning, skötsel och sådden» har fördelats med 48 kr. på höstbruket (skumplöjning 5, harfning 3, vältning 2, gödselutkörning 10, djupplöjning med afluckring 28 kr.) samt 52 kr. på vårbruket (ytharfning 2, djupharfningar — 3 à 4 bruk — 12, lättharfning 2, vältning 2, sådden 3, vältning 2, ogräsharfning 2, vältning 2, sådd af konstgödsel 4, hästhackningar — 4 à 5 gånger — 15, underhåll af redskap 6 kr.) För Västgötaodlingen har följande specificerade redogörelse meddelats. »Jordarrende (ränta)» beräknas efter 6 proc. å ett jordvärde af 600 kr. per hektar. »Ränta å rörelsekapital» angifves till 6 proc. å halfva jordvärdet plus 3 kr. för betodlingen, hvilken kräfver större rörelsekapital. »Betjordens beredning etc.»: höstarbetet 36 kr. (skumplöjning och harfning 6, plöjning 10, afluckring 10, gödselutkörning 10 kr.), vårarbetet 29 kr. (harfning och kultivering 10, sådd och vältning 6, sådd af konstgödning 2, hästhackning 5 gånger 11 kr.) »Betornas rensning etc.»: ackordsarbete 160 kr., 4 järnvägsresor (2 bort och 2 hem, à 10 kr.) 40 kr., 1 liter mjölk per dag i 3 månader 9 kr., potatis 5, husrum och vedbrand 10 kr. Till Västergötland, anmärkes här, äro järnvägsresorna dyrare än hvad fallet är till Östergötland, Öland eller Skåne. »Konstgödning»: 300 kg. chilisalpeter à 20 kr., 500 kg. 20 proc. superfosfat à 7·50 kr., 200 kg. 37 proc. koncentrerad kali à 12 kr. samt frakt 2·55 kr. »Stallgödning»: 60 lass à 1 000 kg. och 4 kr., fördelade på 4 år. »Betornas transport etc.» har beräknats efter 20 ton per hektar — *för öfriga provinser i regel högre skördeutbyte, därför högre belopp.* Genomsnittsfrakten har angifvits till (järnväg, half frakt) 17·94 kr., samt transporten till stationen till 30 kr. (4 ton per dag à 5 kr., d. v. s. 5 dagar à 5 kr. = 25 kr., lasthjälp 5 kr.).

Betodlarnes organisationer.

Såsom i det föregående (sid. 26) omnämnts, äro de skånska betodlarne numera sammanslutna i en gemensam organisation, sedan år 1907 benämnd Skånes betodlares centralförening u. p. a.

Föreningen, hvars styrelse har sitt säte i Lund, angifver i sina stadgar såsom sitt ändamål »att söka för medlemmarnes räkning träffa aftal med sockerfabrikernas representanter om pris och leveransvillkor för odling af sockerbetor» samt att behandla i sammanhang därmed stående ärenden och i öfrigt främja medlemmarnes ekonomiska intresse ifråga om betodling. Till medlem af föreningen kan antagas endast betodlarförening, som, efter att hafva antagit stadgar i enlighet med af centralföreningen fastställda grundbestämmelser, blifvit i vederbörlig ordning registrerad och hvars medlemmar odla sockerbetor å sammanlagdt minst 200 hektars areal. En dylik förening — lokalförening — erlägger vid inträde i centralorganisationen en insats af 20 öre per har betodlingsareal, dock minst 40 kr., samt från och med året efter inträdet en årsafgift af 20 öre per har af den areal, hvarå betor under närmast föregående år odlats. Lokalförening äger rätt att öka sin betodlingsareal mot skyldighet att före räkenskapsårets slut göra anmälan därom hos styrelsen för centralorganisationen, hvarvid äfven ny insats erlägges för

hvarje hektar, hvarmed arealen ökats. Det åligger lokalföreningen att beträffande odling och försäljning af sockerbetor ställa sig centralföreningens beslut till efterrättelse.

Lokalföreningarna hafva juridiskt äfven formen af registrerade föreningar utan personlig ansvarighet. Medlemskap kan förvärfvas af hvarje betodlare inom lokalorganisationens betodlingsområde. Vid inträdet erlägges en insats af 50 öre för hvarje har jord, som af odlaren anmälts och godkänts till årlig betodling, och betalas sedermera enligt samma grunder en årsafgift af 40 öre per har, hvaraf hälften utgör föreningens årsafgift till centralorganisationen. Medlems skyldigheter äro »att ej själf afhandla eller träffa aftal med sockerfabriker angående villkor för betodling; att odla sockerbetor för försäljning till sockerfabrik endast under de villkor, som af Skånes betodlares centralförening u. p. a. bestämmas; samt att ifall medlem häremot bryter betala ett skadestånd till föreningen af 50 kr. för hvarje hektar betodlingsjord, hvarmed han i föreningen deltager».

Till Skånes betodlares centralförening äro f. n. (sommaren 1912) anslutna 17 lokalföreningar med sammanlagdt 8 601 betodlare, förfogande öfver en total betodlingsareal af 19 485 har. Hela denna areal faller med några betydelselösa undantag inom Skånes gränser och utgör 68·7 proc. af hela den af de enskilda betodlarne med betor odlade jorden. Tages Malmöhus län ensamt för sig, blir denna proportion 76 7 proc., d. v. s. att inom detta län drygt $^3/_4$ af de enskilda betodlarnes betjord behärskas af den skånska centralorganisationen.

Såvidt kunnat utrönas, finnas, utom i Skåne, betodlarsammanslutningar af här ifrågavarande art endast i Östergötland och Halland. I Östergötland disponerar denna organisation emellertid ännu blott 22·4 proc. af de enskilda betodlarnes sammanlagda betareal. Motsvarande uppgift för Halland har ej kunnat erhållas.

Betodlingsvillkor i Skåne och Östergötland.

Beträffande de olika förutsättningar, under hvilka betodlingen bedrifves i Skåne och i en af de provinser, där den först under de senare åren vunnit nämnvärd utbredning, nämligen Östergötland, må här till sist nämnas, att, medan såväl skördeutbytet per hektar som betornas sockerhalt varit lägre i Östergötland än i Skåne, så hafva i det förstnämnda landskapet betorna betalats med ett högre pris än i det senare. Medelskörden per hektar under de fem åren 1905—09 utgjorde i Skåne 28·8, i Östergötland endast 20·4 ton, under det att motsvarande tal för råsockerutbytet uppgingo till resp. 16·40 och 15·26 proc. (oreducerade tal). Betprisen utgjorde emellertid per 100 kg i:

År	Skåne kr.	Östergötland kr.
1905	2·41	2·20
1906	2·18	2·27
1907	2·12	2·20
1908	2·36	2·58
1909	2·25	2·41
1910	2·39	2·50

Betpriset i Västergötland uppgifves hafva varit något, ehuru obetydligt högre än i Skåne, medan priset å Öland synes hafva följt Skånepriset.

3. Sockerkonsumtionen.

I det föregående har redogjorts för den snabba uppåtgång, som kännetecknat den svenska sockerkonsumtionen särskildt under det sista halfseklet. Sveriges nuvarande medelkonsumtion per år och individ, hvilken torde uppgå till omkr. 30 kg, öfverträffas inom Europa endast af Englands och Danmarks motsvarande siffror, hvilka uppgå till resp. omkr. 40 och 35 kg. För Englands vidkommande må emellertid uppmärksammas, att en stor del af dess sockerkonsumtion kommer på syltindustrien, hvartill någon motsvarighet i vårt land icke finnes. Tysklands sockerförbrukning uppgår ej till mer än omkr. 20 och Frankrikes till 17 kg per år och individ.

Hvilken betydelse, som bör tillmätas det för socker utgifna beloppet inom den enskildes hushållning är gifvetvis omöjligt att, utan ingående och omfattande lefnadskostnadsundersökningar, afgöra. Den enda större utredning af denna art, som hittills verkställts i Sverige, lämnar emellertid någon vägledning för bedömande af denna fråga. Den nämnda undersökningen verkställdes åren 1907—08 af Stockholms stads statistiska kontor[1]) och resulterade i fastställandet af inkomst- och utgiftsstat för år för 150 i hufvudstaden bosatta familjer med en årsbudget växlande mellan 1 200 och 5 000 kr. Beträffande de i denna utredning meddelade uppgifter angående konsumtion af socker må här några siffror angifvas (se tablån å sid. 97).

Om man bortser från den högsta inkomstgruppen, där hushållens fåtalighet vållar, att siffrorna sannolikt torde vara föga representativa, synes af tablån framgå, att sockerkonsumtionen är i stort sedt relativt lika stor inom alla inkomstgrupper. Utgiften för socker utgjorde i proc. af hela utgiften för alla födoämnen 5·13, en siffra som inom de olika

[1]) *Stockholms stads statistiska kontor,* Statistisk undersökning angående lefnadskostnaderna i Stockholm åren 1907—08, Sthlm 1910.

Hushållets totala årsutgift	Antal hushåll	Utgift för socker i medeltal för hushåll		Utgift för socker i % af hela lifsmedelskostnaden	Konsumerad sockerkvantitet per hushåll	Sockrets genomsnittspris per kg.	Utgift för socker per konsumtionsenhet		Antal konsumtionsenheter
kr.		kr.	%		kg.	öre	kr.	%	
1 200—1 500	14	39·53	2·85	5·55	64·12	62	17·58	2·75	2·3
1 500—1 750	20	38·91	2·37	5·11	62·65	62	18·90	2·10	2·1
1 750—2 000	38	45·09	2·39	5·34	72·06	63	19·04	2·38	2·4
2 000—2 500	45	54·55	2·48	5·42	86·52	63	21·11	2·47	2·6
2 500—3 000	18	56·35	2·05	4·66	90·68	62	19·40	1·93	3·0
3 000—4 000	11	67·64	2·04	5·12	109·12	62	20·97	1·80	3·4
4 000—5 000	4	44·38	0·98	2·64	71·21	62	15·45	0·83	2·5
Inalles	*150*	*50·74*	*2·37*	*5·13*	*79·33*	*62*	*19·62*	*2·28*	*2·5*

grupperna växlade endast oväsentligt. Visserligen steg den totala årsutgiften för sockret nästan jämnt — från 39·53 kr. i den lägsta inkomstgruppen till 67·64 kr. i gruppen 3 000—4 000 kr., men orsaken härtill synes närmast vara att söka däri, att antalet konsumtionsenheter inom sistnämnda grupp var 3·4 mot endast 2·3 inom den första gruppen. I medeltal per konsumtionsenhet uppgick också utgiften för socker till ett belopp, som varierade föga inom de olika hushållen och som i medeltal utgjorde 19·62 kr.

Födans sammansättning efter kostnad framgår slutligen af följande ur samma utredning hämtade siffror:

Utgift för	%
mjölk och grädde	15·49
kött	15·40
bröd	11·08
smör	7·61
grönsaker, frukt och bär	7·01
socker	*5·13*
mjöl	4·83
utomhusförtäring	4·61
ägg	4·04
fisk	3·87
charkuterivaror	3·68
starkare maltdrycker	2·91
kaffe	2·80
öfriga födoämnen	11·54
Inalles	*100·00*

Här intager sockret således en plats jämförelsevis högt upp på skalan.

4. Prispolitik.

Sockerimporten.

I den föregående delen af utredningen har påpekats, att Sveriges sockerproduktion redan vid midten af 1890-talet nått en sådan utveckling, att den kunde tillgodose hela den inhemska konsumtionen med socker, framställdt af en inom landet frambragt råvara. Sedan nämnda tid hafva förhållandena i detta afseende ej häller undergått någon förändring, hvilket framgår af följande siffror för import af råsocker och raffinad samt råsockerproduktion och sockerkonsumtion under åren 1900/01—1910/11.

År	Råsocker import (netto) ton	Råsocker-produktion ton	Raffinad import (netto) ton	Socker-konsumtion ton
1900/01	456	114 735	208	123 493
1901/02	338	125 379	394	133 970
1902/03	905	72 444	211	81 238
1903/04	4 988	107 199	237	119 953
1904/05	22 175	84 038	1 306	115 460
1905/06	4 411	122 404	390	135 195
1906/07	399	162 396	325	171 039
1907/08	513	111 446	2 444	121 685
1908/09	387	136 694	1 064	144 562
1909/10	117	126 272	576	138 740
1910/11	99	173 921	1 603	183 301

Den stora råsockerimporten år 1904/05 torde haft sin orsak i den dåliga betskörden i Sverige nämnda och föregående år. Hufvudintrycket af tablån är eljes, att endast en försvinnande del af det råsocker, som tarfvas för den inhemska produktionen och af den raffinad, som konsumeras i vårt land, är af utländskt ursprung. Å andra sidan exporterar den svenska sockerindustrien praktiskt taget så godt som intet af sina alster.

Den inhemska sockermarknaden är sålunda i stort sedt helt och hållet behärskad af den svenska industrien och utgör i praktiken dennas uteslutande afsättningsområde. Under sådana omständigheter synas de drag, som karakterisera denna marknads förhållanden med afseende på

prisbildningen och hvad därmed äger sammanhang, vara förtjänta af särskild uppmärksamhet.

Inhemska sockerpris-noteringar.

Förut har omnämnts, att Lidköpingsbolaget, ägaren till det enda raffinaderi i riket, som står utanför svenska sockerfabriksaktiebolaget, hittills utan afvikelse synes hafva följt detta senares prisnoteringar. Dessa noteringar torde sålunda vara de enda, som förekomma för svenskt socker å den inhemska marknaden. Under den tid det stora bolaget utöfvat sin verksamhet har dess pris intill utgången af juni år 1912 för fin raffinad i lösa toppar varit:

Datum	Pris per kg. öre	Datum	Pris per kg. öre
1907 okt. 1	56	1910 april 9	64
1908 juli 13	59	sept. 26	61
sept. 7	57	okt. 10	60
1909 » 24	58	» 31	58
nov. 3	59	1911 juli 6	59
» 15	60	» 21	60
1910 febr. 9	61	» 30	61
» 22	62	aug. 4	62
mars 24	63	» 12	64

Den i augusti år 1912 gällande af sockerfabriksaktiebolagets priskuranter bifogas som bilaga (G.) och framgår däraf de olika sockersorternas pris samt dessas förhållande till toppsockrets.

I motsats till hvad förhållandet som bekant är å världsmarknaden, där sockernoteringarna växla ytterst ofta, ske förändringar i de svenska sockerprisen, såsom ofvanstående tablå utvisar, jämförelsevis sällan. Under år 1908 växlade noteringen endast 2 och år 1909 blott 3 gånger. De följande årens priskurvor förete visserligen en något lifligare bild, men noteringarna ändrades likväl ej mer än 7 gånger år 1910 och 5 gånger år 1911. Sedan augusti sistnämnda år tills f. n. (juni 1912) har priset varit oförändradt.

Jämförelse mellan svenska och utländska sockerpris.

Världsmarknadspriset å socker uppgifves i regel vara normgifvande för prissättningen å socker äfven å den svenska marknaden. För att bereda tillfälle till en jämförelse mellan den olika stabiliteten i svenska och utländska pris har i bilaga H. meddelats en grafisk framställning af, utom

nyss angifna svenska pris, noteringarna å följande platser och sockersorter, nämligen: a) Magdeburgernoteringen för råsocker f. o. b. Hamburg enligt officiella börsnoteringar; b) Brotraffinad (= toppsocker) f. o. b. Stettin, sådant detta meddelats (för export på Sverige) af styrelsen för Pomm. Prov. Zuckersiederei; c) kross. melis i Köpenhamn enligt »De danske Sukkerfabrikkers» noteringar. Alla pris hafva angifvits per 100 kg. och har 1 Mark i tyskt mynt ansetts motsvara 90 öre i svenskt. I det tyska raffinadpriset är den tyska konsumtionsafgiften icke inräknad, enär denna ej erlägges för exporterad vara. Magdeburgerpriset f. o. b. Hamburg 88 proc. rendement är världsmarknadens ledande råsockernotering och har medtagits för att gifva en allmän orientering rörande priskurvans växlingar. För notering å tysk raffinad har valts Stettinpriset, hvilket visserligen ej spelar samma roll som Magdeburgerpriset, men som likväl är en af de viktigaste tyska noteringarna och som möjliggör en mer omedelbar jämförelse mellan svenska och tyska pris än som ifråga om Magdeburgerpriset är fallet. Köpenhamnsnoteringen slutligen erbjuder jämförelse med sockerprisen i ett land, där sockerindustrien i flera afseenden intager ungefärligen samma ställning som hos oss.

En blick på tabellen bekräftar den nyss gjorda anmärkningen, att medan den svenska — och äfven, ehuru i afsevärdt mindre mån, den danska kurvan — förlöper med relativt få förändringar, så befinna sig de tyska kurvorna i en nästan ständig rörelse, ehuru svängningarne i regel äro svaga. Den starka stabiliteten i de svenska prisen har å ena sidan visserligen för handeln den fördel, som jämna prisförhållanden kunna innebära, men torde å andra sidan beröfva den svenska marknaden den möjliga förmånen af ett mera smidigt anpassande efter de utländska noteringarna, hvilket särskildt framträder, när priskurvan i utlandet är i nedgående. Den jämförelse mellan de svenska noteringarna och Stettinpriset, som gifves i vidstående tablå, är ägnad att närmare belysa dessa omständigheter och samtidigt tjäna som utgångspunkt för vidare kalkyler rörande förhållandet mellan svenska och tyska sockerpris.

I den svenska noteringen är konsumtionsskatten medräknad, hvilken åren 1907—08 uppgått till 13, åren 1909—11 till 15 samt år 1912 till 15·5 kr. per 100 kg. I den tyska noteringen ingår däremot icke den till 14 Mk per 100 kg. uppgående konsumtionsskatten.

	Svensk notering kr. per 100 kg.	Tysk notering: Vid svensk prisförändring	Tysk notering: Mk per 100 kg. högst	Tysk notering: Mk per 100 kg. lägst
1907 1/10	56	26	—	—
1907 2/10—1908 12/7	56	—	29·75	25
1908 13/7	59	29	—	—
14/7—6/9	59	—	28·50	27
7/9	57	27	—	—
8/9—1909 23/9	57	—	30·50	26·50
1909 24/9	58	30·50	—	—
25/9—2/11	58	—	30	29
3/11	59	30	—	—
4/11—14/11	59	—	31·50	30·50
15/11	60	31·50	—	—
16/11—1910 8/2	60	—	33	31·50
1910 9/2	61	32·75	—	—
10/2—21/2	61	—	33·50	32·50
22/2	62	33·50	—	—
23/2—23/3	62	—	35	34·50
24/3	63	35	—	—
25/3—8/4	63	—	36	35·50
9/4	64	36	—	—
10/4—25/9	64	—	37·50	35
26/9	61	35	—	—
27/9—9/10	61	—	32	28
10/10	60	28	—	—
11/10—30/10	60	—	27	24·50
31/10	58	24·50	—	—
1/11—1911 5/7	58	—	28·50	24·50
1911 6/7	59	28·50	—	—
7/7—20/7	59	—	31	30·50
21/7	60	31	—	—
22/7—29/7	60	—	32·50	31·50
30/7	61	33	—	—
31/7—3/8	61	—	33	33
4/8	62	33	—	—
5/8—11/8	62	—	34	34
12/8	64	38	—	—
13/8—1912 14/5	64	—	48	34·50
1912 15/5—1/6	64	—	33·50	33·50

Siffrorna visa till en början, att den svenska prissättningen, såvida den förutsättes skola ske i direkt relation till det tyska priset i detta afseende, företer vissa oregelbundenheter. Jämföras nämligen tablåns båda första kolumner med hvarandra, finner man, att vid tidpunkten för en svensk prissättning af

56	kr.	noterades	tysk	exportvara	till	26		Mk
57	»	»	»	»	»	27	»	
58	»	»	»	»	»	24·50	—30·50	Mk
59	»	»	»	»	»	28·50	—30	»
60	»	»	»	»	»	28	—31·50	»
61	»	»	»	»	»	32·75	—35	»
62	»	»	»	»	»	33	—33·50	»
63	»	»	»	»	»	35		»
64	»	»	»	»	»	36	—38	»

Spänningen mellan dessa prisnoteringar har sålunda varit högst mellan 58 kr. och 24·50 Mk och lägst mellan 61 kr. och 35 Mk samt 64 kr. och 38 Mk.

Jämföras åter de svenska prisnoteringarna med de i tablån upptagna högsta och lägsta tyska noteringarna under motsvarande tid, framgår, att mot en svensk notering af

56	kr.	svarar	en	tysk	af	25	—29·75	Mk
57	»	»	»	»	»	26·50	—30·50	»
58	»	»	»	»	»	24·50	—30	»
59	»	»	»	»	»	27	—31·50	»
60	»	»	»	»	»	24·50	—32·75	»
61	»	»	»	»	»	28	—33·50	»
62	»	»	»	»	»	34	—35	»
63	»	»	»	»	»	35·50	—36	»
64	»	»	»	»	»	36	—48	»

Mätt med dessa siffror, har spänningen varit högst mellan 60 kr. och 24·50 Mk samt lägst mellan 64 kr. och 48 Mk.

Af de anförda siffrorna framgår bl. a., att, medan för den berörda tiden af 4 ¾ år latituden för de svenska prisen varit 56—64 kr., den för de tyska varit vida större eller 24·50—48 Mk. Den svenska priskurvan torde emellertid i allmänhet hafva följt den tyska kurvans hufvudsakliga rörelser. Ett anmärkningsvärdt undantag härifrån bildar dock bl. a. tiden efter den här berörda sista svenska prisförhöjningen. Denna ägde rum den 12 augusti 1911, och har det svenska priset, som då

fastställdes till 64 kr., intill tiden för denna utrednings afslutande (aug. 1912) varit oförändradt. Vid nämnda tillfälle var det tyska priset 38 Mk, men har detta pris däremot sedan denna tid varit underkastadt betydande fluktuationer. Under augusti och förra delen af sept. år 1911 befann det sig sålunda i oafbrutet stigande och nådde den 9 sept. en toppnotering af 48 Mk. Denna notering sjönk visserligen snart åter, men endast sakta och föll först i dec. under 40 Mk, dock utan att sjunka helt till utgångsnoteringen 38 Mk. Sistnämnda pris noterades åter först i slutet af mars år 1912, sedan det dessförinnan ånyo uppnått och något litet öfverstigit 40 Mk. Från och med slutet af mars sjönk noteringen nästan oafbrutet och har under tiden 15 maj—1 juni stått vid 33·50 Mk eller 4·50 Mk lägre än den notering, vid hvilken det svenska priset senast höjdes.

I nedanstående tablå har lämnats en jämförande öfversikt af inköpspriset för engroshandeln i Stockholm för å ena sidan från Stettin importeradt socker och å andra sidan svenskt socker. Prisen hänföra sig till föregående tablåers siffror och såsom utgångspunkter hafva valts dels de lägsta och högsta under sockerfabriksaktiebolagets hittillsvarande verksamhet noterade svenska och tyska pris, dels äfven de under tiden 15 maj—1 juni 1912 i Sverige och Tyskland noterade pris.

För *tysk raffinad* te sig dessa beräkningar på följande sätt.

		Notering 1/10 1907—1/6 1912 Lägst	Högst	Notering 15/5—1/6 1912
Pris f. o. b. Stettin per 100 kg.	Mk	24·50	48·—	33·50
Fatpackning	»	2·—	2·—	2·—
	Mk	26·50	50·—	35·50
@ 89·--	Kr.	23·59	44·50	31·60
Afgår 1 % diskont	»	—·24	—·45	—·32
	Kr.	23·35	44·05	31·28
Tillkommer:				
1/4 % assurans	»	—·06	—·11	—·08
frakt Kr. 1·—				
tull och skatt kr. 30·—				
afgår 3 % tara » —·90	» 29·10			
lossning	» —·06			
hamnafgift	» —·35			
dragarpängar	» —·20			
	»	30·71	30·71	30·71
	Kr.	*54·13*	*74·87*	*62·07*

Motsvarande beräkningar för *svensk raffinad* gifva följande resultat.

		Notering $^{1}/_{10}$ 1907—$^{1}/_{6}$ 1912 Lägst	Högst samtidigt notering $^{15}/_{5}$—$^{1}/_{6}$ 1912
Pris per 100 kg	Kr.	56·—	64·—
Fatpackning	»	1·—	1·—
	Kr.	57·—	65·—
Afgår: 2 % tara	»	1·12	1·28
	Kr.	55·88	63·72
3·8 % rabatt	»	2·12	2·42
	Kr.	53·76	61·30
Frakttillägg	»	1·—	1·—
	Kr.	*54·76*	*62·30*

Såsom redan angifvits äro dessa priser beräknade för leverans till Stockholm. Vid motsvarande kalkyler för t. ex. vissa sydsvenska hamnar ställer sig priset å socker något annorlunda beroende därpå, att dels en del kostnader för det importerade sockret äro lägre än vid import till Stockholm, dels att något frakttillägg för det svenska sockret då ej debiteras af svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Tyskt toppsocker från Stettin ställer sig t. ex. franco förtulladt Malmö i följande pris vid samma prislägen, som beräknats i förestående kalkyler.

Pris f. o. b. Stettin per 100 kg			Mk	24·50	48·—	33·50
Fatpackning			»	2·—	2·—	2·—
			Mk	26·50	50·—	35·50
	@	89·—	Kr.	23·59	44·50	31·60
Afgår 1 % diskonto			»	—·24	—·45	—·32
			Kr.	23·35	44·05	31·28
Tillkommer:						
$^{1}/_{4}$ % asssurans			»	—·06	—·11	—·08
frakt	Kr.	—·80				
tull och skatt	kr.	30·—				
afgår 3 % tara	»	—·90	»	29·10		
hamnafgift			»	—·35		
dragarpengar och lossning	»	—·15	»	30·40	30·40	30·40
			Kr.	*53·81*	*74·56*	*61·76*

Priset för svenskt toppsocker i Malmö framgår af den öfre tablån å sid. 104, från hvars slutsummor frakttillägget — 1 kr. — skall afräknas.

Att den från det svenska priset afdragna engroshandlarrabatten upptagits till 3·8 proc., beror därpå att, såsom å sid. 107 angifves, af svenska sockerfabriksaktiebolagets försäljningssumma omkr. 83·7 proc. försålts med 4 och återstoden med 3 proc. rabatt.

De i tablåerna å sidd. 103—104 anförda siffror visa, att ett svenskt grundpris af 56 kr. per 100 kg. raffinad, den lägsta af det stora bolagets hittillsvarande noteringar, under nu gällande försäljningskonditioner motsvarar ett engrospris i Stockholm af 54·76 kr., och att det lägsta under samma tid noterade tyska priset — 24·50 Mk — motsvarar ett importpris å samma ort (franko förtulladt) af 54·12 kr. Ökas den tyska noteringen till 25·23 Mk, motsvarar den ett pris af 54·76 kr., således jämnt det mot den svenska noteringen af 56 kr. svarande engrospriset. Uträknas på samma sätt den mot 64 kr., det högsta hittills nådda af bolagets pris, svarande tyska noteringen, erhålles för denna ett belopp af 33·77 Mk.

För ett bedömande af, huruvida sockerbolagets notering under någon tid efter 1 sept. 1908, då nu gällande försäljningsvillkor infördes, legat öfver eller under det tyska priset inklusive omkostnader, den s. k. tullgränsen, torde dessa siffror vara tillfyllest. Så snart nämligen spänningen mellan de båda nämnda noteringarna varit större än den är mellan 56 kr. och 25·23 Mk eller 64 kr. och 33·77 Mk, d. v. s. i genomsnitt 30·5 points, synes det svenska priset hafva öfverstigit och, när spänningen varit mindre, understigit motsvarande utländska pris för importerad vara. Hvarje ökning eller minskning i denna spänning med 1 point torde motsvara ett ungefärligt öfver-, resp. underpris af 0·80 till 1·00 kr. Med utgångspunkt från ett dylikt antagande vill det sålunda synas som om priset å svenskt socker fritt i Stockholm t. ex. oafbrutet från början af okt. 1910 till början af mars 1911 legat öfver tullgränsen med omkr. 1—2·50 kr. per 100 kg., medan fr. o. m. sensommaren 1911 och till våren 1912 priset varit från 1 och ända till 12 kr. per 100 kg. under tullgränsen.

Sockerbolagets organisation af försäljningen.

En annan sida af sockerbolagets prispolitik än den, som kommer till uttryck i dess prisnoteringar för socker å den inhemska marknaden, framträder i bolagets förhållande till handeln.

I berättelsen för bolagets andra verksamhetsår (1908/09) säger styrelsen: »Ett af ändamålen med den sammanslutning mellan de äldre

bolagen, som resulterade i svenska sockerfabriksaktiebolagets bildande, var uppnåendet af besparingar vid sockrets försäljning. Detta kunde ernås allenast genom införandet af större enhet i försäljningssystemet, och de härför nödvändiga förändringarna hafva endast så småningom kunnat genomföras. Ännu vid verksamhetsårets slut hade systemet icke hunnit fullt genomföras, men redan innevarande höst ser sig styrelsen i stånd att bereda tillfälle till direkta sockerinköp hos bolaget ej allenast för egentliga engrosfirmor utan jämväl för hvarje annan solid köpman inom landet, som är afnämare af socker på en gång i partier om hel vagnslast eller däremot svarande kvantitet.»

Den här åberopade allmänna ändringen i försäljningssystemet hade emellertid i hufvudsak trädt i kraft redan den 1 sept. 1908. Tidigare hade bolaget tillämpat de äfven förut gällande konditionerna, innebärande, att priset noterades per 3 månaders accept eller med en kassarabatt af 1 ½ proc. för likvid per 30 dagar. Dessutom lämnades kunderna engrosrabatt af 1 à 2 proc. Järnvägsfrakten erlades af köparen så, som om sockret blifvit köpt från närmast beläget raffinaderi. Sjöfrakt erlades, då omlastning icke förekom, med högst 50 öre per 100 kg., hvartill vid fall af omlastning i hamn, där raffinaderi ej fanns, kom omlastningskostnad jämte frakt från omlastningshamnen. Redan i juni 1908 gjordes emellertid i dessa fraktkostnadsbestämmelser den förändring, att all frakt skulle betalas af köparen, hvarjämte för ersättande af råsockerfrakter infördes en afgift för »fraktdifferens» af 1 öre per kg. för Stockholms och Norrköpingsfabrikerna och ½ öre för Göteborgsfabriken.

Fr. o. m. september år 1908 blefvo emellertid nya konditioner gällande. Priset noteras sedan dess per 10 dagar från lördagen i den vecka, hvarunder fakturan är daterad, med en rabatt af 4 eller 3 proc. eller per 30 dagar med en rabatt af resp. 3 och 2 proc. Bolaget bestämmer, huruvida kunden skall uppföras på »kundlista nr 1» och därmed komma i åtnjutande af den högre rabatten eller, om han skall tillhöra kunderna å »listan nr 2», med 1 proc. lägre rabatt. Som regel levereras socker fritt banvagn eller f. o. b. ångare. Dock är leveransen under pågående seglation för socker från fabrikerna i Hasslarp, Hälsingborg, Landskrona, Lund och Ystad cif Stockholm och de norrlandshamnar, som anlöpas af ångfartygsaktiebolaget Sveas direkta ångare. Dylikt socker får ej af köparen vidarebefordras till plats söder om Södermanlands och Örebro län eller väster om sistnämnda län. De tidigare omnämnda fraktdifferenserna förändrades sedan 1911 års ingång något, i det att sedan dess pristillägget — 1 öre per kg. — är

lika stort för det socker, som utgår från raffinaderiet i Göteborg, som för Stockholms- och Norrköpingsfabrikernas socker. För socker, som levereras hemkördt från någondera af dessa tre fabriker debiteras dessutom ett ytterligare tilläggspris af 0·2 öre per kg. Socker af Stockholmsfabrikens tillverkning levereras ej utom Stockholms stad med undantag för smärre partier till Mälarestäderna samt för fabrikens oblånade toppsocker, hvilket levereras till hamnarna norrut. Socker af Norrköpingsfabrikens tillverkning levereras ej vagnslastvis utom Östergötland.

Leverans af råsocker sker från lager i Landskrona med samma betalnings- och fraktkonditioner som för raffinad från Landskronafabriken. Matsirap levereras f. o. b. Hälsingborg, Landskrona och Malmö från resp. Hälsingborgs, Landskronas och Lunds fabriker och mot samma konditioner i öfrigt som för socker.

Den ytterligare förändring i försäljningssystemet, som den ofvan citerade styrelseberättelsen bebådade, trädde i tillämpning fr. o. m. den 1 nov. 1909 och innebär, att hvarje solid köpman inom landet får köpa socker från bolaget, därest det inköpta partiet utgör minst 5 000 kg. i en sändning. En sådan leverans skall betalas senast 10 dagar efter fakturans datum enligt priskurantens pris med samma frakttillägg o. s. v., som gälla vid öfriga försäljningar, men åtnjuter köparen ingen rabatt.

För det genom engrossister under år 1910/11 försålda sockret har, enligt hvad som från bolaget uppgifvits, å omkr. 83·7 proc. af försäljningssumman godtgjorts en rabatt af 4 proc. och å återstoden af 3 proc. Motsvarande siffra för Lidköpingsbolaget var 51·8 proc. med 4 proc. rabatt.

Lidköpingsbolaget har i hufvudsak samma försäljningskonditioner som det stora bolaget. Dock beräknas fraktdifferensen endast för närmast Lidköping liggande orter till 1 öre per kg., medan beloppet eljest i regel är ½ öre per kg. Dessutom förekommer vid leveranser till i Småland söder om Nässjö belägna orter intet frakttillägg, och på Örebro lämnas t. o. m. en till 1·19 öre per kg. uppgående fraktrestitution. Dessa senare bestämmelser hafva förorsakats af konkurrensen med det stora bolaget, hvars afnämare af skånskt socker å här omnämnda orter åtnjuta förmånen af billiga frakter. Emellertid är Lidköpingsbolagets försäljning på andra landskap än de för dess raffinaderi mest välbelägna, nämligen Västergötland och Värmland, ej synnerligen stor, såsom närmare framgår af följande siffror.

	Lidköpingsfabrikens sockerförsäljning 1910/11	
	ton	%
Värmland	2 636	34·8
Västergötland	2 445	32·3
Småland	739	9·8
Nerike	512	6·8
Dalarne	418	5·5
Östergötland	277	3·7
Dalsland	147	1·9
Öfriga landskap	400	5·2
Inalles	*7 574*	*100·0*

Engroshandeln med socker.

Nästan samtliga landets engrosförsäljare af socker äro sammanslutna i föreningar, hvilkas antal f. n. är fyra, hvardera omfattande samtliga eller det stora flertalet försäljare inom vissa geografiskt begränsade områden:

1) *Mellersta och norra Sveriges sockerengrosförening,* utgörande en sammanslutning mellan engrosförsäljare inom ett distrikt, omfattande norra och mellersta Sverige fr. o. m. Östergötland, Närke, Västmanland, Dalarna och Gottland.

2) *Västra Sveriges sockerförening,* omfattande engrosförsäljare i Göteborg, Västergötland, Dalsland, Bohuslän, Värmland och norra Halland.

3) *Skåne och Hallands engrosförening* samt

4) *Småland—Blekinge engrosförening.*

Mellersta och norra Sveriges sockerengrosförening omfattar samtliga grossister inom distriktet, hvilka äro upptagna på svenska sockerfabriksaktiebolagets kundlista nr 1; Västra Sveriges sockerförening åter icke blott samtliga sockerengrossister inom föreningens verksamhetsområde, utan äfven alla minuthandlande inom området, hvilka åtnjuta rabatt från svenska sockerfabriksaktiebolaget. De båda sist här ofvan nämnda föreningarna — Skåne-Hallands och Småland-Blekinge engrosföreningar — synas däremot båda vara af mera löslig beskaffenhet och omfatta ej alla inom resp. föreningars verksamhetsområden förefintliga engrosförsäljare.

Samtliga föreningar hafva till ändamål att genom häfdande af vissa gemensamma grundsatser verka för sundare förhållanden i engroshandeln med socker. Inom föreningarna fastställas på allmänt sammanträde lägsta försäljningspriser för socker äfvensom konditioner i öfrigt vid försäljning af socker från resp. föreningars medlemmar. Till agenter och mellanhänder vid försäljningar får i regel ej betalas högre provision än $^1/_2$ proc. Köpman, som handlar med socker i fast räkning äfvensom handelsföreståndare eller biträde till sådan köpman eller handelsföreståndare får ej antagas till agent. Vid direkt försäljning får icke något slag af returprovision lämnas köpare. Förbjuden är icke blott hvarje direkt nedsättning af priset på socker vid försäljning, utan äfven hvarje beviljande af förmån till köpare af socker, hvilken indirekt kan få samma resultat, såsom t. ex. nedsättning af priset å andra varor i syfte att därigenom bereda köpare af socker billigare pris eller gynnsammare konditioner än för andra gälla. Beträffande firmor, tillhörande mellersta och norra Sveriges sockerengrosförening, äfvensom Västra Sveriges sockerförening, hvilka föreningar

båda hafva tryckta stadgar och i öfrigt synas äga en fastare organisation än de öfriga, gäller att firma, som brutit mot föreningens stadgar eller mot behörigen fattadt föreningsbeslut i fråga, som ligger inom föreningens ändamål, skall åläggas utgifva ett skadestånd af 3,000 kr., för hvars gäldande af hvarje föreningsmedlem som säkerhet aflämnas revers å nämnda belopp.

Mellan de olika föreningarna förefinnas olikheter såväl i fråga om priser som öfriga försäljningsvillkor. För engrosförsäljare tillhörande mellersta och norra Sveriges sockerengrosförening äfvensom Västra Sveriges sockerförening gälla vid försäljningar för närvarande följande bestämmelser: svenska sockerfabriksaktiebolagets dagsnotering banfritt sockerfabrik vid orderns ingång till bolaget, betalning per 10 dagar från fakturadag minus 2 proc. skonto, per 30 dagar minus 1 ½ proc. skonto eller per 3 månaders accept utan rabatt. Norr om Sundsvall beräknas priset vid försäljningar i parti understigande 5,000 kg. 0·5 öre högre per kg. Vid försäljningar inom Göteborgs stads område äro villkoren: vid likvid inom 10 dagar 1 ½ proc. skonto, inom 30 dagar 1 proc. skonto, längsta medgifna kredit 2 månader mot accept. Försäljningsprisen för medlemmar tillhörande Västra Sveriges sockerförening voro september år 1912

raffinad i toppar	66	öre	per	kg.
bitsocker	66	»	»	»
kaksocker	65	»	»	»
krossocker och melis	63	»	»	»
pudersocker	62	»	»	»
gul bastard	59	»	»	»

Till köpare i landsorten voro prisen 0·5 öre lägre per kg. vid försäljning i partier om minst 5,000 kg., hvilken skillnad betingas af olikhet i frakt- och körningskostnaden.

Öfriga föreningars medlemmar sälja vanligen socker till sockerbolagets priser och konditioner antingen per 30 dagar med kassarabatt eller per 3 månaders accept netto. Vid försäljningar i mindre partier och på utsträckt betalningstid tilläggas frakt- och platskostnader m. m.

Inom samtliga föreningar tillämpas lika villkor för alla köpare, således äfven för kooperativa föreningar.

Sockerbolaget och handeln.

Det har tidigare påvisats, att svenska sockerfabriksaktiebolaget, med undantag af den konkurrens, som tilläfventyrs kan möta från Lidköpingsraffinaderiets sida, har ett faktiskt monopol å den inhemska marknaden, i det att importen af utländskt socker under bolagets hela tillvaro och för öfrigt under en längre följd af år dessförinnan icke förekommit i annat än jämförelsevis betydelselösa kvantiteter. Likväl må här tvänne fall antecknas, då dylik import under tiden efter år 1907 skett, enär de åtgärder, som från bolagets sida vid dessa tillfällen vidtogos, äro ägnade att ur något andra synpunkter än de i det föregående berörda belysa det stora bolagets förhållande till afnämare och konsumenter.

Det första här afsedda fallet var föremål för omnämnande redan i sammanhang med frågan om sockerbeskattningens förändring vid 1909 års riksdag. I den vid nämnda riksdag väckta motion, hvari föreslogs höjning af sockerskatten och sänkning af tullen å socker, anfördes i motiveringen, hurusom en importör i Söderhamn, hvilken vid slutet af år 1908 infört tyskt socker, skulle hafva mötts med en priskonkurrens från sockerbolaget, hvilket, dels genom direkt prissänkning, dels genom fraktlindring, nedsatt priset på socker i Söderhamn och trakten däromkring med 5 öre per kg. Bevillningsutskottet inhämtade vid behandling af denna motion närmare upplysning af bolaget rörande det anmärkta fallet. Dess svar var af följande lydelse:

»I bevillningsutskottets betänkande nr 18 vid förra årets riksdag motiveras den ändring, som föreslås uti Kungl. Maj:ts proposition om ändring af sockerbeskattningen, därmed, att det är »af största betydelse icke blott för jordbruket i vidsträckta delar af vårt land utan äfven i allmänhet för vårt ekonomiska lif, att hvitbetsodlingen må kunna utan afbrott bedrifvas och tillverkningen af råsocker inom landet ostördt fortgå», och såvidt vi kunnat finna, har det äfven varit på dessa skäl, som riksdag och regering godkänt bevillningsutskottets förslag.

Den omsorg om hvitbetsodlingen, som statsmakterna härmed lagt i dagen, hafva vi ansett det vara vår skyldighet att i vår mån befordra, och det har då fallit sig naturligt för oss att söka förhindra, att sockertillverkningen och därigenom också hvitbetsodlingen åtminstone under den i betänkandet omhandlade tiden komme att lida onödigt intrång genom import af utländskt socker. Då det därför kom till vår kännedom, att utländskt socker importerades, ansågo vi oss böra ingripa däremot, om möjligt i så god tid, att på samma gång som ytterligare import förhindrades, vederbörande firma skulle, om den ville, kunna göra sig i största måtto skadeslös för den redan skedda importen genom reexport.

Enligt de upplysningar vi erhållit förhåller det sig nu med Söderhamnsimporten på det sätt, att man där af en eller annan anledning fått för sig, att för utländsk raffinad skatten skulle kunna betalas år 1908 med 13 öre och tullen år 1909 med 15 öre, hvarigenom man skulle kunnat få in sockret för 28 öre i stället för 30 öre per kilo. Detta berodde naturligtvis på missuppfattning, men importen hade icke desto mindre ägt rum. Att import vid samma tidpunkt icke i någon utsträckning skedde till andra delar af landet, visar tillräckligt, att de köpmän, som voro mera förtrogna med förhållandena, icke ansågo det löna sig. Emellertid hade på grund af importen trakten kring Söderhamn blifvit klent försedd med svenskt socker under den tid sjöfarten var öppen, då vi sålde vårt toppsocker efter en notering af 57 öre för lösa toppar fraktfritt Söderhamn. Då det utländska sockret låg på nederlag och det var en möjlighet, att det åter kunde komma att exporteras, om vi försåge trakten med billigt svenskt socker, nedsatte vi den 10 december för alla dem af våra kunder, som bruka göra affärer på Söderhamnsdistriktet, priserna därstädes med 2 öre under vårt cifpris för Söderhamn. Sedan vi erfarit, att trots dessa åtgärder det utländska sockret blifvit inom landet placeradt, blef prisnedsättningen den 1 februari upphäfd.»

Med anledning af denna skrifvelse konstaterade åtta reservanter inom utskottet i det förslag till motivering af utskottets yrkande, som sedermera godkändes af Andra kammaren (jfr sid. 50), att bolaget vidkänt den påklagade åtgärden, ehuru däråt gifvits en annan innebörd än konkurrensens, hvarjämte i reservationen omnämndes, att en norrländsk köpmannaförening, som uttalat sig i ämnet, skarpt förkastat bolagets tillvägagående i det berörda fallet.

Under ärendets behandling i Andra kammaren framställde en talare, som synes hafva stödt sig på autentiska uppgifter, den här åberopade händelsen på ett från den af bolaget gifna relationen åtskilligt afvikande sätt. Den ifrågavarande firman i Söderhamn hade, enligt denne talare, hos sockerbolaget anhållit att få köpa socker af bolaget mot den rabatt, som andra engrossister erhöllo, men hade firmans framställning mötts med afslag. På grund häraf såg den sig för att tillgodose sina kunders behof nödsakad att importera socker. För firman inträffade då det gynnsamma förhållandet, att vid samma tid, den 22 sept. 1908, importpriset för socker ställde sig omkr. 56 öre kg. i fat cif Söderhamn, under det att priset för svenskt socker, om firman köpte genom mellanhänder, ställde sig i 58 öre med 1 ½ proc. kassarabatt. När importen blef känd för sockerbolaget, sänkte detta sitt pris på Söderhamn med 2 öre per kg., hvarjämte varan levererades fritt järnvägsvagn Söderhamn, innebärande en fraktlindring af 3 öre, således en total prisnedsättning af 5 öre per kg. Mot sannolikheten af den af sockerbolaget i dess svar till bevillningsutskottet angifna afsikten med den nämnda prissänkningen (importören skulle nödgas reexportera det utländska socker, som låg på nederlag i Söderhamn) anmärkte talaren, att en dylik återutförsel vore omöjlig, sedan hamnarna tillfrusit och sjöfarten för året upphört.

Det andra fall, som i detta sammanhang åsyftas, var af delvis annan karaktär. Det berör sockerfabriksaktiebolagets förhållande till kooperativa förbundet. Dettas Stockholmsafdelning hade af bolaget upptagits bland dess engroskunder å lista nr 2, men dess afsättningsområde begränsats till att omfatta Stockholm och Stockholms län. Emellertid utgick kooperativa förbundet från den uppfattningen, att förbundet såsom sådant vore bolagets kund och att den nämnda geografiska begränsningen af försäljningsområdet icke ägde något berättigande för dess partiaffär, hvars kunder bestodo af samtliga de öfver hela riket spridda kooperativa föreningar, som voro anslutna till förbundet. I enlighet med denna åsikt rekvirerade förbundet under åren 1908—10 upprepade gånger socker för leverans till sådana föreningar, som voro belägna utanför

Stockholm och Stockholms län, men dessa order annulerades regelbundet af bolaget. Situationen torde efter hand hafva försvårats därigenom, att å åtskilliga orter de kooperativa föreningarna synas hafva afstängts från möjligheten af sockerköp, enär grossisterna på grund af minuthandlarnes påtryckningar afbrutit förbindelsen med föreningarna.

I början af år 1911 riktade förbundet, efter att flere gånger förut mötts med afslag, till bolaget en sista hemställan att få köpa socker för direkt leverans till samtliga anslutna konsumtionsföreningar, hvarvid samtidigt påpekades de nyss antydda svårigheter, som erbjudit sig för åtskilliga föreningar samt dessutom erbjöds förskottsbetalning för rekvirerade varor. Bolaget svarade ånyo afvisande i hufvudfrågan, men förklarade, att det förvissat sig om, att det å vissa orter påklagade förhållandet mellan engroshandlande och kooperativa föreningar ifråga om sockerförsäljning numera ändrats, så att några klagomål i detta hänseende ej behöfde ifrågasättas.

Kort efter emottagandet af detta svar vidtog förbundet den åtgärden att importera socker. Med ett par firmor afslötos kontrakt om leverans af tyskt socker till partihandelsafdelningarne i Stockholm, Malmö, Göteborg och Gäfle. Enligt hvad inhämtade uppgifter gåfvo vid handen, torde sammanlagda kvantiteten af denna import under år 1911 hafva uppgått till 650 000 kg., motsvarande omkr. hälften af förbundets sockeromsättning närmast föregående år.

Redan på hösten samma år åvägabragtes emellertid en uppgörelse rörande kooperativa förbundets inhemska sockerinköp, hvilken torde böra betraktas såsom en åtminstone interimistisk lösning af förhållandet mellan bolaget och förbundet. Formellt upptogs förbundet visserligen fortfarande icke på någon af bolagets kundlistor — endast dess Stockholmsafdelning tillkommer alltjämt den platsen, hvilket, enligt ett uttalande af bolagets chef, lär bero därpå, att »denna afdelning var kund hos en af fabrikerna före sammanslagningen». Men indirekt ordnades förhållandet till förbundet på i hufvudsak samma sätt, som om äfven förbundet upptagits på kundlistan nr 2. Bolaget afslöt nämligen i september 1911 med en engrossist ett aftal, enligt hvilket denne från den 1 oktober 1911 ägde rätt att hos bolaget köpa socker i enlighet med de bestämmelser, som gälla för kunderna å kundlista nr 1 (4 proc. rabatt), dock under den förutsättning att grossisten köpte socker blott från bolaget samt sålde det endast till kooperativa förbundet. Samtidigt inrycktes i aftalet det stadgandet, att grossisten vore skyldig att till förbundet sälja sitt socker till priser och betingelser i öfrigt, som för detta icke vore mindre förmånliga än dem bolaget vid hvarje tidpunkt

inrymde åt sina kunder å kundlistan nr 2 (3 proc. rabatt), dock så, att grossisten städse komme i åtnjutande af en rabatt, motsvarande minst 1 proc. å bolagets priskurantpris. Aftalet förklarades vara giltigt endast under förutsättning af, att förbundet utfäste sig att under en tid af minst två år hos grossisten köpa sitt behof af svenskt socker mot de pris och betingelser som nyss nämnts. En dylik förbindelse afgafs ock i ett mellan grossisten och förbundet samtidigt upprättadt aftal, som helt anslöt sig till de i det ofvan angifna kontraktet stadgade villkor.

KAP. II.

Sockerbeskattning m. m. i vissa främmande länder.

Inledning.

I betänkande afgifvet den 17 maj 1904 af kommitterade för utredning af frågan om beskattning af hvitbetsockertillverkningen har utförligt redogjorts bl. a. för sockerlagstiftningens dåvarande gestaltning i vissa europeiska länder (Danmark, Tyskland, Österrike—Ungern, Frankrike, Nederländerna, Belgien, Ryssland). De lagar, för hvilkas innehåll redogjorts i nämnda framställning, äro i regel alltjämt gällande eller ock afse de däri sedermera vidtagna ändringarna endast mindre väsentliga enskildheter. Det har af sådan anledning synts öfverflödigt att nu ånyo lämna en ingående framställning rörande den utländska sockerlagstiftningen i dess helhet, utan hänvisas i sådant hänseende till åberopade kommittébetänkande af år 1904.

Det har emellertid för utredningsarbetets bedrifvande varit af intresse att erhålla en mer ingående kännedom rörande sockerindustrien och sockerlagstiftningen i såväl Tyskland som Danmark, hvadan i det följande särskild uppmärksamhet ägnats åt en framställning af de båda ländernas förhållanden i här berörda hänseenden. Slutligen har äfven en kort redogörelse lämnats för Brysselkonventionens tillkomst och hittillsvarande utveckling.

A.

Danmark.

1. Tull- och skattelagstiftningens samt industriens utveckling.

Tiden före 1891.

Om man bortser från ett misslyckadt försök vid 1800-talets början, torde den danska hvitbetsockerindustriens begynnelse böra dateras från 1870-talet. Utvecklingen gick emellertid i början synnerligen långsamt, och industrien rönte föga understöd från vare sig jordbrukarnes eller statsmakternas sida. De förra kunde endast i ringa utsträckning förmås att upptaga odlingen af hvitbetor, de senare genomförde en lagstiftning, som införde afgift å hvitbetsockertillverkningen, men medgaf endast obetydligt skydd mot utländsk konkurrens. Under 1880-talet lyckades man emellertid småningom upparbeta intresset för betodlingen hos landtmännen, och produktionen steg hastigt under detta årtionde. En antydan rörande denna utveckling gifves af nedanstående siffror.

År	Betproduktion ton	Betareal har
1875	970	352
1880	2 480	1 312
1885	16 950	6 577
1890	22 610	7 233

År 1890 funnos i Danmark 6 råsockerfabriker, af hvilka alla utom en ägdes af samma företag, »De danske Sukkerfabrikker», hvilken äfven var ägare till rikets 2 raffinaderier. Den utanför nämnda företag stående råsockerfabriken, belägen vid Nyköbing å Falster, var en andelsfabrik.

Som nämnts, synes det under denna tid ej hafva varit den danska riksdagens afsikt att bereda sockerindustrien något afsevärdare tullskydd. Tillverkningsafgiften å råsocker fastställdes till samma belopp som tullen för mellanljust socker minus 4—8 proc., hvilken minskning skulle utgöra en ersättning för den större förlusten vid raffinering för

bet- än för rörsocker. Raffinadtullen fastställdes däremot till 27 öre per kg. eller 7 öre mer än afgiften. Endast under ett år på 1880-talet beviljades en exportpremie af 1·5 öre per kg. för inländskt råsocker, men denna bestämmelse fick intet nämnvärdt inflytande på industrien. Tack vare bristande öfverensstämmelse mellan tull- och skattelagstiftningen på en enstaka punkt lyckades industrien indirekt framskapa ett skydd för sin produktion, som blef af den största praktiska betydelse. Genom tullagstiftningen af år 1863 sattes den gräns mellan ljust och mörkt, raffineradt och oraffineradt socker, som är af afgörande betydelse i alla föreskrifter på detta område, vid nr 18 holländsk standard. Denna gräns flyttades emellertid i ett par lagar af åren 1871 och 1873 upp till nr 19, och den första lag, hvilken införde sockertillverkningsskatt, lagen den 3 maj 1873, följde i detta afseende samma bestämmelse. År 1875 upphörde emellertid 1871 och 1873 års hithörande tullförfattningar att gälla, och den äldre lagens bestämmelse om gränsens fastställande vid nr 18 trädde åter i kraft för importeradt socker, medan gränsen nr 19 fortfarande kvarstod oförändrad ifråga om tillverkningsskatten.

1891 års lagstiftning.

Sockerlagen den 1 april 1891, hvilken reviderade såväl tull som skatt, bortsåg från denna inkonsekvens och bestämde, att tullen för raffineradt socker skulle sänkas från 27 till 12 öre samt accis från 19·7 till $5^1/_7$ öre per kg. En skillnad uppstod således mellan tull och accis af $6\ ^6/_7$ öre. För oraffineradt socker fastställdes tullen till 6 och accisen till $4\ ^1/_2$ öre, d. v. s. en differens af $1\ ^1/_2$ öre per kg. Men medan tullen för raffineradt socker afsåg en vara, hvars färg var ljusare än nr 18, gällde motsvarande accis ett socker, som i färg svarade mot minst nr 19 holländsk standard. Följden häraf blef sålunda den, att socker mellan gränserna 18 och 19 skyddades af den högsta tullsatsen, 12 öre, men belades med den lägsta tillverkningsafgiften, $4\ ^1/_2$ öre per kg., och sålunda åtnjöt ett skydd af $7\ ^1/_2$ öre per kg. Ett dylikt socker bereddes således högre skydd än t. o. m. det raffinerade sockret, ehuru tillverkningsskattelagen betraktade det som oraffineradt. Denna brist i lagstiftningen lyckades det industrien att utnyttja. Problemet blef att tillverka ett socker, som, ehuru oraffineradt, uppnådde en färg, som låg mellan gränserna 18 och 19, för hvilket socker skyddet uppgick till $7\ ^1/_2$ öre, oaktadt afsikten varit att gifva det ett skydd af blott $1\ ^1/_2$ öre per kg. Detta problem löstes af »De danske Sukkerfabrikker», och resultatet af denna lösning är det socker, som under namn af »dansk Puddersukker» snart fick en utomordentligt stor utbredning inom Dan-

mark och som sätter en särskild prägel på den danska sockerkonsumtionen. Det har lyckats det stora bolaget att skapa en speciellt dansk marknad för ett speciellt danskt socker. Sannolikt har emellertid för detta socker icke ett mot det höga skyddet helt svarande högre pris kunnat ernås, men har det betydliga skyddet gifvit den framställda produkten en afsevärd fördel i konkurrensen och tryggat dess afsättning.

Under tiden efter 1890 har den danska sockerindustrien utvecklats i en mycket hastig takt, såsom närmare framgår af nedanstående siffror.

År	Betsocker-produktion ton	Betareal har
1895	44 400	10 979
1900	50 470	14 025
1905	64 970	15 428
1910	100 510	22 032
1911	116 160	24 786

I slutet af 1890-talet började en ny råsockerfabrik sin verksamhet; den inköptes så godt som omedelbart af »De danske Sukkerfabrikker», hvilket företag år 1910 själf startade en ny råsockerfabrik och vid samma tid fortfarande ägde rikets alla raffinaderier så när som på ett.

1908 års lagstiftning.

Sockerindustriens starka utveckling och väl äfven det stora sockerbolagets betydande ekonomiska afkastning föranledde 1908 års riksdag att företaga en revision af sockerlagstiftningen. Man öfvergaf därvid bestämmelserna om sockrets bedömande efter färgstandard för att i stället tillämpa polarisationens säkrare metod. Härvid utgick man bl. a. från, att färgskalans n:ris 20 och 11 motsvarade en polarisation af resp. 100 och 86 proc. samt att gränsen mellan raffineradt och oraffineradt socker borde sättas vid en polarisation af 98 proc. Enligt tullagen den 5 maj 1908 (positionerna 243—45) samt sockeraccislagen den 27 maj 1908 fastställdes för raffineradt socker med en polarisation af öfver 98 proc. en tull af 10 och en afgift af 5·70 öre per kg., för oraffineradt socker, polariserande mellan 86 och 98 proc., en tull af 6 ½ och en afgift af 4 öre per kg. För råsocker, polariserande under 86 proc., bestämdes såväl tull som afgift till 4 öre per kg. Skatten på raffinad utgår enligt 1908 års lag vid råvarans införande i raffinaderiet med 4·95 öre per kg., såvida den polariserar icke öfver 96 proc., men höjes sedan successivt efter finhetsgraden, tills den för socker med en polarisation

öfver 98 proc. utgör 5·70 öre, hvarigenom man afsett att uppnå en beskattning, som, under nödigt hänsynstagande till förluster vid raffineringen, motsvarar tillverkningsafgiften af 5·70 öre per kg. raffinad.

Storleken af det skydd, som den danska sockerindustrien åtnjuter på grund af nu angifna bestämmelser i 1908 års tull- och skattelagstiftning, framgår närmare af följande beräkningar [1] .

a. *Råsocker.*

	Tull	:	Skatt	=	Skydd öre per kg.
Råsocker, polar. 86—96 proc.	5·90	÷	4·95	=	0·95
» » under 86 proc.	4	÷	4	=	0

b. *Konsumsocker*, framställdt direkt utan raffinering.

	Tull	:	Skatt	=	Skydd öre per kg.
Oraff. melis, polar. öfver 98 proc.	10	÷	5·70	=	4·30
Danskt pudersocker, polar. 86—98 proc.	6·50	÷	4	=	2·50

c. *Dansk raffinad*, framställd af danskt råsocker.

På grund däraf att skatten utgår med olika belopp för olika polariserande socker, torde skyddet i detta fall lämpligen böra beräknas i genomsnitt för all raffinad.

Af 1 kg. råsocker, som i regel polariserar mellan 92 och 96·5 proc., erhålles 0·9 kg. raffinad polariserande öfver 98 proc., 0·03 kg., polariserande 96—98 proc. samt 0·03 kg. sirap.

Tullafgiften blir således:

					öre per kg.
0·9	kg. raffinad polar. öfver 98 proc.	:	tull 10	öre	= 9
0·03	» » » 96—98 »	:	» 6·5	»	= 0·195
0·03	» sirap	:	» 2	»	= 0·06
					9·255

Skatten å råvaran, hvaraf största delen sannolikt polariserar under 96 proc., kan

beräknas till högst ..... 5·16

hvadan skyddet således utgör ..... 4·095

[1]) De här meddelade uppgifterna angående tullskyddet äro återgifna efter beräkningar af prof. dr. L. V. Birck, Köpenhamn.

d. *Raffinad,* framställd *af utländskt råsocker.*

	Öre per kg.
Tullafgiften blir lika stor som det under *c* beräknade d. v. s.	9·26
Härifrån afgår erlagd tullafgift för råsocker	5·90
Hvadan skyddet således utgör	*3·36*

Prisfallet efter år 1908.

1908 års lagstiftning åstadkom således en nedsättning af tullen, uppgående för socker af den högsta kvaliteten till 2 öre (från 12 till 10 öre). Det är under sådana omständigheter af intresse att undersöka, huruvida denna tullsänkning äfven framkallat en prissänkning. Nedanstående siffror torde vara ägnade att närmare belysa denna fråga.

År	Råsocker f.o.b. Hamburg 88 % öre per kg.	Dansk kross. melis öre per kg. (bruttopris)	Öfverpris för melis öre per kg.
1906	16·04	34·42	18·38
1907	17·56	35·80	18·24
1908	18·38	37·00	18·62
Medeltal 1906—08	*17·33*	*35·74*	*18·41*
1909	19·92	35·94	16·02
1910	21·92	38·88	16·96
1911	25·24	40·18	14·94
Medeltal 1909—11	*22·36*	*38·33*	*15·97*

Denna tablå visar, att priset på världsmarknaden under den afsedda perioden stigit starkare än det danska sockerbolagets notering för kross. melis. Öfverpriset för denna vara har under åren efter den nya lagstiftningens genomförande fallit från 18·41 till 15·97 öre d. v. s. med 2·44 öre per kg. Prisfallet ägde rum genast vid den första noteringsförändring, som försiggick efter den nya lagens trädande i kraft, och det kan sålunda anses föreligga goda skäl för antagandet, att tullsänkningen varit en viktig orsak till prisändringen.

1912 års riksdag.

Rörande de danska statsmakternas förhållande till sockerlagstiftningen torde i detta sammanhang slutligen äfven böra nämnas, att det danska folketinget under år 1912 behandlat ett från socialdemokraterna framställdt förslag om statens öfvertagande af den danska sockerfabri-

kationen. Förslaget gjordes till föremål för utredning inom ett särskildt utskott, hvilket den 25 april 1912 afgaf ett utförligt betänkande i ämnet.[1]) Utskottets majoritet föreslog därvid, att folketinget ville uttala, att det på grund af föreliggande upplysningar icke funne anledning verka för införande af statsdrift på sockerproduktionens område, men uppmanade finansministern att hafva sin uppmärksamhet fäst vid sockrets tullskydd och att vid lämpligt tillfälle framställa förslag om ytterligare nedsättning däraf. Detta yrkande godkändes i tinget. Från debatterna i ämnet är särskildt att anteckna det från majoriteten uttalade beklagandet af att tullsänkningen år 1908 blef för ringa och att en ytterligare nedsättning däri förefölle väl motiverad.

2. Sockerindustriens nuvarande ställning.

Antal fabriker och deras tillverkning.

Under år 1911 funnos i Danmark 8 råsockerfabriker samt 4 raffinaderier. Till råsockerfabrikerna hörde ej mindre än 17 saftstationer. Sockerfabrikerna äro belägna å Lolland, Fyen, Falster och Möen, således inom ett jämförelsevis mycket begränsadt område af riket. Till kampanjen 1912/13 står emellertid en ny råsockerfabrik färdig att upptaga sin verksamhet och är denna belägen i en annan trakt, nämligen västra Själland. Samtliga raffinaderier utom ett hafva sitt säte i Köpenhamn eller dess närmaste omnejd.

På grund af den danska skattelagstiftningens anordning redovisar den officiella statistik, som bygges på uppgifterna från den skattekontrollerande myndigheten, sockerproduktionen fördelad blott efter dess polarisationsgrad och icke efter olika fabrikat. Statistikens hithörande siffror för år 1911 äro sammanställda här nedan.

Inhemsk betsockerproduktion år 1911.

	Kg.
Produktion, tillhörande kl. 1 (polar. öfver 98 proc.)	10 284 370
» » » 2 (» 98 proc. och mindre)	105 871 944
Totalproduktion	*116 156 314*
Utförsel (af kl. 2)	5 704 800

[1]) Betænkning afgiven af det i Henhold til Folketingets Beslutning af 10 Januar 1912 nedsatte Udvalg etc., Folketinget 1911—1912, Blad nr 220.

Till beskattning uppgifven inhemsk produktion år 1911.

a. *Ej raffineradt socker.*

	Kvantitet kg.	Skatt öre per kg.
Kl. 1 (polar. öfver 98 proc.)	1 184 265	5·7
» 2 (» 98 proc. och mindre)	29 557 194	4·0
Summa	*30 741 459*	—

b. *Socker till raffinering.*

	Kvantitet kg.	Skatt öre per kg.
Polarisation: intill 96·0 proc.	44 025 874	4·95
öfver 96·0—96·5 proc.	9 777 317	5·10
» 96·5—97·0 »	1 571 518	5·25
» 97·0—97·5 »	613 842	5·40
» 97·5—98·0 »	54 476	5·55
» 98·0 »	8 288 337	5·70
Summa	*64 331 364*	—
Totalsumma	**95 072 823**	—

Den till beskattning uppgifna kvantiteten är således något lägre än totalproduktionen, hvilket beror därpå, att dels en viss kvantitet af tillverkningen exporteras, dels ock den beskattade sockermängden närmast hänför sig till föregående årets produktion, hvilken var lägre än förevarande års.

Det är med ledning af de nu angifna siffrorna icke lätt att utan vidare beräkna, hur den danska, till beskattning uppgifna sockerproduktionen fördelar sig på vissa färdiga fabrikat. Med stöd af i ämnet hos danska fackmän inhämtade upplysningar torde dock kunna antagas, att allt det oraffinerade socker, hvilket polariserar 98 proc. och mindre, är att hänföra till den såsom danskt pudersocker betecknade varan, medan 60 proc. af det raffinerade sockret utgöres af raffinad i lägsta prisläget (kross. melis) och återstående 40 proc. af öfriga raffinadsorter. Med utgångspunkt från dessa siffror, äfvensom från antagandet, att 100 kg. råsocker lämnar 90 kg. raffinad, 3 kg. farin och 3 kg. sirap, samt ofvan angifna tal för beskattadt socker år 1911 skulle sistnämnda kvantitet fördela sig på följande sockersorter:

	milj. kg.	%
Oraffineradt socker.		
Danskt pudersocker	29·6	32·0
Annat oraffineradt socker	1·2	1·3
Raffineradt socker.		
Kross. melis	34·7	37·5
Toppsocker, tabletter, kandis	23·2	25·0
Farin	1·9	2·1
Biprodukt.		
Sirap	1·9	2·1
Inalles	*92·5*	*100·0*

Sannolikt gifva dessa siffror en någorlunda riktig anvisning för bedömande af det här omhandlade spörsmålet. Talen för oraffineradt socker torde kunna göra anspråk på full exakthet och äfven för öfriga produkter synas åtminstone de relativa talen vara jämförelsevis tillförlitliga. Denna åsikt bestyrkes, om dessa sistnämnda tal jämföras med de enda motsvarande siffror, som finnas tillgängliga i dansk officiell statistik. I sammanhang med handtverks- och industriräkningen i Danmark den 12 juni 1906 insamlades nämligen äfven vissa uppgifter för en produktionsstatistik. Enligt denna, som afsåg förhållandena under år 1905, tillverkades af rikets dåvarande 3 raffinaderier nedanstående kvantiteter socker och sirap, hvarvid till jämförelse upprepas motsvarande, nyss åberopade siffror för år 1911.

Produkt	År 1905 milj. kg.	%	År 1911 milj. kg.	%
Kross. melis	18·9	52·4	34·7	56·2
Toppsocker, tabletter, kandis	13·7	37·9	23·2	37·6
Farin	2·7	7·5	1·9	3·1
Sirap	0·8	2·2	1·9	3·1
Inalles	*36·1*	*100·0*	*61·7*	*100·0*

De relativa talen för dessa båda år visa således ifråga om de båda viktigaste i tabellen upptagna sockersorterna en jämförelsevis nära öfverensstämmelse.

Industriens ekonomiska förhållanden.

Af de danska råsockerfabrikerna ägas alla utom en, och af raffinaderierna likaledes alla utom ett af »Aktieselskabet De danske Sukkerfabrikker». Den råsockerfabrik, som står utanför bolaget, säljer emeller-

tid sedan en längre följd af år hela sin produktion till det stora företaget (under de båda sista åren har dock en viss kvantitet försålts till England), och det raffinaderi, som ej tillhör bolaget, har icke så stor produktionsförmåga (omkr. 3—5 000 ton), att det äger någon nämnvärd betydelse för den danska sockerindustrien. Däremot kommer den nya, utanför bolaget stående råsockerfabriken, som under år 1912 börjar sin verksamhet i västra Själland, sannolikt att blifva af större vikt. Den är nämligen beräknad för afverkning af betor från en betareal af 5 000 har och börjar första året med en areal af 3 300 har och en beräknad afverkning af 1 100 à 1 200 ton betor om dagen eller 100 000 ton om året. Aktiekapitalet är 2 milj. kr. och beräknas själfva fabriksbyggnaden jämte tomt och inventarier draga en kostnad af 3 milj. kr. Fabriken uppgifver sig vilja exportera sin produktion.

Tillsvidare intager emellertid »De danske Sukkerfabrikker» en så godt som allenarådande ställning inom sitt lands sockerindustri. Såsom tidigare antydts, har bolaget afvärjt konkurrens genom att utan lång tidspillan uppköpa hvarje fabrik, som bildades utan dess medverkan, och synes ett dylikt köp ofta hafva skett först sedan bolaget bjudit det nya företaget en hård kamp. I bolagets balansräkning hafva tvänne af de sålunda inköpta företagen bokförts med sitt aktiekapital bland aktiva, medan bolagets öfriga fabriker ingå bland fastighetsvärdena. Af bolagets raffinaderier är ett af de i Köpenhamn belägna f. n. under nybyggnad, sedan den äldre fabriken delvis brunnit ned. Det synes vara bolagets afsikt att såvidt möjligt koncentrera större delen af raffineringen till denna fabrik. Den inredes nämligen omedelbart för en årsproduktion af 50 milj. kg. och har ifråga om utrymme beräknats så, att en utvidgning till en produktionsförmåga af 100 milj. kg. utan svårighet kan åstadkommas. Anläggningskostnaden beräknas till 4 ½ milj. kr.

Bolaget började sin verksamhet med ett kapital af 4 milj. kr. År 1883 beslöt man utvidga kapitalet till 10 milj. kr., men det nytillkomna beloppet var till fullo inbetaldt först år 1893. Af nyteckningen förbehölls hälften åt de äldre aktieägarne till en kurs af 110 proc., medan resten utbjöds till pari åt de betodlare, som hade tecknat tioåriga leveranskontrakt med bolaget — för hvarje tunnland skulle erhållas för 300 kr. aktier. År 1909 utvidgades aktiekapitalet ytterligare med 5 milj. kr., hvilket kapital af de äldre aktieägarne skulle få tecknas till pari (aktiekursen var då 230 proc.). Det nuvarande aktiekapitalet utgör sålunda 15 milj. kr., hvaraf allt blifvit kontant inbetaldt. År 1912 beslöts emellertid en ytterligare utvidgning af kapitalet med 7 ½

milj. kr., hvilket belopp utsläpptes till teckning mot en kurs af 150 proc. (aktiekursen var då 299 à 300 proc.). Utdelningen å aktierna var under de första elfva åren 1874—84 af bolagets verksamhet i regel 10 proc., men sjönk sedan under en följd af år till 0 eller 4—6 proc. Först i midten af 1890-talet började utdelningen ånyo få stadga och har för åren f. o. m. 1901 uppgått till nedannämnda belopp:

År	%	År	%	År	%
1901	7	1905	15	1909	23
1902	10	1906	18	1910	21
1903	10	1907	17	1911	25
1904	18	1908	25		

En öfversikt af bolagets ställning den 30 april 1912 gifves i nedanstående tablå med ledning af bolagets egen balansräkning, hvars poster likväl sammanförts under i hufvudsak samma rubriker, som förekomma i motsvarande, i det föregående meddelade uppgifter rörande de svenska sockerfabrikernas tillgångar och skulder.

Tillgångar:		*Skulder:*	
Råsockerfabriker och saftstationer	14 786 597	Aktiekapital	15 000 000
Raffinaderier	4 154 024	Reservfond	8 556 884
Fabrikernas lager	14 868 221	Dispositionsfond (»prisdifferensreserv»)	1 528 028
Stadsfastigheter	2 578 750	Understöds- och tantièmefond	988 326
Jordbruksfastigheter	1 027 091	Upplånadt kapital	10 404 050
Fartyg	110 300	Diverse passiva: tullskuld	2 249 056
Varufordringar	2 070 695	diverse kreditorer	2 135 701
Andra fordringar: fabrikernas löpande räkning	6 644 393	Saldo	8 036 521
diverse debitorer	2 523 386		
Diverse tillgångar	27 854		
Kontant kassa	107 255		
Summa	*48 898 566*	*Summa*	*48 898 566*

Fördelas de för bolagets fabriker bokförda värden, hvari ingå maskiner, inventarier, järnvägar för bettransport m. m., på antalet fabriker, erhålles för en råsockerfabrik med därtill i medeltal hörande tvänne saftstationer ett genomsnittsvärde af 2 112 371 kr. samt för ett raffinaderi ett motsvarande belopp af 1 384 674 kr. Den största råsockerfabriken

och dess saftstationer, med en afverkningsförmåga af 2 000 ton betor per dygn, voro bokförda till sammanlagdt 3 808 056 kr., samt ett raffinaderi med en kapacitet af 30 000 tons insmältning om året till 906 152 kr. Gifvetvis hafva dessa bokföringsvärden nåtts först efter afsevärda afskrifningar. Såvidt af tillgängliga uppgifter framgår, synas dessa afskrifningar tillsammans hafva utgjort för hvarje råsockerbruk med saftstationer i genomsnitt 700 000 kr. samt för hvarje raffinaderi 565 000 kr.

Vid den undersökning, som ägnades bolagets ställning i det tidigare omnämnda af folketinget år 1912 afgifna betänkande angående statens öfvertagande af den danska sockerindustrien, beräknades, att bolagets effektiva kapital vore 30 milj. kr., hvaraf ena hälften utgjordes af aktiekapitalet och den andra af sparad förmögenhet. I betraktande af de betydande afskrifningar, som verkställts å bolagets egendomar och de öfriga skäl, som i detta hänseende anförts i nämnda betänkande, synes detta antagande vara väl motiveradt och snarare angifva ett för lågt än för högt belopp. Efter 1912 års nyemission, hvarigenom det inbetalade aktiekapitalet höjes till nominellt 22 500 000 kr. och en öfverkursbetalning af 3 750 000 kr. dels användes såsom afskrifning å fabriksfastigheter, dels ökar reserverna, torde således bolagets eget arbetande kapital kunna uppskattas till omkr. 42 000 000 kr.

Det i ofvan angifna tablå under posten »saldo» upptagna beloppet motsvarar på grund af bolagets bokföring icke fullt årets vinst. Denna utgjorde nämligen 8 330 648 kr., d. v. s. 55·5 proc. å aktiekapitalet. Häraf utbetalades i vinstandel till betodlarne enligt med dem uppgjorda kontrakt 3 775 192 kr., hvarjämte 5 proc. utdelades i tantième till styrelse och direktion samt samma belopp afskrefs å bolagets aktiva. Återstoden disponerades för utdelning till aktieägarne (25 proc.) samt för saldering å vinst- och förlustkonto. 1912 års vinstresultat måste emellertid betecknas såsom mer än vanligt gynnsamt och öfverstiger hvad som tidigare nåtts. År 1911 var vinsten 6 687 690 kr. eller 44·6 proc. å aktiekapitalet.

Rörande andelsfabriken i Nyköbing har beträffande dess ekonomiska ställning ingen uppgift kunnat införskaffas. I fråga om resultatet af fabrikens verksamhet för år 1910/11 hafva dock vissa upplysningar inhämtats. Häraf framgår, att andelskapitalet, som är fördeladt på 3 500 andelar, af hvilka f. n. emellertid en större del lär vara samlad på en enstaka hand, utgör 1 050 000 kr. Nettovinsten för år 1910/11 har, enligt hvad som i debatten i ämnet år 1912 i folketinget uppgifvits, utgjort 1 267 002 kr. eller 120·7 proc. af andelskapitalet. Till betodlarne

utbetalades 554 777 kr., till andelsägarne i utdelning 541 243 kr. (51·5 proc.) och till reserverna öfverfördes 281 069 kr. Det vill sålunda synas, som skulle Nyköbingsfabrikens årsvinst hafva varit än mer lysande än »De danske Sukkerfabrikkers».

Bland sockerfabrikernas produktionskostnader är det tvänne poster, som tilldraga sig särskild uppmärksamhet. Den förnämsta af dessa är utgifterna för betorna, rörande hvilka närmare upplysningar skola meddelas i det följande, den andra posten är löner till arbetare, hvarom här några siffror skola anföras.

Enligt inhämtade uppgifter utgå timlönerna sedan år 1910 till kampanjarbetarne i råsockerfabrikerna med 38 öre, med undantag för en å landsbygden belägen fabrik (Höjbygaard), där lönen är 37 öre. Under öfriga tider af året är lönen för det fåtal arbetare, som då sysselsättas i fabrikerna resp. 35 och 34 öre. Vid raffinaderierna i Köpenhamn är lönen efter tre månaders anställning för arbetare i fabriken 4·40 samt för arbetare i magasinen 4·20 kr. per dag eller resp. 4·25 och 4·05 kr. jämte 1 kr. i veckan i »ölpengar». Beräknas arbetstiden till 10 timmar om dagen, motsvara dessa lönesatser en timlön af 44 à 42 öre. Vid bolagets i Köpenhamns omnejd belägna tredje raffinaderi är timlönen 41 öre, hvartill kommer fritt öl och kaffe, så att timlönen torde kunna beräknas till omkr. 42 öre. Genom ackordsarbete kan löninkomsten höjas. Dessutom förtjänar anmärkas, att raffinaderierna under de sista åren lära hafva uppehållit ständig drift året om och att verksamheten varit nedlagd endast under omkr. 14 dagar af året.

Det belopp, som under kampanjen 1910/11 af »De danske Sukkerfabrikker» utbetalts i arbetslöner till arbetare, uppgifves för råsockerfabrikerna till 1 250 000 kr., och för raffinaderierna till 850 000 kr., hvartill kommer ett belopp af 500 000 kr. till verkstadsarbetare o. d., således en totalsumma i arbetslön af 2 600 000 kr. Fördelas den till verkstadsarbetarna utbetalade lönen med lika stort belopp på de 7 råsockerfabriker och 3 raffinaderier, som ägas af bolaget, erhålles för de till råsockerfabrikernas arbetare utgifna löner ett belopp af 1 600 000 kr. och för raffinaderiernas arbetare en motsvarande summa af 1 000 000 kr. Då den totala betsockerproduktionen, enligt hvad tidigare angifvits, beräknats till omkr. 116 000 ton, hvaraf omkr. 98 000 ton kom på »De danske Sukkerfabrikker», samt detta bolags raffinadtillverkning utgjorde omkr. 60 000 ton kan med ledning af nyss angifna siffror beräknas, att arbetslönen per ton råsocker inom nämnda företag uppgick till 16·33 kr. samt per ton raffinad till 16·74 kr.

3. Hvitbetsodlingen.

Det har tidigare nämnts, att det först jämförelsevis sent lyckades den danska sockerindustrien att intressera jordbrukarna för betodling. Först sedan midten af 1890-talet vann betodlingen större spridning, och hade år 1900 nått upp till en areal af 14 025 har. Men under 1900-talets första årtionde väcktes intresset för denna gren af landtbruket för hvarje år i allt högre grad, så att den betodlade arealen år 1911 uppgick till omkr. 25 000 har eller nära dubbla arealen mot tio år förut.

Rörande skördens kvantitet per hektar under hvart och ett af åren 1906—10 gifver nedanstående tablå närmare upplysning. Där angifvas äfven talen för betornas sockerutbyte, hvilka siffror visserligen icke redovisas i den officiella danska statistiken eller eljest, såvidt kunnat utrönas, för de här berörda åren offentliggjorts, men hvilka beräknats med ledning af tillgängliga uppgifter rörande den afverkade betmängdens och råsockerproduktionens totala storlek [1]).

År	Betskörd per hektar ton	Råsockerutbyte i % af betvikten
1906	30·9	13·72
1907	26·5	12·38
1908	28·4	14·90
1909	29·7	12·57
1910	34·5	14·16
Medeltal		
1906—1910	*30·0*	*13·55*

Förhållandet mellan fabrikerna och betodlarne hade under denna utvecklingsperiod ej alltid varit det bästa, men till någon öppen konflikt har det aldrig kommit. I regel synes det stora bolaget hafva förstått att i tid möta ett spirande missnöje med erbjudande om förmånligare betalningsvillkor och dessutom bundit betodlarna med långvariga kontrakt. Därjämte torde äfven böra uppmärksammas, att betodlarne visserligen sammanslutit sig i intresseorganisationer, men att större delen af den betodlade jorden är i stora eller medelstora godsägares besittning och blott en mindre del äges af smärre jordbrukare, en omständighet, som

[1]) Nämnda uppgifter hafva hämtats ur Grosserer-Societetens årsberättelser och öfverensstämma nära med de siffror som för motsvarande förhållanden uppgifvits i det danska utskottsbetänkandet och som hämtats ur landthushållningssällskapets berättelser.

måhända kommit intressemotsatserna att antaga en mindre kampartad karaktär. Emellertid hafva betprisen efter hand förbättrats och grundvalen för öfverenskommelserna mellan fabriker och betodlare förändrats. Under 1870- och 80-talen afslötos odlingskontrakten i regel på basis af ett grundpris af 1·50 kr. per 100 kg. med tillägg af 10 öre för hvarje procent sockerhalt utöfver 12 proc. Från midten af 1880-talet byggdes betodlingen emellertid på en annan grundval, i det att den gjordes beroende dels af Londonernoteringen för råsocker, dels ock af fabrikens vinst. Båda dessa led i prisberäkningen underkastades efter hand förändringar, men sedan år 1904 gälla för det öfvervägande flertalet odlare i detta hänseende följande bestämmelser, baserade på kontrakt för minst 10 år:

1. Så länge genomsnittspriset för råsocker enligt Londonernoteringen för 88 proc. tyskt råsocker prompt f. o. b. Hamburg under tiden 1 september—31 december utgör 13 sh. 9 d. per cwt, betalar »De danska sukkerfabrikker» 1·60 kr. per 100 kg. rentvättade betor, medan betalningen ökas, resp. minskas med 2 öre per 100 kg. för hvarje fulla 3 d., med hvilka nämnda genomsnittspris öfver- eller understiger 13 sh. 9 d.

2. Sedan 5 proc. ränta godtgjorts bolagets aktiekapital, fördelas af återstående årsvinst 50 proc. till betodlarne i förhållande till kvantiteten af dem levererade betor.

3. Betmassan erhålles afgiftsfritt åter af betodlaren.

4. Därest fabriken icke mottager betorna före den 15 november, skola betorna efter upptagningen af betodlarne stackas etc. (»nedkules») och betalas härför en extra ersättning af 6 öre för 100 kg., när betorna levereras mellan 15 november och 15 december, samt 12 öre per 100 kg. för senare leverans.

År	Betpris per 100 kg. kr.	År	Betpris per 100 kg. kr.	År	Betpris per 100 kg. kr.
1886	1·48	1895	1·64	1904	2·69
1887	1·66	1896	1·51	1905	1·84
1888	1·78	1897	1·55	1906	2·09
1889	1·58	1898	1·65	1907	2·20
1890	1·65	1899	1·68	1908	2·40
1891	1·75	1900	1·76	1909	2·41
1892	1·76	1901	1·47	1910	2·11
1893	1·86	1902	1·68	1911	2·78
1894	1·76	1903	1·67		

5. Betfrö betalas af betodlaren, men levereras af fabriken.

En öfversikt af de betpris, som betalats till de danska odlarne i genomsnitt per år sedan år 1886 gifves af förestående tablå. [1])

Det belopp, som af »De danske sukkerfabrikker» under år 1911/12 utbetalades för betor, har uppgifvits till sammanlagdt 16·5 milj. kr.

4. Sockerpris och sockerhandel.

Sockerpris.

I en tidigare anförd tablå (sid. 119) har en antydan gifvits angående förhållandet mellan inlandsprisen å danskt socker samt råsockerpriset å världsmarknaden. Däraf syntes framgå, att bruttopriset å det viktigaste danska raffinadsockret, kross. melis, i genomsnitt för åren 1909—11 öfverstigit Hamburgernoteringen för råsocker med 15·97 öre per kg. Till förklaring af detta öfverpris anföres i det ofta åberopade danska utskottsbetänkandet följande beräkning:

Transportkostnader m. m.	2·26	öre per kg.
Förlust vid raffinering af 88 proc. råsocker till 100 proc., därest råvarans genomsnittspris beräknas till 19·84 öre per kg.: $^{12}/_{88} \cdot 19{\cdot}84 =$	2·70	» » »
Raffineringskostnader	3·70	» » »
Tull för kross. melis	10·00	» » »
Summa	*18·66*	*öre per kg.*

Af denna beräkning skulle sålunda följa, att inlandspriset med närmare 3 öre per kg. legat under motsvarande utlandspris med tillägg af tull och kostnader. Gifvetvis kan en dylik beräkning icke göra anspråk på att i detalj vara exakt, men den jämförelsevis betydliga differens, som här påvisats, synes ej kunna förklaras endast med hänvisning till kalkyleringsfel, utan torde sannolikt kunna tjäna såsom bevis för att sockerbolaget icke fullt utnyttjat tullskyddet för raffinad.

Hvad de danska inlandsprisen å socker eljes beträffar, så hafva de enligt det stora bolagets engrosnoteringar för de båda största artiklarna utgjort i genomsnitt för år:

[1]) I prisen har inräknats värdet af tillbakalevererad betmassa: 26 à 27 öre per 100 kg. levererade betor. Tabellens uppgifter delvis efter det danska utskottsbetänkandet 1912.

	Kross. melis öre per kg.	"Puddersukker" öre per kg.
1872—75	91·00	—
1876—80	84·62	—
1881—85	73·22	—
1886—90	60·86	47·26
1891—95	41·20	33·24
1896—1900	34·58	28·48
1901—05	34·06	28·54
1906—10	36·11	30·12

Noteringen för det bättre sockret har sålunda under de senaste 15 åren varit omkr. 6 öre per kg. högre än för den sämre, oraffinerade varan. Enligt den (juni 1912) senast tillgängliga noteringen, fastställd den 8 maj 1912, kostade kross. melis 42 och danskt pudersocker 36 öre per kg. För öfriga sorter raffinad noterades pris, växlande mellan 44 och 49 öre, (för en i ringa kvantitet producerad sockersort 52 öre). Som ett genomsnittspris för samtliga raffinadsorter torde kunna antecknas 46 öre per kg. Å danskt råsocker var noteringen samtidigt 34 öre.

Engros- och minuthandel. Det stora bolaget säljer blott till grossister och i praktiken endast mot kontant likvid inom 14 dagar. Å fakturabeloppet lämnas härvid 2 proc. rabatt, hvarjämte försålda varor debiteras 1 öre per kg. under priskurantens notering. Emballage debiteras enligt särskild notering. Köparna få köpa socker för leverans under 3 ½ månader till vid köpets afslutande gällande notering och mot successiv leverans under nämnda tid. Såsom en följd häraf må antecknas att vid en prisstegring i regel stora kvantiteter äro sålda till det lägre priset.

Utförsel. Exporten af danskt socker var tidigare mycket obetydlig, men steg småningom och utgjorde år 1896 6 000 ton. Den öfvervägande delen af exporten bestod af en efterprodukt, hvaraf den inhemska konsumtionen emellertid snart ökades, så att utförseln år 1903 sjunkit till 1 000 ton. Den var sedan under åtskilliga år helt minimal, enär Danmarks tullagstiftning icke uppfyllde de af Brysselkonventionen uppställda villkor för export till konventionsländerna. Den sedermera företagna ändringen möjliggjorde emellertid åter utförsel af danskt socker och i oktober 1911 upphäfdes af den permanenta kommissionen i Bryssel den Danmark pålagda strafftullen. Exporten har också under de sista åren stigit betydligt: den utgjorde år 1909 icke mer än 1 000

ton, men år 1911 redan 5 700 ton, hvaraf hufvudparten utförts till England. Samtidigt utfördes 2 520 ton matsirap samt 9 280 ton melassfoder och melass, som framställts af hvitbetsmelass.

Den utförda sockerkvantitetens storlek beror dels af produktionens storlek, dels ock af världsmarknadspriserna. Vid högre pris lönar det sig bättre att exportera efterprodukterna, vid låga pris är det åter fördelaktigare att omarbeta dem till råsocker för raffinering.

Införsel.

Importen af socker till Danmark har ända till de sista åren uppgått till betydande kvantiteter och först under år 1911 sjönk den till en i förhållande till konsumtionen mindre betydande siffra. Nedanstående tablå gifver närmare detaljer för åren f. o. m. 1900, hvarunder importen nått sin hittillsvarande största absoluta höjd.

År	Import ton	Total-konsumtion	Import i % af konsumtion
1900	29 810	66 550	44·8
1901	30 280	74 160	40·8
1902	19 080	69 840	27·3
1903	35 100	77 270	45·4
1904	37 590	83 860	44·8
1905	34 510	79 820	43·2
1906	20 530	82 140	25·0
1907	24 080	91 520	26·3
1908	37 490	97 480	38·5
1909	38 340	105 750	36·3
1910	33 800	100 750	33·6
1911	11 450	106 520	10·8

En betydande del af denna import har legat i det stora sockerbolagets händer, men under hvarje år torde omkr. 10 000 ton socker hafva införts af andra importörer än bolaget.

5. Sockerkonsumtion.

På annat ställe i föreliggande betänkande har redan framhållits, att Danmark sedan länge är Europas näst England starkast sockerkonsumerande land. En öfversikt af utvecklingen i detta hänseende gifves af följande siffror rörande konsumtionen per år och individ.

År	Genomsnittlig årskonsumtion	Årlig ökning sedan föregående period	Relativ ökning
	kg.	kg.	kg.
1876—1880	13·48	—	1·00
1881—1885	15·02	0·31	1·11
1886—1891	16·12	0·22	1·20
1891—1895	21·21	1·02	1·57
1896—1901	26·22	1·00	1·95
1901—1905	30·56	0·87	2·27
1906—1910	35·76	1·04	2·65
1911	38·43	2·67	2·85

Den starka stegringen efter 1891 synes förtjäna särskildt beaktande, då det är sannolikt, att den i viss mån bör ses såsom en följd af den utaf 1891 års lagstiftning framkallade, tidigare påpekade sänkningen i sockerpriset. Det vill äfven synas som om under samma tid konsumtionen af bättre socker ökats på de sämre sockersorternas bekostnad.

Efter det danska utskottsbetänkandet af år 1912 skall här slutligen äfven meddelas nedanstående tablå, som i detta sammanhang torde äga ett visst intresse, ehuru siffrorna måhända ej böra tillmätas alltför stort värde. Enligt en under utarbetning varande officiell hushållskostnadsstatistik utgjorde konsumtionen af socker för:

	Konsumtion per individ kg.	Antal individer per hushåll	Konsumtion per hushåll kg.
Arbetare i Köpenhamn	22	4·5	99·0
» » landsortsstäderna	22	5·1	112·2
Hemmansägare	31	6·6	204·6
Småbrukare (»husmän»)	22	5·1	112·2
Landtarbetare (på öarne)	21	4·5	94·5

B.

Tyskland.

1. Tull- och skattelagstiftningens samt industriens utveckling. Karteller.

1800-talets början.

Tyskland tillkommer otvifvelaktigt äran af att hafva varit det land i världen, där förekomst af socker i vissa slag af betor vetenskapligt först påvisats och där denna upptäckt först tekniskt utnyttjats för sockerframställning. Den förstnämnda upptäckten gjordes af en framstående Berlinerkemist A. S. Marggraf redan år 1747. Dennes lärjunge och efterföljare i ämbetet såsom direktör för den preussiska vetenskapsakademien F. K. Achard återupptog mot slutet af århundradet Marggraf's försök och lyckades efter ett mödosamt, ihärdigt arbete att göra dem praktiskt användbara. Trots oafbrutna besvikelser och ekonomiska svårigheter lyckades det honom att efter omfattande experiment, under åren 1799—1800 företagna på hans egendom Cunern vid Steinau i Schlesien, våren 1802 inrätta en sockerfabrik för framställning af socker ur af honom odlade betor.

Achards fabrik vann inom kort efterföljare, hans skrifter om sockerfabrikation spredos öfver hela Europa och i flera länder sökte man införa och understödja den nya industrien. Men under de napoleonska krigens stormar blef det omöjligt att i Tyskland vidmakthålla det ekonomiska understöd från statens sida, som bragt den nya fabrikationen skydd och uppmuntran, så att redan år 1828 den sista sockerfabriken på den tyska sidan af Rhen måste nedlägga driften. Under tiden hade emellertid i Frankrike industrien icke blott vunnit fotfäste utan ock lyckats förbättra sin teknik. Stödd på de där vunna erfarenheterna, gick man under 1830-talet till arbetet för att i Tyskland ånyo grundlägga en sockerindustri. Resultatet var denna gång så gynnsamt, att år 1834/35 i Preussen redan 17 och inom tyska tullområdet 21 fabriker voro i drift. Två år senare hade den sistnämnda siffran ökats till 122 företag, som ur 25 346 ton hvitbetor framställde 1 408 ton råsocker, motsvarande ett sockerutbyte af 5·56 proc. (på Achard's tid hade utbytet varit 2—3 proc.).

Ur denna blygsamma början växte under ett nästan oafbrutet

framåtskridande den tyska hvitbetsockerindustrien upp för att i Tysklands nutida ekonomiska lif intaga en synnerligen betydande plats.

Tiden 1840—60.

De på grund af hvitbetsockerindustriens uppblomstring minskade tullintäkterna af sockerimporten föranledde Preussen att år 1840 beskatta sockerindustrien med en särskild afgift. Exemplet följdes ett år senare af hela tullföreningen, så att den tyska sockerfabrikationen gjordes till föremål för en särskild, enhetlig beskattning. Dennas form var materialbeskattning, utgående med en viss afgift för 100 kg. råa betor och beräknad på sådant sätt, att den beredde den inhemska produktionen skydd mot konkurrens från rörsockrets sida, utan att likväl utesluta denna konkurrens. Vid beräkning af råsockerutbytet ur betan utgick man från antagandet, att för framställandet af 1 centner råsocker åtginge 20 centner hvitbetor, d. v. s. skatten byggdes på hypotesen om ett råsockerutbyte af 5 proc. Ehuru skattesatsen under den följande tiden efter hand ökades — från 0·10 Mk år 1841 till 1·50 Mk år 1858, allt per 100 kg. betor — så bibehölls det beräknade råsockerutbytet under 20 år oförändradt. Några siffror till belysande af råsockerindustriens utveckling under denna period meddelas i nedanstående tablå.

År	Antal råsocker-fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker-utbyte per 100 kg. betor %
1839/40	152	220 000	12 700	5·88
1849/50	148	576 000	42 400	7·35
1859/60	256	1 720 000	145 800	8·56

Samtidigt som Tysklands råsockerproduktion under åren 1840—60 sålunda stigit med det tolfdubbla, hade sockerimporten minskats till omkr. en tiondedel. Under de senare åren af 1850-talet hade den tyska sockerindustrien i själfva verket nått den ställning, att frågan om export af inhemskt råsocker blef aktuell. Fabrikanterna framställde vid denna tid upprepade gånger krafvet på att erhålla skatterestitution vid export af råsocker liksom raffinaderierna redan länge åtnjutit fördelen af tullrestitution vid utförsel af raffinad, tillverkad af rörsocker.

1861 års lagstiftning. 1861—65.

År 1861 genomfördes också en lagstiftning, hvarigenom råsockerproducenterna vid utförsel af råsocker fingo restitution af materialskatten till ett belopp af 16·50 Mk per 100 kg. råsocker, medan raffinadrestitutionen fastställdes till 20 Mk. Samtidigt höjdes emellertid lagens nominella sockerutbytesprocent från 5 till en siffra, som låg mellan 9·1 och 8·4 och som svarade mot det dåvarande faktiska utbytet.

1861 års lag blef för den tyska sockerindustriens utveckling af genomgripande betydelse. Tack vare dess bestämmelser blef det möjligt för sockerproducenten att icke blott såsom förut bereda sig en särskild fördel genom utvinnande af mer socker ur betorna än hvad som motsvarade det lagliga rendementet utan ock att vid utförsel af råsocker tillgodoräkna sig resultatet af ett dylikt högre sockerutbyte såsom en kontant, af statsverket utbetalad premie, utgörande skillnaden mellan exportgodtgörelsen och den erlagda materialskatten.

Till en början var det emellertid möjligt endast för ett fåtal fabriker med tillgång till råvara af högsta kvalitet att draga fördel af den nya lagstiftningen. Men redan år 1866 lyckades man genomdrifva en förhöjning af restitutionen till 17·20 Mk för råsocker och 21 Mk för raffinad, medan materialskatten fortfarande kvarstod oförändrad vid 1·50 Mk, allt per 100 kg. Därmed hade premiesystemet helt slagit igenom. Visserligen höjdes materialskatten år 1869 till 1·60 Mk, men samtidigt ökades också restitutionen till 18·80 Mk för råsocker och 21·60 à 23 Mk för raffinad af olika slag.

Stödd af denna lagstiftning utvecklades den tyska sockerindustrien så hastigt, att den vid 1880-talets början stod främst inom världens hvitbetsockerproduktion. Närmare detaljer framgå af följande siffror.

År	Antal råsocker-fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker-utbyte per 100 kg. betor %
1860/61	247	1 467 702	126 526	8·62
1870/71	304	3 050 745	186 441	8·62
1875/76	332	4 161 284	358 048	8·60
1880/81	333	6 322 203	573 030	9·04
1884/85	408	10 402 688	1 146 740	11·02

Denna kraftiga utveckling af sockerindustrien hade emellertid äfven sina skuggsidor. På grund af det rådande skattesystemet ökades statens inkomster af sockerbeskattningen ingalunda i samma proportion som produktionen stegrades. Dessutom åtföljdes industriens uppsving ej häller af en motsvarande ökning i den inhemska konsumtionen. Öfver hälften af den producerade sockerkvantiteten måste från och med 1880-talet exporteras. Utförseln, som år 1871/72 ännu stannade vid 14 276 ton (totalutförsel, beräknad såsom råsocker), uppgick 1880/81 till 283 848 och 1884/85 till 673 728 ton. Den tyska sockerindustrien var sålunda numera i hög grad beroende af den utländska marknaden och dess hårda konkurrens, samtidigt som konkurrensen inom landet år för år ökades.

1886 och 1890 års lagstiftning.

År 1883 tillsatte regeringen en kommission för en undersökning af den tyska sockerindustriens läge och nedsatte samtidigt restitutionen å råsocker och raffinad till resp. 18 och 22·20—23 Mk per 100 kg. Sockerkommissionens arbete gaf till positivt resultat en år 1886 på grundvalen af ett antaget rendement af 9·3 proc. till 1·70 Mk höjd betskatt och en till 17·25 Mk sänkt restitution. Kort därpå beslöt man sig emellertid för att delvis öfvergifva det dittills tillämpade materialbeskattningssystemet. Helt ville man visserligen ej lämna det, främst af hänsyn till beskattningens anordning i de med Tyskland på den utländska marknaden konkurrerande länderna, men genom en af 1887 års riksdag antagen lag nedsattes betskatten med drygt hälften till 0·80 Mk och infördes samtidigt en konsumtionsskatt (»Verbrauchsabgabe») å 12 Mk per 100 kg., hvilket belopp skulle erläggas vid sockrets uttagande för inhemsk konsumtion. Tullen fastställdes till 30 Mk för alla sorters socker samt 15 Mk för sirap och melass. Skatterestitutionen bestämdes till 8·50 Mk för råsocker af 90 proc. rendement och till 10 à 10·65 Mk för raffinad af olika slag.

Sedan Tyskland sålunda tagit första steget bort från det beskattningssystem som varit allenarådande alltsedan år 1844, dröjde det icke länge innan regeringen gick vidare på den inslagna vägen och föreslog riksdagen ett sockerbeskattningssystem, uteslutande baseradt på produktskatt samt med öppna, successivt sjunkande utförselpremier. Anledningarna till detta systemskifte torde vara att söka dels och främst i statens ökade behof af inkomster (såsom t. ex. för arbetarförsäkringen) dels ock i förhoppningen att vid en konsumtionsbeskattning lättare kunna råda bot för åtskilliga missförhållanden inom den tyska industrien. Det af regeringen utarbetade förslaget förelades riksdagen år 1890, antogs efter en del detaljförändringar, samt blef gällande år 1892. Enligt den nya lagen upphäfdes all materialskatt. Sockerskatten skulle utgå med ett belopp af 18 Mk per 100 kg. vid varans öfvergång i den fria handeln. Tullen fastställdes till 36 Mk för alla sorter socker, däri inbegripet sirap och melass. Utförselpremien — eller, som den kallades, tillskottet (»Zuschuss») — bestämdes till 1·25 Mk för 100 kg. råsocker af 90—98 proc. rendement, 2 Mk för kandis-, topp- och kristallsocker af minst 99·5 proc. sockerhalt samt 1·65 Mk för allt annat hårdt socker. Dessa satser skulle gälla till 1895, då de skulle nedsättas för att år 1897 helt försvinna.

Vid antagandet af denna lag trodde man, att det exempel Tyskland sålunda gifvit ifråga om utförselpremiernas successiva afskrifvande, skulle följas af världens öfriga stora sockerländer. Man fann emellertid

snart, att denna förmodan var oriktig. De öfriga länderna icke blott bibehöllo sina hittillsvarande premier, utan till och med höjde dem i vissa fall (t. ex. Frankrike) väsentligt, hvarigenom den tyska industriens konkurrensförmåga på den utländska marknaden afsevärdt förminskades. Dessutom hotades Tysklands sockerindustri äfven af öfverproduktion inom landet.

Siffrorna rörande produktionen för de fem första kampanjerna under 1890-talet framgår af följande tablå.

År	Antal råsocker-fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker-utbyte per 100 kg. betor %
1890/91	406	10 623 319	1 336 221	12·54
1891/92	403	9 488 002	1 198 025	12·62
1892/93	401	9 811 939	1 230 835	12·54
1893/94	405	10 644 351	1 366 001	12·83
1894/95	405	14 521 029	1 827 973	12·58

1896 års lag.

För att råda bot för de antydda missförhållandena framlade regeringen år 1896 en lag, hvarigenom icke blott industriens täflan på världsmarknaden skulle underlättas, utan äfven produktionen i viss mån regleras och ledas. I förstnämnda hänseende föreslogs en ökning af de fasta utförselpremiernas belopp till nära det dubbla — 2·50 Mk för råsocker och 3—3·55 Mk för raffinad, allt per 100 kg.; samtidigt höjdes konsumtionsskatten till 20 Mk. För vinnande af det sistnämnda syftet — förhindrandet af öfverproduktion — skulle enligt förslaget en viss maximisumma (1·7 milj. ton) fastslås för ett års sockerproduktion och denna summa efter vissa grunder fördelas på rikets alla fabriker. Öfverskred någon fabrik denna dess sålunda bestämda högsta afverkningssumma, den s. k. kontingenten, pålades för den öfverskjutande tillverkningen en extra skatt, uppgående till samma belopp som utförselpremien. Nyanlagda fabriker skulle under sin första verksamhetstid ej alls få någon kontingent, utan för hela sin tillverkning betala nyssnämnda extra skatt. För att vidare skydda de mindre fabrikerna mot de under senare åren i norra och östra Tyskland upprättade eller planerade jättefabrikerna, skulle införas äfven en progressiv beskattning (»Betriebsteuer»), hvilken skulle utgå såsom en tilläggsafgift jämte den vanliga skatten och utgöra för hvarje 100 kg. socker, som öfvergick i allmänna marknaden, 0·10 Mk för en kvantitet intill 4 000 ton, 0·125 Mk för hvarje därutöfver producerade 100 kg. till och med 5 000 ton o. s. v.

1896 års riksdag antog detta regeringens förslag och höjde samtidigt sockertullen till 40 Mk per 100 kg. Denna lag ägde giltighet ända till år 1903, då Tysklands anslutning till 1902 års Brysselkonvention framkallade en ny lag den 6 januari 1903, hvilken afskaffade kontingentering, premier, progressiv beskattning o. s. v. och i stället införde en ren konsumtionsbeskattning.

1903 års lag.

1903 års lagstiftning, som ännu alltjämt är i hufvudsak gällande, bestämde konsumtionsskatten till 14 Mk samt tullen (incl. skatten) för råsocker till 18·40 och för raffinad till 18·80 Mk, allt per 100 kg.

Siffrorna för den tyska sockerindustriens utveckling sedan år 1895 framgå af nedanstående tablå.

År	Antal råsocker-fabriker	Afverkade betor ton	Råsocker-produktion ton	Råsocker-utbyte per 100 kg. betor %	Genom-snittlig betafverkning per fabrik ton	Statsinkomst af skatt och tull Mk
1895/96	397	11 672 810	1 637 057	14·02	29 403	103 701 000
1900/01	395	13 253 909	1 979 118	14·86	33 552	115 691 000
1905/06	376	15 733 478	2 400 771	15·26	41 844	141 587 000
1909/10	356	12 892 068	2 037 397	15·80	36 214	158 827 000

Sammanslutningar inom sockerindustrien.

I anslutning till den här meddelade korta öfversikten af den tyska sockerindustriens och beskattningens utveckling torde det äfven vara af intresse att något beröra frågan om förekomsten i Tyskland af monopolartade sammanslutningar inom sockerindustrien.

Redan så tidigt som år 1850 hade för tillvaratagande af såväl råsocker- som raffinadindustriens allmänna intressen en förening bildats, benämnd »Verein für die Rübenzuckerindustrie Deutschlands». I denna hade emellertid råsockerfabrikerna öfvervikten, hvilket föranledde raffinaderierna att redan 1852 bilda en egen förening, benämnd »Verein deutscher Zuckerraffinerien». Inom båda dessa föreningar hade tanken på kartellsammanslutningar vid skilda tillfällen framkommit, ehuru den aldrig kommit att ikläda sig fastare form. Det första allvarliga försöket att få en kartell till stånd daterar sig från midten af 1880-talet under de då rådande dåliga tiderna. Man ville genom grundandet af en sockerbank åstadkomma gemensamma försäljningar af råsocker. Detta försök strandade likväl på motståndet från de råsockerfabriker, som ägdes af betodlarna, hvilka senare ej ville låta sig fråntagas rätten att själfva disponera sitt socker. År 1894, då läget på sockermarknaden på grund af öfverproduktion åter försämrades, upptogos sammanslutnings-

försöken ånyo. En ny förening bildades med särskild uppgift att söka åstadkomma en kartellsammanslutning mellan råsockerproducenterna. En dylik sammanslutning visade sig likväl omöjlig att genomföra, enär flera raffinaderier förfogade öfver egna råsockerfabriker. Det gemensamma intresset af ett upprätthållande af sockerpremierna, äfvensom hoppet om att genom förenade krafter bättre kunna tillgodose industriens intressen vid kommande handelsfördrag föranledde slutligen år 1897 upplösandet af de förut bestående tre föreningarna och bildandet af en ny hela sockerindustrien omfattande sammanslutning, benämnd »Verein der deutschen Zuckerindustrie», hvilken i sig som underafdelningar innefattade »Verein der deutschen Zuckerindustrie, Abteilung der Rohzuckerfabriken, G. m. b. H.» och »Verein der deutschen Zuckerindustrie, Abteilung der Raffinerien, G. m. b. H.». Den stora föreningen hade till uppgift att bevaka industriens gemensamma intressen, under det att underafdelningarna själfva hade att ordna sina inre angelägenheter äfvensom att tillvarataga sina specialintressen. 397 råsockerfabriker och 50 raffinaderier, d. v. s. så godt som samtliga förefintliga tyska råsockerfabriker och omkr. hälften af raffinaderierna, voro år 1897 medlemmar i föreningen. Inom denna upptog man nu med all kraft, sedan 1896 års lag svikit de förväntningar, med hvilka den hälsats af industrien, tanken på bildandet af en kartell mellan producenterna, och under trycket af de på sockermarknaden då härskande synnerligen ogynnsamma förhållandena — låga pris, hård konkurrens o. s. v. — lyckades man äfven efter många svårigheter den 1 juni 1900 få en dylik sammanslutning till stånd.

Den tyska sockerkartellen bestod liksom den några år förut bildade österrikisk-ungerska af två särskilda kartellsammanslutningar: »Syndikat deutscher Zuckerraffinerien», omfattande 109 fabriker, och »Deutsches Zucker-Syndikat, G. m. b. H.», det senare utgörande en sammanslutning mellan råsockerfabrikerna och representerande 393 fabriker. Hvitsockerfabrikerna, hvilka framställa för konsumtion färdigt socker direkt ur betorna, voro såsom en förmedlande länk anslutna till båda dessa karteller. Enligt kartellöfverenskommelsen garanterades råsockerfabrikerna för på hemmarknaden försåldt socker af 88 proc. rendement ett minimipris, hvilket från och med d. 1 sept. 1901 fastställdes till 25·50 Mk per 100 kg., (s. k. »Inlandsnormale»). För den händelse Magdeburgernoteringen föll under det fastställda minimipriset, skulle raffinaderierna inbetala skillnaden, hvilket dock ej fick öfverstiga 6·80 Mk. Denna differens skulle månatligen inbetalas af raffinadkartellen till råsockerkartellen jämte ett tillägg af 10 proc., s. k. »Kartellnutzen», som sedan

uppdelades på de olika råsockerproducenterna i förhållande till storleken af den produktionskontingent, som hvar och en enligt lagen af år 1896 fått sig tilldelad. Härjämte förpliktade sig raffinaderierna att endast köpa socker af fabriker, tillhörande råsockerkartellen.

Råsockerfabrikerna å sin sida förbundo sig att till gengäld ej framställa raffinadsocker för inhemsk konsumtion och att försälja råsocker och melass endast mot förevisande af kontrakt med s. k. kartellklausul, hvarigenom man försäkrade sig om att allt socker antingen blefve försåldt till utlandet eller också levererades till ett raffinadkartellen tillhörigt raffinaderi. I öfrigt hade råsockerproducenterna fullt fria händer.

I motsats till råsockerkartellen ägde raffinadkartellen en mycket fast organisation. Här fastställde man icke blott pris och leveransvillkor, utan äfven huru många procent af den hvarje raffinaderi inom kartellen tilldelade kontingenten, som under en viss tid finge försäljas. Kartellens prispolitik gick ut på att få inlandspriset å raffinad att täcka inlandspriset å råsocker jämte det ofvan omnämnda tillägget af 10 proc. Härtill lades 8 Mk såsom kostnader för raffineringen, 1 Mk såsom »Kartellnutzen» och slutligen afgiften till staten 20 Mk, allt per 100 kg. Summan af alla dessa belopp utgjorde minimipriset. Enligt denna beräkning skulle alltså vid ett samtidigt på världsmarknaden rådande råsockerpris af 18·70—25·50 Mk per 100 kg priset å raffinad på hemmarknaden uppgå till 54·50 Mk per 100 kg. Såsom maximipris å raffinadsocker fastställdes 58·50 Mk. Inom dessa gränser ägde syndikatet att fastställa försäljningspriset.

Dessa bestämmelser inneburo för raffinaderierna stora fördelar. Sjönko nämligen råsockerprisen på världsmarknaden under 18·70 Mk, voro raffinaderierna enligt aftalet likväl endast skyldiga att till råsockerfabrikerna betala ofvan angifna maximidifferens af 6·80 Mk jämte tillägget 10 proc. per 100 kg. De kunde alltså köpa sin råvara billigare på samma gång som prisen å raffinad tack vare de höga tullarna (40 Mk per 100 kg.) kunde hållas oförändrade. Ju lägre råsockerprisen på världsmarknaden stodo under ett belopp af 18·70 per 100 kg., desto mera stegrades vinsten för raffinaderierna. De hade därför ett direkt intresse af råsockerprisens nedpressande och härigenom uppstod mellan konsumenterna, betodlarna och råsockerfabrikerna å ena sidan och raffinaderierna å den andra en intressemotsats, hvilken förr eller senare måst föranleda sockerkartellens sönderfallande, om ej detta redan före aftalets utlöpande framkallats af andra orsaker.

Den tyska sockerkartellen omfattade i det närmaste hela landets sockerindustri. Den representerade år 1902 98 proc. af den totala socker-

produktionen. Härigenom blef den äfven iståndsatt att fullt utnyttja tullskyddet till sin förmån. Priset å raffinad, som enligt Magdeburgernoteringen i jan. 1900 — alltså före kartellens bildande — stod i 47·25 Mk per 100 kg., hade i juli samma år stigit till 57 Mk och växlade under de följande två åren mellan 56 och 57 Mk. Samtidigt föllo råsockerprisen på världsmarknaden. Medelpriset, som under år 1899/1900 enligt Magdeburgernoteringen uppgått till 21·60 Mk, utgjorde under år 1900/01 20·46 och 1901/02 15·34 Mk, allt per 100 kg. Spänningen mellan raffinad- och råsockerpris, frånsedt afgiften till staten, utgjorde 1899/1900 8·60 Mk, hade 1900/01 stigit till 17·06 Mk och nådde 1901/02 maximum med 21·10 Mk, allt per 100 kg., under det att spänningen mellan samma pris på Londonmarknaden nämnda år växlade mellan 3·21—3·73 Mk per 2 cwt (= 101·6 kg.). Delvis under inflytande af dessa höga pris föll sockerkonsumtionen per invånare från 15·23 kg. år 1899/1900 till 12·97 kg. år 1901/02, förorsakande staten sistnämnda år en minskad inkomst af sockerskatt till ett belopp af 15·5 milj. Mk.

Efter Brysselkonventionens afslutande år 1902 kunde prisen ej längre hållas uppe. En omedelbar följd häraf blef, att kartellen föll sönder redan i augusti 1903. Prisen gingo tillbaka till den nivå, de intagit före kartellens bildande. Genomsnittspriset enligt Magdeburgernoteringen under året 1903/04 utgjorde å råsocker 17·06 Mk, å raffinad 38·26 Mk och spänningen dem emellan, frånsedt afgiften till staten, 7·20 Mk, allt per 100 kg. Det förutvarande »Syndikat deutscher Zuckerraffinerien» i Berlin ägde bestånd ytterligare några år, ehuru enbart såsom intresseförening. År 1911 upplöstes äfven denna.

Omedelbart efter den stora kartellens sönderfallande ingicks mellan raffinaderierna en ny sammanslutning för att motverka ett allt för snabbt fall i sockerpriserna. Denna organisation afsåg gemensamhet i fråga om pris och försäljningsvillkor. Man lyckades likväl ej upprätthålla öfverenskommelsen och redan i december (år 1903) föll äfven denna kartell sönder.

Den enda kartellsammanslutning inom den tyska sockerindustrien, som då ännu alltjämt ägde bestånd, var den, som förefanns mellan kandissockerproducenterna och omfattade 22 fabriker. Denna sammanslutning hade kommit till stånd år 1896 i form af en prisöfverenskommelse mellan fabrikerna samt år 1904 ombildats till en försäljningskartell med centralorgan benämndt »Verband Deutscher Kandisfabriken, G. m. b. H.». De stora vinster, dessa fabriker tack vare sammanslutningen gjorde, föranledde likväl inom kort anläggandet af nya fabriker utanför kartellen och därmed ny konkurrens, hvilket slutligen förorsakade kartellens sön-

derfallande i oktober 1908. Någon sammanslutning mellan dessa fabriker har sedan dess ej förefunnits.

Allt sedan de stora tyska sockerkartellerna med 1903 års utgång upplösts, hafva årligen ansträngningar gjorts att få nya sammanslutningar till stånd, ehuru de alltid strandat på motståndet från de större och mera leveransstarka fabrikernas sida. Dessutom har man gjort gällande, att den prisförhöjning, hvilken den nuvarande tullen möjliggör, är allt för liten för att uppväga de med en kartellsammanslutning förenade kostnaderna, hvarjämte man uttalat farhågor för, att äfven en mindre prisförhöjning, åstadkommen genom ett på grund af en sammanslutning åstadkommet utnyttjande af tullen, skulle föranleda anläggandet af nya hvitsockerfabriker och sålunda endast ytterligare försämra fabrikernas belägenhet.

2. Sockerindustriens nuvarande ställning.

Antal fabriker och deras tillverkning.

Antalet i Tyskland under kampanjen 1910/11 verksamma råsockerfabriker var 354, raffinaderier 35 samt melassursockringsfabriker 6. Det öfvervägande antalet fabriker låg i Preussen, hvars provins Sachsen var rikets förnämsta sockerbrukslandskap med 102 råsockerfabriker och 5 raffinaderier.

Till råsockerfabriker räknas enligt den tyska officiella statistiken alla sockerfabriker, som afverka betor, hvadan hit höra äfven de kombinerade fabrikerna, d. v. s. de företag, som själfva förarbeta allt eller en del af sitt råsocker till konsumsocker. Under år 1910/11 uppgick landets produktion af råsocker till 2 512 928 ton. Af de kombinerade råsockerfabrikerna tillverkades under samma tid 477 806 ton konsumsocker, hvilkas tillverkning fördelade sig på följande sätt mellan olika produkter:

	Ton
Kristallsocker och granuleradt socker	166 242
Malen melis	83 464
Malen raffinad	76 274
Kak- och bitsocker	75 874
Toppsocker	35 144
Andra slag af raffinad	40 808
Summa konsumsocker	*477 806*

Råsockerfabrikernas råsockerutbyte (i oreducerade tal) i förhållande till den afverkade betmängden uppgick under kampanjen 1910/11 till

15·96 proc. af betvikten. Motsvarande siffror för de närmast föregående fyra kampanjerna 1906/07—1909/10 utgjorde resp. 14·97, 14·96, 16·77 och 15·11 proc.

Raffinaderierna förarbetade under år 1910/11 1 288 202 ton råsocker och utvunno däraf följande kvantiteter konsumsocker:

	Ton
Kristallsocker och granuleradt socker	420 124
Malen melis	257 448
Kak- och bitsocker	200 808
Malen raffinad	114 976
Toppsocker	97 673
Socker i stycken och småbitar	36 808
Andra slag af raffinad	29 613
Summa konsumsocker	*1 157 450*

Dessutom tillverkades 1 359 ton matsirap.

Melassursockringsfabrikerna slutligen tillverkade 1910/11 af i hufvudsak 192 586 ton melass samt 109 277 ton råsocker:

	Ton
Kristallsocker och granuleradt socker	80 142
Malen melis	59 187
Kak- och bitsocker	15 559
Andra slag af raffinad	18 194
Summa konsumsocker	*173 082*

Matsirap framställdes af dessa fabriker till en kvantitet af 2 459 ton.

Den totala produktionen af konsumsocker i Tyskland under år 1910/11 framgår af följande sammanställning:

	Ton	% år 1910/11	% år 1905/06
Kristallsocker och granuleradt socker	666 508	36·8	43·9
Malen melis	400 099	22·1	13·6
Kak- och bitsocker	292 241	16·2	16·6
Malen raffinad	199 890	11·1	9·8
Toppsocker	138 542	7·7	9·4
Socker i stycken och småbitar	52 192	2·9	3·0
Farin	40 107	2·2	1·6
Kandis	16 437	0·9	1·0
Flytande raffinad (incl. invertsockersirap)	2 323	0·1	1·1
Inalles	*1 808 339*	*100·0*	*100·0*

Hela tillverkningen af matsirap uppgick till 3 818 och af melass till 469 319 ton.

Rörande de här anförda siffrorna må särskildt framhållas den betydande produktionen af kristallsocker och granuleradt socker, hvilken inom alla fabrikerna tillsammans uppgick till 666 509 ton eller mer än $^1/_3$ af hela produktionen af konsumsocker. Ehuru denna tillverkning, såsom af en jämförelse med procentsiffrorna för år 1905/06 framgår, synas hafva relativt något minskats, utgör den likväl alltjämt hufvudvaran för såväl raffinaderierna som för de med råsockerfabrik förenade hvitsockerfabrikerna. Det bör framhållas, att ifrågavarande sockersort är af en vida lägre kvalitet än det här i landet konsumerade sockret.

Fabrikernas ekonomiska förhållanden.

Som förut nämnts, sprängdes den kartell, hvilken tidigare förenat de tyska sockerfabrikerna, efter Brysselkonventionens ikraftträdande. Sedan dess förekommer ingen ekonomisk sammanslutning på bredare grundval mellan fabrikerna. Dock lär i åtskilliga fall en »vertikal» kombination kunna konstateras, i det att ett raffinaderi bildat en ekonomisk enhet eller intressegemenskap med ett eller flere råsockerbruk. Däremot är det för Tyskland karaktäristiskt, att inom dess sockerindustri sedan gammalt en nära förbindelse ägt rum mellan råvaruproducenter och råsockerfabrikanter. Större delen af de äldre fabrikerna upprättades af betodlande jordbrukare för afverkning af den å den egna jorden frambragta betskörden och äfven senare, när aktiebolagsformen vann insteg också inom denna gren af industrien, blefvo dessa jordbrukare i regel fabrikens största eller enda aktieägare, hvilka förbundo sig att till denna årligen leverera betor från en viss, uppgifven areal af sin jord. Ännu i närvarande stund torde flertalet tyska sockerfabriker vara i hufvudsak betodlande jordbrukares egendom, hvarigenom ernås en solidaritet mellan råvaruproduktionen och råsockerindustrien, hvilken synes vara af den största betydelse.

Af råsockerfabriker voro år 1906:

Aktiebolag	173
Föreningar med begränsad personlig ansvarighet	101
Kommanditbolag	6
Registrerade kooperativa föreningar	2
Enkla bolag och enskilda firmor	90
Summa	*372*

De enkla bolagen och enskilda firmorna ägas mestadels af betodlande jordägare, liksom äfven flertalet aktiebolag. Större delen af de

sockerfabriker, som äro ställda på aktier eller som ägas af föreningar med begränsad personlig ansvarighet, ålägga sina delägare betodlingstvång. De företag, hvilka ej äro organiserade på detta sätt, särskildt en del större aktiebolag, äro ofta i besittning af stora egendomar, där en afsevärd del af fabrikens betbehof odlas. På grund af dessa förhållanden finner man, att af de betor, som afverkas i fabrikerna, en väsentlig del äro odlade af fabriksdelägarne i enlighet med deras i denna egenskap åtagna förpliktelser (tvångsbetor). Produktionens öfriga behof af betor tillgodoses dels genom odling å fabrikernas under eget bruk varande gårdar (egna betor), dels ock genom köp från utanför fabrikerna stående betodlare (köpbetor). Till dessa sistnämnda betor räknas emellertid äfven den ingalunda obetydliga kvantitet betor, som af de betodlande fabriksdelägarne odlas utöfver den stadgade arealen (öfverbetor). Huru den under år 1910/11 afverkade betmängden fördelade sig på de olika slagen af betor framgår af följande siffror:

	Ton	%
Egna betor	939 406	6·0
Tvångsbetor	6 478 650	41·1
Köpbetor	8 330 925	52·9
Inalles	*15 748 981*	*100·0*

Rörande de tyska sockerfabrikernas ekonomiska förhållanden i öfrigt föreligga åtskilliga uppgifter i den officiella tyska finansstatistiken. Enligt denna, som redovisar råsockerfabriker och raffinaderier under samma rubrik, funnos den 30 september 1909 bland dylika företag:

174 aktiebolag		med nominellt kapital	af 170 623 000	Mk.
122 föreningar m. b. p. a.	»	» stamkapital	» 91 373 000	»

Af dessa hade:

10	aktiebolag	och	13	fören.	m. b. p. a.	ett kapital	å	öfver	100 000—	250 000	Mk.
56	»	»	30	»	»	»	»	»	250 000—	500 000	»
66	»	»	44	»	»	»	»	»	500 000—	1 000 000	»
28	»	»	16	»	»	»	»	»	1 000 000—	2 000 000	»
4	»	»	4	»	»	»	»	»	2 000 000—	3 000 000	»
6	»	»	1	»	»	»	»	»	3 000 000—	5 000 000	»
3	»	»	—	»	»	»	»	»	5 000 000—	7 000 000	»
1	»	»	1	»	»	»	»	»	7 000 000—	10 000 000	»

Af föreningarna med begränsad personlig ansvarighet hade dessutom 13 högst 100 000 Mk i stamkapital.

För ett mindre antal af de här berörda aktiebolagen, nämligen för dem, som icke binda sina delägare genom tvångsodling af betor, redovisar finansstatistiken äfven det ekonomiska resultatet. Dylika uppgifter föreligga rörande 67 aktiebolag (råsockerfabriker och raffinaderier) samt afse räkenskapsåret 1909/10. De af statistiken berörda bolagens utdelningsberättigade, inbetalade aktiekapital utgjorde vid nämnda års slut 107 046 000 Mk, deras reservfonder 26 870 000 Mk och deras samlade aktiva 269 373 000 Mk. Dessa bolag hade obligationslån till sammanlagdt belopp af 16 176 000 Mk och i hypotekslån 6 143 000 Mk. Summan af dessa bolags passiva uppgick till 251 309 000 Mk. Företagens ekonomiska resultat framgår af nedanstående siffror.

	Antal företag	Aktiekapital Mk	Vinstens (förlustens) belopp [1]) Mk	I % af aktiekapitalet
Bolag med årsvinst	61	101 706 000	18 388 000	18·1
» » förlust	5	4 860 000	942 000	19·4
» utan vinst eller förlust	1	480 000	—	—
Samtliga	*67*	*107 046 000*	*17 446 000*	*16·3*

Af de 61 företag, som sålunda lämnat gynnsamt ekonomiskt resultat och hvilkas kapital utgjorde 95·0 proc. af det i samtliga de här berörda företagen placerade, till utdelning berättigade aktiekapitalet, gåfvo 55 bolag med ett sammanlagdt utdelningsberättigadt aktiekapital af 92 506 000 Mk en sammanlagd utdelning af 11 652 000 Mk, motsvarande i genomsnitt 10·9 proc. af hela det uti ifrågavarande 67 bolag till dividend berättigade aktiekapitalet. Utdelningens storlek framgår närmare af följande tablå:

Utdelningens storlek %	Antal företag	Utdelningsberättigadt aktiekapital [2]) Mk	%
högst 5	10	17 185 000	18·6
5—10	16	21 021 000	22·7
10—15	13	26 686 000	28·8
15—20	8	19 021 000	20·6
20—25	2	1 887 000	2·0
25—50	6	6 706 000	7·3
Inalles	*55*	*92 506 000*	*100·0*

[1]) Efter tillägg eller afdrag af från föregående år balanserad vinst eller förlust. Tablåns totalbelopp för vinsten öfverstiger med omkr. 500 000 Mk årets nettovinst.

[2]) Det icke utdelningsberättigade aktiekapitalet uppgick enligt den officiella statistiken till endast 153 000 Mk.

Rörande de med sockerproduktionen förenade utgifter föreligga för Tysklands vidkommande endast mera spridda uppgifter i litteraturen. Några siffror af hithörande art må emellertid i detta sammanhang anföras.

Enligt beräkningar, verkställda af en tysk författare [1]) på grundval af ett material, berörande 33 råsockerfabriker af olika storlek och belägna i olika trakter af Tyskland, uppgick den genomsnittliga bearbetningskostnaden år 1905/06 för 100 kg. betor till 0·752 Mk. Häraf kommo 0·210 Mk på arbetslöner till arbets- och förvaltningspersonal samt 0·162 Mk på bränslematerial. Som råvarukostnaden beräknades till 1·88 Mk per 100 kg. betor, skulle totalkostnaden för råvara och bearbetning af 100 kg. betor uppgå till 2·64 Mk.

En liknande beräkning med ledning af redogörelser för verksamheten under kampanjen 1910/11 från 7 råsockerfabriker [2]), hvilka tillsammans afverkat 533 246 ton betor, gifver vid handen, att bearbetningskostnaden per 100 kg. betor inom dessa fabriker varit i genomsnitt 0·634 Mk samt priset för betorna (fritt fabriken) 2·43 Mk per 100 kg. En af dessa fabriker [3]) med en betafverkning af 170 979 ton uppgifver dessutom kostnaderna per 100 kg. betor för materialier till 0·0596, kalk till 0·0544, generalomkostnader till 0·0228, reparationer till 0·0418, samt löner till arbetare och förvaltningspersonal 0·201 Pfg. Uppgifterna angående kolåtgången variera mellan 6·5 och 6·8 kg. till pris mellan 12·2 och 14·7 Pfg per 100 kg. betor.

Den totala produktionskostnaden för 100 kg. råsocker angifves af den nyssnämnda fabriken till 17·94 Mk, medan en annan [4]) uppgifver motsvarande kostnad till 18·05 Mk. Denna summa skiljer sig ej väsentligt från en i facklitteraturen såsom »allmänt godtagen» betecknad uppfattning [5]), enligt hvilken produktionskostnaden för råsocker af 88 proc. rendement för goda och välbelägna fabriker skulle uppgå till omkr. 17 Mk per 100 kg., hvartill borde läggas 1 Mk för transport till Hamburg, så att kostnaden f. o. b. Hamburg utan vinst för fabrikanten skulle vara 18 Mk. En annan liknande allmän kalkyl [5]) når till en produktionskostnad per 100 kg. råsocker f. o. b. Hamburg af 19 Mk.

[1]) *E. Glanz* i Vereinszeitschrift der deutschen Zuckerindustrie, 1907.

[2]) Fabrikerna Pelplin, Papenteich, Hoiersdorf, Markranstädt, Anklam, Twülpstedt och Kruschwitz enligt notiser i »Die deutsche Zuckerindustrie» för år 1911.

[3]) Kruschwitz.

[4]) Jülich.

[5]) Se t. ex. »Die deutsche Zuckerindustrie», 1911, s. 78.

3. Hvitbetsodlingen.

Den betodlade arealen i Tyskland nådde i början af 1900-talet sin dittillsvarande största omfattning. Den då uppnådda siffran har sedan dess ej öfverträffats, och först under kampanjen 1910/11 omslöt betodlingen ånyo en ungefärligen lika stor areal. Närmare upplysningar i detta hänseende inhämtas af nedanstående tablå, som äfven redogör för skördekvantitetens relativa storlek.

År	Betodlingsareal har	Skörd per har ton	År	Betodlingsareal har	Skörd per har ton
1901/02	478 749	33·4	1906/07	446 963	31·7
1902/03	427 644	26·1	1907/08	450 030	30·0
1903/04	416 877	30·4	1908/09	436 185	27·1
1904/05	416 714	24·2	1909/10	457 718	28·2
1905/06	471 742	33·4	1910/11	477 909	33·0

I förhållande till rikets hela åkerareal utgjorde den betodlade jorden 1·7 proc., starkast koncentrerad i mellersta Tyskland och Schlesien.

Hur betodlarne fördela sig med hänsyn till antal och betodlingens storlek framgår af följande siffror, hämtade ur 1895 års yrkesräkning.

Storleksklass har	Antal jordbruksföretag med betodling	%	Betareal har	%	Af 100 jordbruksföretag odla betor	Af 100 har för jordbruk utnyttjad jord äro odlade med betor
under 2	10 781	9·5	3 781	1·0	0·3	0·2
2— 5	21 413	18·9	12 693	3·2	2·1	0·4
5— 20	47 145	41·6	48 213	12·2	4·7	0·5
20— 50	20 776	18·4	54 819	13·8	8·7	0·8
50—100	5 867	5·2	42 963	10·8	14·0	1·6
öfver 100	7 262	6·4	233 820	59·0	29·0	3·0
Inalles	*113 244*	*100·0*	*396 289*	*100·0*	*2·0*	*1·2*

Omkr. $^7/_{10}$ af rikets alla betodlare brukade sålunda gårdar om högst 20 hektars areal och nära $^3/_{10}$ befunno sig bland brukare af egen-

domar om högst 5 har. Betarealens genomsnittliga storlek uppgick för jordbrukare med gårdar under 2 har till omkr. 1/3 har, för jordbrukare med gårdar om 2—5 har till drygt 1/2 har och för dem, som brukade 5—20 hektars egendomar, till omkr. 1 har.

Köpbetorna (jfr sid. 145) odlas i stor utsträckning af de smärre jordbrukarne och levereras i enlighet med bestämmelserna i de vanligen på tre år afslutade betodlingskontrakten. Dessa aftals innehåll äro ifråga om pris och flertalet öfriga föreskrifter mycket växlande mellan olika trakter af landet. Dock torde såsom en regel med blott jämförelsevis mer sällan förekommande undantag gälla, att betodlaren erhåller betmassan kostnadsfritt åter. Däremot äro bestämmelserna angående öfriga betalningsprinciper, såsom priset rättande efter sockerhalt, förekomsten af likvid för betornas transport samt för betfrö [1]) o. s. v. mycket skiftande. Det genomsnittliga priset för köpbetorna utgjorde enligt den officiella statistiken år 1910/11 lägst 2·01 Mk (Hessen-Nassau) och högst 2·50 Mk (Brandenburg) samt uppgick i medeltal för hela riket till 2·25 Mk, allt per 100 kg. Under den sista femårsperioden hafva dessa pris utgjort:

År	Högst Mk	Lägst Mk	Genomsnitt för riket Mk
1906/07	2·07	1·61	1·87
1907/08	2·31	1·76	1·87
1908/09	2·62	1·91	2·13
1909/10	2·57	1·91	2·19
1910/11	2·50	2·01	2·25

Priset å betmassan angafs år 1910/11 i »Die deutsche Zuckerindustrie» hafva växlat mellan 38 och 85 Pfg per 100 kg. för färsk (icke torkad) massa.

Efter en tysk författare [2]) må rörande betodlingen slutligen äfven meddelas, att denna odlings produktionskostnader år 1900 beräknats utgöra i genomsnitt 550 Mk per har, hvarvid synes hafva tagits hänsyn till alla kostnader utom jordränta.

[1]) Enligt en uppgift från en fabrik uppgick dennas kostnad för betfrö till 4·7 Pfg per 100 kg. betor.

[2]) *Suchart,* Die volksw. Bedeutung der techn. Entwicklung der deutschen Zuckerindustrie.

4. Sockerhandel och sockerkonsumtion.

Den tyska sockerindustriens dominerande ställning i Europa har också gjort den tyska engroshandeln i socker till den ledande. Dess ställning i detta hänseende tar sig uttryck bl. a. däri, att världshandelns viktigaste noteringar för socker ske å tyska börsplatser, framför allt Magdeburg.

De ledande af Magdeburgernoteringarna, som alltid afse en kvantitet af 50 kg., äro för råsocker: 88 proc. rendement, f. o. b. Hamburg, prompt leverans, samt för raffinad: toppsocker I. Det förra priset gäller, utan säck, ren tara och per 3 månaders likvid, det senare, i hvilket konsumtionsskatten (14 Mk) är inräknad, gäller utan fat, papper för socker samt per 2 månader.

Utom i Magdeburg noteras socker för engroshandeln äfven å åtskilliga andra platser i Tyskland. De viktigaste af dessa äro Braunschweig och Stettin, där såväl råsocker som raffinad noteras, samt Hamburg, där blott råsocker noteras. Skillnaden mellan noteringarna å de anförda olika platserna kunna understundom vara jämförelsevis afsevärda, såsom nedanstående årsmedeltal visa.

	Råsocker 88 %		Toppsocker I	
	1909/10	1910/11	1909/10	1909/10
	Mk	Mk	Mk	Mk
Magdeburg	26·69	19·99	47·37	41·70
Braunschweig	26·20	18·82	49·44	41·41
Stettin	26·88	20·97	48·17	42·56

Af den tyska sockerproduktionen exporteras årligen betydande kvantiteter, hvilka efter Brysselkonventionen visserligen icke fullt nått upp till de mängder, som utfördes under åren närmast före dess afslutande, men likväl under åtskilliga år endast obetydligt understigit nämnda kvantiteter. En summarisk öfversikt af Tysklands produktion, import och export af socker under åren 1901/02—1910/11 gifves af följande tablå, hvars alla siffror *beräknats i råsocker.*

År	Produktion ton	Införsel ton	Utförsel ton
1901/02	2 302 246	1 919	1 216 486
1902/03	1 789 070	2 141	1 179 120
1903/04	1 921 137	6 862	873 623
1904/05	1 605 438	6 407	766 521
1905/06	2 400 771	2 967	1 145 314
1906/07	2 242 046	2 851	1 103 571
1907/08	2 138 731	11 540	960 115
1908/09	2 079 221	12 473	838 416
1909/10	2 037 397	5 546	783 437
1910/11	2 589 869	1 852	1 116 535

Af den tyska exporten 1910/11 gingo 327 735 ton konsumsocker och 447 719 ton råsocker till England.

Huru import och export fördelade sig på råsocker och konsumsocker samt rör- och betsocker framgår af följande uppgifter för år 1910/11.

	Råsocker.		Konsumsocker.		Melass och sirap ton
	Betsocker ton	Rörsocker ton	Betsocker ton	Rörsocker ton	
Införsel	12	118	152	1 399	2 040
Utförsel	546 281	—	513 228	—	4 070

Konsumtionen af socker stegrades högst väsentligt under första året efter Brysselkonventionens afslutande, såsom en följd af det starka prisfallet, hvilket åter hade sin orsak i minskadt tullskydd, men har förbrukningen sedan icke företett någon mer betydande ytterligare uppåtgång. Genomsnittsförbrukningen, beräknad i råsocker, utgjorde per individ år 1902/03 13·88 kg., steg så till 19·13 kg. år 1903/04, föll något under de närmaste åren, för att år 1907/08 åter nå omkr. 19 kg. och år 1910/11 stiga till 21·15 kg.

Statsverkets inkomst af sockerbeskattningen uppgick år 1910/11 till 173 595 000 Mk, hvaraf så godt som hela beloppet kom på konsumtionsafgiften. I förhållande till befolkningstalet motsvarade den anförda inkomsten 2·66 Mk per individ.

C.

Öfriga länder.

Såsom i det föregående (sid. 114) meddelats, har det synts lämpligt att, under hänvisning till innehållet af 1904 års sockerkommittébetänkande (sidd. 61—66) i nu förevarande sammanhang inskränka den utförligare framställningen rörande sockerindustriens eller sockerbeskattningens ställning i främmande länder till att afse allenast Danmark och Tyskland. I anslutning till den i närmast föregående kapitel i detta afseende meddelade redogörelse skall emellertid för fullständighetens och öfverskådlighetens skull här nedan gifvas en tabellarisk öfversikt rörande de nu gällande tull- och skattesatserna å socker i flertalet europeiska stater.

Tull- och skattesatser å socker år 1912.

	Tull per 100 kg. (utöfver skatt)		Skatt per 100 kg. raffinad
1. Till Brysselkonventionen anslutna stater.	Råsocker kr.	Raffinad kr.	kr.
Belgien	3·96	3·96	14·10
England	1·50—3·10	3·30	—
Frankrike	3·96	4·32	19·44
Italien	14·98	19·38	49·82—51·95
Nederländerna	—	—	40·50—42·75
Ryssland	53·02	70·70	20·60
Schweiz	3·60	3·60—6·48	—
Sverige	9·50	14·50	15·50
Tyskland	3·96	4·32	12·60
Österrike-Ungern	3·96	4·32	28·88
	Tull per 100 kg.		
2. Andra stater.	Råsocker kr.	Raffinad kr.	
Danmark	5·90	10·—	5·70 [1])
Norge	20·—	20·—	—

Anm. Tyska mark och engelska shillings hafva omräknats efter en kurs af 0·90, francs och lire efter 0·72, österrikiska kronor efter 0·76, holländska floriner efter 1·50 samt rubel efter 1·98. 1 pud har antagits motsvara 16·38 kg.

[1]) Utgår ej för importeradt socker.

D.

Brysselkonventionen.

1. 1902 års konvention.

Den på världsmarknaden mellan de sockerproducerande länderna allt sedan midten af 1800-talet rådande konkurrensen, skärpt af en skatte- och tullagstiftning, hvilken i form af direkta och indirekta premier till ofta afsevärda belopp beredde vissa länders sockerindustrier ett viktigt stöd, gaf upphof till en förskjutning af de normala konkurrensbetingelserna, hämmade den inhemska konsumtionen och framkallade i fiskaliskt hänseende ogynnsamma verkningar. Sträfvandet att råda bot på dessa och andra olägenheter väckte redan tidigt till lif tanken på internationella öfverenskommelser till sockerlagstiftningens reglering. Den första konventionen af detta slag kom till stånd den 8 november 1864 mellan Belgien, England, Frankrike och Nederländerna, hvilka stater därigenom förpliktade sig att upphäfva de i resp. länder förekommande exportpremier och låta en viss proportion råda mellan skattens och exportrestitutionens belopp. Konventionen varade i tio år, men man lyckades trots de under åren 1872—77 för ändamålet förda förhandlingar icke förnya den. År 1887 öppnades ånyo på bred basis förhandlingar i London, hvilka ledde till en öfverenskommelse af den 30 aug. 1888, vid hvilken representanter för Belgien, England, Italien, Nederländerna, Ryssland, Spanien, Tyskland och Österrike-Ungern medverkat. På grund af staternas oenighet lyckades man likväl aldrig genomföra denna konvention.

Under 1890-talet synes stämningen för en internationell öfverenskommelse inom åtskilliga länder alltmer hafva vuxit och man gick med större förhoppningar till den konferens, som år 1898 på Belgiens inbjudan samlades i Bryssel och där följande stater voro representerade, nämligen Belgien, England, Frankrike, Nederländerna, Ryssland, Spanien, Sverige, Tyskland och Österrike-Ungern. Man lyckades vid konferensen vinna enighet i fråga om vissa principiella spörsmål af grund-

läggande betydelse. Alla representerade stater med undantag af Frankrike och Ryssland voro också beredda att afsluta en konvention på grundval af de direkta och indirekta premiernas afskaffande samt en inhemsk beskattning enligt konsumtionsskattesystem. Då emellertid de båda nämnda staterna förklarade sig icke kunna rösta för ett beslut, som innebure en förändring af deras inländska sockerbeskattning, måste konferensens förhandlingar uppskjutas utan att hafva ledt till något positivt beslut.

Att förhandlingarne ånyo upptogos var framför allt Englands förtjänst. En väsentlig del af Europas betsockerproduktion afsattes, såsom nedanstående tablå rörande förhållandena år 1900 utvisar, på den engelska marknaden.

Englands import år 1900 [1])

från:	af råsocker ton	af raffinad ton
Tyskland	163 805	349 803
Frankrike	240 400	220 100
Österrike—Ungern	9 500	258 597
Nederländerna	22 600	114 900
Belgien	105 300	30 700
Ryssland	1 200	3 100
Andra betsockerländer	2 400	66
Britiska besittningar	70 000	7
Andra rörsockerländer	57 700	570

De viktigaste exportländerna voro således Tyskland, Frankrike och Österrike-Ungern, hvarjämte äfven Nederländernas och Belgiens sockerutförsel på England var af en afsevärd omfattning. Förhållandet mellan hela sockerexporten och den till England destinerade utförseln i de tre förstnämnda länderna framgår af följande siffror för år 1899—1900. [2])

[1]) Efter en tablå i *Schippel*, Zuckerproduktion und Zuckerprämien bis zur Brüsseler Konvention 1902, Stuttgart 1903, s. 337.

[2]) Jfr det i not [1]) citerade arbetet, ss. 308—314. Siffrorna i denna och föregående tablå äro emellertid ej fullt jämförliga, enär den förra afser produktionsåret 1899/1900 och den senare kalenderåret 1900. Däraf bl. a. oegentligheten i de franska exportsiffrorna för raffinad, hvilka äro mindre för totalexporten än för utförseln till England.

	Total utförsel af råsocker ton	raffinad ton
Tyskland	485 935	438 628
Frankrike	380 618	186 462
Österrike—Ungern	134 066	516 010

En följd af den betydande engelska betsockerimporten, hvilken befann sig i en fortgående uppåtgång, var bl. a., att införseln af rörsocker från de engelska kolonierna, särskildt Västindien, till moderlandet småningom trängdes alltmer tillbaka. Tack vare de konkurrerande europeiska sockerstaternas exportpremiepolitik, sjönko sockerprisen på den engelska marknaden alltjämt, medan det inom exportstaterna med skatt belagda och högt tullskyddade sockret för den inhemska konsumtionen betingade höga pris.

Redan år 1897 hade man i Förenta staterna genom att belägga importeradt betsocker med en strafftull till samma höjd som exportpremien inom resp. utförselstater upptagit kampen mot premiepolitiken till skydd såväl för den amerikanska industrin som för Kubas rörsockerproduktion. Samma metod följdes år 1899 i Britiska Indien.

Det var tanken på genomförandet af en liknande lagstiftning, men främst de från de västindiska kolonierna framförda klagomålen äfvensom hänsyn till den inhemska raffinadindustriens intresse, som föranledde England att med kraft påfordra inkallandet af en ny internationell sockerkonferens, hvilken sammanträdde i december år 1901 i Bryssel. Vid denna konferens var, i motsats till år 1898, Ryssland ej representeradt, hvaremot utom de sistnämnda år företrädda staterna denna gång äfven Italien och Rumänien hade hörsammat inbjudan. Det vid konferensen främst af England understödda kravet, afskaffandet af alla direkta och indirekta produktions- och utförselpremier å socker, vann nu de öfriga ländernas bifall. Englands andra fordran, som gick ut på upphäfvandet af tull å socker för att på sådant sätt omöjliggöra hvarje genom tullskyddet framkallad kartellbildning, stötte däremot på hårdnackadt motstånd. Frågan löstes slutligen därigenom, att man öfverenskom om, att skillnaden (»surtaxe») mellan införseltull och skatt å inhemskt socker ej finge öfverstiga för 100 kg. raffinad 6 fr. och för andra sockerslag 5·50 fr. Från tvånget att tillämpa denna bestämmelse fritogos emellertid Italien, Spanien och *Sverige*, så länge de icke utförde något socker. Å andra sidan beslöts, att nämnda »surtaxe» under viss tid skulle kunna få höjas, därest ett produktionsland på grund af »verklig ekonomisk svaghet» öfverfylldes med socker från någon annan konventionsstat.

Vidare bestämdes, att konventionsstaterna gent emot de länder, som stodo utanför konventionen och som alltjämt medgåfvo premier, skulle vara skyldiga att införa en strafftull till premiens belopp, en föreskrift, hvilken bragtes i tillämpning mot Ryssland. Tillsynen öfver konventionens efterlefnad öfverlämnades åt en permanent internationell kommission med säte i Bryssel. Konventionen undertecknades den 5 mars 1902 och ratificerades af följande stater: Belgien, England, Frankrike, Italien, Nederländerna, Sverige, Tyskland och Österrike-Ungern. Innan konventionen trädde i kraft, nämligen den 1 sept. 1903, biträddes den äfven af Luxemburg och Peru.

2. Sockerunionens första period. 1903—1908.

I fem år (till den 1 sept. 1908) skulle konventionen äga gällande kraft och sedan anses förnyad år från år. Eventuell uppsägning, hvilken blott skulle afse den uppsägande staten, skulle ske 12 månader före slutterminen.

I en skrifvelse den 1 juni 1907 till konventionsstaternas regeringar meddelade engelske utrikesministern rörande Englands ställning till konventionen efter den 1 sept. 1908, att den engelska regeringen kommit till den bestämda uppfattningen, att den inskränkning, som på grund af införselförbud eller användning af differentialtull framkallats ifråga om de källor, från hvilka det förenade kungariket kunde införa socker, vore oförenlig med dess politik och med de engelska sockerfabrikanternas och -konsumenternas intressen. Regeringen kunde till följd häraf icke använda den bestämmelse i konventionen, som ålade den att med strafftull belägga det socker, som af den permanenta kommissionen i Bryssel förklarades såsom premieradt. Å andra sidan betonades, att England ingalunda önskade återgång till det system med premier och af högt tullskydd framkallade sockerkarteller, hvarpå 1902 års konvention gjort ett slut. Medan den konservativa regeringen i England åren 1901 och 1902 i instruktionerna till sina representanter vid sockerkonferensen hade betonat de västindiska koloniernas och den engelska raffinadindustriens intressen, var det nu — efter det politiska systemskiftet år 1905 — hänsynen till den inhemska konsumtionens, däribland äfven de sockerkonsumerande industriernas intressen, som dikterade innehållet i ofvan angifna skrifvelse från den liberala regeringen. Denna stipulerade nu som villkor för att England öfverhufvud skulle tillhöra konventionsstaterna efter den 1 sept. 1908, att landet fritoges från förpliktelsen att tillämpa

konventionens bestämmelser om strafftullar, men förklarade sig regeringen å andra sidan villig att fortfarande gå med, därest detta tvång bortfölle.

För de till konventionen anslutna fastlandsmakterna hade ett af hufvudsyftena med konventionen varit att för sig bevara den engelska marknaden, något som också lyckats. Skulle nu den engelska marknaden öppnas för oinskränkt tillförsel af premieradt socker, förlorade den internationella sammanslutningen väsentligt i värde för öfriga konventionsstater. Särskildt var det införseln af socker från Ryssland till England, som i detta fall betecknade faran. Man beräknade i Tyskland [1]), att den för utförsel disponibla sockermängden i Ryssland den 1 sept. 1908 skulle uppgå till omkr. 500 000 ton. Denna betydande kvantitet komme att jämte ett årligt produktionsöfverskott af omkr. 100 000 ton efter nämnda tidpunkt, därest konventionen sprängdes, öfversvämma den engelska marknaden. Den totala utförsel från Ryssland, hvarmed man för hela tiden från den 1 sept. 1908 till den 1 sept. 1913 hade att räkna, uppskattades till 1 250 000 ton.

För att öfverlägga om den ställning, som inträdt på grund af den engelska regeringens förhållande till ett förnyande af sockerkonventionen, sammanträdde de franska, tyska, österrikiska och ungerska medlemmarne af den permanenta kommissionen, hvarvid man enades om att icke gifva efter för Englands kraf, såvida icke Ryssland kunde förmås att biträda konventionen. En framställning hos Ryssland i sådant syfte ledde emellertid ej till önskadt resultat och faran för sockerunionens sprängning stod sålunda för dörren. Då lyckades man emellertid slutligen att nå enighet mellan de intresserade makterna om att föreslå Ryssland att biträda konventionen under villkor att det finge behålla sitt tull- och beskattningssystem oförändradt, men ginge med på en begränsning af sockerexporten. Sedan Ryssland förklarat sig villigt att förhandla på denna grundval, lyckades man inom den permanenta kommissionen vinna enighet rörande ett förslag till en tilläggskonvention, hvilken undertecknades af makterna den 28 aug. 1907.

Enligt denna tilläggskonvention förbundo sig de kontraherande staterna — Belgien, England, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Peru, Schweiz, Sverige, Tyskland, Österrike-Ungern — att upprätthålla 1902 års konvention under en period af ytterligare fem år till den 1 sept. 1913. »Dock skall det vara hvarje enskild stat tillåtet att med ett års uppsägning utträda från den 1 sept. 1911, därest den permanenta kommissionen vid sitt sista sammanträde före den 1 sept.

[1]) Regeringsbetänkande till tyska riksdagen den 21 jan. 1908.

1910 med enkel majoritet har beslutat, att omständigheterna tala för att gifva konventionsstaterna denna tillåtelse». England fritogs från förpliktelsen att belägga premieradt socker med strafftull. Men till gengäld skulle konventionsstaterna äga rätt att fordra, att socker, som raffineras i England och utföres till någon af de kontraherande staternas territorier, skall, för att få åtnjuta konventionens fördelar, vara åtföljdt af ett ursprungsbevis, som fastslår, att ingen del af detta socker härstammar från ett land, hvilket af den permanenta kommissionen betecknas såsom gifvande premier för sockerproduktion eller sockerutförsel.

De med Ryssland inledda underhandlingarna förde efter stora svårigheter till ett positivt resultat i slutet af år 1907. Den 19 dec. nämnda år undertecknades nämligen af unionsmakternas representanter en öfverenskommelse, enligt hvilken Ryssland skulle biträda konventionen från den 1 sept. 1908 med rätt att bibehålla sitt tull- och beskattningssystem rörande socker, men med skyldighet att under tiden 1 sept. 1907 till 1 sept. 1913 mot premier icke utföra mer än 1 000 000 ton socker så fördeladt, att under tiden $^1/_9$ 1907—$^{31}/_8$ 1909 högst 300 000 och för hvarje följande årsperiod intill $^1/_9$ 1913 högst 200 000 ton finge utföras. Utförseln till Finland, Persien (öfver Kaspiska hafvet och landgränsen, men ej genom Persiska viken) och till andra till Ryssland gränsande asiatiska länder (dock blott öfver landgränsen) med undantag af asiatiska Turkiet skulle däremot vara oberörd af dessa bestämmelser.

England undertecknade beslutet om Rysslands tillträdande med det förbehåll, att det ej godkände föreskriften om sockerexportens begränsning. Vidare förbehöllo sig Rysslands grannländer, Sverige, Tyskland och Österrike-Ungern, rätt att på diplomatisk väg träffa öfverenskommelse om skydd för den inhemska marknaden. För Sveriges vidkommande skedde detta genom ett aftal af den 5 februari 1908, hvarigenom vårt land fick rätt att utom den gällande tullsatsen för socker belägga ryskt socker, som införes för konsumtion inom landet, med den dittills gällande tilläggstullen. Därigenom är import af ryskt socker till Sverige så godt som uteslutet.

3. Sockerunionens andra period. Efter år 1908.

Vid bedömandet af den betydelse, som den på nu angifna villkor förlängda konventionen ägde särskildt för England, torde ej böra förbises, att den genom öfverenskommelsen ernådda rätten att utan särskilda åtgärder få importera äfven premieradt socker tillsvidare knappast var

af väsentlig vikt, ty premieradt var, så länge de största betsockerländerna ännu fasthöllo vid konventionen, i hufvudsak blott det ryska sockret, men dess export var begränsad till en jämförelsevis mindre afsevärd kvantitet.

År 1911 inträffade emellertid det egendomliga förhållandet, att betskörden på grund af en osedvanlig torka slog fel i så godt som alla fastlandsstater utom Ryssland. Den jämförelse mellan sockerproduktionen åren 1910/11 och 1911/12 samt i genomsnitt för de tio kampanjerna 1901/02—1910/11, som meddelas i nedanstående tablå, belyser närmare detta förhållande:

Sockerproduktion. [1])

	1911/12 (preliminärt) ton	1910/11 ton	1901/02—1910/11 årsgenomsnitt ton
Ryssland	2 080 000	2 127 000	1 259 000
Tyskland	1 457 000	2 590 000	2 107 000
Österrike-Ungern	1 154 000	1 523 000	1 278 000
Frankrike	515 000	723 000	839 000
Nederländerna	252 000	217 000	175 000
Belgien	239 000	283 000	253 000
Italien	130 000	120 000	111 000
Sverige	127 000	174 000	121 000
Europa	*6 250 000*	*8 063 000*	*6 124 000*

De mycket betydande ryska produktionsöfverskotten för båda de sista kampanjerna kunde emellertid på grund af Brysselkonventionens bestämmelser endast till en mindre del utföras öfver västgränsen. Ett afsevärdt deficit ifråga om sockertillförseln till världsmarknaden kunde således förutses. Också gingo sockerprisen under hösten 1911 starkt i höjden. Priset för råsocker af 88 proc. rendement, som i genomsnitt för åren 1900/01—1909/10 hade uppgått till 19·42 Mk och år 1910/11 till 19·54 Mk och som sedan år 1893/94 endast en gång (1904/05) under loppet af två månader öfverstigit 30 Mk, nådde i september 1911 upp till 32·50—35·20 Mk, i oktober till 33·70—36·60, i november 32·50—34·60, i december 28·80—33·00, i januari 1912 29·25—31·60, i februari 29·80—33·20 Mk, allt per 100 kg., och började först mot slutet af mars åter sakta sjunka.

[1]) Siffrorna efter *Ziegler*, Die Zuckerproduktion der Welt und ihre Statistik, Brünn, April 1912, s. 1.

Under sådana omständigheter ansåg sig den ryska regeringen under hösten år 1911 hos den permanenta kommissionen i Bryssel böra göra framställning om tillåtelse att få höja utförselkontingenten för det löpande året med 400 000 ton. I sammanhang härmed begärde Ryssland, äfven för det fall att den internationella konventionen komme att förnyas, en högst betydande ständig ökning af sin utförselkontingent, med fasthållande vid sitt gamla premiesystem.

På grund af Englands och Rysslands med hvarandra harmonierande intressen — Englands behof af socker, Rysslands behof af ökad export, särskildt till Europas förnämsta sockerimportör, England — syntes faran för sockerunionens sprängning vara öfverhängande. Emellertid förfogade unionens öfriga medlemmar, ledda af Tyskland, öfver ett verksamt påtryckningsmedel för att i någon mån åvägabringa ett jämnare spel. Sockerkonventionen i dess affattning enligt 1907 års decemberprotokoll ägde nämligen giltighet intill den 1 september 1913, således under ytterligare nära tre år. Ställningen för Ryssland var under sådana förhållanden den att antingen nödgas hålla så länge på sina hopade sockerförråd under ovisshet om hur prisläget kunde gestalta sig vid tiden för den slutliga försäljningen eller ock, därest unionens fastlandsmakter visade sig benägna härför, ingå på en kompromiss på andra villkor än dem, som till en början uppställts. Efter långvariga förhandlingar enades man slutligen om en den 17 mars 1912 undertecknad öfverenskommelse i kompromissens tecken. Enligt denna erhöll Ryssland rätt att under de närmast följande trenne åren till unionsstaterna — utöfver tidigare medgifna 200 000 ton — utföra följande extra kontingenter, nämligen år 1911/12 150 000, år 1912/13 50 000 och år 1913/14 50 000 ton. Å andra sidan har Ryssland bundits vid konventionen för ytterligare fem år, d. v. s. från 1 september 1913 till 1 september 1918, hvilket medför en fortsatt inskränkning af den ordinarie årliga exportkontingenten för nämnda period till 200 000 ton.

England och Italien.

England, som icke biträdt detta unionens sista beslut, har under sommaren 1912 för egen del uppsagt konventionen, hvadan det förenade kungariket sålunda från den 1 september 1913 utträder ur den internationella sockerunionen. På samma sätt har förfarits från Italiens sida.

BILAGOR

Bilaga A.

Tab. 1.[1]) Sveriges råsockerproduktion åren 1854/55—1910/11.

År	Antal fabriker[2])	Betareal har	Afverkade betor		Utbyte af			Produktion af			Import (netto) af råsocker ton
			Alla fabriker ton	Per har ton	råsocker i % af betvikten	melass i % af betvikten	råsocker pr har ton	råsocker ton	melass ton	betmassa ton	
1854/55	1	.	2 847	.	4·5	.	.	129	.	.	14 912
1855/56	1	.	3 935	.	5·9	.	.	232	.	.	13 852
1856/57	1	.	2 716	.	5·5	.	.	149	.	.	14 904
1857/58	1	.	2 164	.	5·7	.	.	124	.	.	12 405
1858/59	1	.	3 441	.	7·9	.	.	271	.	.	13 896
1859/60	1	.	6 435	.	5·8	.	.	375	.	.	15 176
1860/61	1	.	6 915	.	5·9	.	.	408	.	.	17 205
1861/62	1	.	6 840	.	6·8	.	.	467	.	.	14 794
1862/63	1	.	6 981	.	6·7	.	.	469	.	.	15 948
1863/64	1	.	8 640	.	5·8	.	.	501	.	.	14 031
1864/65	1	.	11 520	.	6·0	.	.	687	.	.	15 126
1865/66	1	.	9 650	.	8·1	.	.	778	.	.	14 780
1866/67	1	.	15 510	.	6·4	.	.	993	.	.	15 258
1867/68	1	.	12 830	.	6·0	.	.	770	.	.	15 305
1868/69	1	.	11 520	.	7·1	.	.	823	.	.	15 303
1869/70	2	.	14 290	.	6·9	.	.	979	.	.	17 627
1870/71	3	.	21 620	.	6·6	.	.	1 433	.	.	16 357
1871/72	3	.	23 340	.	7·0	.	.	1 639	.	.	13 524
1872/73	4	.	23 540	.	6·9	.	.	1 618	.	.	19 486
1873/74	5	.	31 090	.	7·0	.	.	2 175	.	.	17 717
1874/75	3	.	17 500	.	7·4	.	.	1 290	.	.	19 474
1875/76	2	.	16 930	.	7·6	.	.	1 282	.	.	14 687
1876/77	2	.	11 530	.	6·5	.	.	754	.	.	17 039
1877/78	2	.	8 300	.	7·6	.	.	632	.	.	18 603
1878/79	1	.	7 030	.	7·5	.	.	524	.	.	17 908
1879/80	1	.	10 520	.	7·4	.	.	779	.	.	18 742
1880/81	1	.	19 290	.	7·5	.	.	1 455	.	.	21 421
1881/82	1	.	16 070	.	7·6	.	.	1 220	.	.	24 646
1882/83	1	.	19 280	.	8·0	.	.	1 539	.	.	26 924

[1]) Siffrorna hämtade ur den officiella statistiken.

[2]) Saftstationer räknade till hufvudfabriken.

Tab. I (forts.). **Sveriges råsockerproduktion åren 1854/55—1910/11.**

År	Antal fabriker[1])	Betareal har	Afverkade betor		Utbyte af			Produktion af			Import (netto) af råsocker ton
			Alla fabriker ton	Per har ton	råsocker i % af betvikten[2])	melass i % af betvikten	råsocker pr har ton	råsocker ton	melass ton	betmassa ton	
1883/84	2	.	37 830	.	7·81 (7·29)	4·48	.	2 953	1 698	.	25 115
1884/85	2	.	47 170	.	9·11 (8·64)	3·36	.	4 299	1 584	.	25 528
1885/86	3	.	43 260	.	9·06 (8·71)	3·16	.	3 919	1 367	.	26 218
1886/87	3	.	56 385	.	10·30 (9·80)	2·85	.	5 807	1 607	.	28 882
1887/88	3	.	83 605	.	10·98 (10·42)	2·97	.	9 176	2 487	.	29 143
1888/89	4	.	86 111	.	10·31 (9·82)	3·69	.	8 881	3 179	48 789	29 079
1889/90	4	.	136 813	.	10·69 (10·19)	3·13	.	14 626	4 278	86 540	29 968
1890/91	6	.	218 228	.	9·45 (9·02)	3·26	.	20 632	7 124	122 207	23 641
1891/92	8	.	260 064	.	10·32 (9·88)	2·93	.	26 843	7 628	152 124	24 329
1892/93	10	.	277 443	.	10·78 (10·31)	2·86	.	29 920	7 940	151 864	26 582
1893/94	10	.	373 962	.	11·54 (11·08)	2·55	.	43 168	9 539	206 004	17 102
1894/95	14	21 627	628 480	29·1	11·60 (11·21)	2·79	3·37	72 891	17 515	343 000	3 040
1895/96	15	18 643	538 709	28·9	11·75 (11·34)	3·03	3·33	62 114	15 753	292 218	3 997
1896/97	16	27 963	890 240	31·8	11·86 (11·52)	2·83	3·77	105 556	25 179	487 873	654
1897/98	16	23 353	716 141	30·7	12·42 (12·04)	2·89	3·80	88 935	20 731	391 507	510
1898/99	16	22 587	480 932	21·2	12·33 (12·08)	2·74	2·63	59 316	13 154	269 994	12 330
1899/1900	17	26 046	622 047	23·9	12·99 (12·80)	3·00	3·10	80 810	18 654	355 377	12 496
1900/01	17	28 513	875 912	30·7	13·10 (12·94)	1·99	4·02	114 735	17 441	478 278	456
1901/02	17	27 864	903 792	32·4	13·87 (13·69)	1·79	4·50	125 379	16 214	497 123	338
1902/03	17	24 086	505 018	21·0	14·34 (14·21)	1·63	3·01	72 444	8 237	295 254	905
1903/04	17	27 342	748 446	27·4	14·33 (14·15)	1·31	3·92	107 199	9 813	411 658	4 988
1904/05	18	24 119	556 881	23·1	15·09 (14·92)	1·23	3·48	84 038	6 861	316 862	22 175
1905/06	19	26 971	824 438	30·8	14·85 (14·67)	1·28	4·54	122 404	10 550	455 873	4 411
1906/07	19	31 477	1 029 324	32·7	15·78 (15·63)	1·22	5·16	162 396	12 542	548 713	399
1907/08	20	31 197	771 170	24·7	14·44 (14·30)	1·53	3·57	111 446	11 990	426 002	513
1908/09	21	32 075	900 935	28·1	15·04 (14·83)	1·32	4·26	136 694	11 909	485 050	387
1909/10	21	33 460	896 940	26·8	14·07 (13·88)	1·26	3·77	126 272	11 296	457 651	117
1910/11	21	35 134	1 105 113	31·5	15·72 (15·53)	1·21	4·95	173 921	13 466	582 196	99

[1]) Saftstationer räknade till hufvudfabriken.

[2]) Reducerade tal inom parentes. Jfr sid. 15, noten.

Bilaga B.

Tab. II.[1]) Sveriges raffinadproduktion och sockerkonsumtion åren 1869/70—1910/11.

År[2])	Antal fabriker	Produktion af		Import (netto) af		Sockerkonsumtion	
		raffinad ton	sirap och melass ton	raffinad ton	sirap och melass ton	riket ton	per individ kg.
1869/70	10	15 605	2 671	3 384	3 100	23 880	5·72
1870/71	11	15 828	3 185	6 182	2 945	26 066	6·20
1871/72	12	14 222	2 731	4 976	3 515	22 407	5·27
1872/73	12	18 288	3 333	10 535	4 447	34 932	8·08
1873/74	12	17 408	3 053	9 828	5 500	33 453	7·70
1874/75	10	17 574	2 963	11 624	4 785	35 944	8·20
1875/76	9	14 534	2 512	16 550	6 477	37 415	8·44
1876/77	9	14 653	2 404	15 116	6 556	37 698	8·40
1877/78	9	16 936	2 786	12 879	6 820	36 812	8·12
1878/79	9	16 143	2 481	12 780	5 183	35 082	7·65
1879/80	7	16 872	2 426	13 458	6 710	37 681	8·25
1880/81	8	19 557	3 043	11 232	6 054	38 258	8·36
1881/82	8	22 846	2 876	11 103	7 877	42 018	9·18
1882/83	10	25 198	3 565	13 725	8 162	47 643	10·34
1883/84	9	27 559	3 207	16 521	8 099	50 376	10·84
1884/85	10	27 994	3 408	12 706	7 531	47 590	10·16
1885/86	10	30 716	4 314	13 371	7 595	48 921	10·37
1886/87	11	34 345	4 399	11 179	6 283	50 786	10·72
1887/88	12	40 200	5 210	9 267	6 581	52 816	10·91
1888/89	12	40 333	4 955	11 408	9 157	55 838	11·69
1889/90	13	55 537	2 178	11 505	10 588	62 603	13·08
1890/91	11	34 754	2 679	8 068	7 817	57 057	11·88
1891/92	10	42 853	1 837	6 701	4 631	60 859	12·66
1892/93	8	45 018	3 037	4 273	7 385	64 895	13·45
1893/94	9	57 264	3 893	4 193	1 787	65 776	13·50
1894/95	9	67 291	3 122	1 446	6 579	80 812	16·43
1895/96	9	66 657	5 829	826	9 439	71 740	14·46

[1]) Siffrorna hämtade eller beräknade ur den officiella statistiken.

[2]) Beträffande import och konsumtion hänföra sig siffrorna för år 1869/70 till år 1870, för 1870/71 till år 1871 o. s. v.

Tab. II (forts.). **Sveriges raffinadproduktion och sockerkonsumtion åren 1869/70—1910/11.**

År	Antal fabriker	Produktion af		Import (netto) af		Sockerkonsumtion	
		raffinad ton	sirap och melass ton	raffinad ton	sirap och melass ton	riket ton	per individ kg.
1896/97	10	76 449	4 379	237	13 881	113 412	22·64
1897/98	10	89 369	5 792	218	15 442	97 406	19·24
1898/99	9	81 858	3 739	297	13 701	78 824	15·46
1899/1900	8	86 473	3 348	202	15 033	101 045	19·67
1900/01	9	95 345	4 803	208	16 146	123 493	23·86
1901/02	9	94 269	4 882	394	15 639	133 970	25·77
1902/03	9	97 890	7 531	211	15 314	81 238	15·56
1903/04	9	98 249	4 969	237	15 009	119 953	22·80
1904/05	10	97 809	5 130	1 306	15 620	115 460	21·81
1905/06	10	119 548	5 163	390	15 902	135 195	25·33
1906/07	10	115 234	6 677	325	15 772	171 039	31·80
1907/08	10	105 520	6 107	2 444	14 076	121 685	22·41
1908/09	10	131 569	9 309	1 064	12 621	144 562	26·40
1909/10	10	121 814	8 456	576	14 978	138 740	25·12
1910/11	10	130 852	8 722	1 603	15 036	183 301	32 96

Tab. III [1]). Svenska statsverkets inkomster af tull och skatt å socker åren 1860—1911.

År	Tullafgift för			Summa tullafgift	Bet- eller konsumtionsskatt [2])	Summa afgifter
	råsocker	raffinad	sirap och melass			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1860	2 856 580	477 252	40 382	3 374 214	.	3 374 214
1861	3 241 724	311 332	46 499	3 599 555	.	3 599 555
1862	2 790 271	483 300	113 976	3 387 547	.	3 387 547
1863	3 009 120	778 007	137 100	3 924 227	.	3 924 227
1864	2 642 670	768 522	108 420	3 519 612	.	3 519 612
1865	2 847 451	1 036 385	173 280	4 057 116	.	4 057 116
1866	2 785 170	809 296	155 606	3 750 072	.	3 750 072
1867	3 172 731	879 411	205 323	4 257 465	.	4 257 465
1868	3 601 235	1 151 432	199 021	4 951 688	.	4 951 688
1869	3 601 751	833 323	293 689	4 728 763	.	4 728 763
1870	4 155 802	1 116 572	291 844	5 564 218	.	5 564 218
1871	3 859 811	2 037 919	277 902	6 175 632	.	6 175 632
1872	3 188 014	1 640 078	333 187	5 161 279	.	5 161 279
1873	3 679 758	2 877 080	421 493	6 978 331	.	6 978 331
1874	3 339 993	2 682 063	517 661	6 539 717	73 050	6 612 767
1875	3 691 228	3 173 136	450 563	7 314 927	41 100	7 356 027
1876	2 772 058	4 501 387	609 848	7 883 293	39 950	7 923 243
1877	3 212 178	4 125 184	617 009	7 954 371	54 050	8 008 421
1878	3 504 972	3 540 807	641 859	7 687 638	39 000	7 726 638
1879	3 791 718	3 828 997	487 769	8 108 484	41 250	8 149 734
1880	4 414 957	4 433 930	631 458	9 480 345	61 750	9 542 095
1881	5 043 767	3 707 313	605 374	9 356 454	106 060	9 462 514
1882	5 799 251	3 664 972	787 895	10 252 118	110 862	10 362 980
1883	6 341 633	4 529 554	816 330	11 687 517	149 305	11 836 822
1884	5 920 388	5 452 153	826 952	12 199 493	268 441	12 467 934
1885	6 009 910	4 193 053	757 195	10 960 158	333 507	11 293 665

[1]) Siffrorna hämtade eller beräknade ur den officiella statistiken.

[2]) Beloppen för åren 1874—80 approximativa.

Tab. III (forts.). **Svenska statsverkets inkomster af tull och skatt å socker åren 1860—1911.**

År	Tullafgift för			Summa tullafgift	Bet- eller konsumtionsskatt	Summa afgifter
	råsocker	raffinad	sirap och melass			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1886	6 167 566	4 451 367	815 196	11 434 129	323 020	11 757 149
1887	6 790 188	3 695 566	760 019	11 245 773	346 282	11 592 055
1888	6 850 194	3 059 361	857 175	10 766 730	544 345	11 311 075
1889	6 834 332	3 764 661	1 057 746	11 656 739	635 812	12 292 551
1890	7 045 725	3 796 460	1 058 783	11 900 968	997 976	12 898 944
1891	5 556 129	2 662 571	1 022 809	9 241 509	1 846 578	11 088 087
1892	5 745 652	2 211 865	1 100 113	9 057 630	2 260 496	11 318 126
1893	6 247 553	1 524 258	1 177 350	8 949 161	2 718 927	11 668 088
1894	4 019 573	1 383 373	1 225 210	6 628 156	4 723 275	11 351 431
1895	714 433	476 342	1 328 269	2 519 044	7 139 148	9 658 192
1896	939 351	271 117	1 388 066	2 598 534	7 726 387	10 324 921
1897	153 800	76 891	1 399 323	1 630 014	11 008 906	12 638 920
1898	119 963	69 768	1 555 289	1 745 020	6 317 671	8 062 691
1899	2 897 706	95 235	1 376 129	4 369 070	7 483 948	11 853 018
1900	2 937 077	63 531	1 510 706	4 511 314	9 946 573	14 457 887
1901	108 490	63 599	1 620 656	1 792 745	12 605 642	14 398 387
1902	79 480	123 258	1 574 080	1 776 818	7 775 960	9 552 778
1903	212 903	66 726	1 537 664	1 817 293	10 485 217	12 302 510
1904	1 172 297	72 361	1 539 838	2 784 496	7 919 897	10 704 393
1905	5 213 428	426 663	1 584 620	7 224 711	11 408 951	18 633 662
1906	1 036 794	136 478	1 591 208	2 764 480	161 318	2 925 798
1907	46 893	57 766	1 577 884	1 682 543	13 260 523	14 943 066
1908	62 007	415 343	1 446 413	1 923 763	18 179 896	20 103 659
1909	39 193	158 541	1 455 899	1 653 633	14 828 934	16 482 567
1910	12 093	115 346	1 497 893	1 625 332	17 418 360	19 043 692
1911	10 092	240 570	1 503 586	1 754 248	18 560 333	20 314 581

Bilaga D.

Tab. IV. Hvitbetspris i Sverige åren 1873—1911.

År	Per 100 kg. betor.		År	Per 100 kg. betor.	
	Höstpris kr.	Vinterpris kr.		Höstpris kr.	Vinterpris kr.
1873	2·00	2·23	1893	1·85	2·10
1874	2·00	2·23	1894	1·66	1·86
1875	2·00	2·23	1895	1·66	1·86
1876	1·88	2·12	1896	1·65	1·85
1877	1·88	2·12	1897[1])	1·35	1·55
1878	1·88	2·12	1898	1·50	1·70
1879	1·88	2·12	1899	1·65	1·85
1880	1·88	2·12	1900	1·75	1·95
1881	1·88	2·12	1901	1·75	1·95
1882	1·88	2·12	1902	1·75	1·95
1883	1·88	2·12	1903	1·90	2·10
1884	1·76	2·00	1904[2])	2·10	2·30
1885	1·65	1·90	1905[3])	2·41	2·61
1886	1·75	2·00	1906	2·18	2·38
1887	1·75	2·00	1907	2·12	2·32
1888	1·75	2·00	1908	2·36	2·56
1889	1·85	2·10	1909	2·25	2·45
1890	1·85	2·10	1910	2·39	2·59
1891	1·85	2·10	1911	2·37	2·57
1892	1·85	2·10			

[1]) Järnvägsfrakten för hvitbetorna betalas till hälften af betodlarne (tidigare ensamt af fabriken).

[2]) Smutsprocenten afdrages.

[3]) Nya grunder för betalningen (närmare se sid. 27).

Bilaga E.

Tab. V. Öfversikt af den svenska sockerbeskattningen.

I. Materialskatt 1873—1906.

År (kampanjer)	Skattebelopp per ton betor nominellt kr.	Beräkningsgrund.			Raffinadtullens belopp per kg. öre
		Beräknadt sockerutbyte %	Skattebelopp i % af råsockertull %	Råsockertullens belopp per kg. öre	
1873/74—75/76	2·35	6·25	20	18·8	33
1876/77—78/79	4·70	6·25	40	18·8	27·3
1879/80—90/91	5·87	6·25	40	23·5	33
1891/92—92/93	7·34	6·25	50	23·5	33
1893/94	8·81	7·50	50	23·5	33
1894/95	9·69	8·25	50	23·5	33
1895/96	10·57	9·00	50	23·5	33
1896/97—1900/01	12·33	10·50	50	23·5	33
1901/02	13·51	11·50	50	23·5	33
1902/03—05/06	14·10	12·00	50	23·5	33

II. Konsumtionsskatt 1906—1913.

År	Sockerskatt per kg. raffinad öre	Råsockertull per kg. öre	Raffinadtull per kg. öre
1906/07—1908	13	11·75	17
1909—1911	15	10·00	15
1912	15·5	9·5	14·5
1913	16	9·00	14

Tab. VI. Noteringar (i kronor) å Stockholms fondbörs för Svenska sockerfabriksaktiebolagets aktier.[1])

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
			År 1908.					
Nov. 11	84·—	—	Nov. 27	90·25	90·40	Dec. 12	85·15	85·40
» 12	—	85·—	» 28	91·—	91·15	» 14	85·30	85·40
» 13	88·—	—	» 30	90·75	91·—	» 15	85·25	85·40
» 16	90·75	91·—	Dec. 1	90·80	90·90	» 16	85·30	85·40
» 17	89·25	89·75	» 2	90·60	90·75	» 17	85·50	85·60
» 18	89·50	—	» 3	89·80	90·25	» 18	—	86·—
» 19	90·—	90·25	» 4	90·15	90·25	» 19	85·45	85·60
» 20	89·75	—	» 5	90·30	90·40	» 21	85·60	85·75
» 21	90·—	90·25	» 7	—	86·15	» 22	85·80	85·90
» 23	90·75	91·—	» 8	—	85·90	» 23	85·70	85·80
» 24	90·—	90·50	» 9	85·40	—	» 28	85·70	85·85
» 25	89·90	90·—	» 10	85·35	—	» 29	85·85	86·—
» 26	90·—	90·40	» 11	85·20	85·30	» 30	86·40	—
			År 1909.					
Jan. 2	88·75	88·90	Jan. 13	92·15	92·25	Jan. 22	—	92·75
» 4	89·10	—	» 14	91·80	—	» 23	92·—	92·50
» 5	88·25	88·50	» 15	91·60	91·70	» 25	92·40	92·50
» 7	89·50	—	» 16	91·60	91·75	» 26	92·20	92·25
» 8	90·30	—	» 18	91·60	91·65	» 27	—	92·50
» 9	90·75	—	» 19	91·70	—	» 28	92·10	92·35
» 11	91·50	92·—	» 20	—	93·—	» 29	92·—	92·25
» 12	92·80	92·10	» 21	92·75	93·—	» 30	91·50	92·—

[1]) De noteringar, som icke inneburit förändring af föregående dags noteringar, hafva icke upptagits.

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Febr. 1	91·50	91·90	Mars 22	90·—	—	Maj 11	88·50	88·90
» 2	91·50	—	» 23	89·85	90·—	» 12	88·25	88·75
» 3	91·60	91·65	» 24	88·50	89·15	» 13	88·35	88·70
» 4	91·20	91·50	» 26	88·50	88·75	» 14	88·50	88·70
» 5	91·20	91·30	» 27	—	89·25	» 15	88·30	88·40
» 6	—	91·20	» 29	89·10	89·25	» 17	88·20	88·30
» 8	90·80	—	» 30	—	89·65	» 18	88·10	88·40
» 9	90·25	90·75	» 31	88·90	89·—	» 19	88·30	88·50
» 10	—	90·60	April 2	89·75	90·—	» 21	89·—	89·25
» 11	90·20	90·30	» 3	90·10	90·20	» 22	—	89·50
» 12	90·30	90·40	» 5	90·10	90·35	» 24	89·75	89·85
» 13	90·80	91·—	» 6	90·—	90·25	» 25	89·60	89·90
» 16	91·80	91·90	» 7	89·75	90·—	» 26	—	89·75
» 17	91·80	92·—	» 13	89·90	90·25	» 27	—	89·30
» 20	91·60	91·80	» 14	89·90	90·10	» 28	—	89·10
» 22	91·—	91·30	» 15	—	89·90	Juni 1	89·—	89·10
» 23	90·50	90·90	» 16	89·10	89·50	» 2	—	88·90
» 24	90·55	90·75	» 17	89·60	89·80	» 3	88·60	88·80
» 25	90·70	90·85	» 19	89·80	—	» 4	88·45	88·80
» 26	90·25	—	» 20	89·90	90·—	» 7	—	88·60
» 27	90·50	90·60	» 21	89·60	89·75	» 8	88·60	88·70
Mars 1	90·75	91·—	» 22	90·—	90·10	» 9	—	88·60
» 3	90·70	90·80	» 23	—	90·—	» 10	88·50	88·60
» 4	90·25	90·65	» 24	89·85	90·—	» 11	88·50	88·70
» 5	90·25	90·40	» 26	90·30	90·65	» 14	88·70	89·—
» 6	90·45	90·55	» 27	—	90·—	» 15	88·95	89·25
» 8	90·50	90·75	» 28	89·50	89·70	» 16	89·20	89·30
» 9	90·25	90·40	» 29	—	89·70	» 17	89·—	—
» 10	89·75	90·15	» 30	89·60	89·70	» 18	89·10	89·20
» 12	89·40	—	Maj 1	89·50	89·75	» 21	89·10	89·40
» 13	89·50	—	» 3	89·35	89·75	» 22	89·10	89·30
» 15	89·75	—	» 4	—	89·25	» 25	89·90	—
» 16	89·60	89·75	» 5	89·30	—	» 28	90·25	—
» 17	88·10	88·90	» 6	89·35	89·50	» 29	91·—	—
» 18	88·40	88·50	» 7	89·60	89·75	» 30	91·40	91·45
» 19	88·80	89·—	» 8	89·60	89·65	Juli 1	—	91·60
» 20	89·90	—	» 10	89·20	89·40	» 2	91·15	91·20

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Juli 5	91·10	91·25	Aug. 27	91·50	91·60	Okt. 14	—	93·80
» 6	91·25	91·40	» 30	91·60	91·80	» 15	93·65	93·75
» 7	91·15	91·25	» 31	91·60	91·70	» 16	93·95	—
» 8	91·20	91·35	Sept. 1	91·55	91·70	» 18	—	94·—
» 9	91·20	91·30	» 2	91·50	91·65	» 19	93·80	93·90
» 12	91·30	91·50	» 3	91·50	91·60	» 20	93·60	93·80
» 13	91·40	—	» 4	91·70	91·75	» 21	—	94·—
» 14	91·60	—	» 6	91·60	91·70	» 22	93·60	93·75
» 15	91·50	91·60	» 7	91·65	91·75	» 23	93·40	—
» 16	91·45	91·65	» 8	91·60	91·75	» 25	93·50	93·60
» 19	91·70	91·80	» 9	91·50	—	» 27	93·30	93·40
» 21	—	91·70	» 10	91·60	91·70	» 28	93·10	—
» 22	—	91·75	» 13	91·65	91·75	» 29	93·40	93·50
» 23	—	91·60	» 14	91·65	91·80	» 30	93·80	93·90
» 26	—	91·30	» 15	92·50	92·75	Nov. 1	94·30	94·40
» 27	90·10	—	» 16	94·25	94·40	» 2	94·—	—
» 28	90·25	—	» 17	93·—	93·50	» 3	94·10	94·20
» 29	90·50	90·65	» 18	—	94·—	» 4	94·25	94·40
» 30	90·40	90·50	» 20	93·70	—	» 6	94·10	94·20
Aug. 2	90·10	90·20	» 21	93·80	93·90	» 9	93·90	—
» 3	90·30	90·50	» 22	—	93·50	» 10	—	94·—
» 4	90·60	—	» 23	92·75	92·90	» 11	94·—	94·10
» 5	90·70	91·—	» 24	93·10	—	» 12	—	94·—
» 6	91·—	91·50	» 25	93·85	94·—	» 13	93·70	93·90
» 9	91·30	91·50	» 27	93·60	93·70	» 15	93·70	93·80
» 10	91·70	91·90	» 28	93·60	93·80	» 16	—	93·80
» 11	91·70	—	» 29	93·75	93·85	» 17	93·70	93·80
» 12	91·65	91·70	» 30	93·80	—	» 18	88·25	—
» 13	—	91·70	Okt. 1	94·10	94·25	» 19	88·20	88·40
» 16	91·25	91·60	» 2	93·70	—	» 20	88·—	88·15
» 17	91·55	91·70	» 4	93·80	93·90	» 22	88·—	88·20
» 18	91·60	91·70	» 6	93·60	93·80	» 23	87·90	88·—
» 20	91·10	—	» 7	94·70	—	» 24	—	—
» 23	91·40	91·70	» 8	94·35	—	» 25	87·40	—
» 24	91·55	91·80	» 9	94·25	94·40	» 26	87·20	87·30
» 25	91·50	—	» 11	94·10	94·30	» 27	87·20	—
» 26	91·65	91·80	» 12	93·90	—	» 29	87·10	87·20

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Nov. 30	87·15	87·25	Dec. 9	86·80	86·90	Dec. 21	87·—	87·10
Dec. 1	87·10	87·30	» 10	86·95	87·15	» 22	87·20	—
» 2	86·85	87·—	» 11	86·80	86·90	» 23	87·—	87·30
» 3	86·55	86·65	» 13	86·60	86·80	» 28	87·10	87·20
» 4	—	86·80	» 14	86·85	87·—	» 29	87·30	87·40
» 6	87·—	87·10	» 15	86·25	87·—	» 30	87·80	—
» 7	87·85	88·—	» 18	86·80	86·90			
» 8	87·40	—	» 20	86·80	87·—			

År 1910.

Jan. 3	88·10	88·20	Febr. 5	87·—	87·15	Mars 7	87·80	—
» 4	—	88·15	» 7	86·75	87·—	» 8	87·70	87·90
» 5	87·80	88·—	» 8	87·—	87·15	» 9	87·80	88·—
» 7	88·10	88·25	» 9	87·70	87·80	» 10	87·50	87·80
» 8	87·90	88·—	» 10	88·75	88·80	» 11	87·30	87·60
» 11	87·90	88·—	» 11	—	88·60	» 12	87·40	87·50
» 12	87·60	87·80	» 12	88·—	88·25	» 14	87·50	87·65
» 13	87·60	87·70	» 14	88·—	88·10	» 15	87·40	—
» 14	87·50	87·70	» 15	87·75	88·—	» 16	87·60	87·90
» 15	87·60	87·70	» 16	87·25	87·70	» 17	87·70	87·80
» 17	—	88·10	» 17	—	87·30	» 18	87·25	87·40
» 18	87·75	88·—	» 18	87·10	87·25	» 21	87·50	87·60
» 19	87·80	88·—	» 19	87·40	87·50	» 22	87·40	87·50
» 20	87·80	87·90	» 21	87·60	88·—	» 23	87·60	87·65
» 21	—	87·90	» 22	87·85	87·90	» 24	87·60	87·75
» 22	87·85	87·90	» 23	87·75	87·90	» 29	87·50	87·60
» 24	87·90	88·—	» 24	87·70	—	» 30	87·60	87·70
» 25	87·70	87·90	» 25	87·30	87·60	» 31	87·50	87·60
» 26	87·70	87·80	» 26	—	87·40	April 1	—	87·90
» 28	87·30	87·60	» 28	87·50	87·70	» 2	87·80	87·90
» 29	87·20	87·30	Mars 1	87·50	—	» 4	—	87·80
» 31	87·20	—	» 2	87·50	—	» 5	87·70	87·75
Febr. 1	—	87·40	» 3	87·60	87·80	» 6	87·40	87·60
» 2	87·10	87·25	» 4	87·50	87·60	» 7	87·70	—
» 4	87·25	—	» 5	—	87·60	» 8	87·40	87·60

Tab. VI. (forts.). Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
April 11	87·40	87·70	Juni 1	90·60	—	Juli 26	92·80	93·—
» 12	87·60	87·70	» 2	91·30	—	» 27	92·80	92·90
» 13	—	87·50	» 3	92·10	—	» 28	92·60	92·80
» 15	87·50	87·60	» 6	—	93·20	» 29	92·60	92·90
» 16	87·60	87·70	» 7	—	92·40	Aug. 1	92·60	92·80
» 19	87·70	87·80	» 8	91·50	—	» 2	92·90	93·—
» 21	87·80	—	» 9	—	92·10	» 3	93·—	—
» 22	88·40	—	» 10	92·60	92·80	» 4	—	93·40
» 23	88·70	—	» 13	—	92·60	» 5	93·40	—
» 25	88·90	89·20	» 14	—	92·40	» 8	93·40	93·50
» 26	88·75	88·90	» 15	91·90	92·—	» 10	93·10	93·30
» 27	—	88·50	» 16	92·40	92·50	» 11	93·10	—
» 28	88·30	—	» 17	92·10	92·40	» 12	93·20	93·30
» 30	88·40	—	» 20	92·20	92·30	» 15	93·35	—
Maj 2	88·60	88·75	» 21	92·30	92·50	» 16	93·40	—
» 3	88·70	88·90	» 22	—	92·50	» 17	93·40	93·55
» 4	88·80	89·—	» 27	92·—	92·40	» 18	93·40	93·50
» 6	88·90	—	» 28	92·10	92·40	» 22	93·20	—
» 7	88·80	—	» 29	92·30	92·40	» 23	93·30	93·40
» 9	88·80	88·90	» 30	92·70	93·—	» 24	93·20	93·30
» 10	88·90	89·—	Juli 1	93·10	93·20	» 25	93·25	93·30
» 11	—	89·25	» 4	93·—	93·25	» 26	93·10	93·30
» 12	89·10	89·20	» 5	92·60	92·90	» 29	93·—	93·20
» 13	88·90	89·—	» 6	92·90	93·—	» 31	92·90	93·—
» 17	—	88·80	» 7	92·50	93·—	Sept. 1	93·—	93·40
» 18	88·90	89·—	» 8	—	92·90	» 2	93·20	—
» 19	89·10	89·15	» 11	92·75	92·85	» 3	93·30	93·40
» 20	89·10	—	» 12	92·50	92·80	» 5	93·30	—
» 21	89·20	—	» 13	92·50	92·60	» 6	93·10	93·30
» 23	89·40	—	» 14	92·60	92·70	» 7	—	93·20
» 24	89·75	90·—	» 15	92·50	—	» 8	93·—	93·30
» 25	89·70	89·85	» 18	92·70	93·—	» 9	—	93·20
» 26	89·90	90·—	» 19	92·70	93·—	» 10	92·50	93·—
» 27	89·85	90·—	» 20	92·70	—	» 12	—	92·90
» 28	90·—	90·30	» 21	92·80	—	» 13	92·75	—
» 30	90·10	90·25	» 22	92·80	93·—	» 14	92·75	92·90
» 31	—	90·40	» 25	—	93·—	» 15	92·80	92·90

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Sept. 16	92·80	—	Okt. 19	—	93·40	Nov. 26	85·80	85·90
» 17	92·90	93·—	» 20	93·10	93·20	» 29	85·75	85·90
» 19	92·90	93·10	» 22	93·20	93·30	» 30	—	86·—
» 20	93·—	—	» 24	93·10	93·20	Dec. 2	86·—	—
» 21	93·10	—	» 26	93·10	—	» 3	86·40	86·50
» 22	93·—	—	» 27	93·40	93·50	» 5	86·30	—
» 23	93·10	93·40	» 28	93·30	93·40	» 6	86·60	86·80
» 26	93·—	93·20	» 29	—	93·40	» 7	86·40	86·70
» 27	93·—	—	» 31	93·30	93·40	» 8	86·30	86·50
» 28	92·90	93·—	Nov. 1	93·—	93·20	» 9	86·20	86·30
» 29	92·90	—	» 2	—	93·05	» 10	86·—	—
» 30	92·75	92·90	» 3	93·—	93·10	» 12	86·—	86·10
Okt. 1	92·80	92·90	» 7	92·80	—	» 13	86·—	—
» 4	92·90	93·—	» 8	92·80	92·90	» 14	86·—	86·15
» 5	93·—	—	» 9	92·80	—	» 15	85·90	86·10
» 6	93·10	93·40	» 10	92·75	92·90	» 16	86·20	86·30
» 7	93·40	—	» 11	—	92·90	» 17	86·10	86·30
» 8	93·40	93·50	» 12	86·50	86·70	» 19	—	86·30
» 10	93·20	93·40	» 14	86·40	86·50	» 21	86·—	86·20
» 11	93·10	93·40	» 18	86·30	86·50	» 22	86·—	—
» 12	93·—	93·20	» 19	—	86·50	» 23	86·—	86·20
» 13	92·90	93·—	» 21	86·30	86·40	» 28	86·—	86·10
» 14	92·90	—	» 23	—	86·30	» 29	86·—	—
» 17	93·10	93·40	» 24	86·—	86·20	» 30	86·15	86·25
» 18	93·30	93·50	» 25	85·75	85·90			

År 1911.

Jan. 1	86·20	86·30	Jan. 13	88·—	88·10	Jan. 24	87·70	87·90
» 3	86·40	—	» 14	87·60	88·10	» 25	—	87·80
» 4	86·85	87·—	» 16	87·90	—	» 26	87·70	87·80
» 5	86·80	87·—	» 17	88·20	—	» 27	—	87·90
» 9	87·40	87·50	» 18	88·—	88·10	» 28	—	87·80
» 10	88·—	88·20	» 19	—	88·—	» 30	—	87·70
» 11	88·10	—	» 21	87·90	88·—	» 31	87·70	87·90
» 12	—	88·20	» 23	87·80	88·—	Febr. 1	87·80	—

Tab. VI. (forts.). Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Febr. 2	87·80	87·90	Mars 22	89·30	89·40	Maj 16	90·10	—
» 3	87·90	88·10	» 24	89·20	89·40	» 17	90·10	90·20
» 4	88·—	88·10	» 28	89·30	89·40	» 18	90·20	—
» 6	88·10	88·20	» 29	89·50	89·70	» 20	90·20	90·40
» 7	87·80	—	» 30	89·70	—	» 23	—	90·35
» 8	87·70	—	» 31	90·10	—	» 24	90·20	90·35
» 9	87·75	87·90	April 1	90·40	90·50	» 26	90·—	90·20
» 10	87·80	87·90	» 5	—	90·70	» 27	90·10	—
» 13	87·90	88·—	» 6	90·45	90·55	» 29	—	90·25
» 14	88·—	—	» 7	90·40	90·60	» 30	90·10	90·25
» 15	88·—	88·10	» 8	90·60	—	» 31	90·10	—
» 16	88·10	88·15	» 10	90·70	91·—	Juni 1	—	90·25
» 17	—	88·10	» 11	90·90	—	» 2	—	90·10
» 18	87·90	88·—	» 12	90·90	91·—	» 6	90·—	92·10
» 20	87·80	88·—	» 13	—	91·—	» 7	—	90·20
» 21	—	88·—	» 19	90·90	—	» 8	—	90·10
» 22	87·80	87·90	» 20	—	90·80	» 12	90·10	90·30
» 23	—	87·90	» 21	91·—	—	» 14	—	90·10
» 24	87·80	87·90	» 22	91·20	—	» 15	90·—	90·10
» 25	87·90	—	» 24	91·70	92·—	» 16	89·90	90·—
» 27	87·90	—	» 25	—	91·70	» 20	90·10	—
» 28	88·—	88·20	» 26	91·20	91·60	» 21	90·20	90·30
Mars 1	88·20	—	» 28	91·30	91·40	» 22	90·15	90·25
» 2	—	88·20	» 29	91·20	91·30	» 26	90·20	—
» 3	—	87·90	Maj 1	91·—	91·40	» 27	—	90·15
» 4	87·80	88·—	» 2	90·50	90·70	» 28	90·20	—
» 6	87·90	88·—	» 3	90·60	90·90	» 30	90·50	—
» 8	87·90	—	» 4	90·25	—	Juli 3	90·75	—
» 10	88·10	—	» 5	90·40	—	» 4	90·75	90·90
» 11	88·20	—	» 6	90·70	91·—	» 6	—	90·80
» 13	88·40	—	» 8	90·90	91·—	» 7	90·50	90·80
» 14	88·50	88·60	» 9	—	90·80	» 10	90·50	—
» 16	88·50	88·55	» 10	90·—	90·50	» 11	90·50	90·80
» 17	88·60	—	» 11	—	90·50	» 12	90·60	90·80
» 18	89·—	89·25	» 12	—	90·40	» 13	90·65	90·75
» 20	89·40	89·50	» 13	90·20	90·40	» 14	90·60	90·80
» 21	89·40	89·30	» 15	90·—	—	» 17	—	90·80

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Juli 18	90·50	90·70	Sept. 12	91·50	—	Okt. 31	89·—	—
» 19	90·60	90·90	» 14	—	91·30	Nov. 2	89·—	89·25
» 20	90·70	90·80	» 15	90·—	90·50	» 3	89·—	89·20
» 21	90·90	—	» 16	—	90·50	» 4	89·—	89·15
» 24	91·20	—	» 18	90·60	—	» 6	88·75	89·20
» 26	91·30	—	» 19	91·—	—	» 7	88·60	88·90
» 27	91·90	92·—	» 20	91·—	91·25	» 8	88·—	88·75
» 31	92·10	93·—	» 23	90·—	90·70	» 9	—	88·40
Aug. 1	92·25	—	» 25	89·—	90·25	» 10	—	82·30
» 2	—	92·75	» 26	88·75	89·25	» 11	81·80	—
» 3	92·35	92·50	» 27	—	87·75	» 13	81·60	—
» 4	91·90	—	» 28	87·20	87·40	» 14	81·—	81·50
» 7	91·50	92·—	» 29	88·—	—	» 15	80·75	81·—
» 8	—	92·—	» 30	88·50	88·75	» 16	—	80·25
» 9	91·25	91·90	Okt. 2	—	89·—	» 17	79·25	79·50
» 10	91·70	91·90	» 3	89·—	—	» 18	—	79·25
» 11	—	91·80	» 4	89·30	—	» 20	79·30	—
» 14	91·25	91·80	» 5	89·60	—	» 21	—	80·10
» 15	91·80	91·90	» 6	89·90	—	» 23	—	80·—
» 16	92·—	92·30	» 7	—	90·—	» 24	79·50	79·90
» 18	91·90	92·—	» 9	89·60	89·90	» 25	79·50	79·80
» 21	—	92·10	» 10	89·60	89·80	» 27	79·40	79·50
» 22	91·80	91·90	» 11	—	89·70	» 28	78·90	—
» 23	91·70	91·90	» 12	88·75	89·—	» 29	79·30	—
» 24	91·80	92·—	» 13	88·—	88·75	Dec. 1	79·20	79·40
» 25	91·70	91·90	» 14	88·10	88·75	» 2	78·—	79·10
» 29	—	91·80	» 16	88·35	88·75	» 4	79·—	80·—
» 30	—	91·70	» 17	88·50	89·—	» 5	79·10	—
» 31	—	—	» 18	—	89·25	» 6	79·60	79·90
Sept. 1	91·—	91·30	» 19	88·50	88·75	» 7	79·60	80·—
» 4	91·—	—	» 21	88·60	88·75	» 8	79·75	79·90
» 5	91·20	—	» 23	89·—	89·20	» 9	79·60	79·90
» 6	91·50	—	» 24	89·20	89·25	» 11	79·80	—
» 7	91·60	91·90	» 25	89·—	89·15	» 12	79·60	79·80
» 8	91·90	92·—	» 26	88·50	89·—	» 13	79·60	—
» 9	91·80	91·90	» 28	—	89·—	» 14	79·25	—
» 11	91·60	91·80	» 30	88·90	89·—	» 15	79·—	79·40

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Dec. 16	79·—	—	Dec. 20	—	79·—	Dec. 28	75·25	75·50
» 18	79·—	79·40	» 21	78·50	78·75	» 29	75·25	75·40
» 19	79·—	79·25	» 22	78·—	78·50			
				År 1912.				
Jan. 2	76·20	76·50	Febr. 8	77·—	78·—	Mars 22	77·25	—
» 3	78·10	—	» 9	77·50	78·—	» 23	77·—	77·25
» 4	79·10	79·30	» 10	77·50	—	» 26	77·25	77·50
» 5	78·—	78·50	» 12	77·85	78·50	» 27	—	77·—
» 8	77·—	77·30	» 13	78·—	—	» 28	77·—	77·50
» 9	76·—	—	» 14	78·25	78·75	» 29	77·35	—
» 10	76·50	77·—	» 15	—	78·50	» 30	77·—	77·25
» 11	76·—	76·60	» 17	77·75	78·25	April 1	78·—	79·—
» 12	76·10	76·60	» 19	77·75	78·—	» 2	78·60	—
» 13	76·35	—	» 20	—	78·25	» 3	79·60	79·90
» 15	76·50	—	» 21	—	77·40	» 9	81·90	82·10
» 17	77·10	—	» 22	76·50	76·90	» 10	81·60	81·75
» 18	77·75	78·75	» 23	—	77·—	» 11	—	81·—
» 19	79·—	79·50	» 26	77·—	77·25	» 12	80·25	80·50
» 20	—	79·—	» 28	77·25	—	» 13	80·—	80·50
» 22	77·75	78·60	Mars 1	77·	77·60	» 15	80·50	—
» 23	—	78·25	» 2	77·50	—	» 16	81·—	82·—
» 24	77·60	78·—	» 3	—	78·—	» 17	81·—	81·60
» 25	77·50	78·—	» 5	77·50	—	» 18	81·—	81·75
» 26	77·25	78·—	» 6	77·60	78·—	» 20	—	81·50
» 27	77·80	78·25	» 7	77·20	77·50	» 23	—	81·25
» 29	—	78·25	» 9	76·75	77·20	» 24	80·50	81·—
» 30	77·50	78·—	» 11	77·10	77·50	» 26	80·25	—
» 31	77·50	—	» 12	77·20	77·50	» 27	80·—	—
Febr. 1	78·—	—	» 15	77·35	77·50	» 29	80·20	—
» 2	78·50	—	» 16	77·20	77·50	» 30	80·50	81·40
» 3	—	79·25	» 18	77·—	77·30	Maj 1	80·50	—
» 5	78·50	79·—	» 19	77·—	—	» 2	81·—	—
» 6	—	78·75	» 20	77·—	77·50	» 3	81·25	82·—
» 7	—	78·50	» 21	77·20	77·50	» 4	81·—	81·25

Tab. VI. (forts.). **Börsnoteringar för Sv. sockerfabr.-A.-B.:s aktier.**

Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare	Datum	Köpare	Säljare
Maj 6	81·—	—	Maj 24	81·60	82·—	Juni 13	87·75	88·—
» 7	81·10	81·25	» 28	81·50	—	» 14	86·75	87·—
» 8	81·40	81·50	» 29	81·50	81·60	» 17	86·—	86·75
» 9	81·—	81·40	» 30	81·50	82·—	» 18	86·—	86·50
» 10	81·10	81·50	Juni 3	82·10	82·20	» 19	—	86·—
» 11	81·30	81·75	» 4	82·30	82·50	» 20	85·30	85·50
» 13	81·50	82·—	» 5	82·70	83·—	» 21	85·25	85·50
» 14	81·25	81·50	» 6	—	83·—	» 25	85·75	86·—
» 15	81·50	81·75	» 7	83·—	83·15	» 26	86·25	86·50
» 17	81·50	—	» 10	84·—	—	» 27	86·—	86·25
» 18	81·50	82·—	» 11	85·40	—	» 28	—	86·—
» 23	81·50	—	» 12	86·50	—			

Bilaga G.

Prof å priskurant från Svenska sockerfabriksaktiebolaget den 12 augusti 1911.

PRISKURANT

å Svenska sockerfabriksaktiebolagets tillverkningar vid Sockerraffinaderiet i Landskrona.

Utan förbindelse.

		Öre per kg.
A	Canary raffinad, löstopp, i 3 1/2 & 7 1/2 kilo toppar	65
B	Fin raffinad, löstopp, i 3 1/2 & 7 1/2 kilo toppar	64
C	Kristallbitsocker, stora bitar	64
D	Kristallbitsocker, små bitar	64
E	Bitsocker, stora bitar	64
F	Bitsocker, små bitar	64
F P	Bitsocker i paketer och fri låda	65
G	Kaksocker	63
H	Siktad raffinad	62
J	Malen raffinad	61
K X	Pärlsocker	63
K	Krossad melis III, IV, V, VI	61
L	Hvitt Krossocker, K. S. & K. S. O.	61
M	Hvitt Krossocker, B. B. & $\frac{B.\ B.}{O.}$ stort & smått	62
M C	Crushed (Syltsocker)	61
N	Hvitt pudersocker	60
O	Gult bastard	57
P	Brunt bastard	53

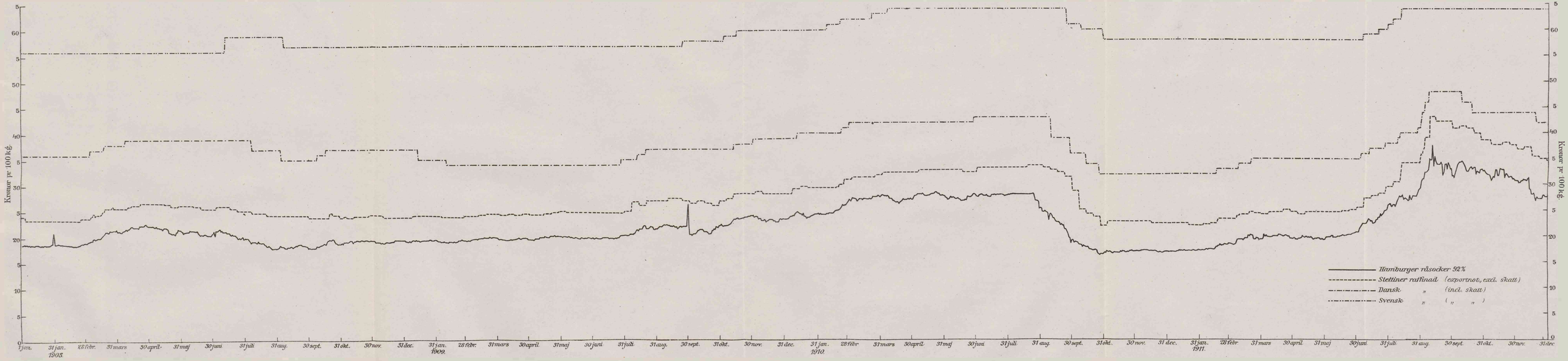
Alla sorter socker packadt i furufat 1 öre högre per kg.

Fritt banvagn eller ångare Landskrona.

Landskrona den 12 augusti 1911.

Svenska Sockerfabriks Aktiebolaget.

SOCKERPRIS åren 1908–11.

Generalstabens Litogr. Anst.

Bilaga I.

Kontraktformulär för betodlare enligt aftal mellan Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Skånska betodlarnes centralförening.

Hvitbetornas odling.

§ 1.

Den jord, som för hvitbetsodlingen användes, skall vara i hög växtkraft, djupt och väl höstplöjd samt fri från ogräs. Under inga omständigheter får kärr-, moss- eller dyjord användas för odlingen. Det är förbjudet att använda latrinspillning såsom gödning.

§ 2.

Odlaren får icke under någon som hälst förevändning å samma egendom odla hvitbetor till annan än Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

§ 3.

För sådden erforderligt väl rengjordt frö af hög grobarhet levereras af Svenska sockerfabriksaktiebolaget kostnadsfritt till en kvantitet af 20 kg. per hektar (eller 10 kg. per tunnland). Skulle hvitbetsskörden icke komma att levereras till bolaget, skall, såvida ej naturhinder eller omöjlighet att erhålla arbetskraft till skäligt pris varit orsaken därtill, odlaren betala erhållet frö efter ett pris af 80 öre per kg. Hvitbetor odlade efter annat frö, än det fabriken lämnat, mottagas ej.

Betodlareföreningen skall äga rättighet att låta taga generalprof af hvitbetsfröet så fort detsamma anländt till fabriken.

§ 4.

Hvitbetsblasten får icke före skörden aftagas eller afbetas.

Vid upptagningen skola betorna omsorgsfullt rengöras samt befrias från smärre sidorötter och rotändar samt bladkronor. Hvitbetor med gröna nackar mottagas icke af bolaget.

Hvitbetorna skola efter upptagningen omsorgsfullt skyddas mot frost.

Kontrollmätning af hvitbetsfälten.

§ 5.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget förbehåller sig rättighet att när som hälst låta besiktiga och uppmäta hvitbetsfälten samt taga prof af växande hvitbetor. Uppmätningen kommer att äga rum genom kommitterade, utsedda af bolaget, och gälla därför följande bestämmelser:

a) Förrättningsman kommer att vid uppmätningen anmäla sig å vederbörande gård eller egendom, och äger odlaren eller hans ombud närvara vid uppmätningen. Odlaren är skyldig att för förrättningsmannen anmäla alla fält, å hvilka han odlar betor.

b) Uppmätningen kommer att göras i hektar, men skall icke mindre bråkdelar än tiondedels hektar upptagas, dock på så sätt att, om en odlare har mer än ett hvitbetsfält, dessas arealer sammanslås, innan nämnda bråkdelar uteslutas. Skulle hela arealen enligt ett kontrakt vara mindre än $^1/_{10}$ hektar, räknas den dock som fullt en tiondedels hektar.

c) Resultatet af uppmätningen kommer att delgifvas de herrar hvitbetsodlare, hvars areal befunnits oriktig, så tidigt som möjligt, dock senast den 1 september.

d) Skulle odlaren anse att felmätning ägt rum, äger han genom behörig landtmätare eller annan fullt kompetent person, som af bolaget godkännes, före den 25 september styrka detta, i hvilket fall kostnaderna för denna förrättning betalas af bolaget, men i motsatt fall af odlaren själf.

e) Har odlaren icke inom den 25 september inlämnat bevis om den genom ny uppmätning utrönta arealen, äger den af bolaget verkställda uppmätningen vitsord.

Leverans.

§ 6.

För hvitbetor, som levereras till sockerfabriken i ....., betalar fabriken halfva frakten från den järnvägs- eller vågstation, där leveransen skett, till ..... eller ..... järnvägsstationer, andra hälften påföres leverantören att af honom godtgöras, och lägges därvid den invägda bruttovikten (d. v. s. betvikten utan afdrag af smuts) etc. till grund.

Om smutsprocenten öfverstiger 10 proc. af betornas bruttovikt, vare leverantören emellertid skyldig ensam betala hela frakten för öfverskjutande jord.

Viktnota jämte uträkning af den verkliga nettovikten å verkställd betleverans skall tillhandahållas betodlaren senast inom två dagar efter den, då leveransen skedde.

Sker betleveransen å tid, då fabrikens betvågar icke äro öppna, eller å ställe, där fabriken icke har betvåg, vare leverantören skyldig lasta betorna å järnvägsvagn att tillställas fabrik i ..... i hela vagnslaster.

§ 7.

Betorna få vid leveransen ej vara grodda eller uppblandade med andra rotfrukter, jord, halm, tång, betblast eller dylikt. Påträffas vid leveransen sten bland betorna, förbehåller sig bolaget rätt att dylika betor tillbakavisa. Skämda betor eller sådana, som före leveransen varit frusna och upptinade, mottagas icke.

§ 8.

Vid såväl höst- som vinterleverans är odlaren skyldig att aflasta betorna, vare sig i bethus, å järnvägsvagn eller upplagsplats, efter anvisning af fabrikens ombud, som därvid bör taga största möjliga hänsyn till, att öfveransträngning af dragare icke må förekomma.

Utom då särskildt aftal med fabriken träffats, vare betodlaren skyldig leverera minst hälften af sin betskörd före den 1 december till det lägre eller s. k. höstpriset. Vinterpriset betalas endast, då leveransen sker å de tider fabriken bestämmer, dock skola om så är behöfligt minst 14 dagar lämnas för vinterleveransen.

Därest väderleks- eller trafikförhållandena eller inträffad arbetsnedläggelse utgör hinder för betornas mottagande, vare leverantören skyldig uppskjuta leveransen, till dess hindret upphört. Fabriken vare i alla händelser skyldig mottaga betleveransen senast före den 15 januari.

Sedan odlaren levererat 50 proc. af sin betkvantitet, äger bolaget, i händelse af brist å upplagsplats eller dylikt hindrar mottagningen, inställa leveransen tills hindret upphört.

För den händelse fabriken af en eller annan anledning icke mottager minst hälften af hvitbetorna före den 1 december, har fabriken att för hvad som levereras efter nämnda dag betala vinterpris, dock endast försåvidt betorna varit omsorgsfullt nedlagda.

Vid slutad höstleverans bör betodlaren lämna uppgift på den kvantitet hvitbetor, han har kvar för vinterleveransen.

Skulle bolaget så önska, är odlaren skyldig leverera hvitbetorna till annan bolaget tillhörande fabrik, än den ofvannämnda, men skola de betalas efter samma pris som om de blifvit levererade till kontraktsfabriken.

Pris.

§ 9.

För i enlighet med förestående bestämmelser levererade, fullständigt rengjorda hvitbetor, hvilkas nettovikt genom verkställd proftvättning blifvit utrönt, erlägger fabriken betalning efter nettovikten enligt följande grunder:

Höstpriset eller det pris, som betalas under upptagningstiden (oktober och november månader), bestämmes till 2 kr. 20 öre för 100 kg. betor vid en för fabriken uträknad medelsockerhalt af 14 proc.

För hvarje tiondels procent ökning eller minskning i medelsockerhalten röner betpriset ett tillägg eller afdrag af ett öre per 100 kg. betor.

Vinterpriset eller det pris, som erlägges under senare delen af betkampanjen, beräknas på enahanda sätt efter ett grundpris af 2 kr. 40 öre för 100 kg. betor.

Till grund för beräkningen af betpriset tjäna följande närmare bestämmelser:

Mom. 1. Undersökningen af medelsockerhalten göres å de betor, som i fabriken afverkas från kampanjens början till december månads utgång eller, om kampanjen redan dessförinnan afslutats, från kampanjens början till dess slut.

Skulle på grund af strejk arbetet vid fabriken icke komma att företagas under nämnda tid och undersökning af medelsockerhalten sålunda icke kunna utföras,

skall såsom medelsockerhalt gälla det medeltal, som uträknas för närmast liggande i gång varande tre fabriker.

Mom. 2. Betodlarne äga rätt att för kontroll af undersökningarna rörande sockerhalten tillsätta kompetent kemist, som af fabriken kan godkännas.

Mom. 3. I den förändring af skatt, som af 1908 års riksdag blifvit beslutad, deltager betodlaren med hälften. Denna hälft får dock ej beräknas på mera än 2 öres skatteförhöjning per kg. socker. För beräkning af ifrågavarande prisändring tillvägagås på så sätt, att det afdrag från hvitbetans polarisation, som motsvarar fabrikationsförlusten, bestämmes till 1·63 proc. och raffinadutbytet af råsockret bestämmes till 90 proc.

Mom. 4. Regleringen af betpriset skall vara verkställdt senast den 1 mars.

Mom. 5. Om betornas sockerhalt vid leveransen understiger 14 proc., betalas de med ett lägre pris än det bestämda, efter samma grund, som gäller för höjningen af priset på grund af stegrad sockerhalt, beroende på deras bättre eller sämre beskaffenhet, såvida sockerhalten icke understiger 12 proc., i hvilket fall de icke blifva mottagna.

Mom. 6. Betalning för levererade betor erlägges å fabrikens kontor.

Hvitbetsaffall.

§ 10.

Väl pressadt hvitbetsaffall, intill ..... af de levererade betornas vikt, tillhandahålles fabrikens betodlare till pris af 20 öre per 100 kg. i mån af tillgång samt under förutsättning att affallet afhämtas under kampanjen och å de tider, fabriken bestämmer. För att tillförsäkra sig denna förmån har betodlaren att hvarje år senast före oktober månads utgång göra anmälan till fabrikskontoret.

I öfrigt är priset å hvitbetsaffall 1 kr. per 100 kg.

Vid de fabriker, där det s. k. Steffenska förfarandet för saftens framställning ur hvitbetorna tillämpas eller kommer att under kontraktstiden införas, kommer leveransen af vårt hvitbetsaffall att upphöra, men lämnar fabriken i stället för hvarje levererade 100 kg. hvitbetor 4 kg. sockersnitsel till ett pris af 4 öre per kg.

Bestämmelser i öfrigt.

§ 11.

Betodlare äga rätt att genom utsedda ombud utöfva kontroll öfver proftvättning och vägning.

§ 12.

I de fall, då öfverodling blifvit konstaterad, är betodlaren skyldig leverera hela sin betskörd till bolaget och skall då en lika stor del af hela hvitbetsskörden som öfverodlingen utgör af hela arealen, betalas med ett fast pris af 1 kr. per 100 kg.

§ 13.

Förskottslikvider å hvitbetsleveranser enligt detta kontrakt, fakturabeloppen för de gödningsämnen, som odlaren erhållit genom bolagets förmedling, äfvensom för affallsprodukter och andra varor, som betodlaren mottagit af bolaget, äger bolaget vid likviden af hvitbetorna innehålla.

§ 14.

Hvarje tvist, som på grund af detta kontrakts innehåll uppstår, skall afgöras i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 af en skiljenämnd.

BILAGA 2.

Särskilt yttrande av frih. E. Palmstierna.

Utredningsarbetets förutsättningar.

När Kungl. Maj:t genom beslut den 22 december 1911 uppdragit åt sakkunniga att inom finansdepartementet, i samband med anbefalld utredning angående förekomsten inom landet av truster och karteller, utarbeta förslag till de ändrade bestämmelser i fråga om tull och skatt å socker samt de anordningar i övrigt, vartill denna utredning, i vad den kommer att beröra den s. k. sockertrusten, må föranleda, så torde Kungl. Maj:t härmed ha åsyftat att utredningsarbetet skulle möjliggöra ett i huvudsak slutgiltigt ordnande av förhållandet mellan staten och den svenska sockerindustrien. Det är också denna avsikt, jag ansett böra vara det ledande motivet uti de sakkunnigas arbete. Vidare synes det mig, att Kungl. Maj:t vid uppdragets meddelande väsentligen velat tillgodose tvänne önskemål, vilka påkalla åtgärder från statens sida och varom förslag från de sakkunniga borde avgivas. Det första tolkar konsumenternas behov av billigare pris å en nyttighet, vilken blivit en nödvändighetsvara i hushållsförbrukningen och som kan ge upphov åt en förädlingsindustri, vilken tillgodogör sig våra skogars bärfrukter. För nu nämnda ändamål erbjuder sig möjligheten att genom förminskning av tullskyddet och accisen direkt påverka sockrets engrospris. Det andra önskemålet dikteras av behovet att kunna väl övervaka, att sockertrustens monopol icke obehörigt utnyttjas och att de ekonomiska fördelar, detsamma medför, komma såväl konsumtionen som statsverket tillgodo, i den mån detsamma har fiskaliska intressen av industrien. Detta syfte vinnes genom att på sockerindustrien tillämpa den trustpolitik, staten vill utöva gentemot monopolistiska sammanslutningar, och vilken, enligt mitt förmenande, utmynnar i ett socialiseringsförfarande.

Nu har det emellertid befunnits önskvärt att redan till 1913 års riksdag kunna framlägga förslag till åtgärder, vilka tillmötesgå det förstnämnda behovet, varför de sakkunniga på Herr Statsrådets hemställan utbrutit den del av ärendet, vilken berör tull- och skattelagstiftningen i fråga om socker för att senare återkomma till de åtgärder i övrigt, som

ingå uti deras uppdrag. Jag tillåter mig även uttala, att det synes välbetänkt att vidtaga en betydande minskning av det skydd, sockerindustrien för närvarande åtnjuter, i syfte att därigenom framtvinga en mer rationell hushållning inom industrien och en rekonstruktion av dess finansiella förvaltning, innan trustpolitiken konsekvent tillämpas å företaget.

För de sakkunniga har för den skull — sedan Herr Statsrådet förklarat att sockeraccisen av statsfinansiella skäl icke kan sänkas — den närmaste uppgiften blivit att verkställa en sådan utredning angående sockerindustriens behov av tullskydd, varigenom tillförlitlig vägledning kunde erhållas för intagande av en ståndpunkt i ärendet, vilken icke i likhet med Riksdagens beslut år 1908 vore avsedd att vara provisorisk. Det är också en tvingande nödvändighet att så sker. Det är icke en dag för tidigt, att staten går i författning om ett definitivt avgörande i fråga om tullen å socker. De regleringar, tullskyddet hittills undergått, ha endast haft övergående betydelse och icke inneburit den lösning av frågan, som nu icke längre kan undanskjutas sedan ett väldigt monopolbolag behärskar hela landets sockerproduktion. Då jag emellertid icke kunnat i alla avseenden biträda den framställning, övriga sakkunniga på grundval av detta utredningsarbete avgivit till Herr Statsrådet, och även kommit till annat resultat beträffande den tullsänkning, som erfordras, samt fruktar att deras förslag kan komma att medföra lika ringa påföljd för frågans rationella lösning som de föregående tullreformerna och därför i sin ordning senare bliva betraktat såsom en ren tillfällighetsåtgärd utan grundläggande innebörd, har jag ansett mig böra genom en reservation bringa till Herr Statsrådets kännedom den uppfattning, vartill jag kommit.

Allmänt omdöme rörande de sakkunnigas framställning.

Innan jag likväl mer i detalj tillkännager i vilka avseenden jag hyser från övriga sakkunniga avvikande meningar, vill jag såsom ett allmänt omdöme angående deras slutliga framställning uttala, att densamma icke kan anses motsvara de krav på arbetets beskaffenhet vilka jag, såsom ovan anförts, förmenat att Kungl. Maj:t funnit erforderliga och omständigheterna nu oundgängligen påkalla. I stället för att uteslutande fullfölja en på nationalekonomiska skäl klart motiverad tullpolitik, vilken förutsättningslöst tillämpas å sockerindustrien, ha de sakkunniga undvikit att yttra sig i dessa avseenden. De ha tydligen redan från början dröjt vid befintligheten av ett visst tullskydd och med *detta* såsom utgångspunkt kommit till den ringa tullsänkning av fyra kronor per 100 kilogram, vilken blev resultatet av deras arbete. Någon

nationalekonomiskt bärande motivering härför har givetvis under sådana förhållanden icke kunnat lämnas, utan tariffen är synbarligen tämligen godtyckligt vald.

Det torde för övrigt vara ovisst, om en relativt så obetydlig minskning av tullskyddet, som föreslås, skulle komma att utöva något nämnvärt inflytande på detaljprisen. Mindre ändringar uti engrosprisen visa sig ofta sakna förmåga att påverka den tröga minuthandeln. Inte häller torde betodlingen, som tullskyddet ytterst avsett att gagna, draga någon mer väsentlig fördel av förslaget, då en ökning av konsumtionen i så stor omfattning, att ny betareal därför måste upptagas, knappast kan förväntas, därest de sakkunnigas förslag skulle vinna bifall. Om däremot en verklig prisminskning komme till stånd, och hushållsförbrukningen samt bärförädlingens och annan industris konsumtion som en följd därav ökas, finge sockerbolaget upphöra med sin nuvarande politik att begränsa betarealen och nya vidder i södra Sverige komme att övergå till den för jordbruket fördelaktiga betodlingen.

För att komma till det resultat, övriga sakkunniga framlagt, synes det mig emellertid icke ha varit erforderligt att bedriva ett omfattande utredningsarbete. Det hade ej behövts mer än en justering av de siffror i fråga om kostnaden för sockret i betorna i Tyskland och Sverige, som ingingo uti 1908 års kungl. proposition och en tillämpning i övrigt av uti densamma använd beräkningsmetod för att komma till ett belopp, som understiger det nu av de sakkunniga föreslagna. För övrigt skulle en enkel hänvisning till att sockerindustrien i Danmark, där betingelserna för densamma icke kunde anses vara mycket gynnsammare än här, blott har ett skydd av 4.095 kronor per 100 kilogram å raffinerat socker, men ändå kan ge mer än 20 procents utdelning, ha varit tillfyllest för att skänka stöd åt ett förslag, som avser att sänka vår raffinadtull endast till 10 kronor per 100 kilogram.

När de sakkunniga likväl beslutat att låta utföra den föreliggande utredningen, vilken i flera avseenden ger ett tillräckligt material för begagnande av det tillvägagångssätt, jag ansett vara det riktiga, så synes det ytterst märkligt, att de icke tillgodogjort sig detsamma på ett sätt, som kan lämna ett varaktigt resultat av deras arbete. De ha, enligt min åsikt, icke tillräckligt beaktat innebörden av de mer väsentliga data, utredningen innehåller, och vilka borde ha varit avgörande för en nationalekonomiskt grundad uppfattning av ämnet. Sålunda ha de sakkunniga, när de efter en ingående redogörelse för sockerindustriens utveckling och nuvarande ståndpunkt i Sverige, Danmark och Tyskland vilja framhålla i vad mån någon merkostnad betungar den svenska industrien i jäm-

förelse med de båda övriga ländernas, visserligen uppmärksammat, att merkostnaden kan bestå *dels* av sådan skillnad uti produktionsutgifterna, vilken beror av omständigheter på vilka industrien själv icke kan utöva någon nämnvärd inverkan, *dels* av de ökade omkostnader, som den svenska industrien åsamkas till följd av sin egen organisation eller arbetsmetod och dylikt, men icke därav dragit de slutsatser, vilka ur nationalekonomisk synpunkt få anses ofrånkomliga och för hela frågan avgörande. Häruti ligger en bristande konsekvens. Utmärker man skillnaden mellan dessa båda slag av merkostnad, bör det också tydligen uttalas, att staten vid bestämmandet av sin tullpolitik givetvis icke kan taga samma hänsyn till det sistnämnda slaget, som till det förra. Uti 1908 års kungl. proposition har insikten härom även föresvävat dåvarande finansministern, vilken skilt på »merkostnaderna» och »de förhållanden», som »utöver dessa» böra tagas i betraktande och gjort antydningar om den olika betydelse de skilda slagen av merkostnader böra tillmätas vid bestämmandet av tullsatsernas belopp. De sakkunniga ha icke iakttagit dessa omständigheter, vilka likväl äro av fundamental vikt såväl för tullpolitiken i allmänhet som i nu förevarande fall.

Det bör nämligen icke ens från protektionistisk ståndpunkt kunna framställas anspråk på att tullen sättes högre än att den motsvarar det förstnämnda slaget av merkostnad, varigenom de svenska och utländska näringsidkarna bleve i konkurrenshänseende likställda. Jag erinrar därom att till och med den mäktiga tyska föreningen »Bund der Landwirte» endast kräver ett tullskydd för den nationella produktionen, som täcker andra länders »naturliga» överlägsenhet.[1]) I annat fall lämnas fältet öppet för rent godtyckliga hänsyn, och den faran uppstår lätt, att det högre tullskyddet blir en premiering av oarter inom industrien, vilka under en sund konkurrens skulle ha bortarbetats till gagn för vår nationella ekonomi. När de sakkunniga låtit det gå därhän, att de merkostnader, industrien betungas av till följd av sitt eget förvållande, anses kräva en och en halv gång så högt skydd som det, vilket tillerkännes på grund av vår industris sämre »naturliga» förutsättningar, så innebär detta ett exempel på hur vanskligt och farligt det är att behandla ett ärende av detta slag utan att fasthålla vid en säker nationalekonomisk utgångspunkt.

[1]) Agrarisches Handbuch § 865: »dass überlegener Wettbewerb Dritter vom eigenen Lande abgehalten und im Masse dieser natürlichen Überlegenheit künstlich dadurch ausgeglichen wird, dass man einen entsprechenden hohen Schutzzoll auf das fremde Erzeugnis legt».

Den nationalekonomiska behållningen av råsockerproduktionen.

Enligt min åsikt bör man också för bedömande av den ekonomiska politik, staten skall utöva i förhållande till en viss industri, till en början söka förskaffa sig en i huvudsak riktig uppfattning om den nationalekonomiska behållning, ifrågavarande näringsverksamhet förmår skänka landet. Beträffande den svenska sockerindustrien möter ett beräknande härav givetvis avsevärda svårigheter, emedan sockerproduktionens värde icke endast tar sig uttryck i de omedelbara resultat, produktionsarbetet lämnar, utan även indirekt ger sig tillkänna inom lanthushållningen, där betodlingen frambringar en högre jordkultur. Värdet av denna inverkan på jordbruket, vilken utan tvivel är ägnad att öka dess produktivitet, låter sig icke siffermässigt uppmäta. Däremot kan man lättare vinna en uppskattning av värdet å den direkta behållning själva framställningen av råsockret lämnar.

Under åren 1908/09—1910/11 producerades i medeltal 145,629 ton råsocker, 12,234 ton melass och 508,299 ton betmassa. Råsockermängdens värde erhålles genom en beräkning av det pris och de omkostnader, en svensk importör får vidkännas för införseln av denna kvantitet, för den händelse tull- och accisavgifter å sockret saknas. Nu har medelpriset å råsocker med 88 procent rendement f. o. b. Hamburg under åren 1909—1911 varit 22.36 kronor per 100 kilogram (jfr Bil. 1 sid. 119) eller beräknat efter 92 procent rendement, som det svenska sockret håller, 23.16 kronor. Avdrages en procents diskont härå och tillägges omkostnaderna för frakt, assurans, lossning, hamnumgälder och dragarpengar, lågt beräknat till en krona så erhålles den kostnad, en svensk handlande ikläder sig för importen av 100 kilogram tyskt råsocker, eller 23.93 kronor. Nationalekonomiskt betraktat bör man följaktligen kunna upptaga den inom Sverige producerade råsockermängden till ett värde av minst *34,849,019 kronor*.

Någon import av betmassa eller melass i ursprungligt skick torde knappast kunna ifrågasättas, varför man för bedömandet av värdet å de producerade kvantiteterna av dessa varuslag icke kan begagna samma metod, som i fråga om råsockret, utan har att taga hänsyn till deras försäljningsvärde inom landet. Vad betmassan angår, betala betodlarna för densamma ett näringsvärdet ungefär motsvarande pris av 0.50 kronor per 100 kilogram. Den frambringade mängden betmassa torde följaktligen kunna värdesättas till *2,541,490 kronor*. Melassen kostar i regel 5 kronor per 100 kilogram, varför hela den producerade kvantiteten torde få uppskattas till *611,200 kronor*. Värdet av medelproduktionen råsocker, betmassa och melass under åren 1908/09—1910/11 skulle sålunda kunna anslås till i runt tal *38 miljoner kronor*.

Genom att från denna summa draga de utgifter, produktionen av ovannämnda kvantiteter inom Sverige medför, erhålles den nationalekonomiska behållningen av den inhemska sockerproduktionen. Nu erfordras enligt den officiella statistiken för framställningen av 145,629 ton råsocker, jämte de angivna mängderna betmassa och melass, 967,663 ton betor odlade på en areal av 33,556 har, och enligt styrelsen för Skånes betodlares centralförening utgöra produktionskostnaderna per har med tillägg för betfrö (17 kronor) 678 kronor (Bil. 1 sid. 93). Detta belopp får i betraktande av att svenska sockerbolaget för sina gårdar uppger en kostnad av 542 kronor icke anses lågt beräknat. Odlingskostnaden för frambringandet av den avverkade betmängden kan således anses ha uppgått till högst *22,750,968 kronor.*

Kostnaden för betornas avverkning i fabriken och råsockrets framställning kan icke uppgivas med ledning av svenska beräkningar, däremot har det för 33 tyska råsockerfabriker av olika storlek (Bil. 1 sid. 147) uppgivits en bearbetningskostnad år 1905/06 av 0.669 kronor per 100 kilogram betor eller med beräkning av 14.75 kilogram rendement cirka 4.54 kronor per 100 kilogram råsocker. Härtill kommer emellertid för Sveriges del en merkostnad för dyrare arbetskraft i vårt land än i Tyskland. De sakkunniga ha beräknat densamma till cirka 0.28 kronor per 100 kilogram, medan 1908 års kungl. proposition angav ett belopp av 0.81 kronor per 100 kilogram. Under sådana förhållanden kan man med tillräcklig säkerhet antaga att själva fabrikationen av råsockret icke betingar en kostnad, vilken nämnvärt överstiger 5 kronor per 100 kilogram. För framställningen av den åren 1908/09—1910/11 angivna medelproduktionen skulle de svenska råsockerfabrikerna följaktligen behöva utgiva i det närmaste *7,281,450 kronor.*

Samtliga produktionsomkostnader uppgå sålunda till ett belopp av högst *30 miljoner kronor*, medan värdet av de framställda nyttigheterna beräknats till *38 miljoner kronor*, varför råsockerfabrikationen får anses kunna lämna en direkt nationalekonomisk behållning av *8 miljoner kronor.* Om från denna summa drages den nettovinst, betodlingen i genomsnitt kan anses lämna per har, eller 90 kronor, återstår ett belopp av *5 miljoner kronor,* vilket alltså skulle utgöra den bruttovinst, en svensk råsockerindustri lägst torde kunna påräkna vid frambringande och avyttring av den förut angivna råsockermängden och under förutsättning att världsmarknadsprisen följas.

Man kan härav draga den slutsatsen, att sockerindustrien, oavsett de fördelar densamma skänker jordbruket, är en nationalekonomiskt gagnelig produktionsgren, som bör bevaras åt landet, och att anled-

ning finnes till den förmodan, att den svenska sockerproduktionen, väl organiserad, kan utveckla sig till en lönande näring, vilken icke är i behov av något understöd från statens sida. Det föreligger tvärtom så mycket större skäl antaga att så kan bliva förhållandet, som den danska sockerfabrikationen, vilken — såsom utredningen visat — har i det närmaste lika goda produktionsbetingelser som den svenska, under de sista åren icke blott kunnat i huvudsak tillfredsställa det egna landets behov, utan även förmått uppvisa en stigande export, vilken år 1911 uppgick till ej mindre än 5,700 ton.

Osunda företeelser inom sockerindustrien.

Nu har staten emellertid under en lång följd av år lämnat sockerindustrien ett betydande tullskydd, vilket icke endast varit ägnat att frambringa en nationalekonomiskt givande industri och att uppamma en rationell betodling i skilda landsdelar, utan därtill förlänat industrien så utomordentliga fördelar, att densamma lockats att missbruka sin privilegierade ställning, och i hög grad osunda företeelser ha uppstått inom denna näringsgren.

Såsom en dylik företeelse måste man nämligen beteckna det tillvägagångssätt, vilket tillämpades vid det nuvarande trustbolagets bildande. Någon som hälst inventering av de olika företagens tillgångar skedde då icke, utan man uppskattade de äldre bolagens värde med hänsyn till kursnoteringen å deras aktier (Bil. 1 sid. 36). Så kom det sig att, såsom de sakkunniga angivit, bolaget bildades med ett nominellt aktiekapital, vilket utgjorde ej mindre än omkring 346 procent av det vid tiden för fusionen uti samtliga företag kontant inbetalade aktiekapitalet och 250 procent av det för rörelsen till synes behövliga egna kapitalet. Den vinst, bolaget nu utdelar med beräknande av 6 procent räntefot, utgör således i själva verket 30 procent å det kontant inbetalade aktiekapitalet.

Närmaste följden av detta förkastliga tillvägagångssätt blev en åtgärd av synnerligen betänkligt slag. För att bland aktiva kunna bokföra en värdepost, som motsvarade det sålunda oerhört urvattnade kapitalet, företog styrelsen en uppskruvning av bolaget tillhörande fabriksfastigheters värde med icke mindre än cirka 30 miljoner kronor. Dessa ha från bolaget för de sakkunniga uppgivits äga ett »beräknat anläggningsvärde» av cirka 103 miljoner kronor, men uti svenska sockerfabriksaktiebolagets första bokslut (1908), liksom uti de senare, figurera de med ett belopp av cirka 132 miljoner kronor. Likväl torde det icke ha varit styrelsen obekant, att de 103 miljoner kronorna i sin ordning borde nedskrivas till minst 75 miljoner kronor. Tydligen ha råsocker-

fabrikerna upptagits till dubbelt så högt och raffinaderierna till ungefär fem gånger så stort belopp som motsvarande danska fabriker. Att styrelsen »mot bättre vetande» förfarit på detta sätt finnes så mycket större skäl antaga, som densamma nu låter brandförsäkra sina fabriksfastigheter efter ett värde av allenast omkring 20 miljoner kronor.

Bolaget har följaktligen inför allmänheten och under förhandlingar med staten framträtt med en balans, där minst 60 miljoner kronor av de angivna tillgångarna äro att betrakta såsom fullständigt obefintliga. Ett dylikt tillvägagångssätt strider emot § 56 mom. 1 uti aktiebolagslagen, som stadgar: »Bolagets tillgångar må ej upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras anskaffning eller tillverkning». Överträdelse av denna bestämmelse straffas, om det sker mot bättre vetande, enligt § 132 mom. 6 med böter eller fängelse. Visserligen må svenska sockerfabriksaktiebolaget, emedan detsamma före aktiebolagslagens ikraftträdande företagit manipulationen (§ 141), fortfarande upptaga tillgångarna till samma belopp, som förut, men lagens stadgande borde, om andra bevekelsegrunder saknas, likväl ha förmått ett bolag uti svenska sockerfabriksaktiebolagets ställning att självmant och omedelbart efter lagens ikraftträdande gå i författning om sina aktivas nedskrivning till deras verkliga värden. Detta kan nu ej längre undvikas, och följden härav torde bliva, att bolaget måste undergå en genomgripande rekonstruktion, som bringar detsamma på en sund finansiell grundval. Företeelsen visar emellertid nödvändigheten för staten att snarast inskrida mot trustväsendets oarter.

Såsom en osund företeelse kan man ej häller underlåta att betrakta den prispolitik, bolaget följt. Det har nämligen flera gånger inträffat, att det inhemska sockerpriset flera månader i sträck hållits väsentligt över tullgränsen. Att så vid enstaka tillfällen, när hastiga prisfluktuationer å världsmarknaden förekommit, kunnat äga rum, är förklarligt, men då, såsom de sakkunniga beräknat, bolaget från början av oktober månad 1910 till början av mars månad 1911 oavbrutet låtit prisen i Sverige med 1—3 kronor per 100 kilogram ligga över tullgränsen och även icke förhindrat att under år 1912 prisen å den inhemska marknaden från början av september till in i november hållit sig 1—6 kronor över nämnda gräns, så innebär detta ett utnyttjande av den monopolitiska ställning, sockerindustrien med stöd av statens skyddspolitik förvärvat sig, som är skadligt för landet och sätter tullagstiftningens effektivitet i fara.

Det är också ett annat förhållande, som i detta sammanhang bör påpekas. Som bekant var verksamhetsåret 1911/12 ett särdeles gynn-

samt år för sockerindustrien. Sockerpriset var ovanligt högt. Det stod så gott som hela året oförändrat på 64 öre per kilogram, medan detsamma under föregående år i drygt åtta månader var blott 58 öre, samt för övrigt växlade mellan 59 och 64 öre per kilogram. Även om icke allt under år 1911/12 tillverkat socker såldes till det höga priset eller det under 1910/11 producerade till det årets högsta notering, så får det likväl anses sannolikt, att prisdifferensen mellan de båda åren varit omkring 4 kronor per 100 kilogram, motsvarande en ökad nettoinkomst för bolaget av cirka 4 miljoner kronor. Det väckte därför åtskillig uppmärksamhet, att vinsten för år 1911/12 endast med cirka 400,000 kronor angavs överstiga det föregående årets. Visserligen kan det ekonomiska resultat av vissa råsockerfabrikers drift hava varit mindre gynnsamt under det senaste året på grund av betarealens begränsning och därav följande minskad betavverkning, men den här anförda differensen är givetvis avsevärt större, än att den skulle kunna tillfredsställande förklaras med hänvisning härtill. Icke häller kunna ökade lagringskostnader under det sista året ha åsamkat så betydande utgifter, att de skulle ha förbrukat ökningen av bruttovinsten. Andra förklaringsgrunder måste sökas.

Vid ett skärskådande av vinstsiffrornas belopp för bolagets hela verksamhetstid framträder också en annan omständighet, vilken icke kan undgå att beaktas. Det är nämligen anmärkningsvärt, att vinsten under nämnda tid icke något år uppgått till den summa, vilken vid fusionen beräknades såsom de sammanslagna fabrikernas avkastning i genomsnitt för åren 1905—07 (eller möjligen 1904—06). Detta belopp uppgick till 11.7 miljoner kronor och överstiger således trustens vinstsiffror högst betydligt, oaktat densamma genom reorganisation av handeln skaffat sig större förmåner än tidigare, och ehuru sockerprisen under angivna treårsperiod endast för ett år i medeltal stodo högre än 60 öre (år 1905 63 öre), men uppgingo övriga år till i genomsnitt blott 55—56 öre. Årsredogörelserna skulle lämna upplysning angående dessa förhållanden, men de giva ingen som hälst vägledning, och likväl borde de vara den källa, där alla behövliga meddelanden rörande årsvinsten äro att hämta. Det är nu alldeles uteslutet att kunna vinna en närmare kontroll av, hur vinstsiffrorna erhållas. Att detta likväl hade varit ytterst behövligt, framgår icke endast av det ovan anförda, utan när man för olika år jämför saldot för varje fabriks vinst- och förlustkonto, så visar det sig, att dess storlek växlat så betydligt, att man har synnerligen svårt att uti driftresultatets ojämnhet finna en nöjaktig förklaringsgrund härtill åtminstone i fråga om raffinaderierna.

Det anförda visar, att man i fråga om årsvinsten har lika stor anledning som beträffande uppskattningen av fabriksfastigheternas värde att uttala sin tveksamhet om uppgifternas riktighet.

Erforderligt tullskydd.

När staten under dessa omständigheter skall slutgiltigt bestämma sin tullpolitik i förhållande till sockerindustrien, saknas det tydligen anledning att på samma sätt som år 1908 godtaga från svenska sockerfabriksaktiebolaget lämnade uppgifter angående produktionsförhållandena i olika länder. De sakkunniga ha också nedlagt mycket arbete på att förskaffa sig objektiva och vederhäftiga upplysningar, vilka kunna vara ägnade att lämna ett tillfyllestgörande material för detta ändamål. Särskilt torde böra framhållas, att de från Danmark meddelade uppgifterna giva goda möjligheter till jämförelse med svenska förhållanden. Emellertid har jag, såsom förut nämnts, icke ansett mig kunna vid materialets bearbetning eller framläggandet av de rön, detta medger, i alla avseenden följa övriga sakkunniga, och anser mig därför böra något närmare ange de speciella synpunkter, vilka för mig varit bestämmande.

När de sakkunniga för att utmäta det tullskydd, de anse att sockerindustrien behöver, till en början verkställa jämförelser mellan Sverige, Tyskland och Danmark i fråga om de produktionskostnader, vilka betingas av dessa länders allmänna ekonomiska förhållanden och naturliga förutsättningar för näringen i fråga, så har jag så mycket mindre att erinra mot detta tillvägagångssätt, som jag finner denna avdelning vara den mest betydelsefulla uti framställningen. Jag har också endast några få anmärkningar att göra i denna del.

Sålunda torde böra påpekas, att för Tyskland kostnaderna för betfrö och transporter icke medtagits vid beräkningen av den slutliga merkostnaden. Anledningen härtill var, att förhållandena uti detta land äro så växlande i skilda trakter, att något bestämt uttalande icke kan göras om dessa utgiftsposter i genomsnitt äro större eller mindre än i Sverige. Därest man skulle anse att förhållandena vore lika, finge man emellertid minska den slutliga merkostnaden för raffinad med cirka 30 öre per 100 kilogram.

Skillnaden uti arbetslöner är likaledes beräknad så, att en marginal till fördel för Tyskland uppkommer. Det belopp av 2.71 kronor för 100 kilogram råsocker, som de sakkunniga antagit såsom övergräns för arbetslönerna i Sverige, är abnormt stort på grund av det bristfälliga utnyttjandet av arbetet inom de svenska fabrikerna, en anmärkning,

vilken särskilt gäller raffinaderierna, av vilka åtskilliga stå stilla flera månader om året. Följden härav blir då, att det begagnade medeltalet för skillnaden uti arbetslöner, 0.28 kronor per 100 kg. för råsocker och detsamma för raffinad, ställer sig väl högt.

Det bör också omnämnas, att merkostnaden för raffineringen blivit något för stor därigenom, att de svenska fabrikerna antagits förlora 10 procent av råvaran vid förädlingen, medan förlusten i själva verket torde vara mindre.

Någon förändring av det merkostnadsbelopp, de sakkunniga uppgiva, behöver visserligen icke göras till följd av dessa erinringar, men de motivera den uppfattningen, att de olikheter, som förefinnas mellan Tyskland och Sverige i fråga om sådana faktorer, vilka bilda en relativt bestående, i förhållande till andra omständigheter svårare föränderlig och av industriens egna åtgöranden mindre lätt påverkad grundval för industriens bestånd, allra högst kunna värdesättas till i runt tal 4 kronor per 100 kilogram raffinad.

Vid denna beräkning bör emellertid produktionskostnadsdifferensen minskas med ett belopp, som motsvarar frakt- och andra omkostnader, vilka medfölja en import från Tyskland till Sverige. När det gällde att bedöma sockertrustens prispolitik tillades detsamma å det tyska varupriset. I konsekvens härmed bör det nu avdragas från ovan angivna merkostnad. Jag har förut vid beräkningen av råsockerproduktionens nationalekonomiska behållning upptagit importkostnaden till 1.00 kronor per 100 kilogram och samma belopp torde böra användas även i detta fall, emedan för vissa delar av landet vår egen industris transportkostnader, i jämförelse med den utländska exportörens, äro så höga, att skillnaden kan gå ned till denna summa. Med hänsyn till en eventuell handelskonkurrens kan den svenska merkostnaden således icke beräknas vara större än *tre kronor per 100 kilogram raffinad.* Ett högre tullskydd bör följaktligen den inhemska produktionen i överensstämmelse med de grundsatser, jag tidigare angivit, icke tillerkännas.

Att denna tullsats förmår skänka erforderligt skydd bestyrkes därav, att den danska raffinadindustrien, som för närvarande icke åtnjuter högre tullskydd än 4.095 kronor per 100 kilogram, ansetts kunna reda sig med ännu mindre tull. Såsom av de sakkunnigas utredning framgår, har nämligen det danska folketinget innevarande år utan synbar meningsskiljaktighet beslutat hemställa hos finansministern om ytterligare nedsättning av tullskyddet. Utredningen visar även, att, oaktat tullsatsen nu är så ringa, har utdelningen å »De danske sukkerfabrikers»

aktier åren 1908—1911 i genomsnitt varit 23.5 procent. När ett så utomordentligt gynnsamt resultat kunnat uppnås med rådande tullskydd i Danmark, bör man ha anledning förutsätta att i Sverige, där betingelserna för sockerproduktion till och med synas vara något fördelaktigare, en tre kronors tull icke är oskäligt låg. Såsom jag förut anfört, kan man i stället förmoda, att den svenska industrien med tiden förmår utveckla sig till en exportnäring, som icke kräver ordinarie tullskydd av staten. Det är emellertid för tidigt att nu göra några uttalanden uti sistnämnda avseende, och framtida tullsänkningar under det angivna beloppet torde för övrigt icke böra ifrågasättas, förrän det blivit klargjort, vilket inflytande statens trustpolitik kommer att få på förhållandet mellan densamma och monopolföretaget.

Medan jag sålunda stannat vid ett tullskydd, vilket med säkerhet bereder den svenska näringen en med den utländska produktionen jämbördig ställning från vilken tävlan utan svårighet kan upptagas, emedan tullsatsen motsvarar den skillnad uti produktionskostnad, som ländernas naturliga förutsättningar och andra mer konstanta förhållanden framkalla, så vilja övriga sakkunniga lämna industrien ett vida högre tullskydd. Detta åstadkommes *dels* genom att låta tullskyddet innefatta även sådana merkostnader, vilka »kunna betingas av olikheter mellan de tre berörda länderna i fråga om sockerindustriens tekniska eller ekonomiska organisation», *dels* genom att utan angiven orsak därtill lägga ytterligare ett avsevärt belopp.

Motiveringen härför är icke tillfredsställande. Den ger varken något stöd för att dessa merkostnader över huvud skola betinga ett högre tullskydd, eller att detta i så fall skall uppgå till det belopp, som föreslås.

När de sakkunniga sålunda framställa det påståendet, att »antydda merkostnader å industrien i dess nuvarande gestaltning utöva *samma* hämmande inflytande i dess förhållande till en eventuell utländsk konkurrens», som de förut omnämnda, så strider detta alldeles mot tidigare uttalanden, att dessa endast vidlåda den svenska industrien, »sådan denna *för tillfället* gestaltar sig», eller att de »intaga så till vida en ställning av någon *annan art*, än de förut omhandlade, att de *kunna i avsevärd grad genom industriens egna åtgöranden* minskas». Kan industrien själv från år till år i »avsevärd grad» minska vissa av sina kostnader, så är detta givetvis en omständighet, vilken betydligt stärker dess konkurrenskraft, och man kan omöjligen komma till den slutsatsen, att dessa merkostnader, hava samma »hämmande inflytande» under tävlan för marknadens erövrande som de andra. Orimligheten härav framträder tydligt, om man undersöker

förhållandena sådana, som de verkligen äro. Nu tynges det svenska bolaget t. ex. av en dyrbar administration, vilken lätt kunde förbilligas genom åtskilliga indragningar och nedläggning av några fabriker, allt åtgärder, vilka inom kort tid kunna verkställas. Denna merkostnad kan således lätt försvinna, men så är icke förhållandet med skillnaden i det pris, som vi i jämförelse med Tyskland få betala för sockret i betorna. Detta beror väsentligen av det rendement, som erhålles, och vilket endast långsamt och genom betydande ansträngningar kan förändras till vår förmån, bland annat emedan klimatet hos oss är mindre gynnsamt.

Frånsett det oriktiga i påståendet att de olika slagen av merkostnader ens för någon kortare tid utöva *samma* inflytande å industrien, vore det emellertid synnerligen ödesdigert, om den principen skulle vinna insteg uti vår tullpolitik, att befintligheten av merkostnader, till vilka industrien själv är vållande, skall vara anledning till att ett tullskydd tillerkännes densamma. Följden bleve, att nämnda merkostnader finge stå kvar, så länge tullagstiftningen lämnar ersättning för deras tillvaro. Betydande nationalekonomiska förluster skulle uppstå härigenom till skada för landet.

Undersöker man närmare, vilka merkostnader det är, som de sakkunniga anse fordra ett särskilt tullskydd, så visar det sig också i förevarande fall, att det vore en felaktig åtgärd att höja tullskyddet, i den mån dylika merkostnader förekomma. Sålunda påpekas den brist på driftkoncentration, vilken råder hos oss, framkallande slöseri med kapital och arbete. Givetvis bör detta icke vara ägnat att premieras med ett tullskydd, liksom ej häller den omständigheten, att »flertalet fabriker, vid sidan av löner till fabriksledare och övrig förvaltningspersonal, även belastas med en i regel betydande lön för en särskild direktör, samt arvoden åt styrelsemedlemmar, medan bolaget därjämte har att bestrida utgifterna för löner till direktörer och styrelsemedlemmar för handhavande av företagets allmänna ledning». Tvärtom borde en sund tullpolitik, när erfarenhet vinnes om förekomsten av dylika förhållanden inom en näringsgren, genom omedelbar *sänkning* av skyddet framtvinga ett bättre tillstånd och en mer rationell hushållning. Vad övriga sakkunniga anföra, bör således alldeles icke ge stöd åt förslaget om beredandet av ett särskilt tullskydd på grund av dessa merkostnader, utan visar i stället, att skyddet under alla förhållanden måste betydligt minskas. Det förefaller också synnerligen omotiverat att lämna en näringsgren tullskydd därför, att densamma icke fullt utnyttjar sina fabriker. Med de

sakkunnigas förslag skulle den svenska sockerindustrien dock just av dessa anledningar beredas ett avsevärt skydd. Det synes mig, att man icke kan nog starkt varna för beträdandet av en dylik väg.

För den händelse de sakkunniga anfört befintligheten av här angivna merkostnader såsom stöd för att de icke *för ögonblicket* skulle vilja föreslå en tullsänkning ner emot 3—4 kronor per 100 kilogram, emedan industrien behöver tid för att reorganiseras, men samtidigt uttryckligen förordat, att man efter någon tid ytterligare minskar tullskyddet, skulle jag lättare ha kunnat förstå deras ståndpunkt. Nu ställa de emellertid icke ens i utsikt att någon tullsänkning utöver de av dem föreslagna fyra kronorna senare skall företagas. Ingen antydan därom göres i deras uttalande. Detta synes mig icke stå i god överensstämmelse med ovan anförda åsikt, att industrien i avsevärd grad kan förminska en del av sina omkostnader. Ett omfattande av en dylik mening borde åtminstone ha medfört, att de sakkunniga förklarat sig benägna att minska tullskyddet, i den mån industrien vidtager driftbesparingar m. m.

Även om man vore benägen att godtaga den principiella ståndpunkt, de sakkunniga i detta avseende företräda, är det likväl icke möjligt att komma till ett så högt tullskydd, som de föreslå. Deras tillvägagångssätt är följande. Först ökas de fyra kronor per 100 kilogram, vilka täcka de egentliga merkostnaderna med 1.35 kronor utgörande den merkostnad i fråga om »arbetslöner», den svenska industrien skulle bära i jämförelse med Danmark, varefter 0.50 kronor tillägges för större lagringskostnader. Härmed är man framme vid en tullsats av 5.85 kronor, till vilken sedan lägges 4.15 kronor i avsikt att ytterligare såväl betäcka »åsyftade merkostnaderna» som även skänka »ett så väsentligt överskott, att det bör vara fullt tillräckligt för den inhemska industrien i dess konkurrens med de utländska fabrikerna och för övrigt giva åt industrien en fullt betryggad ställning».

I själva verket uteslutes härigenom *all* konkurrens inom respektive näringsgren, något som det icke kan vara tullagstiftningens uppgift att åstadkomma. Skulle tullpolitiken ledas av sådana hänsyn, förloras de nationalekonomiska synpunkterna fullkomligt ur sikte, och allsköns inflytelser av annan art få fritt spelrum. Hittills har jag icke funnit, att den svenska tullskyddspolitiken, hur starkt protektionistisk densamma än är, öppet angivit sig böra fylla dylika krav. De sakkunniga göra det icke heller, men deras förslag leder dithän. Från de 10 kronor per 100 kilogram, vartill de sakkunniga kommit, bör således dragas åtminstone det belopp, som är avsett att lämna »överskottet».

Men även den tullsats, vartill man härigenom skulle komma, blir för hög. När de sakkunniga t. ex. upptaga »merkostnaderna i fråga om arbetslöner» till 1.35 kronor, så bör det erinras, att denna summa innefattar icke blott arbetarnas löner utan även förvaltningspersonalens och de förmåner, mängden av styrelsemedlemmar åtnjuta. Summor, vilka, enligt de sakkunniga, »avsevärt överstiga de i allmänhet förekommande kostnaderna av denna art och således även den danska industriens motsvarande utgifter».

Såsom en merkostnad för den svenska sockerindustrien har det tillika också angivits, att större utgifter för lagringskostnader skulle förekomma i Sverige än i Tyskland. Emellertid bör man icke förbise, att det svenska bolaget genom sina avtal med betodlarna vetat att till det minsta möjliga begränsa dessa kostnader. Sålunda har bolaget de två sista åren åvägabragt en inskränkning av den odlade betarealen med 20 procent var gång. Detta förhållande bör anses i väsentlig mån kunna uppväga den exportmöjlighet, de tyska och danska industrierna äga. För övrigt torde det icke vara osannolikt, att vår sockerproduktion i framtiden kan lika väl som den danska avsätta sitt överskott på världsmarknaden.

De sakkunniga hade ej häller kunnat komma till nämnt resultat, såvida de icke underskattat betydelsen av det mest karakteristiska uti svenska sockerfabriksaktiebolagets ställning. Dess monopol å den inhemska marknaden är så starkt, att det utan svårighet framtvingat en ekonomiskt fördelaktigare distribution av sockret än den, som förut fanns, varigenom betydande belopp säkerligen sparats. Från sockertrustens sida har det även uppgivits, att en av anledningarna till trustens bildande just var att kunna verkställa en dylik åtgärd. Trusten har dessutom reformerat försäljningssystemet. Numer sker försäljningen per extra kontant, handelsresande behövas icke, och rabatterna äro små. Härtill kommer, att monopolställningen, såsom förut påpekats, möjliggjort, att sockerprisen kunna hållas alldeles intill eller till och med betydligt över tullgränsen månader i sträck. Åren 1909/10 och 1910/11 skulle det inhemska sockerpriset sålunda i genomsnitt i det närmaste ha sammanfallit med det belopp, vilket representeras av priset å utländskt socker med tillägg av kostnaden för import samt tull och skatt. Något motsvarande förhållande förefinnes icke uti Tyskland eller Danmark. I det förstnämnda landet råder full konkurrens, och i Danmark har sockerbolaget varken i förhållande till handeln eller till betodlarna kunnat förvärva sig en så fast ställning som svenska sockerfabriksaktiebolaget. I regel har tull-

skyddet icke häller fullt utnyttjats i Danmark, såsom av utredningen framgår. De högst avsevärda fördelar, vår industri sålunda besitter särskilt i förhållande till Tyskland, äro så stora, att man har all anledning ifrågasätta, om de icke helt och hållet uppväga de merkostnader, som vår industris sämre hushållning i övriga avseenden kan förorsaka.

Övergångstid. När jag således på angivna skäl icke kan biträda övriga sakkunnigas åsikter i denna del, anser jag det likväl vara av största betydelse, att den genomgripande förändring, jag funnit mig böra föreslå i fråga om storleken av det skydd, sockerindustrien ännu bör åtnjuta, icke företages så brådstörtat, att industriens bestånd därigenom hotas, och stora arbetarskaror onödigtvis förlora sin arbetsförtjänst. Skedde tullsänkningen på en enda gång, och bolaget därigenom under de första åren kanske förlorade större delen av sin årsvinst, kunde allvarliga rubbningar uti sockerproduktionens normala bedrivande inträffa. En avsevärd övergångstid, under vilken den föreslagna förändringen successivt träder i kraft, är tydligen under alla omständigheter nödvändig. Behovet härav förstärkes givetvis, när man finner, att den svenska industriens administration och ekonomiska förvaltning i jämförelse med den tyska och danska lider av vissa brister, vilka förorsaka högre driftskostnader hos oss. Dessa böra hinna bortarbetas, innan tullsatsen sänkes till sitt lägsta belopp, tre kronor per 100 kilogram. Skulle övergångstiden göras för knapp, kunde industrien möjligen utsättas för övermäktiga påfrestningar. Särskilt bör i detta sammanhang erinras om de svårigheter, vilka kunna uppstå vid förhandlingar om nya avtals ingående mellan sockerbolaget och betodlarnas organisation.

Man kan inte häller alldeles bortse därifrån, att den svenska sockerindustrien just i skydd av statens lagstiftning utvecklats under former, vilka långt ifrån motsvara de krav, man bör kunna framställa på en rationell hushållning. När dessa former nu måste på ett genomgripande sätt ändras för att sundare förhållanden skola inträda, bör staten lämna behövligt rådrum därtill.

Såsom en tillräcklig tidsrymd för detta ändamål anser jag att man kan fastställa en övergångstid av *åtta* år, innan tullsatsen av tre kronor per 100 kilogram raffinad blir gällande. Under denna tid bör tullsatsen så småningom nedsättas till sitt slutliga belopp. Det synes likväl fördelaktigt att icke göra denna nedsättning lika stor varje gång, utan större under övergångstidens första år, då industrien lättare bär en minskning av årsvinsten, och en sänkning av skyddet, med hänsyn till möjligheten av konkurrens, har mindre betydelse. Enligt min upp-

fattning borde fördelningen av tullsänkningen under de åtta åren följaktligen kunna ordnas på det sätt, att tullen år 1914 nedsattes med 5 kronor, år 1915 med 2 kronor, år 1916 med 1 krona, år 1917 med 1 krona, år 1919 med 1 krona och år 1921 med 1 krona, allt per 100 kilogram.

Beträffande förhållandet mellan skyddet för råsocker- och raffinadindustrierna instämmer jag i huvudsak uti den uppfattning, övriga sakkunniga gjort gällande. På grund därav anser jag, att råsockertullen bör sättas till 2.50 kronor efter övergångstidens slut, och att successiviteten uti nedsänkningarna under densamma måtte iakttagas på det sätt, att råsockertullen, vilken utgör 9 kronor år 1913 år 1914 nedsättes med 3 kronor, år 1915 med 1 krona, år 1916 med 1 krona, år 1917 med 0.50 kronor, år 1919 med 0.50 kronor och år 1921 med 0.50 kronor allt per 100 kilogram.

Emot uppgörandet av en sådan plan för successiv förändring av tullsatserna ha de sakkunniga anfört tvänne skäl. Det hänvisas till att sockerindustrien nu skulle befinna sig uti ett »osäkerhetstillstånd», emedan »dess nuvarande gestaltning inom vårt land synes böra kräva betydande omändringar, varav åter ändrade ekonomiska förhållanden för industrien torde bliva en given följd». För min del har jag svårt att förstå, att den inom sockerindustrien befintliga möjligheten att genom reorganisation åstadkomma nödvändig driftkoncentration och därigenom betydligt ökad årsvinst kan betecknas såsom ett »osäkerhetstillstånd». Om något sådant förefinnes, har det framkallats av ovissheten om, hur staten ämnar slutgiltigt ordna sitt förhållande till industrien. För densamma bör det följaktligen vara förmånligare om man ger klart besked, än om man genom vaga uttrycksätt förlänger osäkerhetstillståndet.

När de sakkunniga vidare finna det olämpligt att »binda vare sig regeringens eller Riksdagens skyddspolitik gentemot sockerindustrien för någon längre tidrymd framåt», emedan Brysselkonventionen kan brista, vill jag häremot anföra dels att något avtal med industrien icke alls förekommer i mitt förslag, varför staten, om detsamma skulle antagas, fortfarande är obunden. Skulle den mellanstatliga konventionen upphöra att gälla, vore Kungl. Maj:t och Riksdagen följaktligen fria att vidtaga de åtgärder, som därav kunna påkallas.

I det föregående har jag endast behandlat det svenska sockerfabriksaktiebolagets förhållanden, men ej yttrat något beträffande den av de sakkunniga så kallade Lidköpingsgruppen, vilken hittills uti statens *Lidköpingsgruppen.*

skattelagstiftning intagit en särskilt gynnad ställning. Detta har berott därav, att när jag, i likhet med övriga sakkunniga och i överensstämmelse med Riksdagens år 1908 uttalade mening, icke ansett, att omnämnda undantagsförhållande kan få räcka längre än till och med år 1913, så förefinnes ingen anledning att särskilt yttra sig om de till denna grupp hörande företagen. Men härtill kommer, att man beklagligtvis måste för framtiden frånse befintligheten av dessa fabriker, enär utsikten för dem att fortleva, som redan nu är ringa, med varje än så liten minskning av tullskyddet, måste betraktas såsom fullständigt utesluten. Redan från början var det en felaktig åtgärd av staten att söka uppmuntra betodling uti landsändar, där densamma icke har tillräckliga naturliga förutsättningar att kunna utövas så fördelaktigt, att en sockerindustri kan hämta tillräckligt råvarubehov därifrån. Vi stå nu inför konstaterandet av att försöket misslyckats, och hur smärtsamt det än må vara att erkänna detta och draga konsekvenserna därav, är det likväl vad som nu, tyvärr, måste ske. Det vore fruktlöst och ur nationalekonomisk synpunkt oriktigt att längre uppehålla illusionen om Lidköpingsgruppens möjlighet att för framtiden kunna tillkämpa sig en lika god ställning, som den på Skånes betodling grundade sockertrusten sedan många år förvärvat sig.

Arbetslöshetsunderstöd.

Under dessa förhållanden måste man således förutsätta att flera fabriker komma att nedläggas, så snart den nya tullagstiftningen trätt i kraft. Dessa torde emellertid icke endast komma att tillhöra Lidköpingsgruppen, utan svenska sockerfabriksaktiebolaget kan även förväntas att för vinnande av större driftskoncentration nedlägga fabriksverksamheten inom vissa orter. För de vid dylika fabriker anställda kommer driftens upphörande att framkalla en synnerligen bekymmersam situation, vilken icke kan alldeles lämnas utan avseende. Det synes mig icke vara mer än rätt att de människor, vilka såsom en nära liggande följd av statens förändrade lagstiftning berövas sitt livsuppehälle, under den tid de förbliva arbetslösa tillerkännas ett understöd, som utestänger uppenbar nöd. Hur detta understöd skall utgå, och vad storlek det bör erhålla, torde först genom en utredning kunna meddelas och hemställer jag, att de sakkunniga måtte få i uppdrag att verkställa densamma.

Jag vill erinra därom, att när tobaksbeskattningen genom 1909 års finansreform undergick en förändring i Tyskland och flera fabriker nedlades, föranstaltade staten om ett arbetslöshetsunderstöd åt de entledigade arbetarna. Riksdagen anslog ett belopp av 6 miljoner Mk för ändamålet, en summa vilken senare på förslag av den katolska centern höjdes till 8

miljoner Mk. Föreskrifterna för understödets utgörande framgå av bifogade kungörelse från förbundsrådet (Bil. A). Av densamma inhämtas att understödet kan utgå under högst 2 år och till ett belopp, vilket icke överskrider tre fjärdedelar av tobaksarbetarens medellön året förut. Den nya petroleumlagen innebär likaledes ett förslag om statsunderstöd åt dem, vilka bliva arbetslösa till följd av petroleumshandelns förstatligande, såsom framgår av bifogade utdrag ur lagförslaget (Bil. B).

När staten funnit sig böra inskrida med understöds utdelande för att lindra verkningarna av den arbetslöshet, vilken plägar inträffa till följd av de normala växlingarna uti det ekonomiska samhällslivet, så är det så mycket större skäl att densamma icke undandrager sig sina förpliktelser, då arbetslösheten indirekt framkallas av dess *egna* åtgärder.

På grund av i det föregående anförda skäl har jag alltså inom de sakkunniga påyrkat en framställning till Herr Statsrådet, vari förordas:

1) *att* tullsatsen å socker, raffinerat, alla slag, samt oraffinerat till färgen icke mörkare än nr 18 av den i världshandeln gällande holländska standard, skall utgöra 3 kronor per 100 kilogram och tullsatsen å socker, oraffinerat, till färgen mörkare än nämnda standardnummer, 2.50 kronor per 100 kilogram; *dock att* dessa tullsatser icke skola träda i kraft förrän den 1 januari 1921, men att tullsatsen å det förstnämnda slaget av socker år 1914 nedsättes med 5 kronor, år 1915 med 2 kronor, år 1916 med 1 krona, år 1917 med 1 krona, år 1919 med 1 krona och år 1921 med 1 krona, allt per 100 kilogram, samt att tullsatsen å det sistnämnda slaget av socker år 1914 nedsättes med 3 kronor, år 1915 med 1 krona, år 1916 med 1 krona, år 1917 med 0.50 kronor, år 1919 med 0.50 kronor och år 1921 med 0.50 kronor, allt per 100 kilogram;

2) *att* de sakkunniga måtte erhålla i uppdrag att verkställa en utredning angående lämpligaste sättet att bereda de arbetare vid sockerfabrikerna, vilka, på grund av den förändrade tullagstiftningen, komma att entledigas från sina platser, ett understöd under den tid de förbliva oförvållat arbetslösa.

Bil. A.

Arbetslöshetsunderstöd åt arbetare inom den tyska tobaksindustrien.

Förbundsrådets kungörelse.

»Tabakarbeiter und Hausarbeiter, die Anspruch auf Unterstützung auf Grund des Artikels II a des neuen Tarifsteuergesetzes erheben, haben ihre Gesuche bei dem Hauptzollamt ihres Bezirks schriftlich einzureichen. Die Gesuche müssen enthalten: Vor-, Zunahme, Alter, Familienverhältnisse (ledig, Zahl der Kinder) und Wohnsitz des Gesuchstellers; Art der Beschäftigung in den letzten 14 Monaten, sowie Name und Wohnort des letzten Arbeitgebers; Gesamtbetrag des im Vorjahre verdienten Lohnes; bei Arbeitslosigkeit Angabe des Grundes der Entlassung aus dem letzten Dienstverhältnisse, bei Verdienstenschädigung deren Anlass, Art und Umfang; Angabe, was als Nachweis dafür vorgebracht werden kann, dass die Arbeitslosigkeit oder die Verdienstschädigung infolge des Inkrafttretens des neuen Gesetzes erfolgt ist; welche Schritte zur Wiedererlangung eines Arbeitsverdienstes oder zur Erhöhung des geschmälerten Arbeitsverdienstes unternommen worden sind. Die Gesuche sind von dem Hauptzollamt einer beschleunigten Prüfung daraufhin zu unterziehen, ob die gesetzlichen Voraussetzungen für die Gewährung einer Unterstützung vorliegen. Zur Feststellung dieser Voraussetzungen kann die Polizeibehörde in Anspruch genommen werden. Dies soll jedoch nur dann, wenn die Feststellung auf anderem Wege nicht möglich ist und nur in dem für den vorliegenden Zweck unbedingt notwendigen Umfange geschehen. Wird der Anspruch auf Unterstützung als begründet erkannt, so ist in dem Falle der Arbeitslosigkeit *eine wöchentliche Unterstützung in Höhe von drei Vierteilen des im Durchschnitte des Vorjahres im Tabakgewerbe verdienten Wochenlohnes zu zahlen.* In geeigneten Fällen kann die Zolldirektivbehörde die bewilligte Unterstützung auf den vollen Betrag des früheren Durchschnittslohnes erhöhen. Liegt nur eine Verdienstentschädigung vor, so kann die zu bewilligende Unterstützung so hoch bemessen werden, dass sie *zusammen mit dem jeweils bezogenen Wochenlohne* drei Vierteile des von dem Gesuchsteller im letzten Jahre im Tabakgewerbe durchschnittlich verdienten Wochenlohnes erreicht. Die Unterstützung kann bis zu einem Zeitraum von *höchsten 2 Jahren* bewilligt werden. Die gewährte Unterstützung hat für den Empfänger nicht die Bedeutung einer Armenunterstützung aus öffentlichen Mitteln im Sinne des Wahlgesetzes für den Reichstag».

Bil. B.

Arbetslöshetsunderstöd åt de arbetare, vilka bli arbetslösa till följd av den tyska pretroleumlagens antagande.

Die Entschädigung der Angestellten.

§ 11. Diejenigen Angestellten der bestehenden Unternehmungen, welche nicht oder nicht zu den bisherigen Bedingungen weiter beschäftigt werden, erhalten ihre bisherigen Bezüge bis zum Ablauf des Kalendervierteljahres das dem Zeitpunkt der Errichtung der Vertriebsgesellschaft folgt.

Waren sie mindestens zwei Jahre vor der Errichtung der Vertriebsgesellschaft in der betreffenden Unternehmung angestellt, so erhalten sie ausser dem in Absatz 1 bezeichneten Betrag als Entschädigung die Bezüge des letzten Jahres der Anstellung; hat das Anstellungsverhältnis länger als drei Jahre gedauert, erhalten sie ausserdem für jedes auch nur begonnene weitere Jahr die Hälfte der Bezüge des letzten Anstellungsjahrs. Die Entschädigung darf jedoch nicht mehr als insgesamt das Fünffache der Bezüge des letzten Anstellungsjahres betragen. Angestellte, die bei Errichtung der Vertriebsgesellchaft das 45. Lebensjahr hoch nicht vollendet haben, erhalten nur drei Viertel der vorstehend bezeichneten Beiträge, Angestellte, die das 35. Lebensjahr noch nicht vollendet haben, nur die Hälfte der Beträge; Angestellte, die das 25. Lebensjahr noch nicht vollendet haben, erhalten nur die in Absatz 1 bestimmte Entschädigung. Werden die Bezüge nach dem 1. Juli 1912 erhöht, so wird die Erhöhung nicht berücksichtigt, es sei denn, dass die der bisherigen Übung der Unternehmung entspricht. Auf Grund dieser Bestimmungen kann eine höhere Entschädigungssumme als 150,000 Mark nicht beansprucht werden.

Ausserordentliche Entschädigungen.

§ 14. Der Bundesrat ist befugt, aus Rücksichten der Billigkeit auch anderen als den in § 9 angeführten Unternehmungen oder Personen oder den in § 11 bezeichneten Personen über die dort festgesetzten Entschädigungen hinaus bis zur Gesamtsumme von 3 Millionen Mark Entschädigungen zu gewähren; sie sind von der Vertriebsgesellschaft zu leisten, deren Vostrand vor der Festsetzung zu hören ist. Die Entschädigungen sind so zu bemessen, dass die Vertriebsgesellschaft im einzelnen Jahre nicht mer als 300,000 Mark zu leisten braucht.

Innehållsförteckning.

Sid.

Utdrag av statsrådsprotokoll den 31 januari 1913

Utredning angående truster och karteller, sockertull m. m. 3
Ifrågasatt förändring av sockerlagstiftningen 5
Sakkunnigas utredning 6
Sakkunnigmajoritetens förslag 29
Frih. E. Palmstiernas förslag 33
Departementschefens förslag 34
Sv. sockerfabriksaktiebolagets ekonomiska avkastning 45
Understöd åt arbetslösa arbetare 55
Monopolistiska företags årsredogörelser 55
Väster- och Östergötlands samt Ölands sockerindustri 56
Sakkunnigas förslag 56
Departementschefens förslag 61
Sirapstullen 62

Bilaga 1. **Sockerindustri och sockerbeskattning i Sverige samt Danmark och Tyskland**
Utredning verkställd av inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga ..... 1—187

Bilaga 2. *Särskilt yttrande av frih. E. Palmstierna* ..... 1— 21

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1913.